

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Ondřej Vach

**MOŽNOSTI ROZVOJE CESTOVNÍHO
RUCHU V ORLICKÝCH HORÁCH**

MAGISTERSKÁ PRÁCE

Praha 2007

Vedoucí práce: RNDr. Jiří Vágner, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Jiřímu Vágnerovi, Ph.D. za odborné vedení mé magisterské práce a za cenné rady a připomínky při jejím zpracování. Dále bych chtěl poděkovat celé rodině za trpělivost a podporu v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, pouze s užitím uvedené literatury a zdrojů.

V Praze dne 29.8.2007

Ondřej Vaňha

1. ÚVOD	5
1.1. VÝBĚR TÉMATU	5
1.2. CÍLE A HYPOTÉZY	6
2. DISKUZE S LITERATUROU A TERMINOLOGIE.....	8
2.1. DISKUZE S LITERATUROU.....	8
2.2. TERMINOLOGIE.....	14
3. METODIKA	19
3.1. PRÁCE SE STATISTICKÝMI DATY.....	19
3.2. METODY PŘEVZATÉ Z LITERATURY	21
3.3. DATA ZÍSKANÁ TERÉNNÍM ŠETŘENÍM.....	24
4. VYMEZENÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ.....	26
4.1. PŘEHLED A ZHODNOCENÍ EXISTUJÍCÍCH VYMEZENÍ	26
4.2. VYMEZENÍ ÚZEMÍ V MAGISTERSKÉ PRÁCI.....	29
5. ANALÝZA CESTOVNÍHO RUCHU A DRUHÉHO BYDLENÍ.....	31
5.1. PŘEDPOKLADY CESTOVNÍHO RUCHU	31
5.1.1. <i>LOKALIZAČNÍ PŘEDPOKLADY</i>	31
5.1.1.1. Přírodní předpoklady	31
5.1.1.2. Historicko-kulturní předpoklady	37
5.1.2. <i>REALIZAČNÍ PŘEDPOKLADY</i>	40
5.1.2.1. Dopravní dostupnost.....	40
5.1.2.2. Úroveň sportovní infrastruktury	45
5.1.3. <i>SELEKTIVNÍ PŘEDPOKLADY</i>	46
5.2. VÝVOJ HLAVNÍCH FOREM CESTOVNÍHO RUCHU V ORLICKÝCH HORÁCH	47
5.2.1. <i>VÝVOJ TURISTIKY</i>	48
5.2.2. <i>VÝVOJ LYŽOVÁNÍ</i>	51
5.2.3. <i>VÝVOJ OSTATNÍCH FOREM</i>	52
5.3. VÝVOJ A SOUČASNÝ STAV DRUHÉHO BYDLENÍ.....	54
5.4. VÝVOJ A SOUČASNÝ STAV STRUKTURY CESTOVNÍHO RUCHU.....	61
5.4.1. <i>HODNOCENÍ UKAZATELŮ VÁZANÝCH NA OBJEKTY VOLNÉHO CESTOVNÍHO RUCHU</i>	65
5.4.2. <i>HODNOCENÍ UKAZATELŮ VÁZANÝCH NA VŠECHNY REKREAČNÍ OBJEKTY</i>	66
5.4.3. <i>TYOLOGIE OBCÍ DLE REKREAČNÍHO VYUŽITÍ</i>	68
5.5. MOŽNOSTI PŘESHRAŇNÍ SPOLUPRÁCE.....	70
5.6. SDRUŽENÍ OBCÍ NA ÚZEMÍ ORLICKÝCH HOR.....	73

5.7.	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	75
5.7.1.	ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO UBYTOVANÉ HOSTY.....	75
5.7.2.	ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO PROVOZOVATELE UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍ	78
5.7.3.	ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO STAROSTY OBCÍ.....	82
6.	MOŽNOSTI ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU VE VYBRANÝCH OBCÍCH	83
6.1.	ŘÍČKY V ORLICKÝCH HORÁCH.....	83
6.2.	DEŠTNÉ V ORLICKÝCH HORÁCH.....	86
6.3.	ORLICKÉ ZÁHOŘÍ.....	88
6.4.	PASTVINY	89
7.	SWOT ANALÝZA CESTOVNÍHO RUCHU V ORLICKÝCH HORÁCH.....	91
8.	ZÁVĚR	93
8.1.	SHRnutí HLAVNÍCH POZNATKŮ	93
8.2.	MOŽNOSTI DALŠÍHO VÝZKUMU	97
	SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ.....	98
	PŘÍLOHY.....	104

SEZNAM TABULEK:

- Tab.1: Statistika návštěvnosti muzeí a vojenských objektů v KPO v sezóně 2003
- Tab.2: Základní charakteristika lyžařských středisek v Orlických horách
- Tab.3: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích
- Tab.4: Zařízení poskytující projížďky na koních
- Tab.5: Vývoj počtu ODB ve vybraných obcích v Orlických horách
- Tab.6: Kvantitativní ukazatele druhého bydlení
- Tab.7: Vývoj stavu HUZ v okresech RK a UO
- Tab.8: Hodnocení jednotlivých aspektů CR starosty obcí

SEZNAM GRAFŮ:

- Graf 1: Struktura majitelů ODB z hlediska vzdálenosti objektu od místa trvalého bydliště
- Graf 2: Vývoj struktury lůžkové kapacity v CHKO Orlické hory
- Graf 3: Struktura návštěvníků dle délky pobytu
- Graf 4: Struktura návštěvníků dle způsobu ubytování
- Graf 5: Struktura návštěvníků dle způsobu dopravy
- Graf 6: Struktura návštěvníků dle doprovodu
- Graf 7: Národnostní struktura ubytovaných návštěvníků
- Graf 8: Zdrojové oblasti návštěvníků
- Graf 9: Obsazenost UZ během roku

SEZNAM OBRÁZKŮ:

- Obr. 1: Systém rekreačních objektů
- Obr. 2: Turistické oblasti Česka s vyznačeným modelovým územím
- Obr. 3: Pracovní region s vyznačením hranice CHKO
- Obr. 4: Orlické hory
- Obr. 5: Maloplošná chráněná území v CHKO Orlické hory
- Obr. 6: Kostel Nanebevzetí panny Marie v Neratově koncem roku 2003
- Obr. 7: Silniční síť v regionu
- Obr. 8: Současná železniční síť a plánované trasy projektu DOh
- Obr. 9: Nejvýznamnější turistické chaty v Orlických horách
- Obr. 10: Intenzita druhého bydlení
- Obr. 11: Počet lůžek v objektech VoCR na 100 obyv.
- Obr. 12: Počet lůžek ve všech RO na 100 obyv.
- Obr. 13: Celkové zatížení území
- Obr. 14: Struktura ubytovací kapacity a podíl RO na úhrnu všech staveb
- Obr. 15: Rekonstrukce silnice II/311

SEZNAM ZKRATEK:

AČCKA – Asociace českých cestovních kancelářů a agentur
AOPK – Agentura ochrany přírody a krajiny
CR – cestovní ruch
ČSTV – Český svaz tělesné výchovy
ČSÚ – Český statistický úřad
ČÚZK – Český úřad zeměměřičský a katastrální
DB – druhé bydlení
DOh - Dráhy Orlických hor
DSO – Dobrovolný svazek obcí
HUZ – hromadné ubytovací zařízení
CHKO – Chráněná krajinná oblast
CHOPAV – Chráněná oblast přirozené akumulace vod
KČT – Klub českých turistů
KPO – Králická pevnostní oblast
KSGRR – Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
k.ú. – katastrální území
LO – lehký objekt
MCHÚ – Maloplošné chráněné území
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
MU – Masarykova Univerzita
NPR – Národní přírodní rezervace
ODB – objekt druhého bydlení
OIR – objekt individuální rekreace
ONV – Obvodní národní výbor
OVCR – objekt vázaného cestovního ruchu
OVOCR – objekt volného cestovního ruchu
PHARE – Poland and Hungary Assistance to the Restructuring of the Economy
PHARE CBC – PHARE Cross Border Cooperation
PřF UK – Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
RO – rekreační objekt
ROH – Revoluční odborové hnutí
RUZ – rekreační ubytovací zařízení
SO – sdružení obcí
TIC – turistické informační centrum
ÚPN – Návrh územního plánu
USD – americký dolar
UZ – ubytovací zařízení
VCR – vázaný cestovní ruch
VMK – Vojenské muzeum Králupy
VoCR – volný cestovní ruch
VÚC – velký územní celek
VÚLHM – Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti
WTO - World Tourism Organisation (Světová organizace cestovního ruchu)
WTTC – World Travel & Tourism Council (Světová rada pro cestování a cestovní ruch)

1. ÚVOD

1.1. VÝBĚR TÉMATU

Růst světové ekonomiky a s ním související zvyšování životní úrovně ve většině zemí vedl ve 2. polovině minulého století k výraznému rozvoji cestovního ruchu. Zejména v poslední čtvrtině 20. století se cestovní ruch stal významným společenským, kulturním a ekonomickým jevem. Podle Světové rady pro cestování a cestovní ruch (WTTC) v roce 2005 již překročil celosvětový počet turistů 800 mil. osob. Cestovní ruch významně přispívá tvorbě pracovních míst a pro řadu zemí je nezanedbatelný jeho podíl na hrubém domácím produktu.

V dnešním globalizujícím světě má cestovní ruch mimořádné postavení převážně kvůli množství osob, které se jej účastní, rozsahem obrátu a zisku, svojí dynamikou a změnami přírodního prostředí. Jde o komplexní systém služeb, zařízení, dopravních prostředků a sítí, využívaných milióny osob, který je celosvětově srovnatelný svým významem v mezinárodním obchodě s automobilovým či ropným průmyslem (Bičík 2001).

I v Česku patří cestovní ruch mezi nejdůležitější odvětví národní ekonomiky, jeho význam vzrostl zejména díky otevření hranic v roce 1989. Odvětví cestovního ruchu se v roce 2005 podílelo na tvorbě českého HDP 3,1 % a na zaměstnanosti kolem 3 - 4 % (www.czso.cz). Tyto hodnoty se týkají pouze přímého efektu cestovního ruchu a není započítán multiplikační efekt na další ekonomické činnosti. Společně s navazujícími obory se cestovní ruch v současnosti podílí na tvorbě HDP přibližně 9 - 11 % a na celkové zaměstnanosti 10 - 11 %. Devizové příjmy ze zahraničního cestovního ruchu za rok 2005 činily zhruba 4,63 mld USD, při roli CR v národní ekonomice však musíme uvažovat i výdaje českých občanů v zahraničí (2,4 mld USD). Přesto nám kladné saldo zhruba 2,2 mld USD pomáhá vylepšovat platební bilanci našeho státu (www.mmr.cz). Nezastupitelnou roli má cestovní ruch při tvorbě investičních nabídek v regionech s nerozvinutým průmyslem nebo v periferních oblastech. Zejména pro svůj ekonomický význam je cestovní ruch nazýván odvětvím budoucnosti.

V předkládané práci se budu zabývat cestovním ruchem v horských oblastech, který má celou řadu specifíků, mezi nejvýznamnější patří více či méně výrazná dominance zimní sezóny. Zimní cestovní ruch má oproti letnímu poněkud odlišný charakter. Především délka trvání jednotlivých pobytů je většinou kratší než v létě, zpravidla nepřesáhne jeden

týden a velmi časté jsou víkendové pobyty. Vzhledem ke klimatickým podmínkám není možné kempovat ve stanech nebo ve volné přírodě a turisté jsou tudíž nuceni využívat služeb ubytovacích zařízení. Zdaleka nejvýznamnější aktivitou provozovanou v zimním období v našich horách je lyžování sjezdové či běžecké, k čemuž je zapotřebí vlastnit nebo si vypůjčit lyžařské vybavení a výsledkem tak je značná finanční náročnost lyžařské dovolené (Šupich 1997).

Zima nikdy nebyla a nejspíše ani nebude hlavním obdobím pro výběr dovolené. Převážná většina lidí si vybírá své volno v zaměstnání v letním období a tráví ho zejména u vody, pokud možno u moře. Existují však skupiny obyvatel, kteří si převážnou část dovolené vybírají v zimě. Patří sem movité vrstvy osob, které cestují do exotických oblastí a zejména vyznavači zimních sportů. Podle průzkumu Jihočeské univerzity (www.novinky.cz 6.12.2006) si čeští občané ročně vybírají cca 6,5 dne dovolené právě v zimních měsících. Čeští turisté si více než z 80 % organizují tuzemské zimní pobyty individuálně a jejich průměrné výdaje na jednu zimní dovolenou v Česku činí 3 720 Kč (AČCKA 2005). Nejčastěji se turisté ubytovávají u příbuzných a známých (31 %) a v hotelech (26 %) a k přepravě využívají především vlastní automobil. Češi strávili v zimě roku 2005 v tuzemsku 913 tisíc dovolených z celkového počtu 1 446 tisíc a jezdili především do Královéhradeckého a Libereckého kraje, kde jsou turisticky velmi vytížená pohoří Krkonoše, Jizerské hory a Orlické hory (www.novinky.cz 6.12.2006).

1.2. CÍLE A HYPOTÉZY

Hlavním cílem mé magisterské práce je zhodnocení stávajícího využití Orlických hor cestovním ruchem a naznačení možné perspektivy jeho dalšího rozvoje. Pokusím se zhodnotit využívaný i dosud nevyužitý potenciál tohoto regionu a zmapovat vybavenost a úroveň turistické infrastruktury v jednotlivých obcích, především pak v Říčkách v O. h., Deštném v O. h., Pastvinách a Orlickém Záhoří.

Neméně důležitým cílem je popsání struktury návštěvníků z nejrůznějších hledisek (místo trvalého bydliště, průměrná délka pobytu, doprava, spokojenost se službami...). Budu se rovněž snažit popsat prostorové rozložení aktivit cestovního ruchu a vymezit význam a pozici druhého bydlení v dané oblasti. Důraz nebude kladen pouze na podchycení současného stavu intenzity a struktury cestovního ruchu, ale i na zhodnocení jeho vývoje, především pak na změnu významu volného a vázaného cestovního ruchu.

Mezi další cíle patří objasnění vývoje a zmapování nynější struktury ubytovacích zařízení s ohledem na společensko-ekonomické změny v průběhu 90. let. Budu se věnovat i možnostem přeshraniční spolupráce s Polskem, pokusím se zhodnotit silné a slabé stránky regionu a na závěr shrnout možnosti a perspektivy rozvoje cestovního ruchu v Orlických horách.

Během průzkumu a šetření budou ověřovány následující hypotézy:

- 1) V Orlických horách dochází k výrazné koncentraci aktivit cestovního ruchu do hlavních center a os. Návštěvníci směřují zejména do středisek v Deštném, Říčkách, Pastvinách a Čenkovicích. Velmi významnou funkci má i Jiráskova cesta na hlavním hřebeni, zejména v letních měsících.
- 2) V Orlických horách dochází k transformaci ve využívání rekreačních objektů, původní podnikové chaty dnes slouží hlavně ke komerčním účelům.
- 3) Orlické hory tvoří rekreační zázemí zejména pro obyvatele Královéhradeckého a Pardubického kraje.
- 4) Orlické hory jsou z hlediska aktivit cestovního ruchu nejvíce vytíženy v zimní sezóně.

V práci budou rovněž ověřovány následující dílčí pracovní hypotézy:

- Rozvoji regionu nejen v oblasti cestovního ruchu zásadně napomáhají dobrovolné svazky a sdružení obcí.
- Nejvíce zahraničních návštěvníků Orlických hor přijíždí z Polska.
- V Orlických horách převažuje přírodní potenciál cestovního ruchu nad ostatními složkami potenciálu, avšak atraktivita území je částečně snižována nedostatky v úrovni a kvalitě poskytovaných služeb.
- Během posledních dvaceti let došlo k proměně podílu lůžkové kapacity v zařízeních vázaného a volného cestovního ruchu.
- V oblasti za hřebenem Orlických hor při hranici s Polskem (území obcí Bartošovice v O. h. a Orlické Záhoří) je infrastruktura CR na velmi nízké úrovni a jediným lákadlem jsou zde pro turisty přírodní podmínky.

- Kapacita druhého bydlení je ve studovaném regionu rozmístěna mnohem rovnoměrněji než kapacita objektů komerčního cestovního ruchu.
- Ve vývoji počtu objektů druhého bydlení lze v současnosti i blízké budoucnosti očekávat spíše stagnaci. Za hlavní důvod můžeme považovat fakt, že značná část mého zájmového území spadá do chráněné krajinné oblasti a tímto se k území vztahují příslušné stavební zákony a normy, a dále existenci široké škály možných aktivit obyvatel po roce 1989.

2. DISKUZE S LITERATUROU A TERMINOLOGIE

2.1. DISKUZE S LITERATUROU

Cestovní ruch je velmi dynamicky rostoucím odvětvím, což je potvrzováno i stálým nárůstem odborné literatury týkající se tohoto tématu. „V západní Evropě a Severní Americe se první publikace o problematice cestovního ruchu a druhého bydlení objevily již ve 30. letech 20. století (např. **Miege** 1934 nebo **Carlson** 1938). **H. Poser** (1939) se zabýval cestovním ruchem a rekreací v oblasti Krkonoš a tuto publikaci je možno považovat za jednu z prvních studií, zabývající se rekreačním osídlením v českých podmínkách“ (Šulcová 2004).

První české práce se objevily v padesátých letech 20. století a jednalo se spíše o komplexnější regionální studie, hodnotící kulturní a přírodní podmínky souborněji, nikoliv pouze se zřetelem na rekreační potřeby. Konkrétními předpoklady cestovního ruchu se zabýval až slovenský geograf **P. Mariot** v publikaci *Geografia cestovného ruchu* (1983). Právě členění potenciálů na lokalizační, selektivní a realizační je asi největším přínosem knihy, toto dělení je dnes zřejmě nejpoužívanější a bude aplikováno i v mé práci. Publikace je zaměřena na hodnocení územních aspektů rozvoje cestovního ruchu a na problematiku regionalizace. Cestovní ruch je zde definován z geografického hlediska jako „složitý socioekonomický jev, který není možné určit jednoznačně. Tento termín současně vyjadřuje určitý druh migrace obyvatelstva, odvětví ekonomiky, které tímto uspokojuje sociálně-kulturní potřeby společnosti, a také způsob trávení volného času mimo místo trvalého bydliště“ (Mariot 1983, s.10). „Od stejného autora pochází i učebnice, kterou napsal společně s **V. Müllerovou** (1992). Ta obsahuje možnosti hodnocení, typologii,

členění a rajonizaci cestovního ruchu, ale také pokus o zapojení sociologických aspektů při výzkumu cestovního ruchu“ (Šulcová 2004).

Brněnští autoři **R. Wokoun** a **J. Vystoupil** (1987) ve své učebnici upřednostňují charakteristiku typů cestovního ruchu, územní plánování rekreace a zhodnocení podmínek a předpokladů pro další rozvoj cestovního ruchu. Autoři se zabývají i problematikou individuální chatové rekreace (vývoj, hlavní charakteristiky a prognóza). Důležitým dílem v oblasti cestovního ruchu je také učebnice **V. Hraly** (1997), která představuje novější přepracování práce téhož autora z roku 1987. Je rozdělena na dvě základní části. V té první autor řeší problematiku postavení cestovního ruchu ve světové ekonomice, poté diskutuje jeho vliv na ekonomicko-geografickou strukturu oblasti a studuje zákonitosti, podmínky a faktory jeho rozvoje. Na činitele, které rozhodují o rozvoji a rozmístění cestovního ruchu, pohlíží tento autor jak z geografického, tak z ekonomického hlediska. Podobně jako Mariot rozlišuje selektivní, lokalizační a realizační předpoklady. Hlavním cílem druhé části knihy je poskytnutí základní orientace o rozmístění cestovního ruchu v globálním i regionálním měřítku. Podrobněji se věnuje charakteristice rekreačních oblastí Česka a Slovenska.

Mezi nejnovější české publikace patří *Geografie cestovního ruchu* (**Štěpánek, Kopačka, Šíp** 2001), která je určena zejména pro výuku na vysokých školách. Kniha je opět členěna do dvou bloků, přičemž se autoři snaží podat téma cestovního ruchu v co nejširších geografických souvislostech. Obecný blok přehledně nastiňuje nejvýznamnější vývojové trendy, uvádí kategorizaci cestovního ruchu a diskutuje klíčové potenciály pro jeho rozvoj. V dalších oddílech jsou uvedeny regionální charakteristiky z celého světa s důrazem na Evropu a na regionální diferenciaci CR v jednotlivých krajích Česka.

Celou řadu knih zaměřených na cestovní ruch vydává nakladatelství IDEA SERVIS. Autorky **I. Kučerová** (1997) a **Z. Petrů** (1999) se věnují zejména postavení cestovního ruchu v ekonomice státu. Přínosem obou publikací je vysvětlení dnes obecně používaného pojmu marketing a jeho role v CR. Součástí příloh obou knih je také doporučení týkající se statistiky CR přijaté WTO v Kanadě v roce 1991. **J. Oriška** (1999) se zabývá problematikou služeb cestovního ruchu, především jejich organizačně-technickými a technologickými aspekty. Publikace obecného charakteru jsou rovněž doplňovány publikacemi specializovanými na určitou formu či druh CR. Například **J. Oriška** (2003) se zabývá obecnou charakteristikou, materiálně-technickými podmínkami a organizací kongresového CR (Chromý 2007).

Odvětví CR v Česku dlouho postrádalo publikaci, která by se zabývala výhradně terminologií, která je v případě CR značně nejednotná. Teprve v roce 2002 vydali autoři

M. Pásková a J. Zelenka (2002) ve spolupráci s MMR *Výkladový slovník cestovního ruchu* obsahující více než 3000 termínů. K jednotlivým pojmům je přiřazeno vysvětlení a komentář autorů, který je navíc doplněn anglickým ekvivalentem. V této souvislosti autoři upozorňují na časté zaměňování pojmů a na problémy s cizojazyčnými překlady.

Ze zahraniční literatury, se kterou jsem přímo pracoval, bych rád zmínil knihu o horském cestovním ruchu ve světě (**Godde, Price, Zimmermann** 2000), která však popisuje zmíněnou problematiku na velmi konkrétních modelových příkladech. Mnohem přínosnější pro mě tedy byla kniha *Turystyka na obszarach górskich Europy* (**Kurek** 2004), zaměřená na horský cestovní ruch v Evropě, ve které lze najít i konkrétní informace o Orlických horách. Totéž lze říci i o práci **J. Potockiho** (2004), který se ve svém výzkumu zaměřuje zejména na horský cestovní ruch v česko-polském pohraničí.

D. R. Hall (1998) analyzuje roli CR v postsocialistických státech, diskutuje o významu nových trendů v makroregionu a současně se zabývá problematikou udržitelnosti CR v jihovýchodní Evropě. Ekonomickou analýzou CR v době transformace české a slovenské ekonomiky se ve své společné práci zabývají **A. N. Williams, V. Baláž** (2002). Celá řada publikací se v poslední době věnuje alternativním formám CR, ze zahraničních autorů bych rád jmenoval zejména **D. B. Weavera**, který se zabývá rolí ekoturistiky v kontextu ostatních forem CR. Z další zahraniční literatury bych vyzdvihl práci **A. Kowalczyka** (1994), zabývající se problematikou druhého bydlení, nejprve v obecné rovině a poté na příkladu rekreačního zázemí Varšavy. Sociogeografickými problémy druhého bydlení v zázemí Varšavy se Kowalczyk zabývá také ve svém článku z roku 1993. Vymezuje zde faktory ovlivňující rozmístění objektů druhého bydlení a vytváří několik typů venkovských sídel s rekreačními objekty. Charakteristiku individuální rekreace v jednotlivých státech Evropy přináší práce *Rural Second Homes in Europe* (**Gallent, Tewdwr-Jones** 2000).

Regionalizaci (rajonizaci) CR se věnuje celá řada prací. Pravděpodobně dosud nepřekonaná z hlediska rozsahu i obsahu, i když poplatného době, je *Rajonizace cestovního ruchu ČSR* (1985). K novějším materiálům patří rajonizace vytvořená vládní agenturou CzechTourism (1998) a zejména *Návrh nové rajonizace CR* (2005). Zcela jedinečným dílem je Atlas cestovního ruchu ČR z roku 2006 od kolektivu autorů pod vedením **J. Vystoupila**. Dílo vyšlo ve spolupráci s MMR a je bohužel neprodejně.

Obsahuje desítky map komplexně hodnotících situací CR v celém Česku i v jednotlivých krajích.

Zejména z metodického hlediska mi hodně pomohly již existující magisterské práce. **P. Šupich** (1997) ve své práci zkoumá rekreační potenciál významných zimních sportovních středisek ve vybraných českých pohořích. Autor mezi jednotlivými centry porovnává pomocí dotazníkového šetření strukturu návštěvníků, průměrnou délku pobytu, dopravní dostupnost, sezónnost, vybavenost službami i úroveň cen. Zároveň jsou jednotlivá pohoří obecně charakterizována z hlediska lokalizačních i realizačních předpokladů (reliéf, klima, vybavenost službami pro cestovní ruch atd.). Poměrně značná část práce se věnuje situaci v zahraničí, zejména ve Francii, v Rakousku a na Slovensku. Jedna kapitola je věnována i komplexnímu zhodnocení vybraného českého střediska, kterým je Deštné v Orlických horách. Na cestovní ruch v Orlických horách je zaměřena práce **Z. Kerhartové** (1985). Zabývá se však pouze územím CHKO a rovněž metodika je velmi poplatná době vzniku této práce. Velmi důkladně je zpracována analýza CR pro všechny obce na území CHKO, autorka zkoumá mj. strukturu ubytovacích zařízení, sezónnost či význam CR pro jednotlivé obce. **Z. Slowíková** (2003) ve své diplomové práci zkoumá podmínky pro zimní cestovní ruch v Jizerských horách s přihlédnutím k dopravním aspektům. Autorka rámcově hodnotí vybraná střediska z hlediska kvality sportovních zařízení a dopravní dostupnosti z hlavních center osídlení. Při terénním šetření zjišťuje počet hostů v ubytovacích zařízeních, počet prodaných permanentek nebo počty automobilů na parkovištích. **A. Drahošová** (2002) se ve své práci zabývá rozvojem CR v oblasti Jeseníků a Javornického výběžku. Autorka hodnotí potenciál zkoumané oblasti sice poměrně komplexně, ale stěžejním tématem této práce je lázeňský CR. Podobně tak **D. Goldová** (2004) při svém zkoumání CR na Znojemsku upřednostňuje zejména vinařský CR. **J. Voborníková** (2005) se zabývá výhradně specifiky a vývojem vázaného CR v Česku, porovnává modelové oblasti Jilemnicko a Příbramsko.

Mezi jedny z prvních ucelených studií od českého autora, které pojednávají o problematice druhého bydlení, řadíme kandidátskou práci **V. Gardavského** (1968). Ten detailně rozpracovává historický vývoj rekreace v objektech druhého bydlení a jejich stav koncem 60. let v zázemí Prahy, jakožto největší zdrojové oblasti majitelů a uživatelů objektů individuální rekreace. Přestože je tato práce zaměřena na konkrétní území, poskytuje mnoho obecně platných poznatků a použité postupy se později staly základem metodologického aparátu mnoha dalších prací.

Na problematiku krátkodobé individuální rekreace v zázemí Prahy zaměřuje svoji pozornost v diplomové práci **D. Fialová** (1992). V této studii se autorka zabývá současným stavem a možnostmi rozvoje rekreačních lokalit v zázemí Prahy. Podává zde podrobný obraz stavu a způsobu využívání objektů individuální rekreace a zabývá se i možnou změnou v jejich využívání na trvalé bydlení. Nepochybným kladem této práce je naznačení možnosti využití sociologických metod výzkumu ve zmíněném tématu. Pro mě byla přínosná zejména metodika konstrukce a způsob vyhodnocování dotazníku, jenž se v upravené podobě stále široce uplatňuje při terénních výzkumech druhého bydlení v Česku (Wernerová 2004).

Podobným tématem se ve své magisterské práci zabývá i **J. Vágner** (1994). Na příkladu Berounska, se zvláštním důrazem na Hostomicko, hodnotí pomocí různých metod rekreační potenciál zkoumané oblasti. Problematika byla jmenovanými autory komplexněji zpracována v disertačních pracích **J. Vágner** (1999) a **D. Fialová** (2000a). Vývojem druhého bydlení v Československu v letech 1970 – 1991 se zabýval ve své diplomové práci **J. Ježek** (1992). Zaměřil se na rozdíly v nárocích na krátkodobou individuální rekreaci podle věku, vzdělání a profese. Přínosná pro mne byla také práce **K. Šulcové** (2004), která hodnotila postavení CR a DB na Jablonecku.

Kolektiv autorů z KSGRR PřF UK napsal dvě jedinečné práce o problematice druhého bydlení. První z nich, publikace *Druhé bydlení v Česku* (**Bičík a kol.** 2001) obsahuje oddíly, zabývající se způsoby získávání dat, metodickými postupy a celkovou charakteristikou druhého bydlení v Česku, včetně jeho vývoje i možné perspektivy. Na závěr jsou uvedeny výsledky šetření v konkrétních regionech, užitečná je zejména tabulka se schématem CR v Česku (s.26). Čtenáře musí jistě zaujmout závěry na straně 39, kde autor uvádí na pravou míru některé mýty o druhém bydlení v Česku. Velmi přínosné jsou rovněž tabulky a mapky, popisující pohyb majitelů ODB z hlediska trvalého bydliště a místa rekreačního objektu.

Druhou prací je *Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku* (**Vágner, Fialová a kol.** 2004), která hodnotí důležitá regionální specifika DB a popisuje základní rysy regionální diferenciacie DB na 14 modelových regionech. Tato publikace nekopíruje, ale rozšiřuje obsah práce předchozí, prolíná se s ní většinou tam, kde zastaralé údaje upřesňuje pomocí nových faktů.

Regionální literatura zpravidla zahrnuje kromě Orlických hor i rozsáhlé podhůří. Vydařenou publikací je *Příroda a historie Orlických hor* (**Hégr** 1975), která je však k dispozici pouze v regionálních knihovnách. Další zajímavou populární knihou je

publikace *Východočeské hory od Jizery po Tichou Orlici* (Pilous, Grund 2005). Autoři zde čtenáře seznamují s fakty a pozoruhodnostmi z pohledu všech oborů a to formou přístupnou i čtenářům bez hlubších znalostí v jednotlivých vědách. O Orlických horách vyšla celá řada knih, které obsahují prakticky jen fotografie. Nejznámějšími jsou *Orlické hory* (Brandejs a kol. 1978), *Orlické hory ve fotografiích Jiřího Šourka* (1995) nebo *Album starých pohlednic Orlické hory a Podorlicko* (Holendová, Vinklát 2007).

Řadu informací o vojenském opevnění ze 30. let jsem čerpal z knihy *Československá zeď* (Ráboň, Svoboda 1993) a údaje o obci Pastviny z jedinečné publikace od E. Trojana (2002). Dále jsem pochopitelně pracoval s řadou turistických průvodců a map. Dobrovolný svazek obcí Region Orlické hory vydává od léta 2006 tiskovinu *"Kačenčiny listy"* s podtitulem Turistické noviny Orlických hor. Vycházejí dvakrát ročně (pro letní a zimní sezónu) a přibližují historii a přírodu Orlických hor. Přinášejí mnoho praktických informací jako tipy na výlet, přehled naučných stezek, krátké seznámení s předválečným opevněním, otvírací doby muzeí, hradů a zámků, kontakty na regionální infocentra, informace o hraničních přechodech, kalendář sportovních a kulturních akcí a mnohé další. Vítaným zpestřením je přehled zajímavých míst v sousedním Polsku. Kačenčiny listy jsou zdarma k dispozici v informačních centrech Orlických hor a Podorlicka.

V rámci tvorby mé diplomové práce byly rovněž využity koncepční materiály strategické povahy. Jedná se zejména o *Program rozvoje cestovního ruchu v turistickém regionu Východní Čechy* z roku 2003 od společnosti ARC Mikulov. V průběhu roku 2002 proběhly analytické práce a dotazníkové šetření a o rok později byla zpracována návrhová část, která stanovila cíle a směry rozvoje cestovního ruchu společně pro Královéhradecký a Pardubický kraj. Právě nutnost hledat společný postup k realizaci závěrů studie je největším přínosem tohoto dokumentu. Dalším významným rozvojovým dokumentem je *Návrh územního plánu velkého územního celku Orlické hory a podhůří* z roku 2003 od společnosti Atelier T-plan. Zájmové území je zde komplexně charakterizováno z nejrůznějších přírodních, sociálně-kulturních i technických hledisek, je však tvořeno pouze okresem Rychnov nad Kněžnou. Jelikož se sledované území nachází v příhraniční oblasti naší republiky, zabýval jsem se také problematikou přeshraniční spolupráce regionů. Většina informací a údajů vychází z různých publikací, vydanými Euroregionem Glacensis a Dobrovolným svazkem obcí Region Orlické hory.

2.2. TERMINOLOGIE

Ve své práci mnohokrát používám termín *cestovní ruch* (CR), bylo by tedy vhodné tento pojem náležitě vysvětlit. Označení „cestovní ruch“ je značně široké a většina autorů se zatím nedokázala shodnout na jeho přesné definici. Autoři Pásková a Zelenka definují CR jako „komplexní společenský jev, jako souhrn aktivit účastníků CR a zároveň souhrn procesů budování a provozování zařízení se službami pro účastníky CR včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro CR.“ (Pásková, Zelenka 2002, s.45). Další poměrně rozsáhlou definici uvádějí autoři skript na Přírodovědecké fakultě UK, kteří CR vidí jako „obecně pojatý objekt představující reálný socioekonomický volný systém, jehož základními stavebními prvky jsou tzv. subsystemy nabídky, poptávky a subsystemy realizační a vazby mezi nimi představující toky turistů, služeb, informací a finančních prostředků“ (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001, s.14).

Jedná se o definice vyčerpávající a velmi složité, proto je častěji používána a citována jiná definice cestovního ruchu. Ta byla v roce 1991 vytvořena WTO (World Tourism Organization) a zahrnuje v sobě místní, časové i motivační vymezení: „Cestovní ruch představuje aktivity osob cestujících do míst mimo jejich obvyklé prostředí nebo pobývajících v těchto místech ne déle než jeden rok za účelem trávení volného času, sjednávání kontraktů pro následné podnikání či jiným účelem.“ (Pásková, Zelenka 2002). Od pojmu cestovní ruch je nutné odlišovat termín *pseudocestovní ruch*, jako souhrn nepravých forem CR, které nevycházejí ze základních motivací CR (benzínový, nákupní, sexuální aj.).

Samotné členění CR je rovněž problematické, už díky tomu, jak různě samotní autoři cestovní ruch chápou. Jedno z možných řešení nabízí Výkladový slovník CR (Pásková, Zelenka 2002), kde je CR členěn na druhy a formy. Problematickostí tohoto dělení asi nejlépe vystihuje fakt, že ani v této publikaci není terminologie zcela jednotná. Na stránce 14 se o agroturismu píše jako o druhu CR, na stránce 309 je však označován za formu CR.

Druhem CR autoři rozumí „typ CR, pro jehož určení je klíčovým kritériem jevový průběh CR a způsob jeho realizace v závislosti na různých podmínkách (geografických, ekonomických, společenských aj.), jakož i jeho účinky.“ Druhy CR se dělí podle místa realizace (domácí, zahraniční), délky trvání pobytu (krátkodobý, dlouhodobý), způsobu organizace (volný, vázaný), počtu účastníků (individuální, skupinový), vlivu na životní

prostředí (měkký, tvrdý), rozložení během roku (celoroční, sezónní, zimní, letní) atd. – podrobněji (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001, s.29-31). Podle převažujícího prostředí pobytu rozlišujeme několik druhů CR, z nichž se mé práce nejvíce týká *venkovský CR*, kterým se rozumí „vícedenní pobyt s rekreačními aktivitami na venkově s ubytováním v soukromí nebo v menším hromadném ubytovacím zařízení (HUZ)“ (Pásková, Zelenka 2002, s. 309). Pojem *Horský CR* nikde definován není, v mé práci jsou pod tímto pojmem myšleny veškeré aktivity účastníků CR v horských oblastech.

Forma CR je typ CR, pro jehož určení je klíčovým kritériem motivace návštěvníka. Základními motivacemi jsou odpočinek (*rekreační*), poznávání (*kulturně-poznávací, přírodně poznávací*), sportovní aktivity (*sportovní*), návštěva kongresových akcí (*kongresový*) aj. *Alternativní formy CR* jsou formy, které respektují potřeby a zvyklosti místní komunity a její životní prostředí. Mezi alternativní formy CR patří například *ekoturismus*, který je definován jako forma CR, jehož „účastníci jsou motivováni využitím chráněných přírodních výtvorů, přírodních rezervací, kulturních památek a akcí tak, aby nebyly cestovním ruchem nadměrně narušovány“ (Pásková, Zelenka 2002, s.75).

Dalšími formami jsou *agroturismus*, zahrnující „turistické nebo rekreační pobyty na venkově na rodinných farmách, přičemž hlavní náplní je poznávání alternativního způsobu života v blízkém kontaktu s přírodou“ (Pásková, Zelenka 2002, s.309), *cykloturistika* – „aktivní cestování zaměřené na poznávání přírodních a společenských zajímavostí na kole“, či *pěší turistika*, kdy jsou „účastníci motivováni aktivním pohybem v přírodě a bezprostředním kontaktem s přírodou“ (Pásková, Zelenka 2002). Obě tyto formy můžeme společně s lyžováním a provozováním vodních sportů zahrnout pod sportovní CR.

Bylo již zmíněno dělení potenciálu cestovního ruchu na předpoklady lokalizační, realizační a selektivní. Jako potenciál (předpoklad) cestovního ruchu lze označit každý jev (přírodní i historicko-kulturní), který ve vztahu k cestovnímu ruchu vystupuje jako podmínka a předpoklad pro jeho realizaci a další rozvoj (Mariot 1983). **Lokalizační** předpoklady zahrnují soubor přírodních a historicko-kulturních atraktivit v daném místě. „Rozhodují o funkčním využití konkrétní oblasti z hlediska přírodních nebo kulturních podmínek a mohou mít charakter plošných areálů i jednotlivých solitérů. Počet a kvalita jednotlivých atraktivit CR tvoří tzv. primární potenciál daného území. Atraktivitami CR rozumíme zvláštnosti území, jejichž jedinečnost činí danou oblast zajímavější a tím pádem přitažlivější z hlediska CR.“ (Hrala 2001).

Úroveň **realizačního** potenciálu je určována především kvalitou veškeré infrastruktury. Realizační předpoklady mají rozhodující význam pro konečnou fázi

uskutečňování různých forem CR. Pro využití veškerého potenciálu cestovního ruchu je bezesporu zapotřebí kromě kvalitní nabídky služeb i dostačující infrastruktura a bezproblémová dopravní dostupnost. Mariot (1983) realizačním potenciálem myslí tzv. materiálně-technickou základnu, kam řadí 4 skupiny zařízení. *Dopravní zařízení* (komunikace, parkoviště, lanovky, vleky...), *ubytovací zařízení* (hotely, penziony...), *stravovací a zábavní zařízení* (restaurace, vinárny, diskotéky...) a *zařízení pro poskytování sociálních služeb* (sportoviště, bazény, kulturní zařízení...). U všech jmenovaných zařízení není důležitá jen jejich četnost, ale zejména úroveň a kvalita.

„**Selektivní** předpoklady dokumentují způsobilost společnosti zúčastnit se na cestovním ruchu“ (Mariot 1983, s.144) a zahrnují demografické, sociologické, ekologické a urbanizační charakteristiky včetně vývojových trendů (Pásková, Zelenka 2002). Velmi důležitou roli hrají zejména v makroregionálním měřítku, s klesající rozlohou zájmového území jejich důležitost klesá.

V mé práci se budu snažit o podchycení vývojových trendů a současného stavu volného a vázaného cestovního ruchu. **R. Wokoun** a **J. Vystoupil** (1987) ve své učebnici definují klíčové termíny následovně – „účastníci *volného cestovního ruchu* cestují individuálně, přičemž místo, období a délku pobytu si určují podle vlastního uvážení. Typické je ubytování v komerčních ubytovacích zařízení (hotely, turistické ubytovny, chatové osady, autokempinky apod.), u kterých jsou účastníci ochotni nést náklady spojené s poskytováním tohoto druhu služeb. Účastníci *vázaného cestovního ruchu* cestují zpravidla ve skupinách, společným dopravním prostředkem a mají dopředu stanovené cíle, období a délku pobytu. Účast je podmíněna splněním určitých podmínek ze strany účastníků, jedná se především o pracovní činnost a zásluhovost pracovníka při splnění daných úkolů. Zvýhodnění pro účastníky spočívá v částečném nebo úplném hrazení nákladů na pobyt příslušnou organizací. Hlavní motivací má být obnova tvůrčí síly pracujících a celkový rozvoj osobnosti v procesu formování socialistické společnosti.“ Vázaný cestovní ruch je zpravidla rozčleněn na čtyři formy: výběrovou rekreaci ROH, podnikovou a závodní rekreaci, rekreaci dětí a mládeže a lázeňskou léčebnou péči.

Vzhledem k přibližování vázaného cestovního ruchu k volnému již výše zmíněné rozdělení poněkud ztrácí na významu. Jiná a pro naši dobu výstižnější definice popisuje *volný cestovní ruch* (VoCR) jako takový CR, „u něhož není účast návštěvníka vázána na pracovní poměr, členství v odborech, zdravotní stav nebo jakoukoli jinou podmínku. Celou cenu zájezdu si na rozdíl od vázaného hradí sám“ (Pásková, Zelenka 2002, s.315). U

vázaného cestovního ruchu (VCR) je „účast klientů závislá na splnění určitých podmínek (doporučení lékaře, zaměstnání, členství v organizaci, trvalé bydliště v určité lokalitě apod.). Úhrada klienta je částí úhrady zájezdu, zbytek je hrazen z jiných prostředků (společenské fondy – nemocenské pojištění, fond kulturních a sociálních potřeb, fondy organizace aj.). V současné době patří mezi typické druhy lázeňský cestovní ruch, podniková rekreace nebo rekreace dětí z oblastí se znečištěným životním prostředím.“ (Pásková, Zelenka 2002, s. 308). Vzhledem k této definici ve své práci považuji za objekty vázaného cestovního ruchu pouze ta ubytovací zařízení, v nichž se nemůže ubytovat účastník volného CR.

„Výrazně motivační a pobídkový charakter se v současnosti přisuzuje tzv. *incentivnímu CR*, organizovanému na bázi podnikové rekreace a zájezdů soukromých nebo akciových (celostně kapitalistických) podniků. Jeho smyslem je motivovat a stmelovat zaměstnance“ (Voborníková 2005).

Ve své práci budu pracovat i s pojmem *druhé bydlení* (DB), jehož zavedení je úzce spjata s krátkodobou (víkendovou, jednodenní) rekreací. Tento termín používal již Gardavský v roce 1968 (převzato zřejmě z anglického second homes). Správný a přesný překlad definic a termínů v oblasti druhého bydlení bývá značně obtížný, neboť definice často operují s pojmy, které v různých jazycích mohou mít odlišný význam. Diskusi těchto pojmů se podrobně věnuje ve své práci z roku 1994 polský autor **A. Kowalczyk** (Šulcová 2004).

Druhé bydlení lze definovat jako „souhrn jevů a procesů spojených s objektem (nebo jeho částí), který je přechodným místem pobytu vlastníka či uživatele, využívajícího tento objekt převážně k rekreačním účelům (Vágner, Fialová a kol. 2004) – mimo jiné se jedná o pobyt v objektech individuální rekreace (OIR), zejména chataření, chalupaření a pobyt v soukromých sezónních sídlech i rekreačních vilkách“ (Pásková, Zelenka 2002, s.69). V případě druhého bydlení se jedná o individuální (většinou rodinnou) rekreaci bez komerčního využití, na rozdíl od *komerčních forem cestovního ruchu*, kde je vlastník či provozovatel objektu na jeho prosperitě finančně zainteresován a uživatel za poskytnuté služby platí.

Je rovněž potřeba vyjasnit rozdíly mezi dvěma podobnými termíny, *objekty druhého bydlení* (ODB) a *objekty individuální rekreace* (OIR). V české literatuře se často pracuje s definicemi slovenského autora **P. Mariota**: „*Objekty individuální rekreace* jsou specifickým druhem ubytovacích zařízení sloužících k rekreačním účelům. Je pro ně

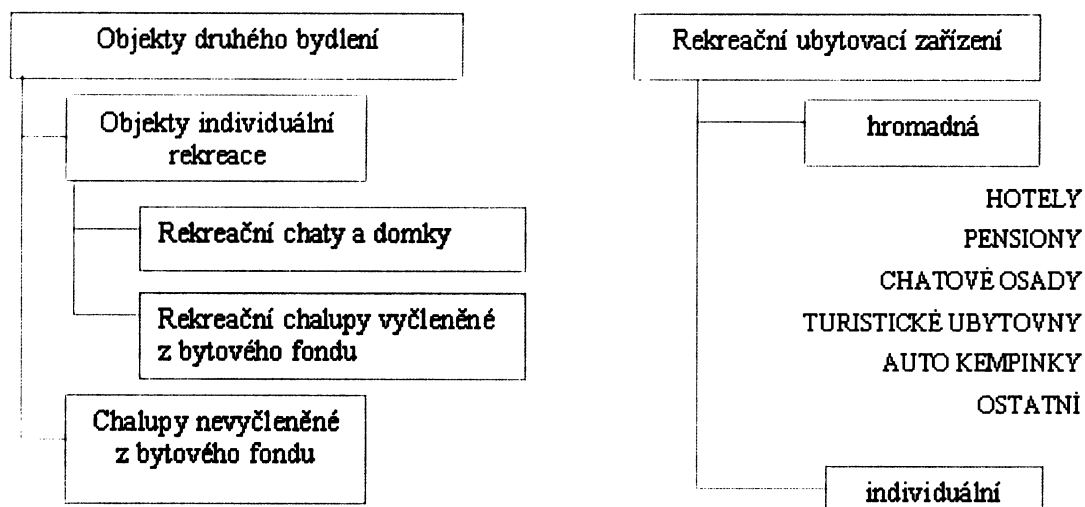
charakteristická poměrně nízká ubytovací kapacita s omezeným okruhem uživatelů, jejich různorodost, častá vysoká koncentrace na malém území.“ (Mariot 1986, cit. Vágner 1994, s. 20).

Objekty druhého bydlení rozumíme jednak objekty k rekreaci postavené (chaty, rekreační domky) a také objekty dříve sloužící k trvalému bydlení, u nichž byla provedena změna účelu užívání a byly vyčleněny z bytového fondu (rekreační chalupy). Ty souhrnně označujeme jako OIR. Vedle nich však mezi ODB řadíme ještě objekty sloužící k rekreaci nevyčleněné z bytového fondu. Ty často představují dřívější zemědělské usedlosti či rodinné domy se starším datem výstavby, ve kterých není žádná osoba přihlášená k trvalému pobytu. Jako důvod neobydlenosti je uvedeno „slouží k rekreaci“ a objekty dosud nebyly vyčleněny z bytového fondu (Bičík 2001). Objekty druhého bydlení a rekreační ubytovací zařízení (objekty, které slouží k hromadnému či individuálnímu ubytování a poskytují služby účastníkům komerčních forem cestovního ruchu) lze souhrnně označit jako *rekreační objekty* (viz obr. 1).

Někteří autoři pracují s termínem „*druhý dům*“, který však klade důraz na vlastní objekt a nikoliv na jevy a procesy s ním související (oproti pojmu *druhé bydlení*). V neposlední řadě můžeme brát druhé bydlení jako fenomén ovlivňující charakter krajiny, sídelní strukturu, architektonický ráz sídel, lokalit i objektů (Šulcová 2004).

U členění rekreačních ubytovacích zařízení (viz obr. 1) jsou hlavními kritérii velikost objektu, kvalita ubytovacích služeb a širě dalších služeb poskytovaných v objektu (stravování, sportovní a kulturní vyžití, směnářenské služby apod.) (Šulcová 2004). Pojem rekreační ubytovací zařízení tak zahrnuje objekty volného i vázaného cestovního ruchu. U jednotlivých typů hromadných ubytovacích zařízení (HUZ) jsou definice značně volné a mnohdy v praxi dochází k prolínání mezi jednotlivými kategoriemi. Ve své práci se budu řídit definicemi od Zelenky a Páskové (2002). *Hotel* je hromadné ubytovací zařízení s nejméně deseti pokoji pro hosty a s recepcí. Zajišťuje mimo kompletní stravovací služby i široký sortiment dalších služeb pro hosty. *Penzion* je definován jako zařízení nabízející ubytování obvykle na více než jednu noc a poskytující stravování zejména svým hostům. Zpravidla je penzion malokapacitní ubytovací zařízení (od několika lůžek do několika desítek lůžek) s klidným a útulným prostředím. *Ubytování v soukromí* (hovorově *privát*) je forma ubytování, která nevyhovuje definici hromadného zařízení CR a nabízí omezený počet pokojů v soukromých domech.

Obr. 1: Systém rekreačních objektů

Zdroj : Statistický lexikon obcí ČR (1994), Návštěvnost v ubytovacích zařízeních ČR (2000)

Převzato od Šulcové (2004)

3. METODIKA

3.1. PRÁCE SE STATISTICKÝMI DATY

Data ze statistických zdrojů jsem čerpal zejména při hodnocení **druhého bydlení**. Při zjišťování údajů o kapacitách a míře využívání **komerčních forem cestovního ruchu** (počet, kapacita a struktura ubytovacích zařízení, návštěvnost aj.) mi statistické údaje vůbec nepomohly, neboť Český statistický úřad (dále jen ČSÚ) prezentuje výsledky pouze na úrovni okresů, což je pro účely mé práce nedostatečné. Nemohl jsem tedy využít ani *Ročenky cestovního ruchu, ubytování a pohostinství* ani další regionální publikace vydané ČSÚ (*Návštěvnost v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu, Kapacita a výkony ubytovacích zařízení* atd.).

Základním údajem, se kterým se pracuje při hodnocení druhého bydlení, je samotný počet objektů druhého bydlení (ODB). Existují dva zdroje pro tato data, které pokrývají beze zbytku celé území našeho státu – data ČSÚ a Katastru nemovitostí, spadajícího pod Český úřad zeměměřický a katastrální (dále jen ČÚZK) (Bičík 2001, s. 19).

Údaje o objektech individuální rekreace (OIR), tedy o rekreačních chatách a domcích a rekreačních chalupách vyčleněných z bytového fondu, jsem získal z databáze ČÚZK o využití budov (listopad 2005). Data ČÚZK jsou zpracována na úrovni katastrálních území jednotlivých obcí a odpovídají právní skutečnosti evidence objektu, realitě jsou tedy často vzdálená. Statistické výstupy za jednotlivá katastrální území v daném okrese lze provést kdykoli, protože lokální databáze je průběžně aktualizována.

K získání kompletních údajů o ODB je nutné k rekreačním objektům vyčleněným z bytového fondu přičíst ještě trvale neobydlené domy a byty využívané jen k rekreaci (rekreační chalupy nevyčleněné z bytového fondu). Právě tyto údaje jsem získal z databáze ČSÚ, které vycházejí z výsledků Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001. Tyto údaje se územně vztahují nejen k obcím, ale i k základním sídelním jednotkám a pokrývají tedy celý katastr. Ze stejného zdroje jsem čerpal i údaje o počtu trvale obydlených bytů. Při výpočtu několika indexů jsem musel pracovat i s počty obyvatel a rozlohou katastrálních území, tato data jsem čerpal z Portálu veřejné správy ČR (portal.gov.cz).

Bohužel se práce s údaji ČÚZK neobešla bez problémů. U jednoho z nejvýznamnějších rekreačních středisek v mém zájmovém území, Říček v O. h., uvádějí data ČÚZK 28 objektů individuální rekreace. Po přičtení rekreačních objektů nevyčleněných z bytového fondu (z ČSÚ) jsem tedy došel k počtu 40 ODB. Již na první pohled je toto číslo zcela nesmyslné, starosta obce uvedl v dotazníku zhruba 200 ODB. Podobný problém vznikl ještě u obce Sedloňov, kde statistické prameny uváděly 43 ODB, zatímco starosta uvedl na území obce 130 ODB. Ačkoli v těchto případech čísla z ČÚZK neodpovídají skutečnosti, rozhodl jsem se po dlouhé úvaze, v rámci celistvosti dat, s těmito údaji dále pracovat, zejména proto, že u dalších obcí se již podobně výrazná chyba nevykytla.

Ostatní zdroje informací jsou většinou neúplné, a proto by jejich použití nemělo smysl. Například propagační materiály a seznamy ubytovatelů z turistických informačních center (zejména infocentrum v Deštném v O. h. zpracovalo poměrně obsáhlý seznam ubytovacích zařízení), kde se však vyskytuje necelá polovina ubytovacích kapacit v mém zájmovém území.

Data o hromadných ubytovacích zařízeních a o možnostech ubytování v soukromí jsem tedy složitě získával terénním šetřením a vyhledáváním na internetu. Pomocí webových stránek uvedených v seznamu literatury a zdrojů jsem vypsál všechna ubytovací zařízení pro území dané obce a zároveň zjistil jejich kapacitu (buď přímo ze jmenovaných stránek nebo pomocí odkazů). Získal jsem tak v podstatě kompletní seznam všech

ubytovacích kapacit, ale bohužel ne všechny databáze byly aktuální a ne všechny uváděné rekreační objekty funkční. Proto jsem pomocí internetového vyhledávače (www.google.com) dodatečně potvrzoval existenci a funkčnost zjištěných ubytovacích zařízení. Jedná se o časově velmi náročný proces, který je navíc zatížen určitou statistickou chybou. V mém hodnocení tak nejsou podchycena ubytovací zařízení, která nejsou vůbec prezentována na internetu (těch však není mnoho) a zejména objekty vázaného cestovního ruchu, které je prakticky nemožné na internetu vyhledat. Data o nich jsem získal výhradně od starostů obcí. Jiným než takto zdlouhavým způsobem se však potřebné údaje sehnat prakticky nedají.

3.2. METODY PŘEVZATÉ Z LITERATURY

Předkládaná práce vychází z již existujících metodologických postupů, které jsou aplikovány na studovanou oblast a podle potřeb upraveny. Metodika hodnocení a analýzy CR vychází především z diplomových prací K. Šulcové (2004), A. Drahošové (2002), D. Goldové (2004) a Z. Kerhartové (1985), které se rovněž zabývají problematikou cestovního ruchu většího územního celku.

Z velkého množství užívaných koeficientů a indexů jsem pro charakterizaci územního rozložení aktivit CR a DB použil níže uvedené ukazatele. Celkovou zatíženost území je možno charakterizovat jako počet obyvatel a potenciálních rekreantů připadajících na 1 km², což vypovídá o faktické hustotě zalidnění v době využívání RO. Obdobně rekreační zatíženost území hovoří pouze o počtu potenciálních rekreantů na 1 km², přičemž se dá srovnat s hustotou zalidnění.

Vztah mezi počtem rekreačních objektů a staveb určených k trvalému bydlení nám vyjadřuje podíl RO z úhrnu všech staveb. Ukazatel vypovídá o tom, jaká funkce převládá na daném území, zda obytná či rekreační. Jinak je ovšem stěžejním údajem lůžková kapacita, neboť hromadná ubytovací zařízení mají většinou mnohem vyšší kapacitu než trvale obydlené domy, a proto je nevhodné a nevyovídající pracovat pouze s jejich počtem.

Pro zjištění počtu rekreantů v ODB byl použit koeficient $k = 5$, což každému objektu přisuzuje pět potenciálních uživatelů. Dříve se užívala konstanta 4 lůžka na jeden ODB, mnohá terénní šetření však potvrzují oprávněnost změny konstanty na 5 osob v průměru využívající ODB (Fialová 2000a, Bičík 2001 a další). Počet potenciálních rekreantů na 100 trvale žijících obyvatel informuje v jakém poměru se o víkendech a v

době sezóny nacházejí uživatelé RO a trvale žijící obyvatelé. Zároveň vypovídá o nárocích na infrastrukturu v rekreační době a sezóně. Pro kvantitativní analýzu cestovního ruchu byl ve sledovaném regionu na úrovni katastrů vypočítán tento ukazatel zvláště pro VoCR a DB (kapacita objektů VCR je na většině sledovaného území zanedbatelná).

Základním ukazatelem při hodnocení územního rozložení druhého bydlení je hustota ODB, tedy počet ODB na 1 km². Kromě absolutního počtu ODB se obvykle zjišťuje i struktura, tedy podíl počtu chat a chalup, což umožňuje rozlišit možnost pouze sezónního nebo trvalého využívání. Tento poměr nám také objasňuje jaký podíl představují objekty původně určené k trvalému bydlení a objekty přímo postavené za účelem rekreace. Určit poměr chat a chalup je však metodicky poměrně náročné a vzhledem k tomu, že se má práce nezabývat pouze problematikou druhého bydlení, postačí mi údaje z Atlasu cestovního ruchu ČR (Vystoupil a kol. 2006).

Hlavní součástí mého výzkumu bylo vlastní dotazníkové šetření, při hodnocení situace CR v Orlických horách jsem však využil i výsledky již provedených průzkumů. Původně jsem jimi chtěl mé výsledky pouze doplnit, ale postupem času se z nich stala důležitá součást výstupu mé práce. Čerpal jsem zejména z *Návrhu územního plánu velkého územního celku Orlické hory a podhůří* (dále jen ÚPN) a z *Programu rozvoje cestovního ruchu v turistickém regionu Východní Čechy* (dále jen Program rozvoje). V ÚPN odpovídá řešené území pouze okresu Rychnov nad Kněžnou, jižní část mého zájmového území v okrese Ústí nad Orlicí zde vůbec podchycena není. V kapitole věnované cestovnímu ruchu je však řešené území vhodně rozděleno do několika menších celků a podstatná část území CHKO Orlické hory je zde zpracována na úrovni obcí, tedy stejně jako v mé práci. Z ÚPN jsem čerpal velmi cenná data, např. o návštěvnosti v zimní a letní sezóně nebo o konkrétní potřebě rozšíření lyžařských center. Tyto údaje jsou však značně degradovány absencí jakékoliv metodiky, tudíž čtenář ÚPN nemůže zjistit, jak řešitelé daná čísla zjistili.

Mnohem cennějším zdrojem informací tak pro mě byl Program rozvoje, ačkoli se týkal celého turistického regionu Východní Čechy. Jedná se však o studii velmi obsáhlou (v součtu přes 900 stran) a podrobnou, tudíž i o Orlických horách zde lze najít velké množství informací. Nejzajímavější byly výsledky terénního šetření prováděného v největších lyžařských střediscích v regionu, které jsem využil při kvantitativní analýze CR. Mé vlastní dotazníkové šetření sice pokrylo větší část území, ale v celkovém součtu jsem měl méně respondentů a vzhledem k faktu, že jsem dotazníky distribuoval po jednotlivých ubytovacích zařízeních, nemohl jsem statisticky podchytit jednodenní

návštěvníky. Terénní šetření společnosti ARC Mikulov, která Program rozvoje zpracovávala, proběhlo v zimních měsících roku 2002 a data byla získávána v hlavních lyžařských centrech regionu (Čenkovice, Deštné v O. h., Říčky v O. h. a Dolní Morava). Respondenty byli jak domácí návštěvníci, tak i návštěvníci ze zahraničí. Zkoumaný soubor tvořilo 575 respondentů a průzkum probíhal přímo v terénu (na sjezdovkách, na parkovištích, u kiosků atd.), tudíž je výsledná skladba respondentů mnohem pestřejší než v případě mého dotazníkového šetření. Lyžařské centrum Dolní Morava sice nespadá do mého zájmového území, ale konečné výsledky byly tvořeny součtem dotazníků ze všech čtyř center. Navíc se domnívám, že Dolní Morava bude mít velmi podobnou strukturu návštěvníků jako např. Čenkovice. V šetření o spokojenosti se službami bylo pracováno s každým centrem zvlášť, použil jsem tedy pouze výsledky z Deštného, Říček a Čenkovic. Sledována byla národnostní struktura návštěvníků, délka pobytu, způsob dopravy a ubytování, důvod návštěvy, organizovanost pobytu, zdrojové oblasti návštěvníků a spokojenost s nabízenými službami. Všechny výsledky jsou prezentovány v dalších kapitolách předkládané práce a porovnány s mým vlastním terénním šetřením.

Agentura CzechTourism provedla podobný výzkum v letních sezónách r. 2005 a 2006 a v zimní sezóně 2005/2006. Tento výzkum probíhal v turistických informačních centrech na celém území Česka a jeho výsledky byly zveřejněny na úrovni turistických regionů. Bohužel v zimní sezóně nebylo v turistickém regionu Východní Čechy zastoupeno ani jedno zimní středisko v Orlických horách. V letní sezóně 2005 reprezentovala mé zájmové území pouze centra v Deštném a Jablonném nad O. a o rok později informační centra v Rokytnici v O. h., Čenkovicích a Jablonném nad O. Počet respondentů činil zhruba 50 návštěvníků na každé informační centrum. Ve své práci jsem použil pouze výsledky z Deštného z roku 2005 a Čenkovic z roku 2006 a pro porovnání i data z rekreačních center z konkurenčních oblastí – Rokytnice n. Jiz. v Krkonoších a Pusteven v Beskydech. Využil jsem tedy faktu, že výzkum agentury CzechTourism pokryl území celého Česka. Ideální by bylo porovnání s významnými centry v Jeseníkách, bohužel se však žádné takové ve výzkumu agentury CzechTourism neobjevilo. Na základě těchto údajů jsem porovnával zejména spokojenost návštěvníků s nabízenými službami. Při hodnocení struktury návštěvníků jsem také použil data, která mi poskytlo Sdružení obcí Orlicko a ve svém výzkumu je získala agentura REDEA ze Žamberka. Sledovala strukturu návštěvníků v Říčkách v letní a zimní sezóně roku 2006.

Pro srovnání jsem použil také některé výsledky ze starších diplomových prací, týkajících se přímo Orlických hor. Konkrétně se jednalo o práce P. Šupicha (1997) a Z. Kerhartové (1985). Z práce Šupicha jsem převzal porovnání obsazenosti a průměrné délky pobytu v jednotlivých pohořích v Česku. Data o obsazenosti a struktuře návštěvníků konkrétních ubytovacích zařízení v Orlických horách jsem použít nemohl z důvodu nedostatečného počtu respondentů. Jelikož se Šupich ve své práci nezabýval jen Orlickými horami, neměl jeho referenční vzorek z Deštného a Říček dostatečnou vypovídací hodnotu.

Z. Kerhartová ve své práci došla k velmi cenným výsledkům, které jsou sice dnes již více než dvacet let staré, přesto jsou velmi vhodné k porovnání se současným stavem. Porovnat s nimi mnou získaná data však lze jen částečně, neboť se autorka ve své práci zabývala výhradně územím CHKO Orlické hory a měla tedy své zájmové území o více než polovinu menší než já. Použitou metodiku jsem rovněž bohužel uplatnit nemohl. Sezónnost Kerhartová zjišťovala pomocí monitorování tržeb jednotlivých poboček Jednoty, většinu údajů o druhém bydlení, majitelích ODB i provozovatelích hromadných ubytovacích zařízení získala přímo na Místních národních výborech. Dnes je takový postup zcela nemožný. Její práce je však jedinečným zdrojem dat pro sledování vývoje jednotlivých typů cestovního ruchu - VoCR, VCR a DB. Nabízí se tak možnost porovnat lůžkovou kapacitu a počet objektů ve vybraných obcích v letech 1984 a 2006.

Z povahy mé práce vyplývá využívání podrobných turistických map, místních propagačních plánek a materiálů obcí, turistických průvodců a informací z internetu.

3.3. DATA ZÍSKANÁ TERÉNNÍM ŠETŘENÍM

Ve svém výzkumu jsem zjišťoval také údaje o vybavenosti rekreačních ubytovacích zařízení a struktuře jejich návštěvníků. Tato data jsem mohl získat pouze pomocí dotazníkového šetření. Při sestavování dotazníků jsem se inspiroval pracemi P. Šupicha (1997), D. Goldové (2004), M. Wernerové (2004) a K. Šulcové (2004). V každé z uvedených prací byl však dotazník zaměřen na jinou problematiku (zimní CR, DB, vinařský CR, CR v blízkosti Baťova kanálu), mnou sestavené dotazníky jsou tedy jakýmsi kompiláty výše zmíněných předloh a všechny jsou součástí přílohy (viz příloha 26).

Mé dotazníkové šetření probíhalo v zimní (2005/2006) i letní sezóně (2006). Bylo zaměřeno jednak na provozovatele ubytovacích zařízení, kde jsem sledoval zejména vybavenost jednotlivých ubytovacích zařízení službami, celkovou strukturu návštěvníků, kapacitu, obsazenost během roku, změny v návštěvnosti atd. Na počátku zimní sezóny

jsem dotazníky zanechal ve 109 ubytovacích zařízeních různých typů (hotely, penziony, ubytování v soukromí) a na konci sezóny bylo před mou druhou návštěvou připraveno 11 vyplněných dotazníků. S takto nelichotivou bilancí jsem však trochu počítal a před druhou návštěvou jsem do každého ubytovacího zařízení zatelefonoval, zjistil tak stav vyplněných dotazníků a poprosil provozovatele o dodatečné vyplnění při mé druhé návštěvě. Většina oslovených souhlasila a já jsem tak získal celkem 77 použitelných dotazníků.

Další část mého dotazníkového výzkumu zahrnovala samotné hosty ubytovacích zařízení, kdy jsem sledoval zejména strukturu návštěvníků (místo jejich trvalého bydliště, délku pobytu, aktivity, spokojenost s nabízenými službami, zdroje informací atd.). Do 109 ubytovacích zařízení jsem v zimní sezóně tedy distribuoval společně s dotazníky pro provozovatele i cca 900 dotazníků pro hosty, z nichž 700 bylo česky, 100 německy a 100 anglicky. Smysluplně vyplněných dotazníků se mi vrátilo 136, tedy zhruba 15 %.

V letní sezóně jsem postupoval stejně, dotazníky pro provozovatele UZ jsem distribuoval již jen v oblastech s letní sezónností (Pastviny a okolí) a získal jsem tak dalších 10 respondentů. Celkový počet ze zimní i letní sezóny tedy činil 87 vyplněných dotazníků. V ubytovacích zařízeních jsem nechal 300 dotazníků pro hosty, z nichž se mi vrátilo vyplněných 98, návratnost tedy činila asi 33 %. Vyšší úspěšnost než v zimní sezóně byla způsobena tím, že jsem oslovil pouze ta ubytovací zařízení, která projevila ochotu ke spolupráci již při zimním výzkumu. K dispozici jsem tedy měl v součtu letní i zimní sezóny 234 vyplněných dotazníků od hostů v ubytovacích zařízeních.

V létě 2006 jsem osobně navštívil i starosty obcí Bartošovice v O. h., Čenkovice, Deštné v O. h., Klášterec nad O., Olešnice v O. h., Orlické Záhoří, Pastviny, Rokytnice v O. h., Říčky v O. h. a Zdobnice. Formou řízeného rozhovoru jsem získal informace o úrovni turistické infrastruktury v obci, o možnostech sportovního a kulturního vyžití, nových projektech v oblasti ČR a plánech dalšího rozvoje obce, spolupráci obcí atd. Dotazník pro starosty obcí, který sloužil jako předloha pro řízený rozhovor je rovněž součástí přílohy (viz příloha 26c). Mnohé cenné informace jsem získal i od předsedů Sdružení obcí Orlicko a Dobrovolného svazku obcí Region Orlické hory nebo od zaměstnanců informačních center. Získané údaje byly statisticky zpracovány a formou grafů a tabulek prezentovány v následujících kapitolách této práce.

4. VYMEZENÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ

4.1. PŘEHLED A ZHODNOCENÍ EXISTUJÍCÍCH VYMEZENÍ

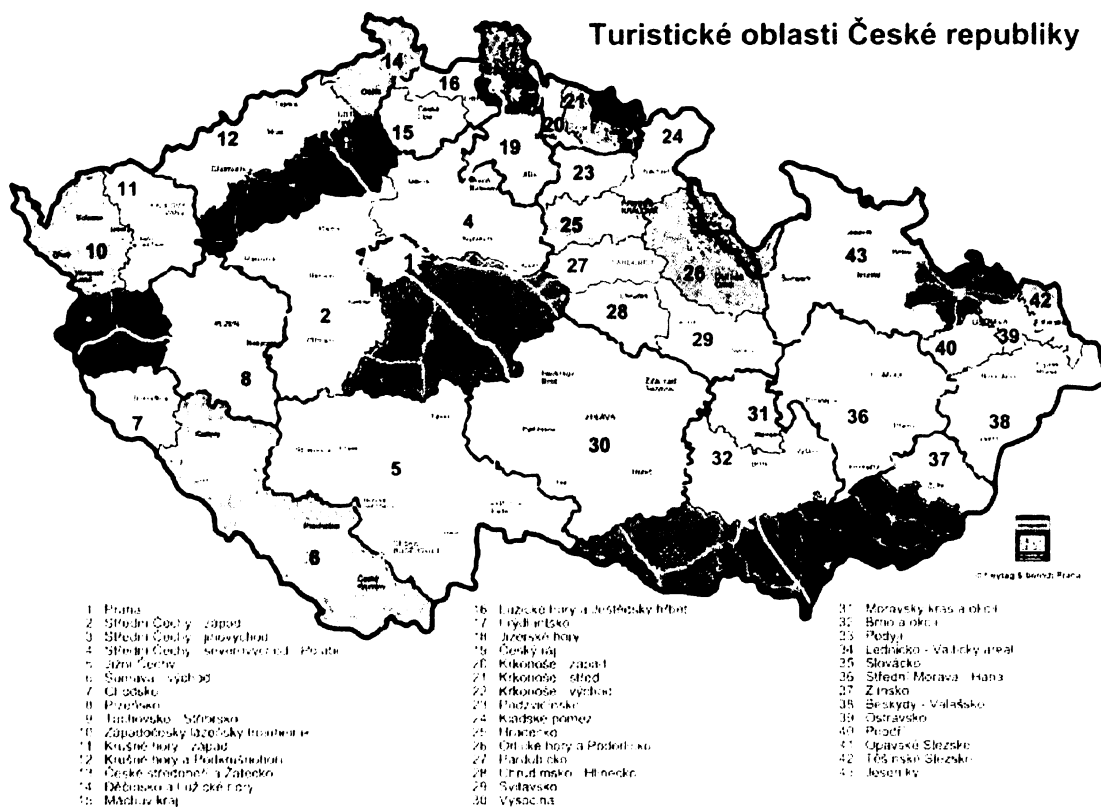
V každé práci zabývající se konkrétním regionem je zapotřebí nejprve přesně vymezit pracovní území. Z hlediska CR lze na území Česka vymezit regiony, příp. centra několika způsoby. „Tyto regiony se vyznačují danými možnostmi pro provozování konkrétních aktivit cestovního ruchu, které jsou určeny přírodním, kulturním a sociálním prostředím a potenciálem cestovního ruchu. Vymezené regiony by měly být i jednotkami, užívanými k propagaci domácího cestovního ruchu a také k prezentaci našeho státu v zahraničí veřejnými i soukromými subjekty“ (Šulcová 2004). Jejich hranice však nejsou vymezeny striktně a většinou nekorespondují s administrativním členěním. Vymezením regionů CR vzniká regionalizace (rajonizace) cestovního ruchu, jejíž základním cílem je tvorba podkladů pro plánování a strategický rozvoj CR v daném regionu. „Region CR je komplexní turistický produkt se všemi základními, doplňkovými i odvozenými službami CR“ (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001). Základem pro úspěšnost a konkurenceschopnost (v národním i nadnárodním měřítku) daného regionu CR je přitom existence originálních produktů a kvalitní nabídky služeb (marketing, propagace).

První vymezení jednotlivých regionů CR bylo provedeno v *Rajonizaci cestovního ruchu v ČSSR* (Dohnal a kol. 1962), která byla počátkem osmdesátých let aktualizována pod názvem *Rajonizace cestovního ruchu ČSR* (1985). Ta obsahuje výběr nejdůležitějších částí a faktů ze starší rajonizace a dále se snaží postihnout změny a nové trendy vývoje. Měla sloužit jako hlavní podklad pro plánování rozvoje cestovního ruchu v oblastech k tomu vhodných, bohužel ji tehdejší režim ve svém centrálně plánovaném hospodářství příliš nerespektoval. Dokument rozdělil 79 % území tehdejšího Československa na 47 oblastí CR, zbylých 21 % rozlohy bylo označeno jako území mimo oblasti CR. Oblast CR je přitom definována jako přirozeně vyhraněný celek, který z hlediska předpokladů CR a rekreace vykazuje společné charakteristické vlastnosti odlišné od sousedního území (Chromý 2007). V rámci některých oblastí byly vyčleněny také podoblasti, které se vyznačují kvalitativně odlišnými předpoklady a specifickými možnostmi jejich využití ve srovnání s ostatním územím oblasti. Jednotlivé oblasti byly na základě kvality předpokladů rozděleny do čtyř kategorií, důraz však byl kladem zejména na přírodní podmínky.

U každé oblasti cestovního ruchu jsou uvedeny hlavní a ostatní funkce a časová využitelnost. Území Orlických hor, sledované v této práci, spadá do II. kategorie, charakterizované velmi kvalitními přírodními předpoklady i podmínkami a smíšenou časovou využitelností. Od I. kategorie se liší především odlišnou časovou využitelností. Oblast Orlických hor plní tyto *hlavní funkce*: krátkodobá a dlouhodobá rekreace, pěší turistika, zimní sporty, vše mezinárodního významu; *ostatní funkce*: myslivost, přírodní pozoruhodnosti, kulturně společenské akce a její *časová využitelnost* je celoroční s významnou zimní sezónou. Rajonizace CR (1985) počítala s růstem významu volného CR, tento předpoklad se v 90. letech začal beze zbytku naplňovat. Dále předpokládala stagnaci individuální rekreace v soukromých rekreačních objektech a i přes všeobecné mínění z období 90. let o snižování významu druhého bydlení pro společnost, dochází v posledních letech ve sledovaném území stále k mírnému růstu poptávky po ODB.

Česká centrála cestovního ruchu vypracovala v letech 1998 – 1999 regionalizaci, v níž vyčlenila **14 marketingových turistických regionů**. Turistické regiony jsou definovány jako území, pro něž je typický určitý druh CR, který jednotlivé prvky dané oblasti spojuje, ale zároveň i odlišuje od ostatních regionů. Regiony byly označeny jako marketingové, zejména aby byl zdůrazněn hlavní účel jejich vytvoření, tedy propagace turistického potenciálu na nadregionální úrovni a zejména v zahraničí. Výhodou tohoto členění je zachování kompaktnosti určitých přirozených celků (Krkonoše, Šumava, Český ráj), na druhé straně jsou pro takto vymezené celky, které se nekryjí s administrativním členěním, zatím dostupná pouze časově omezená statistická data (Chromý 2007). Toto členění je navíc značně subjektivní, záleželo hodně na iniciativách místních organizací, a proto jsou jednotlivé regiony málo homogenní z hlediska potenciálu a převládajících forem cestovního ruchu. Nejproblematičtější se jeví situace na Moravě a ve Slezsku, kde byly vyčleněny pouze 3 vnitřně velice nehomogenní regiony. Agentura CzechTourism proto dělí turistické regiony na turistické oblasti, kterých na území Česka najdeme 43 (viz obr. 2). Mé zájmové území se nachází v turistickém regionu Východní Čechy, v turistické oblasti Orlické hory a Podorlicko. Jak již sám název turistické oblasti napovídá, ani v tomto případě se nejedná o území z hlediska CR homogenní, neboť podhorské oblasti mají zcela jiný charakter využívání cestovním ruchem než samotné Orlické hory. Jinak je tomu např. v Krkonoších, které jsou rozděleny na tři homogenní turistické oblasti.

Obr. 2: Turistické oblasti Česka s vyznačeným modelovým územím

Zdroj: www.czechtourism.cz

Mezi nejnovější návrhy regionalizace území Česka pro potřeby ČR patří *Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR*, vypracovaný ekonomicko-správní fakultou MU v Brně v roce 2005. Výsledkem této rajonizace by mělo být rozčlenění území Česka do homogenních (z hlediska ČR) a zejména funkčních celků a usnadnit tak plánování a řízení ČR především na regionální a lokální úrovni.

Státní program ochrany přírody a krajiny se stal podnětem pro zpracování *Návrhu rajonizace cestovního ruchu ve zvláště chráněných územích* (2000), která by měla být slučitelná s ochranou přírodního prostředí a trvale udržitelným využíváním krajiny. Materiál nabízí možnosti a předpoklady rozvoje cestovního ruchu ve velkoplošných zvláště chráněných územích, tj. národních parcích a chráněných krajinných oblastech. Výstupem dokumentu je dále uspořádání prostorů zvláště chráněných území do relativně přirozených homogenních celků – okrsků (Šulcová 2004).

Strategický dokument *Program rozvoje cestovního ruchu v turistickém regionu Východní Čechy* (ARC Mikulov 2003) pracuje výhradně s celým turistickým regionem, výjimečně se některou problematikou zabývá na úrovni krajů a okresů. V dokumentu *Návrh územního plánu velkého územního celku Orlické hory a podhůří* (Atelier T-plan

2003) je zpracováno pouze území okresu Rychnov nad Kněžnou, v němž se nachází prakticky celá CHKO. Jen malá část CHKO leží v katastru obcí Kunvald a Klášterec nad O., tedy v okrese Ústí nad Orlicí, které tak autoři studie zcela vypustili. Okres RK je však pro přehlednost rozdělen na 5 oblastí: okolí Rychnova nad K., okolí Týniště nad O., okolí Dobrušky a Opočna, okolí Kostelce nad O. a Vamberka a pátou oblastí jsou samotné Orlické hory. Ty jsou dále rozděleny na dvě dílčí oblasti: severní část - katastry obcí Olešnice v O. h., Sedloňov, Deštné v O. h., Kounov a Dobré a jižní část - Orlické Záhoří, Bartošovice v O. h., Liberk, Zdobnice, Říčky v O. h. a Pěčín.

Ve většině turistických průvodců je pod název Orlické hory zahrnuto i podhůří včetně Dobrušky, Rychnova nad Kněžnou, Žamberka či dokonce Ústí nad Orlicí.

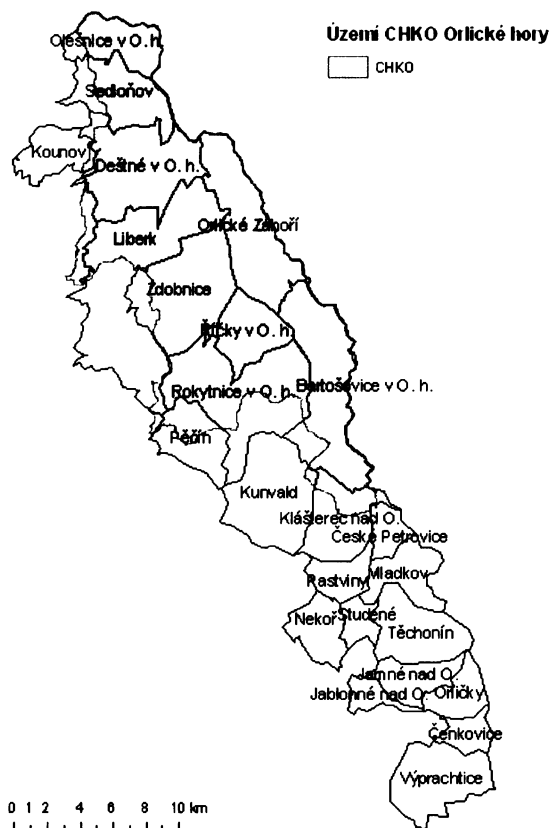
4.2. VYMEZENÍ ÚZEMÍ V MAGISTERSKÉ PRÁCI

Pro snadnější dostupnost podkladových a statistických materiálů je v předkládané práci oblast, ve které probíhal výzkum, vymezena podle administrativních hranic obcí Olešnice v O. h., Sedloňov, Kounov, Deštné v O. h., Liberk, Zdobnice, Říčky v O. h., Orlické Záhoří, Bartošovice v O. h., Rokytnice v O. h., Pěčín, Kunvald, Klášterec nad O., České Petrovice, Mladkov, Pastviny, Nekoř, Studené, Těchonín, Jamné nad O., Jablonné nad O., Orličky, Čenkovice a Výprachtice (viz obr. 3). Zájmové území zahrnuje prakticky celou CHKO s výjimkou malé části na území katastru obcí Osečnice, Skuhrov nad Bělou a Dobré. Jedná se o katastry s poměrně velkou rozlohou a struktura rekreačního využití je v porovnání se Sedloňovem či Deštném poněkud odlišná, převládá zde výrazně druhé bydlení nad volným či vázaným cestovním ruchem.

Pro komplexní charakteristiku CR v Orlických horách však podle mého názoru není dostatečné podchytit pouze území CHKO, proto jsem se rozhodl do svého zájmového území zahrnout i jižní část pohoří (na rozdíl od Kerhartové 1985), kde se nacházejí další turisticky významné atraktivity CR, jako např. vodní nádrž Pastviny, lyžařské centrum Čenkovice, rozhledna na Suchém vrchu či dělostřelecká tvrz Bouda. U obcí Nekoř, Studené či Výprachtice jsem předpokládal, že tvoří rekreační zázemí sousedních významných destinací (Pastviny a Čenkovice), proto jsem se rozhodl je do svého území rovněž zahrnout. Obce Orličky a Jamné nad O. jsem zahrnul spíše z důvodu zachování celistvosti zájmové oblasti.

Obr. 3: Pracovní region s vyznačením hranice CHKO

Ve zkoumané oblasti byla pro detailnější výzkum vybrána čtyři modelová území – obce Říčky v O. h., Dešné v O. h., Pastviny a Orlické Záhoří. Zde jsem detailněji hodnotil význam cestovního ruchu a jeho hlavních forem a druhů (volný, vázaný, zimní sporty, rekreace u vody, druhé bydlení....). Zaměřil jsem se zde rovněž na prostorovou lokalizaci rekreačních zařízení, další turistické infrastruktury i aktivit a stručně jsem popsal současné i plánované projekty na podporu CR.

5. ANALÝZA CESTOVNÍHO RUCHU A DRUHÉHO BYDLENÍ

5.1. PŘEDPOKLADY CESTOVNÍHO RUCHU

Předpoklady cestovního ruchu tvoří souhrn přírodních i antropogenních aspektů včetně jejich víceúrovňových vazeb, které vytvářejí předpoklady pro realizaci cestovního ruchu (Šulcová 2004). Lze je dělit na lokalizační, selektivní a realizační (viz kapitola 2.2. Terminologie).

5.1.1. LOKALIZAČNÍ PŘEDPOKLADY

V Orlických horách přírodní potenciál cestovního ruchu převyšuje nad kulturním, mezi hlavní aktivity návštěvníků patří především provozování zimních sportů, pěší turistiky, cykloturistiky a letní rekreace u vody. Právě možnost dosažení pestré skladby rekreačních činností jak v letní, tak v zimní sezóně, je velmi silnou stránkou Orlických hor. Tato skutečnost se projevila i při tvorbě loga turistického regionu Orlické hory a Podorlicko, kde je schématicky znázorněn zelený kopec i modrá vodní hladina. Z celorepublikového hlediska lze hodnotit celkový potenciál cestovního ruchu v Orlických horách jako velmi vysoký (viz příloha 1).

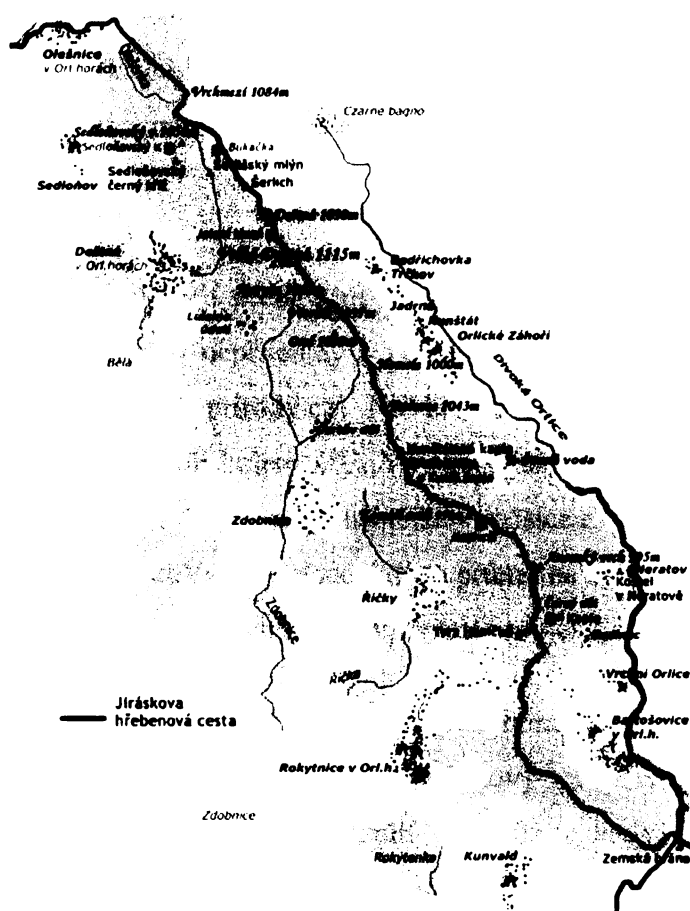
5.1.1.1. Přírodní předpoklady

Mezi fyzickogeografické činitele s rozhodujícím vztahem k rozvoji cestovního ruchu patří zejména geomorfologické, klimatické a hydrografické charakteristiky území. Ostatní faktory (např. geologické, pedogeografické, biogeografické) souvisí s cestovním ruchem volněji, a to většinou zprostředkovaně (Šulcová 2004). Obecně je přírodní potenciál Orlických hor hodnocen jako velmi vysoký, navzdory nepříliš dobrému stavu zdejších lesů. Orlické hory se pro svá poměrně mělká sedla mezi vrcholy vyznačují ideálním reliéfem pro pěší turistiku, cykloturistiku a běžecké lyžování, svahy hor jsou hojně využívány k lyžování sjezdovému.

Orlické hory leží na rozhraní Královéhradeckého a Pardubického kraje při hranici s Polskem. Tvoří více než 50 km dlouhý hřbet, probíhající ve směru severozápad-

jihovýchod, který se táhne od Olešnice v O. h. k Horním Heřmanicím. Hlavní hřbet pohoří dosahuje výšky přes 1000 m n.m. Nejvyšším vrcholem je Velká Deštná (1115 m n.m.), dalšími významnými vrcholy jsou Vrchmezí (1084 m n.m.), Malá Deštná (1090 m n.m.), Tetřevce (1043 m n.m.), Koruna (1099 m n.m.), Šerlich (1025 m n.m.), Anenský vrch (995 m n.m.) nebo Zakletý (991 m n.m.). K poměrně výraznému snížení hlavního hřbetu pod 500 m n.m. dochází jen v průlomech Divoké Orlice u Klášterce nad O. (Zemská brána) a Tiché Orlice u Mladkova (viz obr. 4). (Turistický průvodce ČSSR - Orlické hory 1988)

Obr. 4: Orlické hory

Zdroj: www.orlickehory.net

Masiv Orlických hor se poměrně příkře svažuje na polskou stranu do údolí Divoké Orlice, naopak do českého vnitrozemí přechází v Podorlickou pahorkatinu pozvolna. Zde najdeme významná regionální centra jako Nové Město nad Metují, Dobruška, Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí nebo Žamberk.

Orlické hory byly v roce 1969 vyhlášeny Chráněnou krajinnou oblastí. Ta se rozkládá převážně v rychnovském okrese na rozloze 204 km², zaujímá severozápadní,

nejvýše položenou část pohorí a nevelkým úsekem též zasahuje do okresu Ústí nad Orlicí. Nejvyšším bodem polské části hor je hraniční Vrchmezí, polsky Orlica. Polským „dvojčtem“ Orlických hor jsou Bystřické hory (Góry Bystrzyckie), jejichž hřbet se táhne takřka rovnoběžně v délce asi 50 km a jsou odděleny jen hlubokými údolími Bystřice Dušnické a Divoké Orlice. Pohorí má nižší nadmořskou výšku než Orlické hory (nejvyšší hora Jagodna má 977 m n.m.) a leží v částečném srážkovém stínu Orlických hor, proto má znatelně horší podmínky pro zimní cestovní ruch.

Orlické hory poskytují mnoho možností pro trávení volného času v letním i v zimním období, známá jsou zejména lyžařská centra Říčky v O. h., Deštné v O. h. a Čenkovice nebo oblíbená letní destinace - Pastvinská přehrada. Na území CHKO najdeme i 5 naučných stezek: Okolím Deštného, Zemská brána, Po hřebeni Orlických hor, Stezka Lesů ČR v Deštném a naučná stezka po lehkém opevnění v okolí Olešnice v O. h.

Podnebí

V oblasti převládají především západní a severozápadní větry, v zimním období vane z Kladska nepříjemný vítr, jemuž se lidově říká *polák*. (www.orlickehory.ochranaprirody.cz) Na hřbetových partiích Orlických hor se roční průměrné teploty pohybují kolem 4°C. V nejteplejším měsíci červenci se teplotní průměr pohybuje pouze okolo 19°C, nejchladnějším měsícem je leden s průměrem asi -2°C. Nejchladněji je v oblasti Velké Deštné, kde je průměrná roční teplota asi 4,2 °C. Především na sklonku podzimu a během zimy se velmi často projevuje teplotní inverze.

Nejvíce srážkových dní je v Orlických horách v zimě, méně v létě a nejméně v přechodných ročních obdobích. Jejich celkový počet plynule stoupá s přibývajícím nadmořskou výškou – od 130 v podhůří ke 170 ve hřbenových partiích. Obdobnou závislost lze sledovat i na celkovém úhrnu srážek, který v podhorských oblastech dosahuje v průměru 700 - 800 mm, ve vrcholových oblastech zhruba 1300 mm. Na úpatí hor sněží v průměru 40 dní ročně (sněh leží 60 - 70 dní), ve vyšších polohách padá sněh více než 80 dní a pokrývka zůstává ležet v průměru 120 dní. Relativně vysoký počet dní se sněhovou pokrývkou je důležitým předpokladem zimního CR. I přes značné místní rozdíly je možné konstatovat, že v podhorských oblastech dosahuje sněhová pokrývka průměrné maximální výšky 30-40 cm během února, na horách 100 cm výšky během druhé poloviny března (Turistický průvodce ČSSR - Orlické hory 1988). Zajímavostí oblasti je velmi častý výskyt bouřek. V Orlických horách je spolu s Krkonošemi zaznamenáván nejčastější výskyt

bouřek na území Česka. V Podorlicku je ročně napočítáno kolem 30 dní s bouřkou, ve vyšších polohách dokonce 35 dní (www.orlickehory.ochranaprirody.cz).

Hydrologické poměry

Orlické hory leží na labsko-oderském rozvodí. Nejvýznamnějším vodním tokem dané oblasti je Divoká Orlice, která pramení na polském území v rašeliništích pod Bystřickými horami, odkud teče jihovýchodním směrem a v délce necelých 30 km tvoří státní hranici. Na české území se Divoká Orlice dostává kaňonovitým údolím Zemské brány. Společně s další významnou řekou oblasti, Tichou Orlicí, je to jediná řeka využitelná pro vodácké sporty. Tyto řeky však, pro velmi častý nízký stav vody, nejsou vodáky využívány nikterak masově. V centrální oblasti Orlických hor najdeme zejména krátké horské říčky (Rokytenka, Zdobnice, Bělá, Kněžná). Jedinou umělou vodní nádrží ve vymezeném území je Pastvinská přehrada, která je oblíbeným rekreačním místem nadregionálního významu. Byla dobudována v roce 1938, plocha její hladiny činí 110 ha a celkový objem zadržované vody je 11 milionů m³. Nádrž je vybudována na horním toku horské řeky a studená říční voda se tak v přehradě nestačí dostatečně prohřát, málokdy teplota vody přesahuje i v parném létě 21°C. Velikou výhodou z hlediska ČR je však velmi čistá voda po celou letní sezónu. Na Pastvinách se dají provozovat prakticky všechny druhy rekreačních vodních sportů včetně sportovního rybaření. Nižle na toku řeky navazuje menší vyrovnávací nádrž Nekoř, která však k rekreačním účelům neslouží. Podrobnější informace o přehradě lze najít v publikaci E. Trojana (2002).

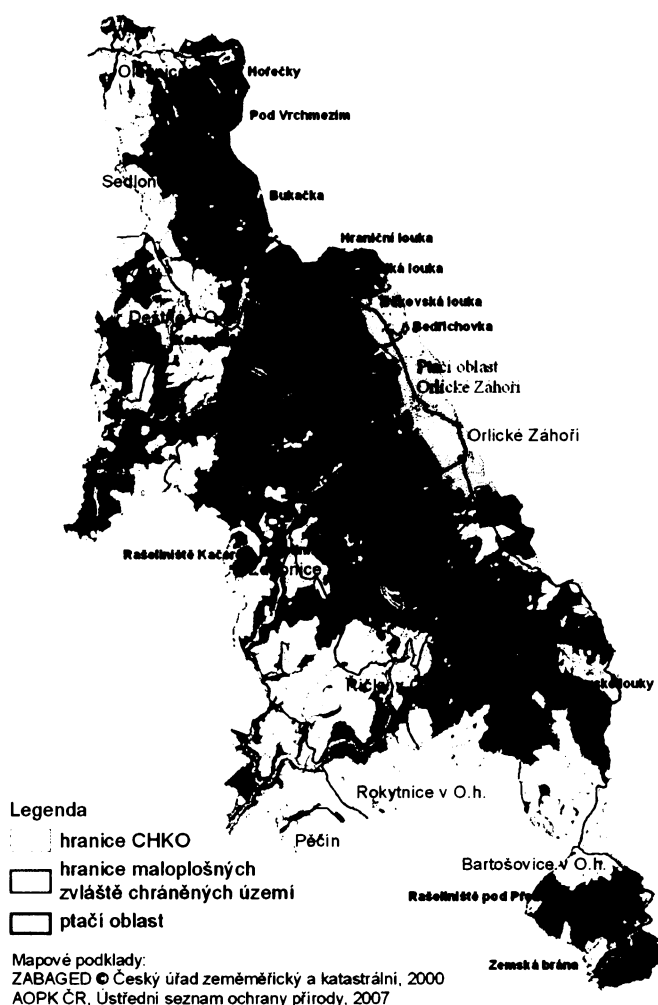
Už dlouhá léta je diskutován projekt vodní nádrže Pěčín, s hrází pod soutokem Zdobnice a Říčky. Územní plán obce se stavbou počítá, ale v nejbližším časovém horizontu zahájení projektu reálné není. Další umělá vodní nádrž se začala budovat v Orlickém Záhoří a v roce 2007 by měla být dokončena. Dvouhektarová vodní plocha by měla sloužit k rekreačním účelům, jako domov pro vodní ptactvo i jako hasičská nádrž.

Povrchová i podpovrchová voda patří k nejkvalitnějším na našem území a Orlické hory tak byly pro své přírodní podmínky tvořící významnou přirozenou akumulaci podzemních a povrchových vod v roce 1978 vyhlášeny chráněnou oblastí přirozené akumulace vod - CHOPAV.

Fauna a flóra

Původními lesy Orlických hor jsou bučiny podhorského i horského charakteru, vlivem hospodaření však došlo k nahrazení bučin kulturními smrkovými lesy. Přirozené bezlesí se v Orlických horách omezuje pouze na vrchovištní rašeliniště (Jelení lázeň, Kunštátská kaple apod.). V CHKO Orlické hory je vyhlášeno 21 maloplošných chráněných území (MCHÚ) (viz obr. 5). Mezi nejvýznamnější patří NPR Trčkov a NPR Bukačka, která bývá často nazývána „botanickou zahradou Orlických hor“. Jde o zakrslý bukový prales s rašelinnou loukou, kde se vyskytuje více než 200 druhů rostlin, z nichž některé zde mají hranice areálu svého výskytu (www.orlickehory.ochranaprirody.cz). Dalšími MCHÚ jsou např. Zemská brána, Sedloňovský vrch, rašeliniště Jelení lázeň, Pod Komářím vrchem, Pod Vrchmezím, Sfinga, Neratovské louky aj.

Obr. 5: Maloplošná chráněná území v CHKO Orlické hory

Zdroj: Interní materiál AOPK (dosud nepublikováno)

Ze značného množství památných stromů vynikají 800 let stará Vejdova lípa u Pastvin, nejmohutnější strom v celých východních Čechách, a Bratrská lípa v Kunvaldu, kterou prý zasadili Čeští bratři při svém nuceném odchodu ze země už v roce 1547.

Prakticky ve všech horských oblastech je vysoká atraktivita prostředí spoluutvářena vysokým podílem zalesněného území. Lesy v Orlických horách, tvořené převážně ekologicky nestabilními smrkovými monokulturami, však nejsou v příliš dobrém stavu. Situace se rapidně zhoršila v 80. letech minulého století, kdy v průběhu imisně ekologické kalamity bylo nutné převážnou část (cca 1950 ha) porostů v hřebenových partiích hor vytěžít a následně znovu zalesnit. V nově založených porostech však i nadále dochází k chřadnutí obnovovaných dřevin, zejména vinou zvýšené depozice dusíkatých sloučenin. Orlickohorské lesy tak i dnes patří k nejvíce poškozeným přírodním lesním oblastem v Česku (www.orlickehory.net). Více informací o rostlinstvu, živočišstvu a zejména stavu lesů v Orlických horách lze najít na webových stránkách www.orlickehory.ochranaprirody.cz, kde je ke stažení i studie *Lesnické hospodaření v imisní oblasti Orlických hor*, vypracovaná Výzkumným ústavem lesního hospodářství a myslivosti (VÚLHM) v roce 2000.

Orlické hory představují v rámci Česka specifikum nejen po stránce aktuálního zdravotního stavu lesních porostů, ale i z pohledu nynější struktury majitelů lesních pozemků. Zatímco v jiných pohraničních pohořích je dominantním vlastníkem lesů zpravidla stát, resp. státní podnik Lesy České republiky, pak lesní pozemky na většině území Orlických hor vlastní soukromí majitelé, jimž byly v rámci restitucí navráceny po roce 1993 (www.orlickehory.net). V mém zájmovém území hospodaří v lesích hned 5 subjektů, což s sebou přináší řadu problémů, především v komunikaci s místní samosprávou. Byla tak zmařena realizace již několika projektů na podporu CR v oblasti (viz dále). Relativně vysoké stavy zvěře v Orlických horách jsou atraktivitou z hlediska myslivosti.

Navzdory stavu lesních porostů ve vrcholových partiích hor je celkový stav životního prostředí v Orlických horách na vysoké úrovni, zejména díky absenci velkých průmyslových středisek v blízkém okolí, řídkému osídlení a malým zásobám nerostných surovin. Podrobněji např. Statistická ročenka životního prostředí ČR (2006).

5.1.1.2. Historicko-kulturní předpoklady

Přitažlivost Orlických hor spočívá především v přírodních krásách, z historicko-kulturního hlediska se těžko může vyrovnat oblastem, v nichž jsou hlavní náplní cestovního ruchu kulturně-poznávací činnosti. Atraktivitu území zvyšují četné stavby lidové architektury, zejména roubené a hrázděné domy a chalupy, které tak přispívají k malebnosti, kulturnosti a originalitě prostředí. Atraktivitu Orlických hor zvyšuje i malá vzdálenost významných památek, které se však nacházejí mimo studované území (viz příloha 2). Jedná se o zámky v Opočně, Častolovicích, Rychnově nad Kněžnou, Doudlebách a Náchodě, hrady v Liticích a Potštejně, městskou památkovou rezervaci v Novém městě nad Metují nebo Králíky, kde najdeme vojenské muzeum či známé poutní místo Hedeč. V Orlických horách jsou také četná muzea, v mém zájmovém území patří mezi nejvýznamnější Městské muzeum v Jablonném nad O. či Muzeum zimních sportů, turistiky a řemesel v Deštném, kde je od roku 1997 otevřena expozice „Bílou stopou skibobů v ČR a ve světě“.

Mezi nejvýznamnější památky v modelovém území patří církevní stavby: Kunštátská kaple přímo na horském hřebeni, dřevěný kostel v Liberku, gotický kostel v Klášterci nad Orlicí z 15. století a kostel Nanebevzetí panny Marie v Neratově (k.ú. v obci Bartošovice v O. h.) (viz obr. 6).

Obr. 6: Kostel Nanebevzetí panny Marie v Neratově koncem roku 2003

Zdroj: www.hrady.cz

Toto známé poutní místo za druhé světové války vyhořelo a za komunistického režimu kostel dále chátral. Byla nařízena demolice, ale z nedostatku financí z ní nakonec sešlo. V roce 1989 byl kostel zapsán na seznam státních kulturních památek a začaly práce na jeho záchraně, které pokračují dodnes.

Jedinečností Orlických hor je soustava vojenského opevnění vybudovaná v letech 1936 - 1939. Orlické hory, ležící ve směru předpokládaného postupu nepřítele, se staly strategicky významným obranným úsekem, jedním z mála, který byl v roce 1938 takřka dokončen. Nikde jinde v Česku není tak vysoká koncentrace dělostřeleckých tvrzí a lehkých pěchotních bunkrů, tzv. řopíků (Ráboň, Svoboda 1993). Těžkých dělostřeleckých tvrzí bylo na našem území před válkou dokončeno jen pět, z toho čtyři najdeme právě v Orlických horách. Jedná se o tvrze Bouda, Hanička, Adam, který jako jediný ještě není přístupný veřejnosti a Hůrka na Králicku. Pátou dokončenou tvrzí je Smolkov nedaleko Hlučína. Na Náchodsku se ještě nacházejí tvrze Dobrošov či Skutina a mnoho samostatných pěchotních srubů (viz příloha 3). Orlické hory tak jsou zcela unikátní oblastí pro milovníky vojenské historie. Tvrze Dobrošov, Hanička a Bouda byly prohlášeny za národní kulturní památky. Boudu ročně navštíví více než 15 tisíc návštěvníků (data společnosti ARMY FORT), Dobrošov podle neoficiálních odhadů až 40 tisíc. Dalším významným vojenským muzeem v Králické pevnostní oblasti (KPO) je kromě Boudy i muzeum v Králíkách. KPO označuje oblast v okolí města Králíky, která sahá na sever po Zemskou bránu a patří sem tedy ještě pevnost Adam, která však není veřejnosti přístupná. Pevnost Hanička, kterou ročně navštíví podle neoficiálních údajů 15 – 20 tisíc návštěvníků, už do KPO započítána není. Nezanedbatelný význam vojenského cestovního ruchu dokládá tabulka 1 i její grafické vyjádření (viz příloha 4).

Tab. 1: Statistika návštěvnosti muzeí a vojenských objektů v KPO v sezóně 2003

Objekt	Počet návštěvníků	Poznámka
Muzeum čs. opevnění - dělostřelecká tvrz Bouda	16 762	přesné číslo
Vojenské muzeum Králíky	13 511	přesné číslo
Památník obránců vlasti K – S 8 U nádraží	4 128	přesné číslo
Pěchotní srub K – S 5 U potoka	3 200	kvalifikovaný odhad
Pěchotní srub K – S 14 U Cihelny	2 734	přesné číslo
Dělostřelecká pozorovatelna K – S 12b Utržený	1 200	přesné číslo
Vojenské muzeum Lichkov (sруб K – S 32)	1 188	přesné číslo
Lehký objekt vz. 37 č. 111	1 187	přesné číslo
Lehký objekt vz. 37 č. 112	787	přesné číslo
Lehký objekt vz. 37 č. 24	560	kvalifikovaný odhad
Pěchotní srub K – S 46 V zátiší	539	přesné číslo
Pěchotní srub K – S 37 Na rozhledně	372	přesné číslo
Pěchotní srub K – S 36 Pod Adamem	294	přesné číslo
Pěchotní srub K – S 15 U lípy	279	přesné číslo
CELKEM	46 741	Přibližný počet

Zdroj dat: ARMY FORT s. r. o., provozovatel Vojenského muzea Králíky

Poznámka: V návštěvnosti objektů jsou započteny i zvláštní akce (Mobilizace Cihelna, společné víkendy v KPO apod.)

Mezi významné atraktivity CR patří také rozhledny, kterých však v Orlických horách mnoho nenajdeme (viz příloha 5). V mém zájmovém území se nacházejí jen dvě, z nichž ta na Velké Deštné je pouze chatrnou dřevěnou konstrukcí. Obec Deštné v O. h. ve spolupráci s Euroregionem Glacensis chtěla vybudovat na Velké Deštné rozhlednu novou, proti je však majitel pozemku - hrabě Kolowrat. Rozhledna měla být postavena z přírodních materiálů, kamene a dřeva (vítězný návrh předkládám v příloze 9a). Pravděpodobné tak je, že nová rozhledna vyrostе na 2 km vzdáleném Šerlichu, nedaleko známé Masarykovy chaty. Zde by nenastaly problémy s pozemky, neboť jsou ve vlastnictví KČT, který stavbu veřejně podporuje.

Velký význam pro rozvoj cestovního ruchu mají také kulturní, sportovní a další společenské akce, které mohou, mají-li opakovaný charakter a přiměřenou úroveň publicity, přilákat do oblasti značné množství často i zahraničních návštěvníků. Konkrétními příklady akcí, které se v Orlických horách konají pravidelně každou sezónu, jsou mezinárodní závod žakovských kategorií ve slalomu a obřím slalomu Skiinterkriterium v Říčkách, mistrovství ČR či světový pohár skibobů v Deštném nebo nejznámější a nejobtížnější závody psích spřežení u nás - Šediváčekův long. V Čenkovicích

a Olešnici se pravidelně jezdí mezinárodní závody v travním lyžování (grasski). Mezi další tradiční akce řadíme Orlický maratón, Rampušákovo loučení se zimou, Tavení skla dřevem v Deštném, Neratovskou pouť či přehlídku vojenské techniky Cihelna, pořádanou Vojenským muzeem Králíky.

Historicko-kulturně zajímavým místem v mém zájmovém území je i Kunvald, kde byla v roce 1457 založena Jednota bratrská. Krátce tu pobýval i Jan Amos Komenský, který zde má pamětní desku a v domku "Na sboru" se nachází i Komenského pamětní síň.

5.1.2. REALIZAČNÍ PŘEDPOKLADY

Jak jsem již uvedl v kapitole Metodika, údaje o ubytovacích zařízeních jsem zjišťoval terénním šetřením v rámci jednotlivých obcí. Nebylo tedy možné srovnávat sledované území s ostatními regiony a mnou získaná data jsem využil pouze při analýze prostorového rozmístění zkoumaných jevů v rámci Orlických hor (viz kapitola 5.4. Vývoj a současný stav struktury CR). Údaje o ubytovacích a stravovacích zařízeních jsou ve statistických materiálech dostupné pouze za okresy a neměly by tak dostatečnou vypovídací hodnotu. I tak však lze konstatovat, že velkým problémem Orlických hor je nedostatečná sportovně-technická vybavenost území, nízká úroveň služeb a standardu většiny ubytovacích kapacit a v neposlední řadě i málo účinná informační politika a propagace (Atelier T-plan 2003).

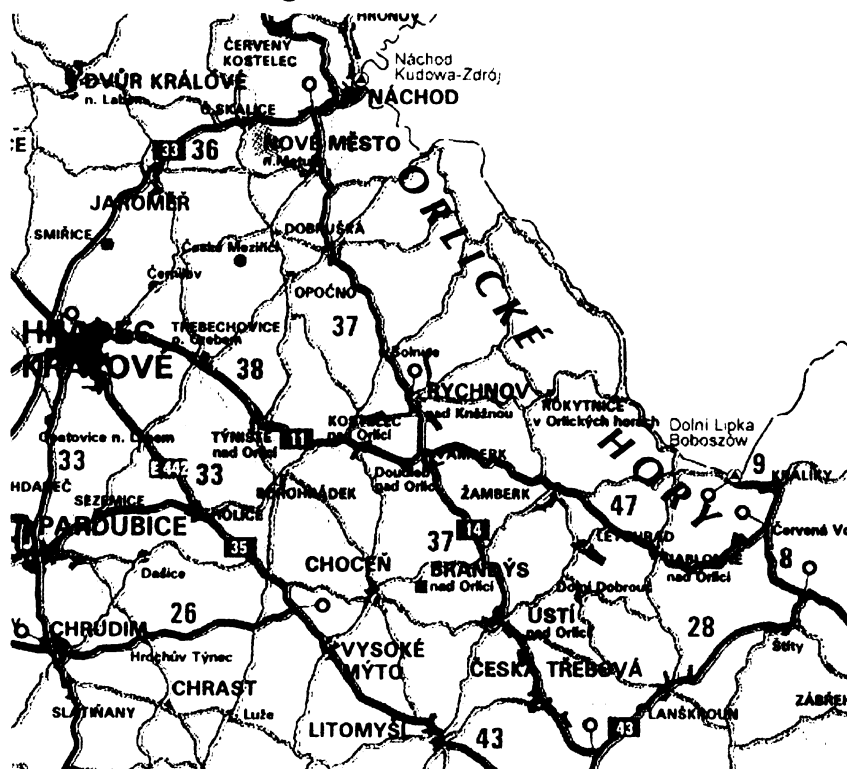
5.1.2.1. Dopravní dostupnost

Polohu Orlických hor lze označit za periferní jak v rámci kraje, tak i v celorepublikovém měřítku. Platí to zejména o oblasti za horským hřebenem při hranici s Polskem. Silniční síť v Orlických horách je velmi řídká, během posledních několika let se však výrazně zlepšila její kvalita. Jižní částí pohoří prochází silnice I/11 (Hradec Králové – Šumperk – Ostrava). Hlavní dopravní osou v podhůří, a tedy další významnou přístupovou cestou, je silnice I/14 (Nové Město nad M. – Rychnov nad K. – Ústí nad O.). Severní část pohoří je dobře dostupná pomocí komunikace I/33 z Hradce Králové do Náchoda (viz obr. 7). Ke zlepšení dopravní dostupnosti Orlických hor v posledních letech pomohla dostavba dálnice D11 z Prahy do Hradce Králové a otevření hraničního přechodu Orlické Záhoří – Mostowice.

„Aktualizace rajonizace CR (1981) uvádí, že přístupnost území bude výrazně ovlivněna vybudováním dálničního tahu D11 Praha – Hradec Králové – Jaroměř – Trutnov a úpravou silnice I/11 v úseku Hradce Králové – Vamberk na čtyřproudovou“ (Kerhartová 1985). O čtvrtstoletí později však dálnice stále dokončena není a o rozšíření silnice I/11 se již ani neuvažuje.

Starostové obcí jsou s dopravní obslužností většinou spokojeni, důležitým faktorem je stále se zlepšující kvalita komunikací. Autobusových spojů je podle dotázaných starostů také dostatek, přesto však drtivá většina návštěvníků (78 %) do hor stále přijíždí osobním automobilem (ARC Mikulov). V zimních měsících tak jsou největším problémem horských středisek přetížené parkovací plochy.

Obr. 7: Silniční síť v regionu

Zdroj: Autoatlas Česká republika, Geodezie Brno 1996

Ještě donedávna byla česká a polská silniční síť propojena v oblasti Orlických hor pouze v Náchodě a Dolní Lipce u Kralík. Situace se změnila v roce 2005 otevřením přechodu v Orlickém Záhoří. S ohledem na stále se lepšící stav silnic u nás i v sousedním Polsku se jedná o významný krok v posílení příhraničního cestovního ruchu v oblasti. Česko-polská mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci v roce 2005 oznámila, že dojde k otevření nových hraničních přechodů, které budou v provozu možná již v roce

2008. Na území Orlických hor se jedná o turistické přechody pro pěší: Orlické Záhoří (Trčkov) – Lasówka a Neratov – Poniatów. Splnění termínu se jeví jako reálné, letos v létě byl podle plánu otevřen turistický přechod Vrchmezí – Orlica. Tabulku současných hraničních přechodů uvádím v příloze 7.

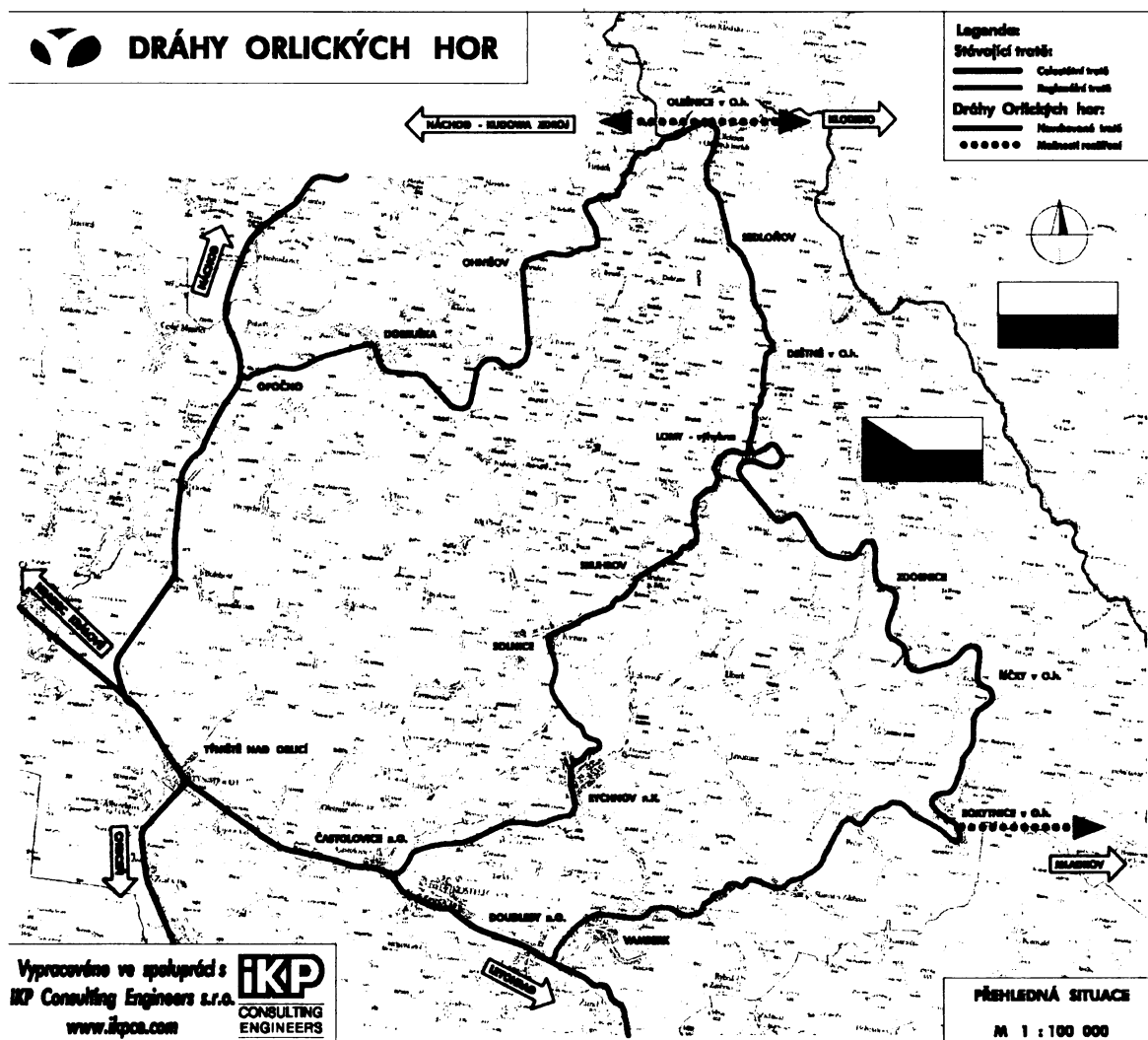
Autobusem jsou Orlické hory velmi dobře dostupné ze všech měst v podhůří. Velká střediska Orlických hor (Deštné, Říčky, Rokytnice) mají přímé autobusové spojení i z Hradce Králové, jezdí sem dokonce i některé linky z Prahy. Prakticky všichni oslovení starostové jsou s obslužností veřejnou dopravou spokojeni. Kromě běžných linkových autobusů fungují o víkendech, státních svátcích a v turistické sezóně navíc zvláštní spoje. V provozu jsou v zimní sezóně (od prosince do března) tzv. skibusy a v letní sezóně (od června do září) cyklobusy. V Orlických horách se tak v posledních letech podařilo vybudovat propracovaný systém hromadné dopravy i s navazujícími spoji vlaků ČD. Bez automobilu se tak do hor dostanou turisté z Hradce Králové, Pardubic, Náchoda, Nového Města nad M., Dobrušky, Rychnova nad K., Žamberka, Ústí nad O. a dalších měst v podhůří. Autobusové zastávky těchto zvláštních spojů jsou v horách jak u velkých lyžařských středisek (většinou přímo u stanic vleků), tak i na horském hřebeni na Jiráskově cestě (Šerlich, Mezivřší). V Říčkách je v provozu také speciální skibus přímo ke sjezdovkám na Zakletém vrchu. Tyto speciální autobusové linky provozují společnosti Audisbus z Rychnova nad K., Orlobus z Nového Města nad M. a ČSAD Ústí nad O. (viz příloha 8) za finanční podpory krajů, Dobrovolného sdružení obcí Region Orlické hory, Sdružení obcí Orlicko a Euroregionu Glacensis.

Železniční síť se Orlických hor dotýká jen okrajově, hlavními přístupovými cestami jsou tratě Choceň – Týniště nad Orlicí – Opočno – Nové Město nad Metují – Náchod – Broumov – Klodzko a Hradec Králové – Žamberk – Letohrad – Medzilesie s regionálně významnými odbočkami do Solnice a zejména do Rokytnice v Orlických horách (viz obr. 8 – modře vyznačené tratě). Velikou výhodou Orlických hor je poměrně dobré napojení na I. a III. železniční koridor. Z Chocně se tak s jedním přestupem v Týništi nad O. cestující dostanou až do Dobrušky, jižní část pohoří je přístupná z Ústí nad O. směrem na Letohrad a Lichkov.

Na počátku 20. století existovalo několik projektů železničních tratí, pronikajících hlouběji do hor, které však zůstaly nezrealizovány. Např. projekt z roku 1907 uvažoval o zbudování trati z Nového Města do Solnice přes obce Janov, Nový Hrádek do Olešnice, odtud do Sedloňova, přes Deštné, Lomy, Skuhrov do Solnice, kde by navázala na stávající

trať Solnice – Častolovice. Nyní, po sto letech, se myšlenka dovést koleje až do horských středisek objevila znovu. Po Libereckém kraji a jeho projektu Regiotram Nisa, či Jihočeském kraji s projektem Šumavských elektrických drah nyní přichází podobná snaha i z Orlických hor, kde je plánováno vzájemně propojit tratě, které dnes končí v Solnici, Dobrušce a Rokytnici v O. h.

Obr. 8: Současná železniční síť a plánované trasy projektu DOh

Zdroj: www.orlickedrahy.cz

Projekt Drah Orlických hor (DOh) počítá s vybudováním okružní trasy, která by vycházela a končila v Týništi nad Orlicí, stávajícím významném dopravním uzlu. Z Týniště by trasa dopravního systému DOh směřovala jako součást celostátní dráhy do Opočna a dále regionální dráhou do Dobrušky. Z Dobrušky by pak trasa DOh pokračovala po nově postavené trati přes obce Domašín, Bačetín a Sněžné do horských středisek Olešnice v O. h. a Deštné v O. h. Z Deštného by se trasa vracela přes Dobré, Skuhrov

a Kvasiny zpět do podhůří. V Solnici by se trať napojila na regionální dráhu jdoucí přes Rychnov nad K., do Častolovic a dále po celostátní dráze zpět do Týniště (viz obr. 8). Tato základní okružní trasa DOh by měřila celkem 88 km, z čehož nově postavená horská část by představovala 45 km. Trať z důvodů úspory investičních nákladů nepočítá pro začátek s elektrizací. Investiční náklady výstavby nového úseku spojujícího Dobrušku se Solnicí se předběžně odhadují na cca 3,5 mld. Kč. Aby byl systém kompletní a zajišťoval úplnou dopravní obslužnost Orlických hor, počítá projekt DOh ještě s odbočnou trasou, která by se oddělovala v Deštném, procházela přes další významná horská střediska Zdobnici a Říčky, a napojila se v Rokytnici na stávající regionální dráhu do Doudleb nad O. a dále opět do Týniště. Tato trasa by z Deštného do Týniště měřila 67 km, přičemž novostavba představuje 24 km a odhadované náklady 1,7 mld. Kč. (www.orlickedrahy.cz)

„Projekt je podporován všemi zainteresovanými subjekty, mj. vedením CHKO Orlické hory, Dobrovolným svazkem obcí Region Orlické hory, Královéhradeckým krajem, Českými drahami, organizátorem regionální dopravy Oredo i mnoha soukromými subjekty“ (www.orlickedrahy.cz). Na podporu projektu proběhla ve všech lyžařských střediscích poměrně rozsáhlá mediální kampaň, jejíž hlavním argumentem byla ekologizace cestovního ruchu, který je zatím zcela postaven na individuální dopravě. Dalším očekávaným přínosem je zlepšení dopravní dostupnosti a dostupnosti pracovních příležitostí, kterých je v horách nedostatek. Tato skutečnost je jednou z hlavních příčin trvalého odlivu zvláště mladé generace z regionu Orlických hor. V současnosti je studie DOh plně financována prostřednictvím zadavatele, stavební společnosti Stavby silnic a železnic Pardubice (SSŽ) a zpracovatele, tedy firmy Dopravní projektování Ostrava, což je pro takový typ projektu velmi neobvyklé. Je pravděpodobné, že se v krátké době připojí a studii finančně podpoří i Královéhradecký kraj a to formou grantu určeného na projekty, které jsou v souladu s podporou rozvoje infrastruktury financovány ze zdrojů EU (www.cd.cz/projekty). Většina mnou oslovených starostů však na tento projekt pohlíží poměrně skepticky. Panuje všeobecný názor, že finančně náročný projekt nenaplní očekávání a počet automobilů v zimní sezóně příliš nesníží. Za tyto peníze navrhnou spíše rozšířit stávající silnice, zvýšit parkovací kapacitu v hlavních střediscích nebo zlepšovat již fungující autobusové spojení. Ještě dlouho asi budou DOh zdrojem vášnivých diskuzí, přesto se však všechny zainteresované strany shodnou na faktu, že by bylo pro Orlické hory přínosné prodloužit trať z Rokytnice do Říček.

5.1.2.2. Úroveň sportovní infrastruktury

Sportovní zařízení dnes představují nedílnou součást infrastruktury ČR. Jejich počet se zvyšuje zejména se vzrůstající poptávkou po aktivních formách CR. Jak již bylo řečeno, mezi nejčastěji provozované aktivity v Orlických horách patří sjezdové a běžecké lyžování, v létě pak pěší turistika, cykloturistika a rekreace u vody (Pastvinská nádrž).

Nejvýznamnějšími středisky zimních sportů jsou Deštné, Říčky a Čenkovice, kde jsou lokalizovány velkokapacitní sjezdové areály. Další lyžařská střediska jsou v Českých Petrovicích, Orlickém Záhoří, Mladkově, Zdobnici, Olešnici, Sedloňově a v Bartošovicích (viz příloha 15c). Tuto vybavenost doplňují malokapacitní areály v Kounově či Liberku, vhodné především pro rodinné lyžování. Příznivcům snowboardingu slouží snowparks v Čenkovících, Českých Petrovicích a zejména v Mladkově. Srovnání přepravní kapacity vleků v jednotlivých střediscích přináší tabulka 2 a její grafické znázornění (viz příloha 6). Prakticky ve všech lyžařských centrech dochází k neustálé modernizaci vybavení a zlepšování služeb, jako např. rozšiřování umělého zasněžování či instalace umělého osvětlení. Sedačkovými lanovkami jsou vybavena centra v Deštném a Říčkách, Čenkovice počítají s jejich vybudováním v horizontu dvou až tří let. Orlické hory jsou díky reliéfu velmi vhodné také pro běžecké lyžování, udržované tratě jsou vzájemně propojeny od Náchoda až po Králický Sněžník. Zcela dominantní roli má hřebenová Jiráskova cesta, která tvoří v letní i zimní sezóně jakousi páteř Orlických hor.

Tab. 2: Základní charakteristika lyžařských středisek v Orlických horách

Středisko	Přepravní kapacita vleků (osob/hod)	Plocha sjezdovek (ha)
Deštné v O. h.	6300	20
Říčky v O. h.	3850	12
Čenkovice	3550	9,5
České Petrovice	2000	5
Orlické Záhoří	1400	6
Výprachtice	1100	5,5
Rokytnice v O. h.	1000	7
Mladkov	880	4
Zdobnice	700	8
Sedloňov	700	3,5
Bartošovice v O. h.	650	5,5
Olešnice v O. h.	600	6

Zdroj: Atelier T-plan (2003), www.orlickehory.cz, www.vyprachtice.cz, www.skiricky.cz, www.skiollesnice.cz, www.sportprofi.cz, www.skisedlonov.cz, www.cenkovice.com, www.skizdobnice.cz

V regionu je poměrně slabá nabídka doplňkových sportů a aktivit pro turisty při nedostatku sněhu, při nepřízní počasí nebo mimo hlavní sezónu. Právě chudou nabídku těchto služeb hodnotili dotázaní starostové jako nejzávažnější problém ve svých obcích. Zcela nedostatečný počet kvalitních tenisových kurtů, volejbalových, fotbalových, minigolfových a jiných hřišť, bowlingových heren a podobných zařízení se však obce již rozhodly řešit a prakticky ve všech větších rekreačních střediscích je naplánována výstavba nějakého sportovně-rekreačního komplexu. V Říčkách se buduje sportovně rekreační centrum s posilovnou, tenisovými kurty či krytým bazénem, nejrazantněji se však problém rozhodli řešit v Deštném, kde by do dvou let měl stát komplexně vybavený sportovně rekreační areál (viz příloha 9b). Krytá sportovní hala již stojí v Rokytnici, k dispozici zde je i několik tenisových kurtů, posilovna a sauna. Stejně jako v Říčkách či Deštném tak i v Rokytnici plánují výstavbu krytého bazénu, který dnes v Orlických horách zcela chybí (nepočítám-li bazén 6 x 10 m v hotelu Area v Deštném, kde je navíc nutná předchozí telefonní domluva). Nejbližší kryté bazény jsou nyní k dispozici v Dobrušce, Náchodě, České Třebové a Ústí nad Orlicí. Ve studovaném území mají návštěvníci možnost koupání kromě Pastvinské přehrady ještě v Jablonném, Rokytnici či v bazénu hotelu Zemská brána v Bartošovicích. Venkovní koupaliště najdeme prakticky ve všech větších městech v podhůří.

5.1.3. SELEKTIVNÍ PŘEDPOKLADY

Vzhledem ke skutečnostem, že pro samotné Orlické hory není význam selektivních předpokladů příliš velký a že získání dat za katastry obcí by bylo velmi obtížné (struktura obyvatel, nezaměstnanost), rozhodl jsem se jimi v mé práci podrobně nezabývat. Zmíním zde jen ty skutečnosti, které mají přímý vliv na využívání oblasti cestovním ruchem či druhým bydlením.

Vzhledem k periferní poloze je v Orlických horách velmi nízká hustota zalidnění (ve studovaném území 56 obyv./km²). V některých obcích navíc dochází k úbytku obyvatelstva, zejména mladí lidé se stěhují do měst, a např. Zdobnici hrozí, že se zhruba do patnácti let stane obcí bez trvale žijících obyvatel. Zcela zásadní úbytek obyvatel nastal po druhé světové válce s odsunem německého obyvatelstva (viz tabulka 3), což změnilo život v celém regionu a zvýraznilo periferní polohu Orlických hor. Stovky opuštěných domů, které nebyly zdemolovány byly postupem času přeměněny na rekreační objekty.

Odchodem kvalifikovaných pracovních sil je navíc ohrožen rozvoj služeb, který podmiňuje prosperitu cestovního ruchu v regionu.

Tab. 3: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích

	1900	1930	1950	1970	1980	2001
Bartošovice v O. h.	2303	1934	276	286	249	218
Deštné v O. h.	2421	1766	992	638	647	611
Orlické Záhoří	2782	2216	215	306	268	211
Říčky v O. h.	1166	929	126	127	113	79
Zdobnice	2841	2112	258	288	247	155

Zdroj: Kerhartová 1985, ČSÚ 2001

Mezi selektivní předpoklady CR řadíme i cenovou úroveň služeb, ve které Orlické hory patří mezi nejlevnější pohoří u nás. Vycházím z terénního výzkumu P. Šupicha (1997), kdy autor rozeslal zhruba 300 dotazníků do RUZ v českých horách a z jejich vyhodnocení vytvořil mj. tabulku s cenami za ubytování s polopenzí ve vybraných pohořích (viz příloha 10a). Nízkou hladinu cen potvrzuje i průzkum deníku Právo, jehož výsledky přikládám v příloze 10c. Z tabulky je evidentní nižší finanční náročnost lyžování v porovnání s kvalitativně srovnatelnými lyžařskými středisky na Šumavě, v Jizerských horách a překvapivě i v Beskydech. Bohužel se mi nikde nepodařilo zjistit podrobnější zdroj uvedených dat.

5.2. VÝVOJ HLAVNÍCH FOREM CESTOVNÍHO RUCHU V ORLICKÝCH HORÁCH

Obyvatelstvo Orlických hor se v minulosti živilo především plátenictvím. Na přelomu 15. a 16. století došlo k výraznému hospodářskému růstu, kdy zde významnou úlohu sehrálo zejména sklářství. Od 16. do 20. století působilo v Orlických horách nepřetržitě přes deset sklářských hutí. S tím související rostoucí spotřeba dřeva vedla i k rozvoji jeho těžby, což významně ovlivňovalo obraz krajiny. Lze konstatovat, že se zde kvůli periferní poloze průmysl rozvíjel velmi pomalu a opožděně a region se zaměřoval převážně na zemědělství. Teprve ve 2. polovině 19. století začaly vznikat v Podorlicku první, převážně textilní továrny. Specifickým odvětvím textilního průmyslu v tomto regionu je výroba krajek, která má bohatou tradici zejména ve Vamberku, kde se nachází i

Muzeum krajky. Průmyslovému rozvoji Podorlicka napomohlo až vybudování železničních tratí koncem 19. století. (www.orlickehory.net) Skutečnost, že se v regionu nevyskytuje žádný větší průmyslový podnik, dnes působí z hlediska ČR jako výrazně pozitivní faktor.

5.2.1. VÝVOJ TURISTIKY

Rychnovský odbor Klubu českých turistů patří mezi čtyři nejstarší na našem území, založen byl již v roce 1889. Na rozdíl od jiných oblastí byly v Orlických horách prvními propagátory a organizátory turistiky výhradně české spolky, německý spolek Gebirgsverein für das Adlergebirge vznikl až v roce 1925. Na přelomu 19. a 20. století vznikaly první ubytovny, turistické stanice a zejména síť značených cest (Turistický průvodce ČSSR - Orlické hory 1988). Již v roce 1893 vyznačili turisté v Orlických horách první trasu, která vedla z Rychnova nad Kněžnou do Deštného a na Vrchmezí. Na jeho vrcholu tehdy stála jediná stavba na hřebenu hor, dřevěná rozhledna s chatou, která však v květnu 1945 vyhořela.

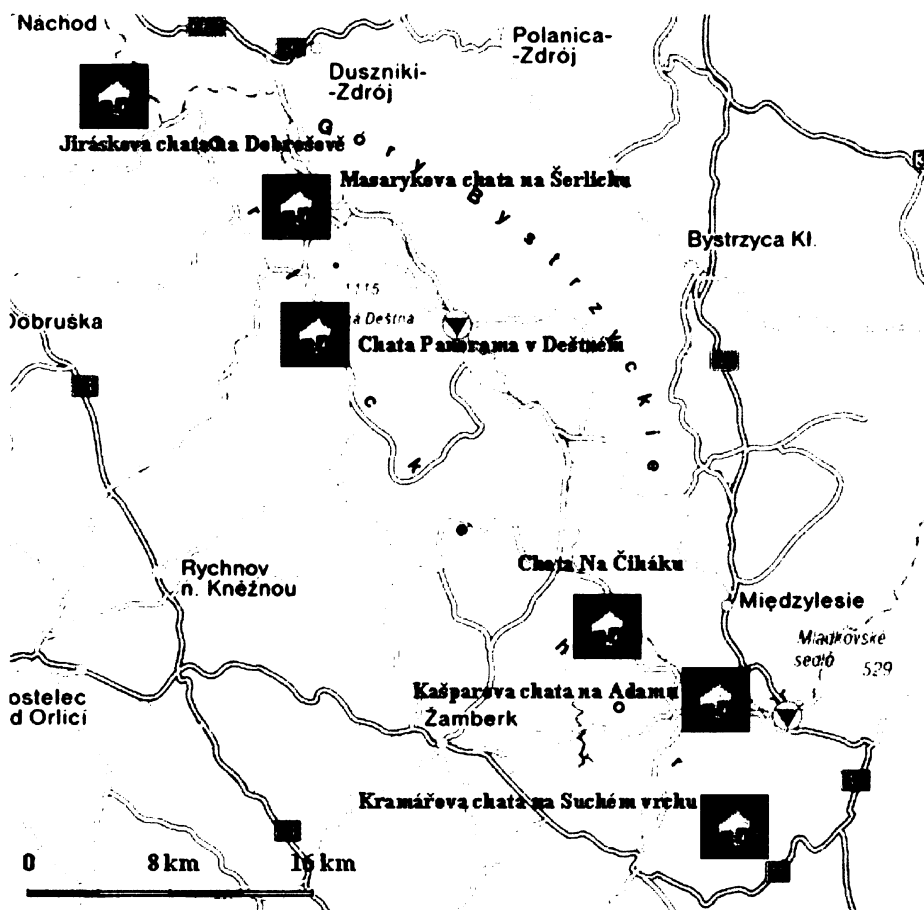
Mimořádné místo mezi turistickými cestami zaujímá Jiráskova cesta, která byla vyznačena v roce 1921 a s délkou 97 kilometrů se stala nejdelší turistickou trasou v Orlických horách. Vedla z Nového Města n. Metují po celém horském hřebenu až do Jablonného n. Orlicí. Dnes již Jiráskova cesta měří téměř 170 km, neboť ji KČT protáhl na jednom konci až do Broumova a na druhém do Litomyšle. Roku 1921 se na slavnostní otevření přijel podívat i sám Alois Jirásek, dnes tuto událost připomíná jeho pamětní deska v Deštném.

Za první republiky vzniklo na hřebenu Orlických hor značné množství turistických chat, z nichž řada slouží dodnes. V roce 1915 byla vybudována první česká turistická chata v této oblasti, Panorama na Dříšiši (dnes součást Deštného). V letech 1924-25 byla postavena Masarykova chata těsně pod vrcholem Šerlichu a v rychlém sledu následovaly stavby dalších turistických chat, z nichž nejvýznamnější byly chata Na Čiháku u Zemské brány, na Suchém vrchu nebo na Adamově vrchu u Českých Petrovic (viz obr. 9). Tuto expanzi jistě živila i snaha Čechů o proniknutí za národnostní hranici s Němci. Začátkem století necítili čeští turisté na horách žádné problémy, hostinští ovládali obě řeči a mezi příslušníky obou národů nepanovala nijak napjatá atmosféra. Po vzniku samostatného Československa se však situace rapidně změnila, atmosféra se stala konfliktnější a často docházelo i k ničení turistického značení (www.orlickehory.net). „Němečtí separatisté

vyhlásili celé místní pohraničí jako součást území Deutsch-Böhmen a napjatou situaci muselo vyřešit až přivolané československé vojsko“ (Turistický průvodce ČSSR - Orlické hory 1988).

V první polovině třicátých let se jako nouzové práce, jež měly poskytnout pracovní příležitosti, stavěly silnice. Daleko výrazněji však zasáhla obraz krajiny druhá polovina třicátých let, kdy na obranu proti válečnému ohrožení z hitlerovského Německa vznikla v letech 1936 - 1938 po celé délce hraničního hřbetu Orlických hor obranná pevnostní linie. Obranná opatření si vyžádala nemalé zásahy do přírody, především díky nutnosti zbudovat přístupové komunikace, které vedly až na samotný hřeben hor. Právě silnice z tohoto období dodnes tvoří základní část komunikační sítě ve vyšších partiích Orlických hor (Ráboň, Svoboda 1993).

Obr. 9: Nejvýznamnější turistické chaty v Orlických horách

Mapový podklad: www.mapy.cz

Osud některých horských turistických chat asi nejlépe dokládá vývoj turistiky v Orlických horách. V roce 1928 byla na Suchém vrchu postavena **Kramářova turistická**

chata, od roku 1932 stojí v jejím sousedství i rozhledna. Výstavba chaty byla chápána jako demonstrace síly českého turistického hnutí, pronikajícího stále více do pohraničních, z velké části německých oblastí. V roce 1939 byla chata zabrána německou armádou a byl v ní zřízen rehabilitační ústav pro zraněné letce. Po válce byla opět otevřena veřejnosti, ale v roce 1953 byla chata převzata armádou a ta ji využívala jako své rekreační středisko až do roku 1961, kdy se chata opět vrátila do používání široké veřejnosti (www.orlickehory.net). Kramářova chata byla od poloviny devadesátých let z důvodu nepodařené privatizace dlouhou dobu uzavřená (a zcela bez vnitřního zařízení) a v roce 2003 prakticky celá vyhořela. O chatu již dříve usilovalo Sdružení obcí Orlicko s tím, že ji i za podpory Pardubického kraje opraví a zprovozní. Nakonec ji koupil soukromý majitel, který však dosud s rekonstrukcí nezačal. V provozu je v dnešní době pouze rozhledna a malý bufet, a to v měsících duben - listopad o víkendech a státem uznaných svátcích od 10:00 - 16:00 hodin.

Masarykova chata na Šerlichu (viz příloha 9d) byla postavena Klubem českých turistů v roce 1925. Krátce na to byla na bývalé pruské straně, blízko hranic, postavena pěkná nová chata nazývaná Hindenburgbaude, která však v roce 1945 vyhořela. Češi ji posměšně nazývali "trucbaude", protože měla konkurovat české Masarykově chatě. V říjnu 1938 byla Masarykova chata zabrána Němci a přejmenována na Hitlerbaude. V průběhu války zde byly ubytovávány rodiny nacistických důstojníků, zotavovali se tu ranění piloti a krátce zde bylo i středisko Hitlerjugend. Po válce dostala chata své původní jméno, bohužel jen do počátku padesátých let. Pak se z Masarykovy chaty stala jen "chata ČSTV na Šerlichu", od roku 1990 nese opět Masarykovo jméno (www.orlickehory.net). Chata, která se časem stala symbolem Orlických hor a jednou z nejnámějších horských chat v Česku, těží zejména ze své polohy v blízkosti Deštného. Šerlich je ideálním výchozím místem k mnoha zajímavým místům na hřebeni Orlických hor - na Velkou Deštnou, do národní přírodní rezervace Bukačka, k Šerlišskému Mlýnu, na Sedloňovský Černý kříž nebo na Vrchmezí. I proto se Šerlich jeví jako ideální náhradní varianta pro stavbu rozhledny, kterou s největší pravděpodobností nebude možné zrealizovat na Velké Deštné.

Potřeba získat trvalé základny české turistiky v Orlických horách byla jednou z priorit hradeckého odboru v období poválečné první republiky. Po vybudování prvního českého turistického bodu v severní části hor, Masarykovy chaty, zaměřil svoji pozornost hradecký odbor na jižní část pohoří. Strategie odboru byla podřízena záměrům KČT vybudovat na území republiky řetězec chat navzájem dostupných jednodenním pěším pochodem. Nejsevernější část Orlických hor byla pokryta Jiráskovou chatou na Dobrošově,

na kterou v tomto smyslu navazovala Masarykova chata na Šerlichu (www.turistika.zpa.cz). V roce 1930 KČT koupil hostinec "Ve mlýně", stojící přímo na státní hranici 500 m od Zemské brány při silnici do Českých Petrovic. Po rozšíření tak v roce 1932 vznikla turistická chata **Na Čiháku**. Takto umístěná chata navazuje svým dosahem na Masarykovu chatu, dalším bodem řetězce chat KČT pak byla Kramářova chata na Suchém vrchu. Po záboru pohraničí na podzim r. 1938 bylo celé území osady Čihák odtrženo od republiky a začleněno do tehdejší nacistické německé říše a využíváno německými úřady pro jejich potřeby. Po 2. světové válce chatu převzal ČSTV, který ji spravoval až do r. 1990, kdy byla vrácena původnímu vlastníku, tj. KČT, odboru Hradec Králové. Turistická chata Na Čiháku byla i díky své méně atraktivní poloze spíše stranou zájmu ČSTV, proto její technický stav včetně vnitřního vybavení nebyl příliš rozšiřován ani udržován. Před staronovým vlastníkem tak stál velice těžký úkol - udržet chatu v provozuschopném stavu a postupně obnovovat její technické zázemí (www.orlickehory.net). O celkové rekonstrukci objektu se hovoří již desetiletí, doposud však nebyla zahájena a v listopadu 2005 byl objekt uzavřen. Na hraničním vrcholu Vrchmezi stála na polské (dříve německé) straně dřevěná **Rübartschova chata**, která po 2. světové válce vyhořela a nebyla už nikdy obnovena. V blízkosti chaty stála dřevěná rozhledna, která byla krátce po požáru chaty stržena. Úplně první turistickou chatou v Orlických horách byla chata **Panorama** v dnešním Deštném, která vznikla přestavbou německého dřevěného hostince v roce 1915. Dne 31.7.1921 byla na Panoramě za přítomnosti Aloise Jiráka slavnostně odevzdána veřejnosti hlavní značená turistická cesta po hřebeni Orlických hor. Chata dnes po rozsáhlé přestavbě slouží jako hotel. Další chatou která dodnes slouží turistům je **Kašparova chata na Adamu**, která za socialismu patřila nakladatelství Mladá fronta a sloužila k její podnikové rekreaci.

5.2.2. VÝVOJ LYŽOVÁNÍ

„Lyže se v Orlických horách poprvé objevily na počátku 90. let 19. století, nejprve pro práci v lese a později jako zábava pro široké vrstvy. Po první světové válce došlo k výraznějšímu rozvoji lyžařských sportů. V této době se v oblasti budovaly turistické chaty, které po úpravách k zimnímu provozu umožňovaly i několikadenní pobyty lyžařů na horách“ (Turistický průvodce ČSSR - Orlické hory 1988). Kolem těchto základů se vytvářela budoucí lyžařská střediska. Záslouhou horské boudy Panoramy se ve 20. letech proměnilo Deštné v O. h. ve významné centrum zimních sportů. Masivní rozvoj lyžování

však nastal až po 2. světové válce, na přelom 50. a 60. let spadají začátky budování lyžařských vleků a sjezdovek v Deštném, Říčkách i Čenkovicích. Říčky byly vyhlášeny rekreačním střediskem až v roce 1960 (www.obecricky.cz). Po druhé světové válce zde vlivem odsunu původního německého obyvatelstva došlo k prudkému poklesu počtu obyvatel. Proto v roce 1953 podal ONV v Žamberku návrh na vysídlení obce, která by byla užívána jako sídliště pro penzisty. Po jednání obecního zastupitelstva byl návrh zamítnut a v obci se začalo s výstavbou lyžařského střediska, o tři roky později zde byla založena i Horská služba. (www.obecricky.cz) Říčky i Deštné jsou dnes již tradičně dějištěm každoročních mezinárodních závodů a sportovních akcí (viz kapitola 5.1.1. Lokalizační předpoklady CR). Prakticky ve všech lyžařských centrech dochází k neustálé modernizaci vybavení a zlepšování služeb (viz kapitola 5.1.2. Realizační předpoklady CR). Orlické hory jsou díky reliéfu velmi vhodné také pro běžecké lyžování, udržované tratě jsou vzájemně propojeny od Náchoda až po Králický Sněžník. Největší koncentrace běžeckých tratí je pochopitelně v blízkosti významných center (viz příloha 11c,d,e). Stručné charakteristice středisek v Orlických horách jsem se věnoval v kapitole 5.1.2. o předpokladech CR, přesto bych zde ještě rád zmínil výsledky z práce Šupicha, na kterých je vidět velký vývoj ve vybavenosti těchto středisek za posledních deset let. Převážná kapacita vleků v současnosti činí 6300 osob/hod v Deštném (viz příloha 11a) a 3850 v Říčkách (viz příloha 11b). Pro rok 1995 však Šupich udává hodnoty 4200 osob/hod pro Deštné a 1500 pro Říčky. Za deset let se tak přepravní kapacita v Deštném zvýšila 1,5 krát a v Říčkách dokonce 2,5 krát. Lyžařskými středisky v Říčkách a Deštném se podrobněji zabývám v kapitolách 6.1. a 6.2.

5.2.3. VÝVOJ OSTATNÍCH FOREM

Růst oblíbenosti **cykloturistiky** v posledních letech dokumentuje stále rostoucí počet kilometrů značených cyklistických tras v Česku. V roce 1997 dosahovala délka značených cyklotras na našem území zhruba 450 kilometrů, v současnosti je vyznačeno přes 19 000 kilometrů cyklotras (Šulcová 2004). Orlické hory dnes poskytují mnoho kilometrů cyklistických tras, většina z nich vede po komunikacích II. a III. třídy, na kterých nebývá velký provoz a zbylé jsou vedeny po turistických značených cestách (viz příloha 12). Cykloturistika se v Orlických horách pomalu rozvíjela již v 90. letech minulého století, opravdu masový rozvoj je však záležitostí posledních pěti let. Nezanedbatelnou roli hraje kromě kvalitní sítě tras a příznivého reliéfu i existence cyklobusů, na které si cyklisté

poměrně rychle zvykli. Podařilo se splnit jejich hlavní účel, tedy dostat do hor více lidí a zároveň co nejvíce omezovat individuální automobilovou dopravu. V roce 2006 jezdily cyklobusy na deseti linkách tří dopravců. Horské obce na ně získaly z krajských grantů a příspěvků měst a obcí téměř 900 tisíc korun, kraj doplácí autobusovým firmám ztrátu z provozu, která vzniká tím, že dolů z hor jezdí cyklobusy většinou prázdné. Podle ochránců přírody by se na vrcholy hor nevydaly bez cyklobusů plné dvě třetiny současných návštěvníků (www.orlickehory.net). Zvýšený počet cykloturistů však neznamená jen zvýšený příjem finančních prostředků, negativní stránkou je zatížení místní přírody. Turistika a poznávání je u řady cyklistů až druhořadé, často chtějí pouze sjíždět terény, podávat velké výkony a lámat rekordy a nenáročná hřebenová cesta je k tomu ideální. Ochránářům nejvíce vadí, že neukáznění cyklisté často jezdí mimo značené cesty, velké problémy to způsobuje zejména v nejcennější lokalitě Orlických hor, NPR Bukačka, kam navíc návštěvníci směřjí jen pěšky. Problémem je i zvýšená produkce odpadků, ochránci přírody však na horách odmítají umístit koše a starat se o ně, podle nich by měli lidé sami svůj odpad z hor odnést. Předsedkyně dobrovolného svazku obcí Region Orlické hory Václava Domšová připouští, že zázemí pro cykloturisty na horách chybí. Jde zejména o odpadkové koše, toalety, lavičky, kiosky, odpočinková místa či místa, kde by bylo možné provést drobné opravy kol.

Rozvoj **agroturistiky** je v celých východních Čechách spíše v začátcích, mezi nejperspektivnější se řadí právě oblast Orlických hor a zejména jejich podhůří. Poptávka po této formě CR však zatím není zdaleka podle představ místních podnikatelů. Mezi nejvýznamnější zařízení poskytující agroturistické služby, především jízdu na koních a prohlídku hospodářských zvířat (v případě zájmu dojení, poklizení apod.), patří v mém zájmovém území Penzion Statek U svatého Jána v Kunvaldu, farma Ekolife v Orlickém Záhoří, farma Sedloňov v Deštném a Ekofarma ve Výprachticích. V podhůří najdeme další agroturistická zařízení, např. v Lichkově, Ohnišově, Lhotě u Dobrušky nebo v Horních Heřmanicích. Podle provozovatele penzionu v Kunvaldu o hospodářské práce mezi turisty příliš velká poptávka není, rozvíjí se především hipoturistika, proto zde uvádím tabulku zařízení, kde je možno objednat projížďky na koních (viz tabulka 4).

Tab. 4: Zařízení poskytující projížďky na koních

	Obec	Kontakt
Farma Sedloňov	Deštné v O. h.	494 663 168
Jízdárna TJ Adam *	Deštné v O. h.	www.cermanovi.cz/destna/destnauvod.htm
Farma Knápek	Horní Heřmanice	aknapkova@centrum.cz
Statek U Svatého Jána	Kunvald	www.agroturistika.pension-cz.com
Farma Jana Moravce	Lhota u Dobrušky	ekofarma@volny.cz
Lichkovský Dvůr	Lichkov	465 635 344
Chalupa Na Čtyřce	Nebeská Rybná	www.orlickosro.cz
Farma Ekoherba *	Ohnišov	494 665 990
Farma Ekolife *	Orlické Záhoří	www.volny.cz/ekolife1
Svobodovi *	Pěčín	www.svobodovi.cz
Farma Pod Lipou	Rokytnice v O. h.	603 372 560
Ekofarma Stejskalová *	Výprachtice	465 635 344

Zdroj: www.kez.cz, www.agronavigator.cz, www.prazdninynavenkove.cz

Poznámka: *- bez možnosti ubytování

5.3. VÝVOJ A SOUČASNÝ STAV DRUHÉHO BYDLENÍ

Fenomén druhého bydlení má v Česku ve srovnání s jinými evropskými státy mnohem větší význam a tradici. Důvody najdeme především v historii našeho státu – v poválečném vývoji systému osídlení a v ekonomických a společenských podmínkách v 60. a 70. letech. Objekty druhého bydlení vznikaly jednak jako novostavby v prostředí s vhodnými přírodními podmínkami, druhou variantou bylo využití původního bytového fondu, který přestal sloužit k trvalému bydlení, tedy přirozený proces změny jeho funkce (Šulcová 2004). Dnes představují ODB téměř jednu pětinu z úhrnu všech obytných staveb na území Česka (Statistický lexikon obcí 1992). Druhé bydlení není jen stimulační faktor rozvoje infrastruktury a služeb na venkově, ale je potřeba vnímat i jeho negativní stránky. Nadměrná koncentrace DB působí nepříznivě nejen na přírodní prostředí, ale též znehodnocuje kvalitu odpočinku rekreatantů i trvale bydlících obyvatel. V současné době DB v některých lokalitách omezuje či dokonce znemožňuje rozvoj jiných funkcí (ostatní formy cestovního ruchu, trvalé bydlení), které by pro danou obec znamenaly větší finanční přínos (Šulcová 2004).

Základním principem druhého bydlení je potřeba kontaktu s přírodou u lidí žijících ve městech. Rekreační zástavba se tak v historii rozšiřovala zejména v zázemí velkých měst v přírodně zajímavých lokalitách s dobrou dopravní dostupností. V Orlických horách se začalo DB významněji rozvíjet až v období po 2. světové válce. Nejdůležitějším faktorem byla kromě atraktivního přírodního prostředí i obrovská nabídka vysídlených

domů, jako důsledek odsunu německého obyvatelstva z pohraničí. Před válkou tvořili Němci téměř 30 % obyvatelstva českých zemí, v roce 1950 zůstalo podle oficiálních statistik jen 1,8 % německých obyvatel (Trypesová 2002). Řada horských obcí tak zůstala poloprázdná, horské samoty a mnoho dalších chat zanikly úplně. Uvolněný bytový fond, včetně pozemků k hospodaření, byl ve vyhledávaných oblastech rozebrán poměrně rychle a za výhodných cenových podmínek. Důležitou roli hrála kromě přírodního prostředí i dobrá dostupnost automobilem. Lokality chalupářské rekreace v Orlických horách byly a dodnes jsou relativně rovnoměrně rozmístěny, mezi nejvýznamnější oblasti patří obce Zdobnice, Deštné, Rokytnice, Bartošovice, Olešnice, Liberk či Orlické Záhoří.

Koncem 50. let začal postupný odchod mladé generace z venkova do měst, která nabízela lepší pracovní příležitosti, větší možnost výdělků než zemědělství a možnost získání podnikového bytu. Na venkově tak zůstávaly opuštěné domy, které si buď kupovali k rekreaci lidé z měst, nebo zůstaly ve vlastnictví původních majitelů a jejich potomků a sloužily již pouze k rekreačním účelům. Právě urbanizační procesy a s nimi spojený růst životní úrovně a příjmů domácností zvyšovaly poptávku po ODB a hlavní měrou přispívaly k rozvoji tohoto typu rekreace. Dalším mezníkem ve vývoji rozšíření DB u nás byly následky politických událostí z konce šedesátých let, kdy byla zásadně omezena možnost vycestování do zahraničí. Sedmdesátá léta a počátek osmdesátých let byly vrcholem výstavby objektů druhého bydlení nejen v Orlických horách ale i v celém Česku. Ze statistických údajů vyplývá, že v období 1970 – 1991 se počet ODB u nás více než dvojnásobil (Vágner 1999). Od 60. let se však jednalo převážně o chaty, v Orlických horách byla jejich výstavba nejdynamičtější v okolí Pastvinské přehrady. Dalšími lokalitami s intenzivní výstavbou byla horská střediska (Deštné, Zdobnice, Čenkovice) i méně dotčené horské oblasti (Nebeská Rybná, Sedloňov).

Počátkem 90. let se jako důsledek politickoekonomických změn objevily nové tendence, které významným způsobem ovlivnily i další vývoj druhého bydlení. Především nové možnosti soukromého podnikání a snižování objemu volného času, zvyšující se náklady na dopravu a další aspekty způsobily stagnaci ve vývoji druhého bydlení. Některé objekty vlastníci začali pronajímat k rekreačním činnostem a ty se tak měnily ve volná soukromá ubytovací zařízení, především penzionového typu. Také se začal projevovat trend dlouhodobějšího sezónního využívání, nejčastěji u obyvatel důchodového věku, což částečně vedlo ke změně funkce objektu v trvalé obývání. „Celkově podle statistických šetření došlo v Česku od roku 1991 do 2001 k úbytku počtu ODB ve vlastnictví

domácností, a to o 4,2 %“ (Šulcová 2004). Nejnovější trendy naznačují nárůst významu domácí rekreace a tím i částečný „návrát“ k druhému bydlení.

V posledních několika letech se v atraktivních rekreačních lokalitách v Česku rozmáhá výstavba bytových domů. Vedle chat a chalup si tak dnes zájemci mohou koupit byt do osobního vlastnictví. Podle průzkumu, který ve spolupráci s KPMG Česká republika realizovala společnost Arllen Development, bylo koncem roku 2006 ve výstavbě téměř 50 takovýchto projektů druhého bydlení s celkovým počtem 1676 bytových jednotek a poptávka ještě stále převyšuje nabídku (byty jsou většinou prodané ještě před dokončením stavby). Nejatraktivnějšími oblastmi jsou Krkonoše, Šumava a západočeské lázně, dále Beskydy, Jizerské hory a Krušné hory. Jako oblasti s velkou perspektivou, kde je však tento typ DB teprve počátkem jsou Jeseníky a Orlické hory, kde je ve výstavbě pouze jeden „objekt horských apartmánů“, konkrétně v Deštném (dokončen má být v roce 2008)(viz příloha 9c) (www.novinky.cz 2.4.2007). O potenciálu Orlických hor svědčí i vysoká cena stavěných apartmánů, kterou autor studie, společnost Arllen Development, vysvětluje relativní nedotčeností a dobrou dostupností Orlických hor. Hlavním důvodem však je skutečnost, že se v Orlických horách staví pouze jeden tento objekt, tudíž zde zatím existuje velmi malá nabídka a téměř žádné konkurenční prostředí.

Druhé bydlení může fungovat i jako dobrá investice, jak pro domácí tak pro zahraniční zájemce. Obecně lze konstatovat, že ceny nemovitostí v Česku zatím každým rokem stoupají a v některých rekreačních lokalitách již byla vyhlášena stavební uzávěra, což cenu apartmánu v budoucnosti ještě zvýší. „Podle výzkumů společnosti Arllen Development vyplývá, že Češi dávají přednost užívání nemovitosti před jejím pronajímáním. Cizinci naopak často nemovitost koupí s cílem ji nejdříve pronajímat a pro vlastní rekreaci ji využívají až v důchodovém věku.“ (www.victorie.cz/magazin/finance) Podrobně je vývoj druhého bydlení ve světě i v Česku popsán v disertační práci a článku J. Vágnera (2001, 2004).

Obecně lze říci, že je DB v Orlických horách rozmístěno relativně rovnoměrně. Celkem se v mém modelovém regionu nachází 3578 ODB (ČSÚ 2001, ČÚZK 2005), největší počet (424) jich registrujeme v obci Pastviny, kde se tak nachází necelých 12 % z celkového počtu všech ODB. Ve třech nejintenzivněji využívaných obcích (Pastviny, Zdobnice, Klášterec) pak najdeme 27 % ze všech ODB v Orlických horách (viz příloha 19). Pochopitelně i pro DB jsou nejatraktivnější oblasti s nejlepšími předpoklady CR

(Pastviny, Deštné, Říčky, Zdobnice, Čenkovice) a to jak z hlediska přírodních podmínek, tak i z hlediska podmínek kulturně-společenských (zejména možnosti sportovního využití).

Z tabulky 5 vyplývá, že za posledních dvacet let se stav ODB v Orlických horách prakticky nezměnil. Již v kapitole Metodika jsem popsal problematičnost dat za obce Říčky a Sedloňov. Ze statistických zdrojů vyčteme, že v Říčkách stojí pouhých 40 ODB a v Sedloňově jen o tři více, starostové však při rozhovoru uvedli 200 ODB v Říčkách a 130 ODB v Sedloňově. Budeme-li zohledňovat spíše data od starostů, pak vidíme, že jedinou obcí kde došlo k výraznějšímu nárůstu počtu ODB je Zdobnice, která se v posledních letech asi nejvíce potýká s úbytkem trvale žijících obyvatel, čímž stále dochází k uvolňování bytového fondu. V roce 1970 žilo ve Zdobnici 288 obyvatel, v roce 2005 již jen 155 obyvatel. Tento trend se zatím nepodařilo nijak zastavit a reálně hrozí, že se do patnácti let stane Zdobnice pouze rekreační obcí bez trvale žijících obyvatel. V ostatních obcích se dá hovořit o mírném nárůstu, výrazný nárůst je bržděn stavebními uzávěrami v nejatraktivnějších oblastech. V Říčkách či v Deštném byla uzávěra pro stavbu individuálních rekreačních objektů vyhlášena na konci 90. let, v Pastvinách však byla výstavba ODB výrazně regulována již v roce 1975. Pouze v Olešnici došlo k mírnému poklesu počtu ODB, i když se dá spíše hovořit o stagnaci. Starostka obce tento jev vysvětluje nedostatkem volných pozemků k výstavbě nových ODB a tím, že několik chalupářů v důchodovém věku změnilo svoji chalupu na dům určený k trvalému bydlení.

Tab. 5: Vývoj počtu ODB ve vybraných obcích v Orlických horách

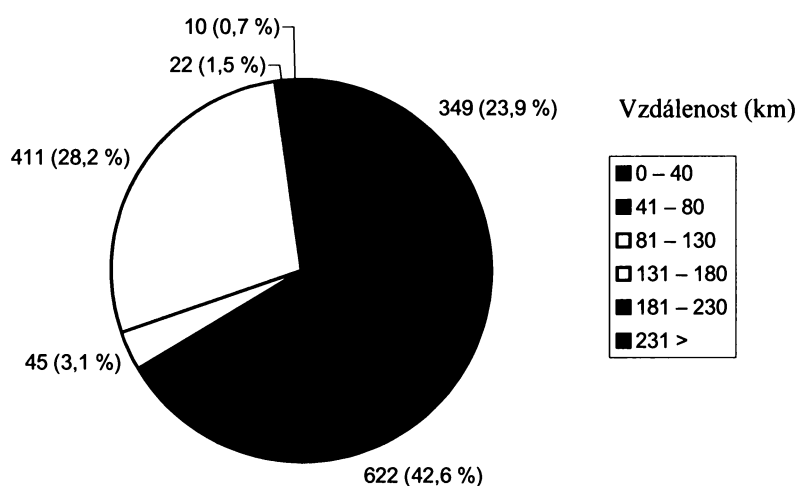
Obec	Počet ODB (1984)	Počet ODB (2005)
Bartošovice v O. h.	162	174
Deštné v O. h.	159	213
Olešnice v O. h.	122	117
Orlické Záhoří	121	135
Pěčín	97	110
Rokytnice v O. h.	180	207
Říčky v O. h.	186	40 *
Sedloňov	109	43 *
Zdobnice	214	310
Celkem	1438	1588

Zdroj dat: Kerhartová 1985, ČSÚ 2001, ČÚZK 2005

Poznámka: * nedůvěryhodné hodnoty

V dnešní době je velmi nesnadné zjistit trvalé bydliště majitelů ODB. Vycházím proto z údajů Kerhartové (1985), která však pracovala pouze s údaji o vzdálenosti ODB od místa trvalého bydliště majitele. I tak lze z těchto dat vyčíst mnoho cenných informací o rekreační dojízdce DB (viz graf 1). Vycházím ovšem z předpokladu, že za posledních 20 let nezměnilo mnoho ODB svého majitele. Podle předpokladů nejvíce objektů vlastní obyvatelé z Pardubického a Královéhradeckého kraje. Celých 66,5 % majitelů ODB nedojíždí ze svého bydliště více než 80 km. Zejména vysoké procento (42,6 %) majitelů dojíždějících 41 – 80 km ukazuje na silné zastoupení obyvatel Hradce Králové a Pardubic. Jako další významný interval se ukázala vzdálenost mezi 131 – 180 km, ve kterém jsou zahrnuti zejména majitelé z Prahy a v menší míře i z Brna, jejichž vlastní rekreační zázemí jsou zatížená až přetížená (především v případě Prahy). Zanedbatelné je procento vlastníků, dojíždějících více než 180 km, stejně tak jako majitelů s rekreační dojízdkou DB v intervalu 81 – 130 km. Obyvatelé měst v této vzdálenosti využívají bližší a přitom dostatečné rekreační zázemí.

Graf 1: Struktura majitelů ODB z hlediska vzdálenosti objektu od místa trvalého bydliště

Zdroj: Kerhartová 1985

Základním indexem, s nímž se pracuje při hodnocení územního rozložení druhého bydlení, kromě absolutního počtu objektů, je hustota rekreační zástavby ODB, tedy počet

ODB na 1 km² (příloha 14a). V Orlických horách dosahují nejvyšších hodnot území obcí Pastviny (50,8), Čenkovice (37) a Nekoř (21,1) (viz příloha 20). Jednak patří tyto obce z hlediska DB skutečně mezi nejexponovanější území Orlických hor a za druhé mají malou plochu svého území. Tento koeficient totiž nevypovídá úplně objektivně o skutečné hustotě ODB v zastavěné části (počítá se celá plocha katastru obce) a je tudíž nepřímo ovlivněn rozlohou území. To je patrné zejména u obcí s větší rozlohou, kde největších hustot ODB dosahují plošně menší celky. Některé oblasti v katastru obcí Klášterec, Zdobnice, Orlické Záhoří či Deštné mají mnohem vyšší hustotu než se nakonec projeví v údaji za celé území. Tak lze vysvětlit i relativně nízké hodnoty u Kunvaldu, Liberka a Bartošovic. U Říček (2,7) a Sedloňova (2,3) je výsledek ovlivněn nedůvěryhodnými daty ze statistických zdrojů, kdybych použil data od starostů, získal bych mnohem věrohodnější výsledky (u Říček 13,5 a u Sedloňova 6,8).

Jako druhý ukazatel, kterým zhodnotím územní rozložení DB jsem zvolil počet lůžek v ODB připadající na 100 trvale bydlících obyvatel (viz obr. 10). Tento koeficient ukazuje v jakém poměru se v exponovaných obdobích (víkendy, letní a zimní sezóna) nacházejí chataři a chalupáři a trvale bydlící obyvatelstvo. Pro zjištění počtu rekreatantů byl použit koeficient $k = 5$, což každému ODB přisuzuje pět potenciálních uživatelů. I v tomto případě mají dominantní postavení obce Zdobnice (1000), Pastviny (714) a Čenkovice (588), zejména díky malému počtu trvale žijících obyvatel. Totéž lze říci i o Bartošovicích, Orlickém Záhoří (viz příloha 20) a zejména Říčkách, které by se s použitím dat od starosty staly nejintenzivněji využívanou obcí z hlediska DB s počtem 1266 lůžek v ODB na 100 obyvatel (tolik obyvatel však celá obec ani nemá). Značnou intenzitu rekreačního využití celého modelového území potvrzuje fakt, že počet potenciálních rekreatantů převyšuje stále obyvatelstvo. V přírodně atraktivních místech, především v oblasti hlavního horského hřebenu, toto platí ve všech obcích s výjimkou Rokytnice. Nejvíce je však rekreační funkce z hlediska DB patrná v Pastvinách a Čenkovicích, kde poměr potenciálních rekreatantů a trvale žijících obyvatel činí 7:1, resp. 6:1. Naopak ryze obytnou funkci plní obce městského charakteru Jablonné n. O. (1 lůžko v ODB na 16 trvale žijících obyvatel) a Rokytnice v O. h. (1:2,5). Spíše obytnou funkci plní obce Jamné n. O., Mladkov či Těchonín, které nemají pro DB podmínky srovnatelné s nejatraktivnějšími horskými oblastmi.

Hodnota indexu pro celé mé zájmové území činí 113 potenciálních rekreatantů v ODB na 100 trvale žijících obyvatel. Pro porovnání zmíním údaje Šulcové (2004), která pro okres Jablonec nad Nisou uvádí pouhých 31,8 lůžek v ODB na 100 obyvatel, pro

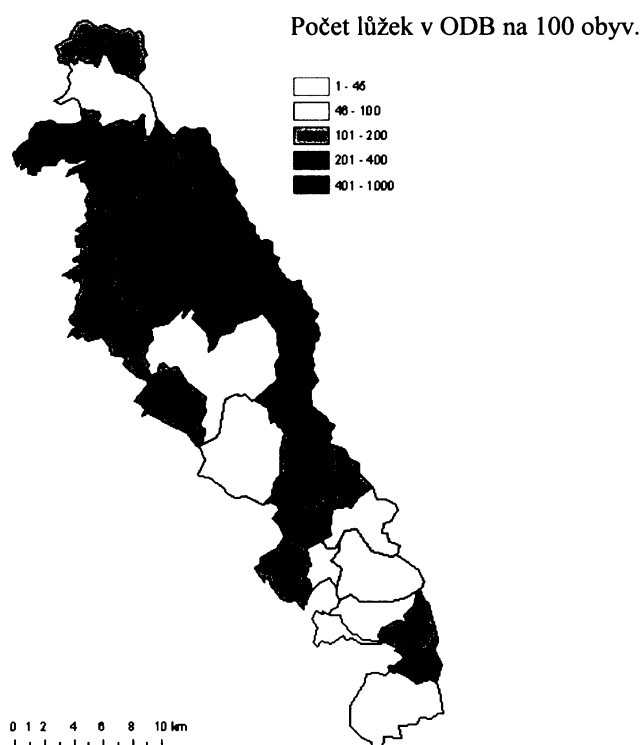
hustotu ODB však uvádí hodnotu 14 ODB/km², tedy skoro dvojnásobný počet než v Orlických horách. Důvodem tohoto zdánlivě nelogického rozdílu je mnohem větší počet rezidentů v jabloneckém okrese než v mém modelovém regionu.

Tab. 6: Kvantitativní ukazatele druhého bydlení

Ukazatel	Česko	Orlické hory
Hustota ODB (počet ODB na km ²)	5,0	7,8
Intenzita DB (počet ODB na 1000 obyv.)	38,4	226
Intenzita DB (počet lůžek v ODB na 100 obyv.)	19,2	113

Zdroj: Šulcová 2004, ČSÚ 2001, ČÚZK 2005

Obr. 10: Intenzita druhého bydlení

Zdroje dat: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005

Kromě absolutního počtu a prostorového rozložení ODB se obvykle zjišťuje i struktura, tedy podíl počtu chat a chalup, což umožňuje rozlišit možnost pouze sezónního nebo trvalého využívání. Tento poměr nám také objasňuje jaký podíl představují objekty původně určené k trvalému bydlení a objekty přímo postavené za účelem rekreace. Jednalo by se však o metodicky náročný výzkum, proto jsem vycházel pouze z Atlasu cestovního ruchu v ČR (Vystoupil a kol. 2006) (viz příloha 17). V oblasti hlavního horského hřbetu

s velmi atraktivním přírodním prostředím jsou objekty druhého bydlení tvořeny převážně původní zástavbou, tedy rekreačními chalupami. Jejich rozmístění je většinou rovnoměrné, což je nejlépe vidět v oblasti za horským hřebenem v údolí Divoké Orlice, kde jsou ODB rozmístěny podél silnice spojující Šerlich a Bartošovice. Důvody existence většího počtu chalup než chat v Orlických horách již byly diskutovány. V mém zájmovém území najdeme zcela dominantní podíl chat především v blízkosti Pastvinské přehrady, která má zcela jiné podmínky pro rekreaci, liší se svým přírodním prostředím, sezónním využíváním a také celkovým vývojem druhého bydlení. Původní domy z velké části zmizely po napuštění přehrady pod vodní hladinou a masový rozvoj CR a DB přišel až v 60. a 70. letech. Další oblast s větším počtem chat než chalup najdeme v okolí Čenkovic, kde dosud není výstavba ODB nijak regulována.

5.4. VÝVOJ A SOUČASNÝ STAV STRUKTURY CESTOVNÍHO RUCHU

V předválečném období existovala na území Orlických hor a zejména v podhůří poměrně hustá síť malých ubytovacích penzionů, hostinců a horských chat (viz kapitola 5.2. Vývoj forem CR). Po roce 1948 však došlo k přerušení výstavby sítě turistických zařízení a v komerční sféře nastalo období stagnace. Následkem změny priorit v turistickém podnikání byl soukromý sektor likvidován a převzat do státního a odborářského vlastnictví a možnosti dalšího rozvoje tak byly výrazně omezeny. Během 50. a 60. let nedocházelo k významnější výstavbě nových ubytovacích zařízení. Určité oživení přišlo až v 70. a 80. letech s výstavbou podnikových rekreačních zařízení a později hotelů a penzionů v horských střediscích. Nicméně ve srovnání s podobně atraktivními oblastmi v zahraničí, které v té době prožívaly dynamický rozvoj, se u nás prakticky nedá hovořit o významnějších kvantitativních a zejména kvalitativních změnách. Na konci 80. let byla značná část existujících rekreačních zařízení zastaralá a bez odpovídajícího standardu poskytovaných služeb (Voborníková 2005).

Po válce bylo Postupimskou dohodou rozhodnuto vystěhovat z našeho pohraničí, tedy i z území Orlických hor, všechno obyvatelstvo německé národnosti kromě antifašistů a smíšených manželství. V průběhu let 1945 a 1946 bylo odsunuto téměř 96 % všeho německého obyvatelstva z Orlických hor a jejich půda a majetek byl rozdělen novým osídlencům z vnitrozemí. V oblasti došlo k výraznému poklesu počtu obyvatel, nepodařilo

se ani zdaleka dosídlit všechny volné objekty a řada jich tak byla určena k demolici. Většina z těch, které zůstaly zachovány, dnes slouží jako ODB, zbývající objekty byly zejména v šedesátých letech získány pro potřeby podnikové a odborářské rekreace. Orlické hory se tak staly důležitou oblastí rekreace nejen pro obyvatele z průmyslových aglomerací východních Čech (zejména Hradce Králové a Pardubic), ale i z Prahy a v menší míře i z celé republiky.

V minulosti měla zařízení vázaného cestovního ruchu rozhodující podíl v turistické infrastruktuře. V CHKO Orlické hory bylo v roce 1984 v objektech vázané rekreace celkem 4188 lůžek, což činilo 35 % z kapacity všech RO. V objektech VoCR bylo k dispozici pouhých 476 lůžek, tedy 4 % z celkové lůžkové kapacity všech RO (viz graf 2 a příloha 13) (Kerhartová 1985). Ubytovací zařízení volného cestovního ruchu sloužila převážně ke krátkodobým pobytům, jen v rekreačně významných oblastech i k pobytům dlouhodobým. Rozmístění kapacit volného cestovního ruchu bylo zhruba totožné s rozmístěním stálých lůžek vázané rekreace a částečně i objektů individuální rekreace (Kerhartová 1985). Významnou oblast koncentrace CR v Orlických horách představovala především rekreační centra v Pastvinách, Říčkách, Deštném, Zdobnici, Olešnici nebo Čenkovicích. Vlastníky objektů VCR tvořilo různorodé spektrum podniků, zejména z východních Čech (OEZ Letohrad, Elitex Ústí nad Orlicí, Karosa Vysoké Mýto atd.). Mezi vlastníky OVCR patřila i armáda, různá zdravotnická zařízení, pošta, sportovní oddíly i organizace mládeže a pochopitelně sjednocené odbory (ROH).

Statistické ročenky bohužel žádná data o tomto typu rekreace neuvádějí a ani dnešní odborové ústředí nemá k dispozici žádné celkové údaje o minulé ani současné podnikové rekreaci. Lze tedy jen odhadovat roční počty rekreatantů i počet zmíněných zařízení před zrušením ROH pomocí údajů o zaměstnaneckých organizacích ve Statistické ročence ČSR z roku 1989 (Voborníková 2005). Podle Voborníkové se na území Československa na přelomu let 1988 a 1989 nacházelo cca 2800 OVCR. Více o VCR se lze dočíst právě v práci J. Voborníkové.

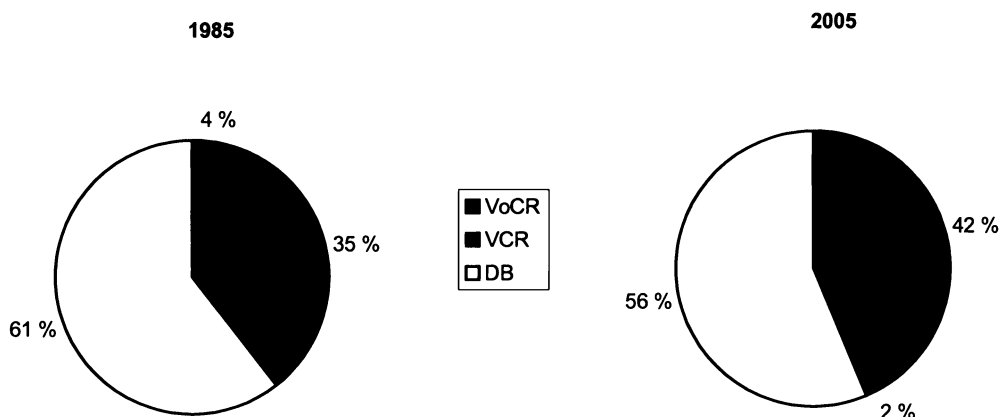
V 90. letech došlo na pozadí politických událostí i k zásadním změnám ve struktuře cestovního ruchu. Nezměnila se sice nijak výrazně celková kapacita ani kvalitativní ukazatele hromadných ubytovacích zařízení, zásadní změna však nastala především ve vlastnických poměrech. Vlastnické vztahy k zařízením bývalého volného cestovního ruchu byly transformovány v průběhu privatizace. Souběžně s tím docházelo k postupné přeměně bohatého fondu zařízení podnikové rekreace na komerční ubytovací zařízení, otevřená všem návštěvníkům. Dříve ostrá hranice mezi zařízeními volného a vázaného cestovního

ruchu se tak v současnosti prakticky setřela a návštěvník bez znalosti minulého vývoje těchto zařízení dnes nemusí tento dříve citelný rozdíl ani postřehnout (Šulcová 2004). Podniková rekreační zařízení jsou dnes často pronajímána soukromým osobám, které je využívají jako zařízení pro volný cestovní ruch, případně podnik nabízí svá lůžka všem zájemcům (nikoli pouze zaměstnancům). Naprostá většina OVCR se tak změnila na OVoCR, význam VCR se tím zcela minimalizoval a chybí jakákoliv jeho současná evidence.

V současné době se v mém zájmovém území nachází celkem 8020 lůžek VoCR (tedy 30,3 % z celkové kapacity všech RO) a 549 lůžek VCR (2,1 % z celkové kapacity všech RO) (vlastní terénní šetření 2005/2006). Pro srovnání s údaji Kerhartové z roku 1984 uvedu i čísla pouze pro území CHKO, kde počet lůžek v OVoCR činil v roce 2005 4978 (41,7 %) a v OVCR 225 lůžek (1,9 %) (viz graf 2). Celkový počet lůžek vzrostl z 9992 na 11948, což je vzhledem k nárůstu zájmu o CR zcela pochopitelné. Přítomnost OVCR jsem zjistil pouze v pěti obcích (Pastviny, Deštné, Říčky, Orlické Záhoří a Bartošovice) (viz obr. 14 a příloha 19). V Pastvinách je vysoký počet lůžek (310) způsoben přítomností rekreačního centra Univerzity Palackého v Olomouci s kapacitou přes 150 lůžek. Jinak v mém zájmovém území najdeme spíše menší OVCR s kapacitou nepřesahující 40 lůžek.

Zvyšuje se rovněž konkurence mezi provozovateli jednotlivých UZ, kteří tak musí často čelit problémům s dlouhodobějším využitím ubytovacích kapacit. Řešením je postupné snižování kapacity na úkor kvality (zejména přítomnost sociálního zařízení na pokoji) a podnikatelské inovace v jednotlivých obcích. Ty se snaží vycházet vstříc potřebám návštěvníků, často se však dostávají do střetu zájmů s ochránci přírody či majiteli pozemků (např. snahy o budování sportovišť, rozšiřování cyklostezek v hřebenových partiích hor, letní provoz lanovky v Říčkách – viz kapitola 6.1. Říčky apod.).

Graf 2: Vývoj struktury lůžkové kapacity v CHKO Orlické hory

Zdroj: Kerhartová 1985, ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, vlastní terénní šetření 2005/2006

V okresech Rychnov nad Kněžnou i Ústí nad Orlicí dochází v posledních letech k poklesu počtu lůžek i ubytovacích zařízení (viz tabulka 7). Tento jev se však netýká mého zájmového území, kde počet lůžek spíše stagnuje nebo dokonce mírně roste. Vycházím z názorů oslovených starostů, neboť historické údaje za obce prakticky není možné dohledat. Předpokládám, že v Orlických horách se nachází zhruba 80 % lůžek z celkové ubytovací kapacity okresu RK a zhruba 30 - 40 % z ubytovací kapacity okresu UO. Celková kapacita rekreačních ubytovacích zařízení představuje zhruba 8569 lůžek, jejichž využitelnost je ve většině případů celoroční. Druhá skladba zařízení je do značné míry podmíněna historickým vývojem a tudíž převažují malokapacitní a méně vybavené penziony. Současnou ubytovací základnu komerčních forem cestovního ruchu ve sledovaném regionu tvoří především transformovaná podniková rekreační zařízení. Trendem posledních let však je relativně nižší úroveň ubytovacích zařízení zlepšovat. V roce 2003 společnost Atelier T-plan v Návrhu územního plánu pro VÚC Orlické hory uvádí, že na území Orlických hor jsou tříhvězdičkové hotely pouze v Deštném v O. h. Dnes již takové najdeme i v Říčkách, Orlickém Záhoří nebo v Jablonném n. O.

Tab. 7: Vývoj stavu HUZ v okresech RK a UO

Okres	Počet HUZ			Počet lůžek v HUZ		
	2000	2003	2004	2000	2003	2004
Rychnov n. Kněžnou	170	111	107	5301	4933	4797
Ústí n. Orlicí	218	113	109	6035	5268	5001

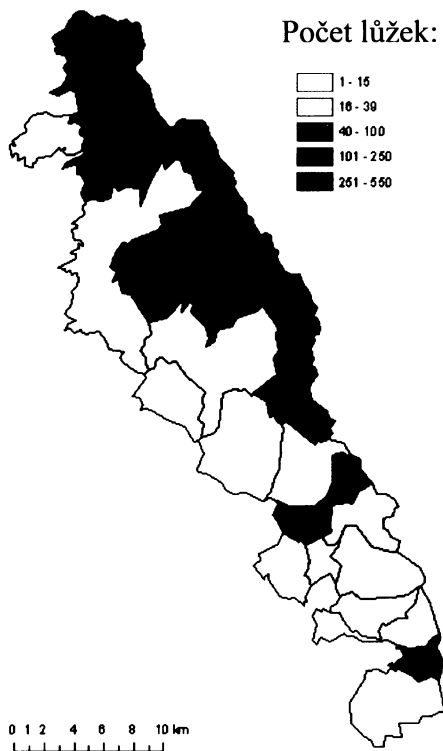
Zdroj: Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství 2001, 2004, 2005

5.4.1. HODNOCENÍ UKAZATELŮ VÁZANÝCH NA OBJEKTY VOLNÉHO CESTOVNÍHO RUCHU

Turistický význam regionu a jeho středisek je nejčastěji měřen ukazateli kapacitními (např. počet lůžek v RUZ nebo v ODB) a ukazateli výkonovými (např. počet ubytovaných hostů, počet pobytových dnů, příjmy z cestovního ruchu). V této kapitole se zaměřím na první skupinu ukazatelů.

Jak bylo řečeno, podařilo se získat údaje o počtu objektů volného cestovního ruchu (OVOCR) a jejich lůžkové kapacitě na úrovni obcí. Pro lepší vypovídací hodnotu byly použity ukazatele obsahující lůžkovou kapacitu a ne pouze samotný počet OVOCR.

Obr. 11: Počet lůžek v objektech VoCR na 100 obyv.

Zdroj: vlastní terénní šetření 2005/2006

Největší počet lůžek volného CR je situován, podobně jako v případě ODB, do nejatraktivnějších míst v oblasti. Nejvytíženější obcí je jednoznačně Deštné (2290 lůžek), mezi další významná rekreační centra patří obce Pastviny (760), Čenkovice (655) a Zdobnice (600). Nejméně využívanými obcemi jsou naopak Studené (26), Pěčín (30) a

Výprachtice (42) (viz příloha 19). Stejně jako pro DB jsem i pro VoCR ve svém zájmovém území použil koeficient počet potenciálních rekreatantů na 100 trvale bydlících obyvatel. Zcela jednoznačně nejvyšší počet lůžek na obyvatele najdeme v obci Říčky (542 lůžek na 100 obyv.), zejména díky faktu, že v Říčkách bydlí pouze 79 trvale žijících obyvatel. Poměrně vysoký je tento poměr ještě v obcích Zdobnice (387), Deštné (375) a Čenkovice (348) (viz obr. 11 a příloha 20). Právě tento ukazatel asi nejvíce vystihuje důležitost zmíněných středisek z hlediska CR v Orlických horách. Nízký podíl najdeme v obcích Jablonné nad O. (10) a Rokytnice v O. h. (17), které mají spíše městský charakter a tudíž vysoký počet obyvatel. Úplně nejméně lůžek na 100 obyvatel najdeme ve Výprachticích (4), v Pěčíně (6) nebo v Jamném (12). Tyto obce nemají srovnatelné přírodní podmínky s nejatraktivnějšími oblastmi hor. Hodnota indexu pro celý modelový region činí 50,7 lůžek na 100 obyv., pro celé území Česka je hodnota ukazatele 4,6 lůžek na 100 obyvatel (Chromý 2007).

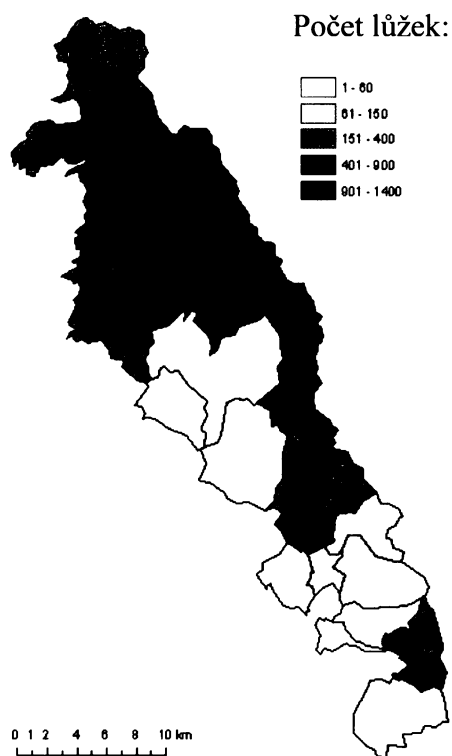
5.4.2. HODNOCENÍ UKAZATELŮ VÁZANÝCH NA VŠECHNY REKREAČNÍ OBJEKTY

Rozložení lůžkových kapacit v RO je spíše nerovnoměrné se zřejmou koncentrací ve významných rekreačních centrech. Minimální využitelnost pro cestovní ruch vykazují malé obce na jihovýchodě zkoumaného území (např. Orličky, Jamné, Studené, Mladkov nebo Těchonín). V těchto lokalitách sice najdeme určité přírodní kvality, nejsou zde však vhodné podmínky pro zimní sporty a mezi nejčastější návštěvníky tak patří pěší či cykloturisté. V těchto oblastech představují více jak ¾ rekreačních objektů objekty druhého bydlení, jehož účastníci nevyžadují tak velkou vybavenost službami a zařízeními pro cestovní ruch.

Nejvyšší počet lůžek ve všech RO najdeme v Deštném (3420), v Pastvinách (3190) a ve Zdobnici (2150) (viz příloha 19). Pokud bychom v případě Říček pracovali s daty od starosty a ne z ČÚZK, dospěli bychom k výsledku 1498 lůžek v RO, což by Říčky řadilo na 4. místo. Dominanci hlavních středisek z hlediska CR dokládá ukazatel celkového počtu lůžek v RO na 100 obyv. (viz příloha 20 a obr. 12). Nejvyšších hodnot dosahuje v Pastvinách (1074), v Čenkovících (936) a v Říčkách (883). Nejnižších naopak ve městech Jablonné nad O. (17) a Rokytnice v O. h. (58) a v turisticky nepříliš využívaném Jamném nad O. (53). Podobné rozložení ukazuje i index celkového počtu lůžek v RO na 1 km², hodnotící rekreační zatížení obcí (viz příloha 14b).

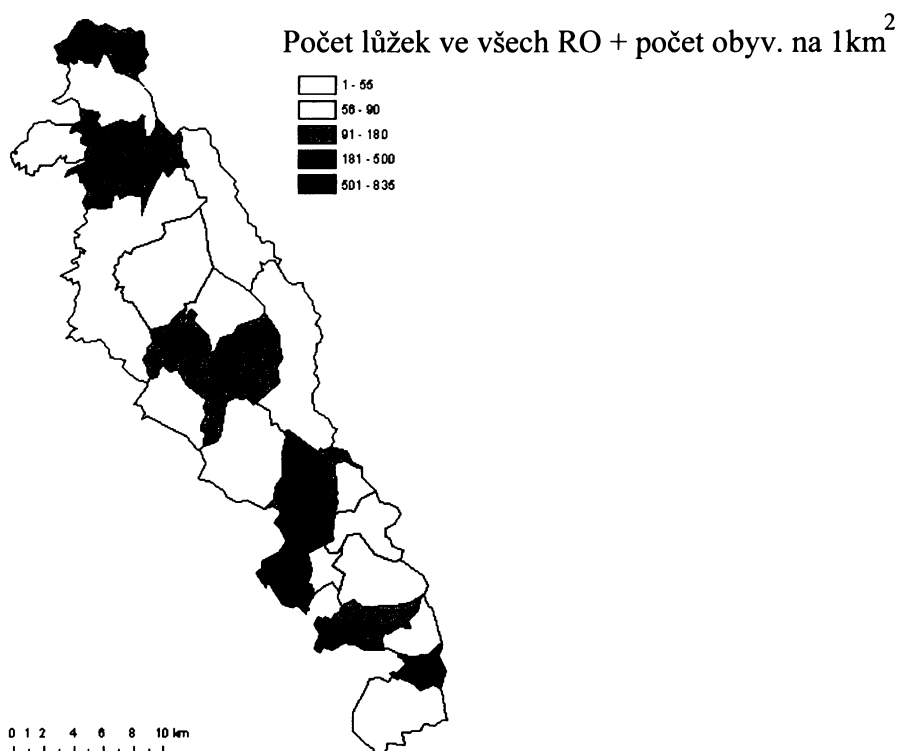
Celkové zatížení území, tedy počet trvale žijících obyvatel a počet všech lůžek v RO na 1 km², je logicky nejvyšší v Jablonném (831), které má přes 3 tisíce obyvatel. Další vysoké hodnoty již sledujeme v turistických centrech: v Čenkovicích (326), v Pastvinách (397) a v Nekoři (198), které společně s Kláštercem (128) tvoří rekreační zázemí Pastvinské přehrady. Nejnižších hodnot dosahuje index v plošně rozsáhlých obcích Liberk (37), Bartošovice (41) a Orlické Záhoří (46) (viz obr. 13). Celkové zatížení území v jednotlivých obcích úzce koreluje s počtem trvale žijících obyvatel (viz příloha 14c).

Obr. 12: Počet lůžek ve všech RO na 100 obyv.

Zdroj: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, vlastní terénní šetření 2005/2006

Obr. 13: Celkové zatížení území

Zdroj: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, portal.gov.cz 2006, vlastní terénní šetření 2005/2006

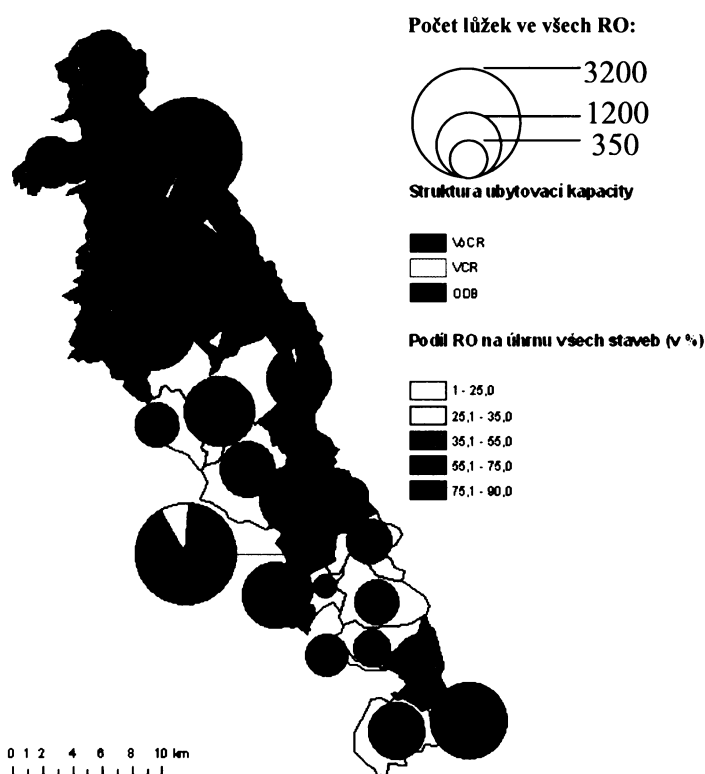
Dalším kritériem, jímž lze hodnotit význam CR a DB pro obec je podíl RO na úhrnu všech staveb. Nejvýznamnější převaha rekreační funkce je v obci Zdobnice (89 %), hodnot přes 70 % dosahují ještě obce Pastviny, Čenkovice a Bartošovice. Po použití dat od starosty by velmi vysoké hodnoty (87 %) dosáhly i Říčky. Téměř vyrovnaný poměr mezi rekreační a obytnou funkcí je v Liberku, Klášterci nebo v Olešnici. Nejnižších hodnot dosahují méně atraktivní obce v jižní části zájmového území (Jamné, Studené, Těchonín) a města s vyšším počtem trvale bydlících obyvatel (zejména Jablonné) (viz obr. 14).

5.4.3. TYPOLOGIE OBCÍ DLE REKREAČNÍHO VYUŽITÍ

Prakticky ve všech obcích ve zkoumaném území jsem zjistil výraznou převahu lůžek v ODB nad lůžky v OVoCR (viz obr. 14). Výjimku tvoří městská obec Jablonné nad Orlicí a turistická střediska Deštné a Říčky (vinou údajů ČÚZK). Následující typologie obcí je založena na podílu lůžkové kapacity ODB z celkové kapacity rekreačních objektů:

- > **Obce s výraznou dominancí druhého bydlení (více než 90 %)**, kde se vyskytuje nízký počet objektů komerčního cestovního ruchu nebo je jejich kapacita minimální (Výprachtice, Pěčín, Nekoř, Liberk).
- > **Obce s převahou komerčních forem CR**, kde je podíl lůžkové kapacity v ODB menší než 50 %. Do této kategorie spadají pouze obce Deštné v O. h., Říčky v O. h. a Jablonné nad O. V případě Jablonného je nízký význam DB způsoben malou rozlohou katastrálního území a městským charakterem obce, kam se nejezdí rekreovat příliš chatařů a chalupářů a město poskytuje dostatek služeb náročnějším účastníkům CR. V Deštném je menší význam DB způsoben ojedinele vysokou kapacitou objektů VoCR a Říčky do této kategorie spadají pouze vinou chybných údajů ČÚZK.
- > Všechny ostatní obce mají podíl **lůžkové kapacity v ODB od 50 % do 90 %**. V mém modelovém regionu tak zcela převládají a jsou rozmístěny rovnoměrně po celém zkoumaném území.

Obr. 14: Struktura ubytovací kapacity a podíl RO na úhrnu všech staveb

Zdroj: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, vlastní terénní šetření 2005/2006

Struktura ubytovacích zařízení vykazuje výrazný podíl individuální rekreace – cca 68 % lůžkové kapacity. Rozmístění lůžkových kapacit v území se přirozeně úzce váže s atraktivitou území pro rekreaci a cestovní ruch, nejvyšší absolutní počty lůžkové kapacity v RO najdeme v Pastvinách a v Deštném. Zatímco v Deštném dominuje kapacita komerčních objektů, v Pastvinách převládá významem druhé bydlení (66,5% lůžek v RO). Nejméně jsou naopak z hlediska rekreace využívány obce Studené, České Petrovice a Jamné nad O., zejména díky malé rozloze a méně atraktivním přírodním podmínkám. Důležitost cestovního ruchu pro jednotlivé obce je znázorněna i kartogramem v příloze 16.

5.5. MOŽNOSTI PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

Ačkoli polská strana pohraničí má z hlediska celého Polska ještě mnohem perifernější polohu než strana česká, i přesto je potenciál polské klientely velkým příslibem pro rozvoj CR v Orlických horách. K optimismu nabádá hlavně zlepšující se dopravní infrastruktura na polském území a vzrůstající životní úroveň a kupní síla Poláků. Již dnes je patrný nárůst polské klientely v Orlických horách. Tento trend se týká především restauračních zařízení, zejména díky skutečnosti, že je v Polsku stravování výrazně dražší než u nás. Ceny za ubytování jsou srovnatelné, proto je zcela běžné, že polští návštěvníci jsou ubytováni v Polsku, celý den tráví v Česku (v zimě na lyžích, v létě pěší výlety či cykloturistika) a večer se vrátí zpět do Polska.

Celkově má region Orlicka, tedy oblast Orlických hor společně s Kladským okresem, velký potenciál z hlediska komplexnosti nabízených služeb. Na relativně malém prostoru zde najdeme hory, vodní nádrž (Pastviny), lázně, jeskyně, historické památky a zejména nedotčenou přírodu. I na polské straně funguje moderně vybavené lyžařské středisko - Czarna Góra, kde najdeme 6 sjezdovek a sedačkovou lanovku. Neustále se zde vylepšuje vybavenost službami i dopravní dostupnost, negativní stránkou je však srážkový stín Orlických hor, který tak zapříčiňuje horší sněhové podmínky. Velkou turistickou atrakcí v polském pohraničí jsou krasové jeskyně Solna Jama, Jaskinia Radochowska, Medvědí jeskyně (největší jeskyně Sudet) či zpřístupněný zlatý důl v Zlotym Stoku, kde se v 16. století těžilo téměř 10 % evropské produkce. Největším lákadlem v Klodzkém okrese jsou však především lázeňská města Duszniki Zdrój, Kudowa Zdrój, Polanica Zdrój nebo Ladek Zdrój (viz příloha 15a). Kromě lákavé nabídky existuje i snaha na obou stranách hranice o větší vzájemné propojení a o společnou propagaci v rámci jednoho celku.

Přeshraniční ekonomická aktivita byla významná již počátkem 90. let, kdy došlo k rozmachu nákupní turistiky v příhraničních polských obcích. Do levných tržnic jezdili čeští turisté do měst Kudowa Zdrój, Bystrzyca Klodzka a zejména do Klodzka. Dnes je většina těchto tržnic již zavřená, zbylé jsou poloprázdné. Můžeme dokonce sledovat opačný trend, kdy Poláci jezdí nakupovat do českých supermarketů.

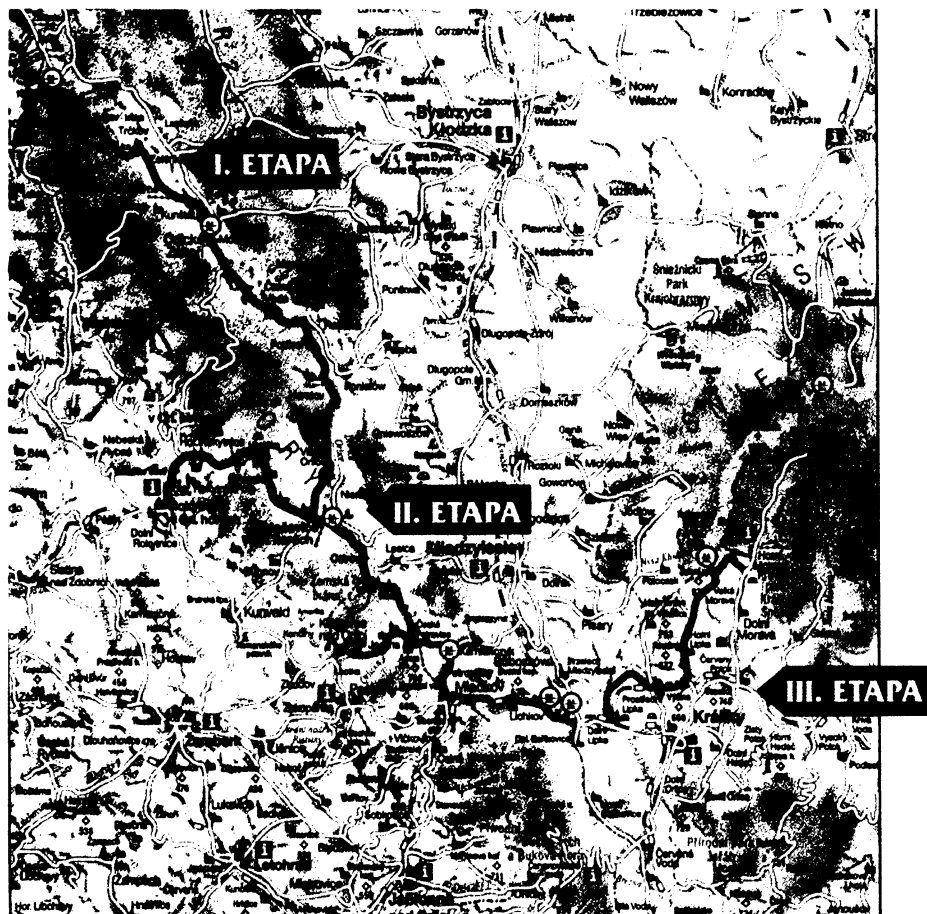
Orlické hory se nacházejí na území **Euroregionu Glacensis**, který je s 8350 km² plošně největším euroregionem v Česku. Česká část má své sídlo v Rychnově nad Kněžnou, polské orgány sídlí v Klodzku (viz příloha 15b). Počáteční dynamický rozvoj přeshraniční spolupráce umožnila finanční pomoc Evropské unie, která se nejvíce angažovala v rámci programu PHARE. Tyto prostředky se staly velmi důležitým politickým, společenským a ekonomickým nástrojem a dovolily realizaci mnoha předsevzetí (Šulcová 2004). Program PHARE byl spuštěn jako reakce na problémy spojené se strukturálními změnami, kterým musely čelit země střední a východní Evropy po roce 1989. Jeho použití se původně předpokládalo pouze pro Polsko a Maďarsko (odtud původní zkratka PHARE – Poland and Hungary Assistance to the Restructuring of the Economy). Program je iniciativou Evropské unie, která poskytuje fondy v podobě grantů na podporu rozvoje infrastruktury a spolupráci mezi regiony. Více o systému financování na www.euro-glacensis.cz.

Euroregion finančně podporuje zejména rozvoj dopravní infrastruktury, nabízí možnost otevírání nových turistických hraničních přechodů, zkvalitnění sítě infocenter, péče o památky, rozvoje cyklostezek i různých sportovních zařízení a v neposlední řadě i pořádání nejrůznějších kulturních akcí. Finanční podpora se týká pochopitelně i projektů, které nemají spojitost s cestovním ruchem, jsou jimi např. ochrana podzemních vod, výstavba čističek odpadních vod, výstavba kanalizace či celková revitalizace krajiny. Největším projektem v Orlických horách v posledních deseti letech byla rekonstrukce silnice II/311 z Deštného přes Orlické Záhoří až do Horní Moravy (viz obr. 15).

Součástí tohoto projektu bylo i otevření nového hraničního přechodu Orlické Záhoří – Mostowice. První etapa zahrnovala úsek Deštné – Neratov a realizována byla v období říjen 2002 – září 2003. Druhá etapa probíhala od listopadu 2003 do června 2005 a zahrnovala úseky Neratov – Zemská brána a Bartošovice – Rokytnice. Poslední etapa byla realizována od července 2005 do listopadu 2006 a zahrnovala úsek Klášterec – České Petrovice – Horní Morava. Bylo tak opraveno přes 70 km silnic a celkové náklady činily

16,1 mil. eur, z nichž 7,3 mil. bylo čerpáno z programu PHARE CBC, tedy programu zajišťujícího financování nákladných projektů (na rozdíl od programu PHARE CREDO, který umožňuje financování malých infrastrukturních projektů). Finanční prostředky z tohoto programu byly a jsou čerpány i polskou stranou, kde se rovněž kvalita silnic rapidně zlepšuje. Informace o dalších projektech lze získat a stránkách www.euro-glacensis.cz

Obr. 15: Rekonstrukce silnice II/311

Zdroj: Euroregion Glacensis

5.6. SDRUŽENÍ OBCÍ NA ÚZEMÍ ORLICKÝCH HOR

Rozvoji regionu napomáhají i 2 velká sdružení obcí, které v Orlických horách působí. V jižní části působí Sdružení obcí (SO) Orlicko se sídlem v Žamberku a v severní části Dobrovolný svazek obcí (DSO) Region Orlické hory, sídlící v Deštném. V mém zájmovém území patří do SO Orlicko obce Čenkovice, České Petrovice, Jablonné nad O., Jamné nad O., Klášterec nad O., Kunvald, Mladkov, Nekoř, Orličky, Pastviny, Studené a Těchonín a součástí DSO Region Orlické hory jsou obce Bartošovice v O. h., Deštné v O. h., Kounov, Liberk, Olešnice v O. h., Orlické Záhoří, Pěčín, Rokytnice v O. h., Říčky v O. h., Sedloňov a Zdobnice. SO Orlicko vzniklo pod názvem Sdružení obcí a měst Orlice již v roce 1992 a řadí se tak mezi nejstarší SO v Česku, DSO Region Orlické hory vznikl o 2 roky později. Obě seskupení byla založena za účelem podpory hospodářsko-sociálního a kulturního rozvoje a obnovy venkova. Cílem svazků je rozvoj členských obcí s cílem napomoci celkovému rozvoji a prosperitě regionu a jeho obyvatel. Hlavním prostředkem má být koordinovaná spolupráce na projektech a společné určení priorit. (www.orlicko.cz)

Prvními společnými cíly byla kromě rozvoje služeb v oblasti CR i ochrana životního prostředí, modernizace a rozvoj dopravní infrastruktury, podpora veřejné dopravy, rozvoj infrastruktury pro zásobování vodou, výstavba čističek odpadních vod a kanalizace, péče o přírodu a krajinu apod. Zlepšení podmínek pro rozvoj podnikatelského prostředí a CR se týká hlavně spolupráce mezi jednotlivými subjekty na trhu, dále ochrany a obnovy kulturního a přírodního bohatství regionu a neustálého zlepšování vybavenosti pro volnočasové aktivity (www.orlickehory.eu). Dochází tak k rozvoji cyklistických, turistických a lyžařských stezek a tras, nutností je zřizování turistických informačních center a v neposlední řadě i tvorba nových produktů cestovního ruchu a jejich propagace. Konkrétních projektů je realizováno v současné době veliké množství a bližší informace o nich lze získat na stránkách www.orlicko.cz a www.orlickehory.eu. Mezi nejvýznamnější patří rozšiřování sítě cyklistických tras a stezek a v zimě tras pro běžkaře, provoz cyklobusů a skibusů nebo otevírání nových informačních center (např. Červenovodské sedlo pod Suchým vrchem). Rozvoj CR je však mnohdy v rozporu s přesvědčením majitelů pozemků. Jak již bylo zmíněno, hrabě Kolowrat si nepřeje rozhlednu na Velké Deštné a rozvoj cyklistických stezek či projíždění běžeckých tras rolbou v hřebenových partiích si nepřeje ani hrabě Parish, majitel pozemků v jižní části hor.

V letní sezóně 2006 byl poprvé představen nový produkt CR - **Putování po Kačenčině pohádkové říši**. Tato turistická pohádková hra probíhala ve 26 horských obcích a byla podpořena poměrně rozsáhlou mediální kampaní, zejména ve východních Čechách. Účastník si zakoupil vandrovní knížku, do které následně získával razítka z obcí, z restaurací, kulturních zařízení apod. Za nasbíraná razítka si mohl vyzvednout v informačních centrech v Deštném, Rokytnici nebo Novém Městě nad Metují ceny s tematikou Orlických hor (průvodce, hrneček, regionální knihy apod.). Cílem této akce bylo zavést výletníky i do nejmenších horských vsí. Kdo z turistů chtěl v soutěži uspět a odvézt si z regionu nějaký dárek, musel během „Putování po Kačenčině pohádkové říši“ navštívit nejméně osmnáct vesnic. Součástí propagace bylo i vydání publikace „*Kačenčiny listy*“, kde se návštěvník mohl dočíst o historii, zajímavostech i kulturních akcích v regionu. Pro posílení přeshraniční turistiky vycházely propagační materiály i v polské verzi. Místní podnikatelé byli s výsledkem projektu spokojeni, i oslovení starostové hodnotili tuto akci jako úspěšnou.

Kačenka je společně se známějším Rampušákem bájnou vládkyní Orlických hor, podobně jako Krakonoš v Krkonoších, Praděd v Jeseníkách nebo Rumcajs v Prachovských skalách. Název Rampušák se poprvé objevil v roce 1962 v souvislosti s pořadem Československého rozhlasu „Kam na dovolenou“ o méně známých oblastech naší země. Pořad o Orlických horách sestavil Jiří Dvořák, pozdější redaktor časopisu Turista. Postava Kačenky se mu do sportovního i humorného pořadu nezdála vhodná, a tak použil jméno vísky Rampuše, jediné horské vsi uváděné v kouzelné knížce Karla Poláčka „Bylo nás pět“ a vymyslíl Rampušáka. S ním postupně vznikla, dnes už pevně zakořeněná, novodobá tradice, kdy se po více než dvacet let koná v Deštném, vždy ke konci března, rozloučení se zimní sezónou. Rampušák sjíždí na starobyklých a dlouhých lyžích s dlouhými zahnutými špicemi a s jednou holí ..... (www.destne.info)

Iniciativou pro další sezóny je vytvoření několika tématických okruhů, kdy budou cyklistickými i turistickými stezkami propojeny jednotlivé pamětihodnosti na základě společného tématu. Předseda SO Orlicko uvedl, že mezi zmíněnými tématy budou hrady a zámky, předválečné vojenské opevnění, historie textilního či sklářského průmyslu a restaurace s kulinářskými specialitami. Nezbytnou součástí tohoto produktu bude bezesporu kvalitní distribuce propagačních materiálů, jednotné značení, sjednocené otevírací doby apod.

5.7. VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

5.7.1. ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO UBYTOVANÉ HOSTY

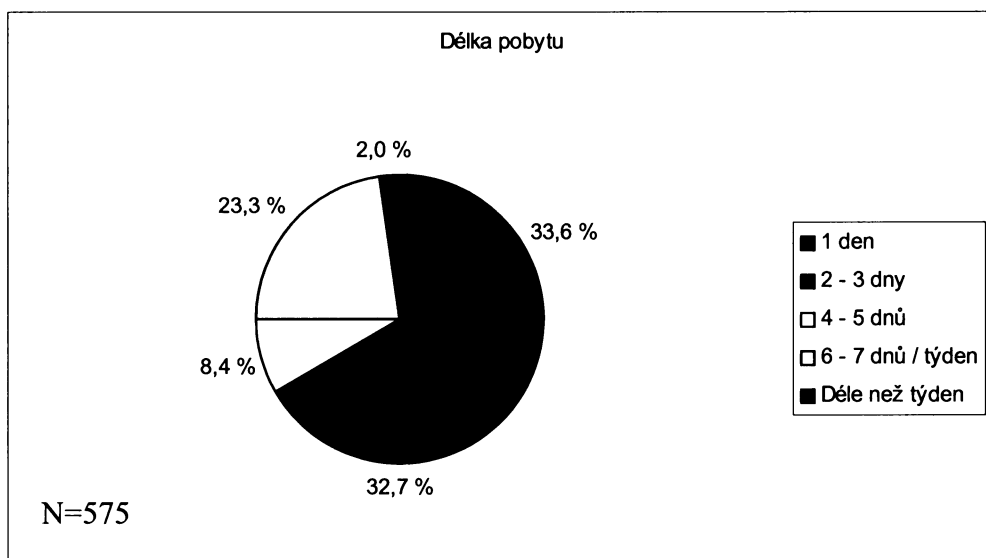
Níže uvedené grafické výstupy většinou nevycházejí z mého vlastního terénního šetření, ale ze šetření společnosti ARC Mikulov, z důvodů uvedených v kapitole Metodika. Dotazník mnou používaný v terénním šetření a doplněný o průměrné výsledky předkládám v příloze (příloha 26a). Na rozdíl od šetření společnosti ARC Mikulov v mém průzkumu nebyli vůbec zahrnuti jednodenní návštěvníci a tudíž je v mém vzorku velmi málo návštěvníků z okresů RK a UO (zmíněná agentura uvádí 10 % všech respondentů z okresu UO a 3 % z okresu RK). V ostatních bodech se oba průzkumy poměrně shodují. Velmi obtížné je statistické podchycení škol v přírodě a školních lyžařských kurzů, kdy je celá skupina často reprezentována jedním dotazníkem a výsledky jsou tudíž trochu zkreslené a zavádějící.

Z výsledků mého šetření vyplývá, že Orlické hory navštěvuje většinou stálá klientela, která je spokojená se službami, zná již místní podmínky a ráda se sem vrací. Výsledky uvádějí, že 98 % respondentů je určitě nebo spíše spokojeno s nabídkou a úrovní poskytovaných služeb. Nejvíce návštěvníkům chyběla sportovní a dětská hřiště, větší množství obchodů, ski servisů, cykloservisů a doplňkových služeb pro cyklisty a lyžaře (kiosky, odpočívadla). Mezi nedostatky patří ve většině UZ i nemožnost připojení k internetu, na které poukázalo 5 respondentů (aniž bylo uvedeno v nabídce) a absence krytého bazénu v celém regionu. Velice kladně byla hodnocena dopravní dostupnost a kvalita silnic. Mezi hlavní důvody návštěvy respondenti nejčastěji uváděli krásnou přírodu a krajinu, rozumné ceny, kvalitní lyžařské podmínky a relativně malý počet lidí, zejména v letní sezóně. Při plánování cesty návštěvníci nejčastěji čerpali informace z internetu, důležitou roli hrály i zkušenosti vlastní či příbuzných a známých. 15 % respondentů tvořili cizinci, převážně Němci a Poláci, čeští respondenti pocházeli především z Prahy, Pardubic, Hradce Králové a Brna (viz příloha 23). V několika případech se však stalo, že dotazníky z jednoho UZ vykazovaly vysoké procento ubytovaných z jednoho okresu, dá se tedy předpokládat, že dotazníky často vyplnila jedna početnější skupina hostů, čímž byl celkový výsledek poněkud zkreslen. Za zmínku ještě stojí vysoké procento vysokoškolsky vzdělaných respondentů, které lze vysvětlit jejich větší ochotou a pochopením pro studentskou aktivitu a výzkum. Výše uvedené výsledky jsou většinou potvrzené i

výzkumem agentury ARC Mikulov a společnosti REDEA Žamberk, která mi poskytla data o struktuře návštěvníků za letní i zimní sezónu v roce 2006.

Dvě třetiny respondentů se v Orlických horách nezdrží déle než 3 dny, necelá čtvrtina zde stráví celý týden (viz graf 3). Jedná se především o lyžařské kurzy, školy v přírodě a jiné organizované pobyty. Ty jsou významné, stejně jako víkendové pobyty, zejména v zimní sezóně.

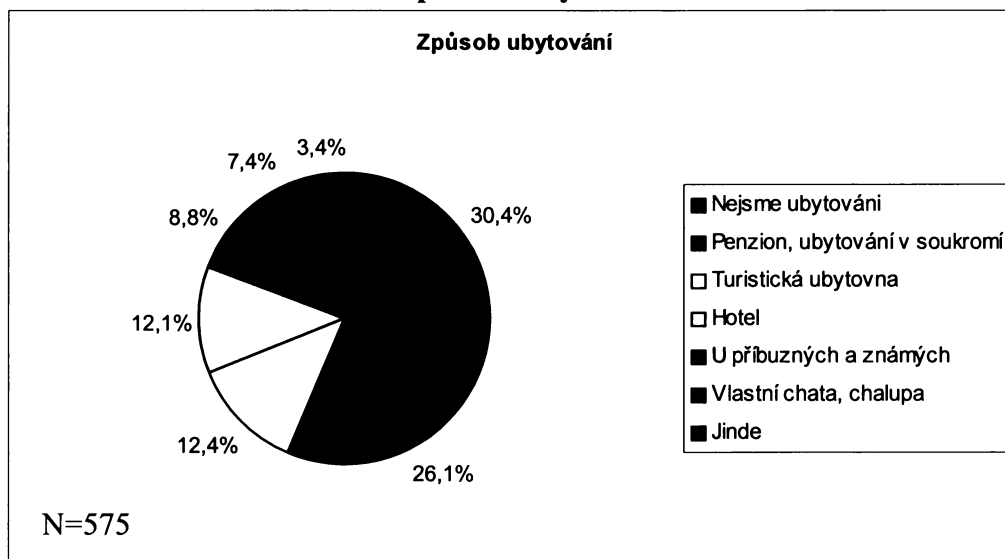
Graf 3: Struktura návštěvníků dle délky pobytu

Zdroj: ARC Mikulov 2003

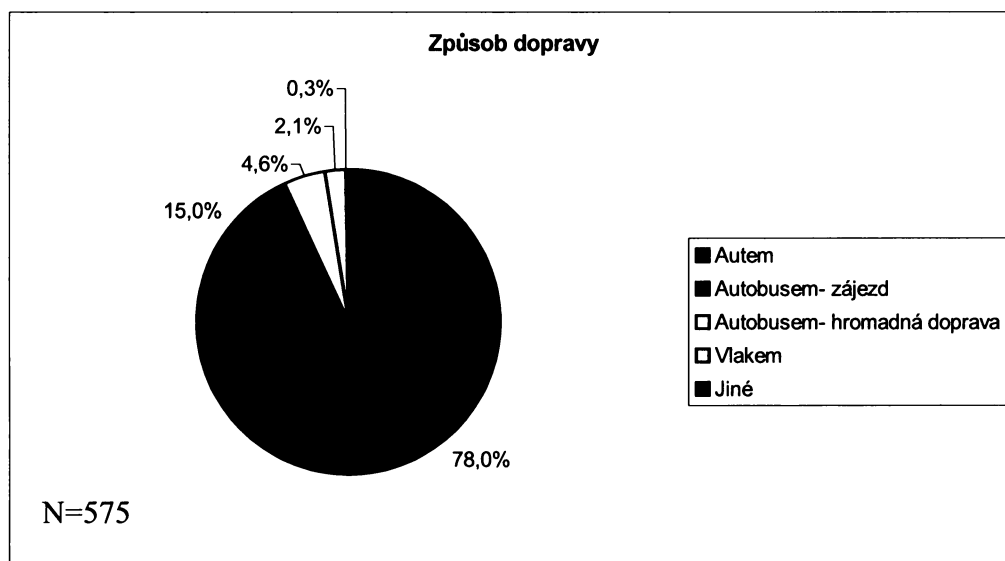
Více než tři čtvrtiny návštěvníků si svůj pobyt organizují sami, stejné procento se do Orlických hor dopravuje vlastním automobilem a polovina se jich ubytuje v HUZ (viz grafy 4 a 5). Mezi hlavními důvody cesty do Orlických hor jsou nejčastěji uváděny nízké ceny, pěkná příroda a malá vzdálenost od místa trvalého bydliště. Nejvíce turistů jezdí s rodinou a přáteli, při plánování pobytu jsou velmi důležité vlastní zkušenosti z minulé návštěvy či doporučení přátel. Skoro 95 % respondentů uvažuje o další návštěvě Orlických hor (viz příloha 21). (ARC Mikulov 2003)

Graf 4: Struktura návštěvníků dle způsobu ubytování

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Graf 5: Struktura návštěvníků dle způsobu dopravy

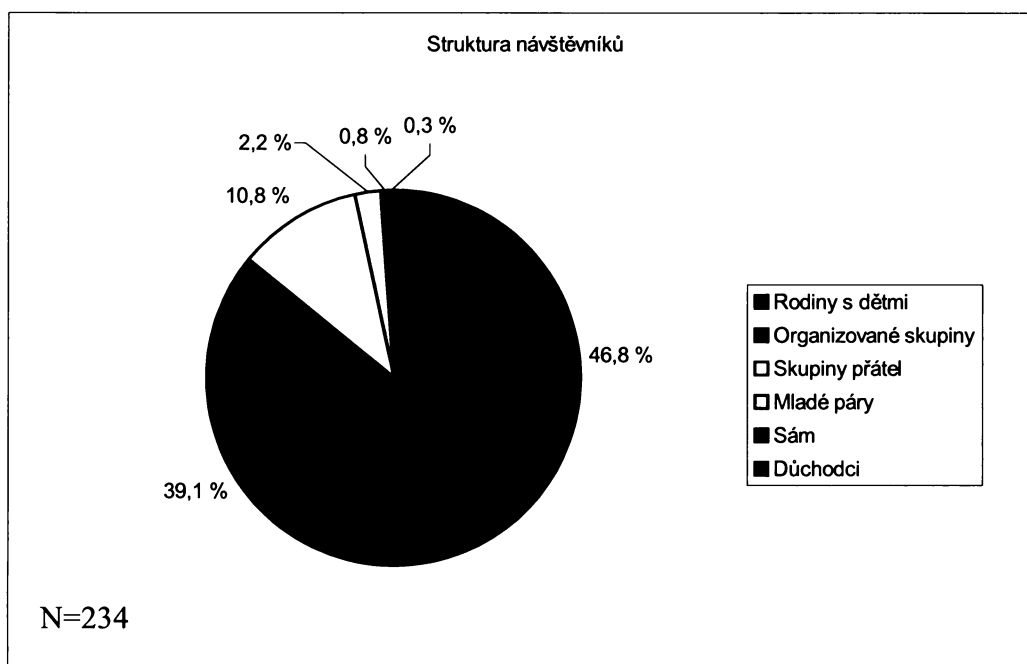

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Vzhledem k faktu, že jsem ve svém dotazníku použil při hodnocení struktury návštěvníků (z hlediska doprovodu) trochu jiné kategorie a zejména zcela jinou metodiku než ARC Mikulov, uvádím zde i mé výsledky (viz graf 6). Neptal jsem se totiž respondentů v terénu, ale přímo provozovatelů UZ, tudíž mé výsledky mají větší vypovídací hodnotu. Projeví se zde totiž vysoký podíl (39,1 %) organizovaných zájezdů, zejména škol v přírodě a lyžařských kurzů.

Graf 6: Struktura návštěvníků dle doprovodu

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

5.7.2. ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO PROVOZOVATELE UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍ

Mé šetření zahrnovalo 77 UZ, z nichž 98 % jich funguje po celý rok. Ubytovací kapacita činila v průměru 44 lůžek na jedno UZ a průměrná délka setrvání ubytovaných hostů byla 6,1 dne, vychází tedy podobné číslo jako v případě dotazníků pro ubytované hosty. Pomocí těchto dotazníků (viz příloha 26b) se jen potvrdilo, že naprostou nezbytností je propagace UZ na internetu. Všechna navštívená zařízení se na internetu prezentují, tištěné propagační materiály používá jen 56 % majitelů, nejčastěji formou různých brožur a letáků distribuovaných v infocentrech. Reklamu v tisku či rozhlasu využila jen 3 % dotázaných.

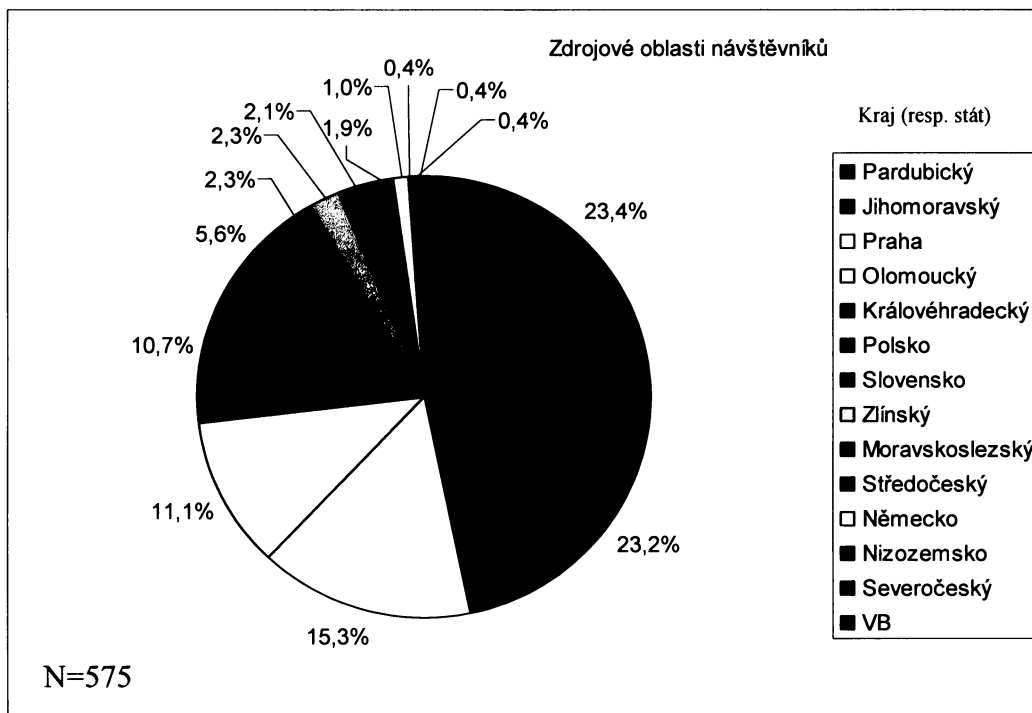
Ze všech návštěvníků tvořili překvapivě skoro 90 % Češi, zbylých 10 % byli převážně Němci a Poláci (viz graf 7). Dle výsledků agentury ARC Mikulov tvoří polovinu návštěvníků Orlických hor turisté z Prahy a z Olomouckého a Jihomoravského kraje. Necelá čtvrtina respondentů žije v Pardubickém kraji a pouhých 10 % v kraji Královéhradeckém (viz graf 8).

Graf 7: Národnostní struktura ubytovaných návštěvníků

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

Graf 8: Zdrojové oblasti návštěvníků

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Majitelé sami považují za největší problém malý počet míst k parkování a nedostatečné vybavení pro náročnější klientelu. Ani ve významných střediscích není krytý bazén, sauna, bowling a dostatek kvalitních sportovišť. Neuspokojivé je rovněž množství

obchodů či kulturních zařízení, nejrůznějších cukráren, pekáren či tradičních stylových restaurací.

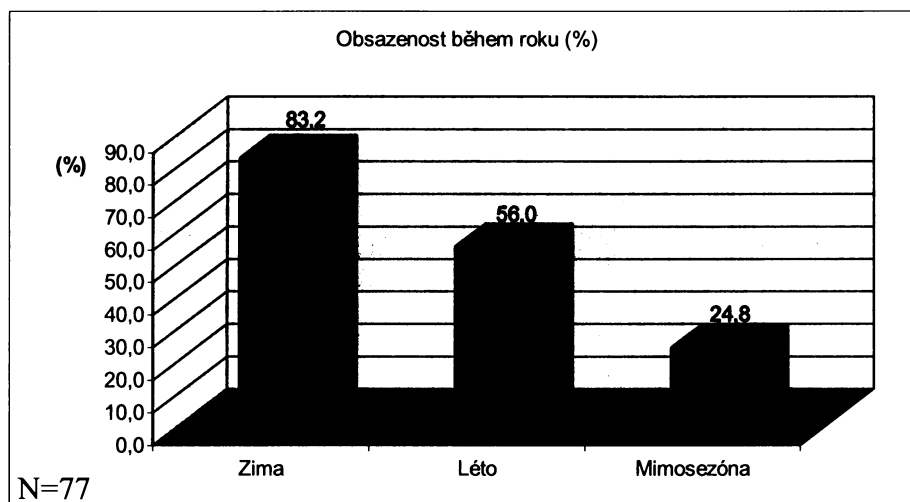
Na otázku o změnách ve struktuře návštěvníků v posledních deseti letech odpovídali provozovatelé UZ velmi různorodě, záleželo na poloze objektu a zejména na schopnostech provozovatelů samotných. Zjednodušeně lze říci, že počet turistů spíše stagnuje, každým rokem jezdí relativně stále stejná klientela, která však rok od roku zvyšuje svoji průměrnou útratu. Postupně ubývá škol v přírodě, organizované zájezdy navíc jezdí na stále stejné místo a často mají pobyt každoročně nasmlouvan již na příští sezónu. Podle mínění provozovatelů UZ se za posledních deset let zvýšil podíl Nizozemců a v posledních letech i Poláků, zde však velmi záleží na manažerských schopnostech provozovatele, zda je UZ prezentováno na zahraničních (zejména polských) webových stránkách či jak je personál jazykově vybaven.

Nejvyšší podíl zahraničních klientů mají drahé hotely (Filipinum v Jablonném, Praha v Deštném), kde jsou běžné spíše krátkodobé pobyty. V horských chatách či penzionech s nižším standardem vybavení zcela dominuje česká klientela.

Z hlediska obsazenosti během roku je pro provozovatele ubytovacích zařízení situace logicky nejpriznivější v zimní sezóně, kdy je obsazeno v průměru 83,2 % lůžek (viz graf 9). V létě činí obsazenost 56 % a mimo sezónu pouhých 24,8 %, zejména z již zmíněných důvodů (slabá nabídka sportovišť a doplňkových služeb). V zimních střediscích je rozdíl mezi letní a zimní sezónou ještě mnohem větší, v rámci celého mého zájmového území jsou však rozdíly stírány obcemi s typickou letní sezónností (Pastviny, Nekoř, Klášterec). Porovnat sezónnost s Kerhartovou (1985) mohu pouze na základě jejích výsledků z ročního rozložení tržby poboček Jednoty. 60 % veškerých tržeb vydělala Jednota v letní sezóně, v mimosezóně utržila 25 % a pouhých 15 % tak připadá na zimní sezónu. Z těchto údajů je vidět obrovský vývoj zimního cestovního ruchu v posledních dvaceti letech.

Pro porovnání s ostatními českými pohořími lze použít i data Šupicha (1997), který dospěl k závěru, že v Orlických horách jsou v zimní sezóně UZ obsazena z 98,6 %, tedy jednoznačně nejvíc ze všech pohoří (viz příloha 10b). Zároveň v Orlických horách zjistil i nejdelší průměrný pobyt (6,6 noci). Autor však zkoumal pouze zimní střediska, tudíž není výsledek zimní sezóny zkrácen letními destinacemi jako v mém případě. Ani v nejvytíženějších střediscích jsem však v zimě nezaznamenal tak vysoké číslo, jak uvádí Šupich. Nejpravděpodobnějším vysvětlením je rostoucí kapacita ubytovacích zařízení v Orlických horách nebo nízký počet respondentů (Šupich oslovil pouze 24 UZ).

Graf 9: Obsazenost UZ během roku

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

V tabulkách s údaji o obsazenosti UZ a národnostní struktuře hostů za jednotlivé obce (příloha 22) jsou uvedeny pouze ty obce, v nichž jsem v rámci mého terénního šetření navštívil alespoň 3 objekty. Ve všech střediscích se obsazenost pohybuje v hlavní sezóně kolem 90 %, pouze v Jablonném a v Rokytnici nedosahuje osmdesáti procent. Důvodem je menší atraktivnost těchto spíše městských obcí a zároveň relativně vysoká lůžková kapacita UZ. Jablonné má (zejména díky luxusnímu hotelu Filipinum) nejvyrovnanější obsazenost v průběhu roku i zcela odlišnou národnostní strukturu ubytovaných turistů. Nejvíce cizinců je ubytováno právě v dražších hotelech v Jablonném, Deštném a v Rokytnici. Polských turistů je nejvíce ubytováno v příhraničních Bartošovicích, Orlickém Záhoří a v lyžařských centrech v Deštném a Říčkách.

Ve výsledcích mého dotazníkového šetření jsem již naznačil, s čím jsou návštěvníci nejvíce spokojeni, či naopak nespokojeni. Podrobná data jsem převzal od společností ARC Mikulov a REDEA Žamberk (viz příloha 25). Jedná se o vyhodnocení odpovědí na otázky „s čím jste spokojeni?“ nebo „s čím jste nespokojeni?“, respondenti jsou tedy vlastně donuceni nějaký konkrétní důvod uvést. Nejedná se o odpovědi na otázku „jste v Orlických horách spokojeni?“, na kterou drtivá většina lidí odpověděla, že ano. Respondenti jako důvod své nespokojenosti nejčastěji udávali nedostatek kvalitního zázemí pro lyžaře (záchody, kiosky, odpočívadla), dlouhé fronty na vlek, málo parkovacích ploch a vysoké ceny za vlek. Kladně bylo nejčastěji hodnoceno příjemné prostředí, lyžařské terény pro sjezdové i běžecké lyžování, rozumné ceny nebo množství občerstvovacích zařízení.

Z daného výzkumu je zcela evidentní individuální postoj jednotlivých rekreatantů a jejich rozdílné nároky na kvalitu služeb.

Pro porovnání Orlických hor s ostatními oblastmi Česka v příloze uvádím i výsledky z šetření v informačních střediscích, které prováděla agentura CzechTourism. Výsledky však mají vzhledem k nízkému počtu respondentů (50) i podezřelé metodice (v Čenkovicích se v létě turistů ptají na vybavenost pro lyžaře) poměrně nízkou vypovídací hodnotu (viz příloha 25c,d).

5.7.3. ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO STAROSTY OBCÍ

Řízený rozhovor se starosty mi pomohl získat obecný přehled o jednotlivých obcích. Každá z nich má trochu odlišné problémy, proto je velmi obtížné některé odpovědi zobecnit. Přesto lze shrnout, že jsou starostové spokojeni s kvalitou komunikací, kapacitou UZ a úrovní sjezdařských areálů či běžeckých tratí. Méně jsou spokojeni s množstvím parkovacích míst a úrovní ubytovacích a zejména restauračních zařízení. Největší nedostatky však starostové, stejně jako návštěvníci, vidí v nedostatku či naprosté absenci doplňkových služeb, zejména kvalitních sportovišť, krytých bazénů či posiloven.

Tab. 8: Hodnocení jednotlivých aspektů CR starosty obcí

	Ubytovací zařízení	Stravovací zařízení	Parkoviště	Četnost a kvalita komunikací	Sportoviště	Informační značení, tabule, ukazatele	Cyklostezky	Lyžařské vleky a sjezdovky	Běžecké tratě
Bartošovice v O. h.	2,5	3,5	1,5	1	2,5	1,5	2	2	1,5
Čenkovice	3	1,5	1	2,5	3	2	2	1	1
Deštné v O. h.	1,5	1,5	3	1	2,5	1	1	1	1
Kláštevec nad O.	2	2,5	1	1	3,5	1	2	X	X
Olešnice v O. h.	1	2	2	2	2	1,5	1,5	1	1
Orlické Záhoří	2	3	1	1	4	1	1	1	1
Pastviny	3	3	1,5	1	3	2	1	1	X
Rokytnice v O. h.	3	3	2	1	2	1	1	1,5	2
Říčky v O. h.	1,5	2	2	1	2	1,5	1	1	1
Zdobnice	3,5	4	2	1	4	2	2	3	2
Orlické hory - průměr	2,3	2,6	1,7	1,25	2,85	1,45	1,45	1,39	1,3

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

Pozn.: Stupnice 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší)

X – daný aspekt se v obci nevyskytuje

Všechny obce jsou prezentovány na internetu a všichni starostové považují kvalitní webové stránky za důležitý nástroj propagace. Obce jsou propagovány převážně jako součásti DSO Orlické hory či SO Orlicko a všichni oslovení starostové si spolupráci v rámci sdružení obcí pochvalují. Jednotlivá UZ se pak na internetu prezentují „na vlastní pěst“. Méně obvyklým způsobem propagace je reklama v médiích. Distribuce propagačních materiálů na různých veletrzích probíhá výhradně na úrovni zmíněných DSO a RO, jednotlivé obce tuto formu propagace nevyhledávají. I o veškerých projektech starostové hovořili výhradně ve spojitosti se svazky obcí či Euroregionem Glacensis. Informační centra jsou ve všech obcích s výjimkou Říček, kde je informační koutek (bez zaměstnance) a Bartošovic, Zdobnice a Klášterce, kde jsou informační kiosky (interaktivní počítačový program).

6. MOŽNOSTI ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU VE VYBRANÝCH OBCÍCH

V následující kapitole se nebudu podrobně zabývat předpoklady CR, statistickými ukazateli a nebudu ani dopodrobna rozebírat historii jednotlivých obcí. Zaměřím se spíše na stávající situaci CR v daných obcích a na konkrétní projekty. Budu se snažit poukázat na největší přednosti i nedostatky, většina jich však byla zmíněna v předchozích kapitolách. Toto komplexní zhodnocení CR se bude týkat čtyř turisticky odlišných obcí. *Deštné* a *Říčky* představují významná střediska zimních sportů s velkou lůžkovou kapacitou objektů volného CR. V *Orlickém Záhoří* naopak převažuje druhé bydlení, tuto obec jsem do tohoto porovnání vybral především kvůli její poloze za hřebenem Orlických hor. *Pastviny* jsou pak jediným typickým příkladem letního rekreačního střediska nadregionálního významu v Orlických horách.

6.1. ŘÍČKY V ORLICKÝCH HORÁCH

Toto známé zimní středisko leží přibližně 4 km severně od Rokytnice v O. h., sjezdovky najdeme na jihovýchodních svazích Zakletého vrchu (991 m n.m.).

Struktura ubytovacích zařízení je dána historickým vývojem, převažují bývalé podnikové chaty s nižším standardem ubytování (např. Alma, Perla, U Sv. Josefa),

doplněné o nové tříhvězdičkové hotely Michal a Konšel (viz příloha 24). Celkově se kvalita ubytovacích zařízení postupně zlepšuje, jejich počet však již roste poměrně pomalu. Jako vzorový příklad může sloužit Chata ALMA, kde byla letos zahájena příprava komplexní rekonstrukce, jejímž cílem bude v horizontu 2-5 let zásadní zvýšení ubytovacího standardu. Alma tak hodlá v budoucnu poskytovat nejen klasické rekreační pobyty, nýbrž i různé tréninkové kempy, sportovní soustředění, meditační pobyty, výukové či team-building kurzy a další programově orientované akce.

V současnosti se staví zejména ubytovací zařízení pro náročnější klientelu, ubytovacích kapacit s nižším komfortem pro návštěvníky je v Říčkách dostatek. Do hůře vybavených UZ jezdí velmi často školy v přírodě a lyžařské kurzy, v některých objektech tvoří organizované zájezdy přes 90 % veškeré klientely (Perla, Ski Klub). V zimním období jsou ubytovací zařízení plně vytížená (viz přílohy 22b a 24), v ostatních ročních obdobích lze obsazenost zvýšit pouze pomocí zásadního vylepšení služeb pro ubytované hosty. V minulosti byly Říčky vyhlášeným centrem vázaného CR, v roce 1984 zde byl jen jediný objekt volného CR (Kerhartová 1985), zatímco objektů vázaného CR bylo na území obce 7. V současné době mají v Říčkách objekty VCR pouze Armáda ČR, Nemocnice Ústí nad O. a organizace Sokol. Ostatní objekty jsou již v soukromých rukou, nebo si je společnosti ponechaly a pronajímají je soukromníkům a slouží tedy jako objekty VoCR (Perla, Kovo-Karosa, Ski Klub).

Na místě bývalého kravína vzniká v letošním roce lázeňsko-rehabilitační komplex, jehož součástí bude 6 budov po šesti apartmánech a hlavně moderně vybavené sportoviště s bazénem, saunou, posilovnou, tělocvičnou pro halové sporty, tenisové hřiště a dokonce i stájí pro koně. Komplex má sloužit nejen široké veřejnosti ale i vrcholovým sportovcům. Dosud byl počet a zejména kvalita sportovišť největším problémem Říček. V době mého průzkumu byly v obci pouze betonové tenisové kurty, které mohly sloužit i jako hřiště na volejbal.

V oblasti stravování mají Říčky také značné rezervy. V současné době jsou návštěvníkům k dispozici pouhá 3 restaurační zařízení (hotely Michal a Konšel, penzion Devětsil). Do roku 2008 počítá starosta obce s otevřením dvou nových samostatných restauračních zařízení. Jako problém rovněž vidí nízkou kvalitu služeb, zejména nedostatečnou jazykovou vybavenost personálu. Dopravní infrastruktura je v obci i v blízkém okolí na velmi dobré úrovni, počítá se pouze s rozšířením komunikace ke sjezdovce a s rozšířením parkoviště. V současné době má parkoviště kapacitu 300 - 350 automobilů, územní plán počítá s rozšířením o dalších 400 míst.

Vlastní lyžařský areál (viz příloha 11b) se nachází v nadmořské výšce 740 až 990 metrů a provozovatelem je sdružení občanů Ski klub Ústí nad Orlicí. Najdeme zde tři sjezdovky různé obtížnosti (modrá, červená a černá) o celkové délce 3,7 km (délky jednotlivých sjezdovek činí 1500, 1200 a 1000 metrů). Celková přepravní kapacita vleků je 3850 osob/hod (www.skiricky.cz), největší kapacitu má sedačková lanovka (2400 osob/hod), která je dlouhá zhruba 1000 m. Do roku 2010 obec plánuje výstavbu areálu pro snowboardisty a novou sjezdovku s bezhlučným kotvovým vlekem. Lanovku na Zakletý vrch mohou rovněž využít i běžkaři, pro něž to znamená ideální možnost nástupu na hřebenové túry, kde je v okolí Říček upraveno několik desítek km tratí, o něž se stará DSO Region Orlické hory.

Letos měla poprvé lanovka fungovat i v letní sezóně (červen a září: pouze o víkendech a svátcích, červenec a srpen: každý den, v obou obdobích vždy v celou hodinu od 9:00 do 17:00 hod.). Pro pěší i pro cyklisty je Zakletý vrch ideálním výchozím místem na hřeben, neboť nedaleko vrcholu (1km) je turistické rozcestí Pěticestí s kioskem Horské služby. Firma AUDIS v návaznosti na tuto lanovku zajišťovala v letní sezóně tzv. turistické autobusové spoje z Rokytnice v O. h. do zastávky *Říčky, SKI centrum*. Bohužel pro tuto myšlenku neměl pochopení majitel pozemků (hrabě Kolowrat) a provoz vleku po dvou týdnech ukončil. V článku MF Dnes (30.6.2007) je jako důvod pro ukončení provozu lanovky uváděna obava z možného poškozování lesů cyklisty, neboť na horní stanici lanovky na Zakletém nenavazují žádné cyklistické stezky. Obava je relativně oprávněná, otázkou však zůstává, zda by rozložení velkého náporu cykloturistů do více míst Orlických hor, samozřejmě po dobudování potřebné infrastruktury, nebylo pro celé hory spíše přínosem. Současný stav, kdy na Šerlich přijíždí o víkendu v rozmezí deváté a desáté hodiny 7 linek cyklobusů, jistě není ideální (dalším výchozím bodem na hlavním hřebeni je již pouze Mezivrší pod Komáří vrchem - sem však zajíždí pouze jedna linka cyklobusů) (www.orlickehory.net).

Podle názoru starosty počet českých návštěvníků dlouhodobě stagnuje, cizinci tvoří 10-20 % klientely, z nichž nejvíce jezdí Němců, jejichž počet rovněž neroste. Nárůst lze pozorovat u Poláků a Nizozemců. V současné době je v Říčkách k dispozici zhruba 430 lůžek pro účastníky volného CR. DSO nemá zájem o zásadní rozšiřování kapacit, v Říčkách ubytovací kapacita v budoucnu nepřekročí 500 lůžek a 4000 návštěvníků denně. DSO argumentuje tím, že z Orlických hor nechce udělat druhé Krkonoše. Zejména proto obec v roce 2000 vyhlásila zákaz výstavby ODB. Starosta Říček odhaduje, že příjmy z CR tvoří zhruba 60 % rozpočtu obce.

6.2. DEŠTNÉ V ORLICKÝCH HORÁCH

Původně dřevařská a sklářská obec je dnes největším a nejvýznamnějším zimním střediskem v Orlických horách. Nachází se na svazích Sedloňovského vrchu (1047) a Špičáku (839) nedaleko Velké Deštné. První hotely a horské chaty (Alba, Panorama, Národní Dům či Orlice) zde vznikaly již na přelomu 20. a 30. let. V současné době činí ubytovací kapacita v Deštném přibližně 2300 lůžek, většinou nižší kvality. Podobně jako v ostatních oblastech Orlických hor, tak i v Deštném tvoří převážnou část ubytovacích kapacit bývalé podnikové chaty. Jedinými ubytovacími zařízeními, které lze označit za luxusní, jsou hotely Praha a s výhradami i hotel Area (bývalý Národní Dům) (viz příloha 30 - volná). V posledních pěti letech ještě vznikly přímo pod sjezdovkami 3 moderní apartmánové domy, které slouží jako OVoCR. Staví se další apartmánový dům, kde však budou byty nabízeny k prodeji a budou tedy sloužit k druhému bydlení (viz příloha 9c). Ostatní HUZ lze brát spíše jako lepší standard (Alba, Orlice, Jedlová, Šerlišský Mlýn, Masarykova chata).

Dopravní dostupnost hromadnou dopravou i kvalita silnic je na velmi dobré úrovni, milým překvapením pro návštěvníky je bezplatné parkoviště. Obsazenost UZ v zimní sezóně činí zhruba 91 %, v létě je obsazenost poloviční, mimo sezóny je pak její hodnota asi 23 %. V mezisezóně mohou k většímu využití kapacit přispět např. různé kongresy a konference. Tuto možnost však využívají pouze hotely Praha a Area, neboť jen tato zařízení mají k dispozici odpovídající prostory a vybavení. Účastníci těchto akcí navíc patří k vyšším příjmovým skupinám obyvatelstva.

V Deštném najdeme celkem 11 stravovacích zařízení a lze říci, že mají vzhledem ke struktuře návštěvníků dostatečnou kvalitu, problémem však je často jazyková vybavenost personálu. Největším nedostatkem Deštného je naprostá absence jakýchkoli sportovišť nebo krytého bazénu. Obecní úřad počítá s výstavbou komplexního sportovního areálu v nejbližších dvou letech (viz příloha 9b), financována by měla být z fondů EU. Územní plán rovněž počítá s rozšířením parkovacích ploch, kterých je v zimě nedostatek.

Nejvýznamnější atraktivitou CR je bezesporu lyžařský areál, který se nachází v nadmořské výšce od 510 do 850 metrů a celková přepravní kapacita vleků přesahuje 6000 osob/hod. Je tvořen šesti vleků v lyžařském areálu Marta a jedním vlekem na kopci Špičák. Nejvýznamnější je dvousedáčková lanovka na Martě I (viz příloha 11a) s převýšením přes 200 m a přepravní kapacitou 2000 osob/hod. Ostatní vleků plní spíše

doplňkovou funkci. V areálu je k dispozici celkem 5,5 km sjezdovek, většinou lehkých či středně obtížných, pouze jedna má charakter závodní trati. Nejdelší sjezdovkou v Deštném je modrá trať v areálu Marta I, měřící asi 1200 m. Všechny sjezdovky v areálu Marta leží na severních svazích, což výrazně prodlužuje možnost lyžování. V zimní sezóně 2006/2007 bylo výrazně rozšířeno umělé osvětlení a umělé zasněžování již obsluhuje 100 % plochy sjezdovek. Součástí areálu je pochopitelně i lyžařská škola, půjčovna lyžařského vybavení nebo ski servis. Černá sjezdovka je každoročním dějištěm světového poháru v jízdě na skibobech, což s sebou sice přináší omezení provozu pro lyžaře, jednoznačným pozitivem je však zviditelnění Deštného (Šupich 1997). V okolí tohoto střediska je zřejmě největší koncentrace běžeckých tratí na hřebeni Orlických hor, nejvyužívanější je okruh Deštné – Luisino údolí – Velká Deštná – Šerlich – Deštné (viz příloha 11c).

Několik desítek metrů za turistickým hraničním přechodem u Masarykovy chaty na Šerlichu se nachází polský lyžařský areál Zieleniec. Celkem je zde v provozu 22 kratších vleků, nejdelší je 178 m dlouhá sedačková lanovka (www.zieleniec.pl). Sněhové podmínky v tomto areálu do jisté míry ovlivňují počet polských návštěvníků v Deštném.

V druhé polovině 90. let se začala plánovat stavba lanovky na Velkou Deštnou, která by si však vyžádala značné množství zásahů do krajiny, což nikdy nepřipustí majitel pozemků hrabě Kolowrat ani ochránci přírody. Se stavbou se nepočítá ani v územním plánu obce a projekt se tak jeví jako nereálný. Bohužel je na tom podobně i projekt rozhledny na Velké Deštné, neboť hrabě Kolowrat požaduje za pronájem pozemku ročně 800 - 900 tisíc Kč. Dobře ví, že není v možnostech obce tyto prostředky vynaložit, proto je pravděpodobné, že bude rozhledna stát na sousedním Šerlichu. DSO Region Orlické hory nechá během letošního roku zpracovat odbornou studii.

V roce 1984 bylo v Deštném 65 OVCR, tedy polovina z celkového počtu v CHKO Orlické hory (viz příloha 13). Dnes najdeme v Deštném pouze 3 (Oseva, Nemocnice Rychnov nad K., Armáda ČR). Za významnou propagaci považuje starosta Deštného ranní vysílání České televize Panorama, kde Deštné jako jediné středisko reprezentuje celé Orlické hory. Příjmy z CR tvoří zhruba 10 % rozpočtu obce.

6.3. ORLICKÉ ZÁHOŘÍ

Jako dílčí hypotézu jsem v této práci uvedl, že „v oblasti za hřebenem Orlických hor při hranici s Polskem (území obcí Bartošovice v O. h. a Orlické Záhoří) je infrastruktura CR na velmi nízké úrovni a jediným lákadlem jsou zde pro turisty přírodní podmínky.“ Terénní šetření a rozhovor se starostou však tuto hypotézu spíše vyvrátil. Předpokládal jsem, že vinou nedostatku pracovních příležitostí a absence možnosti jakéhokoli kulturního vyžití zde budou dominovat ve struktuře obyvatel důchodci a trendem bude jednoznačný pokles počtu obyvatel. V Orlickém Záhoří je však věkový průměr obyvatel 36,8 let (portal.gov.cz) a počet obyvatel spíše roste. Starosta obce tuto skutečnost vysvětluje tím, že ještě v 70. letech dostávali v rámci programu na dosídlení pohraničních oblastí mladí lidé v Orlickém Záhoří zdarma byt a 20 - 30 tisíc „dostěhovačného“, pokud zde budou po určitou dobu bydlet. V současnosti je navíc nově opravená prakticky jediná přístupová komunikace II/311 a nové možnosti přineslo i otevření hraničního přechodu Orlické Záhoří – Mostowice.

Na území obce se nachází 13 OVoCR s celkovou kapacitou cca 400 lůžek. Nejvýznamnější jsou penzion Bedřichovka, s kapacitou 136 lůžek, tříhvězdičkový hotel Kunštát a penziony Černá Voda a Kunštátský Mlýn (viz příloha 29). Ubytovací kapacita v Orlickém Záhoří se jeví jako dostatečná, přesto obec počítá s navýšením o 50 lůžek, převážně v malých penzionech nebo ještě lépe jako ubytování v soukromí. Tři stravovací zařízení se rovněž dají považovat za dostatečná. V obci je jediný OVCR a sice rekreační objekt Generálního ředitelství cel. Objektů druhého bydlení najdeme v obci 149, jedná se výhradně o chalupy a majitelé jsou převážně z Prahy, Brna a Hradce Králové. Uzávěra na výstavbu ODB v obci vyhlášena není, jelikož je zde značný nedostatek volných pozemků.

V Orlickém Záhoří v sezóně funguje půjčovna kol i lyží, prostorné informační centrum a ski servis bude otevřen v zimní sezóně 2007. Starosta poukazoval na velký přínos cyklobusů a skibusů i na otevření hraničního přechodu s Polskem. Jeho pozitivní vliv ovšem spatřuje i ve faktu, že pohraniční policie koná častější kontroly v ubytovacích zařízeních a tudíž jsou jejich provozovatelé nuceni pravdivě vyplňovat knihu hostů a nešidit tak obec na ubytovacích poplatcích. Orlické Záhoří nemá jako jedna z mála obcí v Orlických horách problém s nedostatkem parkovacích ploch. Naopak tato skutečnost vedla k myšlence vybudovat v Orlickém Záhoří sedačkovou lanovku na horský hřeben. Vznikl by tak nový výchozí bod na hřeben a značně by se ulevilo Deštnému a Šerlichu. Tato vize je poměrně reálná, rozhodně se však neuskuteční v nejbližším časovém

horizontu. Územní plán obce počítá s výstavbou 4 tenisových kurtů, hřiště na volejbal a na minigolf. Od roku 2007 má sloužit veřejnosti i nová vodní nádrž s plochou necelé 2 ha. Měla by sloužit k rekreačním účelům, jako domov pro vodní ptactvo i jako hasičská nádrž.

Orlické Záhoří nabízí v zimě kvalitní terény pro nenáročné lyžaře, zejména pro rodiny s dětmi. Autem jsou velmi dobře dostupné takřka všechny významné lyžařské areály v Orlických horách i Zieleniec v Polsku. V Orlickém Záhoří jsem v mém dotazníkovém šetření zjistil nejvyšší procento ubytovaných polských hostů (10 %), dá se ještě předpokládat nárůst tohoto čísla s ohledem na zkvalitňující se infrastrukturu na polské straně hranice i na rostoucí životní úroveň Poláků. Příjmy z CR tvoří zhruba 20 - 30 % z rozpočtu obce.

6.4. PASTVINY

Pastviny patří mezi nejvýznamnější rekreační vodní nádrže v Česku. Bohužel tomu v žádném případě neodpovídá turistická infrastruktura a vybavenost službami. Množství a úroveň ubytovacích zařízení je naprosto nevyhovující, stejně je tomu v případě stravovacích zařízení (zde je situace ještě tristnější). Stravovacích zařízení sice najdeme u Pastvinské přehrady několik (4 - 6, záleží na definici), kvalitní restauraci však ani jednu. Zcela nevyhovující jsou i doplňkové atrakce a sportoviště, k dispozici je jen několik volejbalových hřišť u velkých ubytovacích zařízení (Lesanka, Bukačka, Pastviny) (viz příloha 27). Hotel se v Pastvinách nenachází ani jeden, přísnější měřítko snese penzion Pastviny, který je však nutno brát jako OVCR, jedná se totiž o rekondiční středisko dialyzovaných a transplantovaných nemocných, jejich rodinných příslušníků a přátel dialýzy (www.pastviny.penzion.com).

Na březích přehrady najdeme i 4 kempy s celkovou přibližnou kapacitou 800 stanů, na území obce Pastviny se nacházejí dva. Ani HUZ nejsou vybavena pro náročnější klientelu, penziony Lesanka či Bukačka jsou ideální pro školy v přírodě a za tímto účelem jsou také hojně využívány. Zbylé kapacity VoCR jsou roztroušeny po menších penzionech a četných ubytováních v soukromí. Pro bohatší a náročnější klientelu však Pastviny nenabízejí takřka nic. Veškeré zmíněné služby však mohou najít v 7 km vzdáleném Žamberku.

Na území obce se nachází 13 OVCR s celkovou kapacitou 310 lůžek. Patří mezi ně zmíněný penzion Pastviny, rekreační středisko Univerzity Palackého v Olomouci

s kapacitou přes 150 lůžek a dále rekreační objekty České pošty, Olšanských papíren (Zábřeh) či Vinařských závodů Žamberk.

Dopravní dostupnost hromadnou dopravou je výborná, kvalita silnic dobrá a množství parkovacích ploch dostatečné. V Pastvinách v zimě funguje malá sjezdovka s kotvovým vlekem i s umělým osvětlením, jedná se však pouze o areál místního významu. V létě je pořádáno každoročně několik společenských akcí, jako např. Pastvinský triatlon, sjezd horských kol, miss mokré tričko, dětské dny (velké množství atrakcí, extrémní sporty, horolezecká stěna), účinek těchto akcí je však velmi krátkodobý.

V obci Pastviny je 471 ODB, již koncem 80. let byla v obci vyhlášena stavební uzávěra pro ODB. Důvodem byla snaha o zastavení lavinovité výstavby chat okolo přehrady a alespoň částečné zachování původního rázu obce. Podle starosty navíc obec nemá vzhledem k nedokonalým daňovým zákonům z ODB téměř žádný přínos (jen plně kontejnery na odpadky).

Koncem devadesátých let bylo možno sledovat pokles zájmu o rekreaci na Pastvinách. Důvodem byla stále větší kupní síla českých občanů, kteří si mohli snadněji dovolit zahraniční dovolenou, stále menší cenový rozdíl mezi dovolenou u moře a v tuzemsku a nesrovnatelně skromnější nabídka služeb oproti zahraničí. V posledních několika letech lze pozorovat opět mírný nárůst zájmu turistů, stále však platí, že (na rozdíl od moře) je počet návštěvníků hodně závislý na počasí. Starosta obce v dotazníku uvedl, že dlouhodobě stagnuje počet německých turistů, vzrostl však podíl Poláků a Nizozemců.

V současné době je rozestavěný penzion s plánovanou kapacitou 20 lůžek a předpokládá se výstavba dvou hotelů s celkovou předpokládanou kapacitou 50 lůžek, investorem má být údajně jistá nizozemská firma. Takže i v Pastvinách budou mít v nejbližší době možnost ubytování i ti, kteří si rádi zaplatí vyšší komfort.

O Pastvinách lze v podstatě říci to, co o celých Orlických horách. Rekreativní klientela sem jezdí stále stejná, která nemá přehnaná očekávání a je s místními skromnými poměry spokojena. Někteří návštěvníci dokonce hodnotí malou nabídku služeb jako pozitivum, jelikož se tak Pastviny brání masovějšímu využívání a v okolí přehrady je nyní větší klid.

V současné době Pastviny slouží spíše pro individuální rekreaci, pro dostatečné komerční využití nejsou vybudovány patřičné podmínky. Je to škoda zejména kvůli faktu, že přehrada nabízí po celé léto velmi čistou vodu a dá se říci, že koncem srpna nemá mezi českými přehradními nádržemi v kvalitě vody konkurenci. Příjmy z CR tvoří zhruba 20 - 30 % z rozpočtu obce.

7. SWOT ANALÝZA CESTOVNÍHO RUCHU V ORLICKÝCH HORÁCH

Na základě svých předchozích znalostí popisovaného území i nově získaných poznatků se pokusím shrnout největší pozitiva i negativa Orlických hor z hlediska CR v následující SWOT analýze. Inspiroval jsem se SWOT analýzou Turistického regionu Východní Čechy, zpracovanou společností ARC Mikulov (2003).

Silné stránky:

- Výhodná poloha: dobrá dopravní dostupnost z významných center osídlení (Praha, Brno, Hradec Králové, Pardubice), poloha při hranici s Polskem
- Kvalitní životní prostředí, relativně neporušená příroda, vysoké procento zalesněného území
- Silný potenciál historicko-kulturních atraktivit (zejména v podhůří): vojenské objekty, zámky
- Pestrá komplexní nabídka možností trávení volného času: zimní sporty, rekreace u vody, pěší turistika i cykloturistika
- Dobrá kvalita silnic na české i polské straně, otevírání hraničních přechodů pro pěší i pro automobily
- Kvalitní terény pro sjezdové i běžecké lyžování, ideální reliéf pro cykloturistiku, stále se rozvíjející síť cyklotras a cyklostezek
- Vysoká aktivita dobrovolných svazků obcí v oblasti podpory CR (grantové programy, propagace)
- Relativně dobrá struktura současného návštěvníka: stabilní zájem zahraničních návštěvníků, vysoký podíl opakovaných návštěv, zvyšující se podíl náročné klientely, vysoký stupeň spokojenosti s pobytem v regionu a dobrá znalost regionu mezi návštěvníky
- Výhodná cenová hladina služeb
- Pozitivní image regionu: pověst klidných a málo navštěvovaných hor
- Vysoká celková kapacita ubytovacích zařízení a pestrá nabídka individuálního ubytování

Slabé stránky:

- Zkoumaný region je lokalizován na území dvou krajů
- Vysoká koncentrace návštěvníků pouze do několika hlavních středisek
- Nedostatečná kvalita ubytovacích a stravovacích zařízení (i v hlavních rekreačních střediscích – Pastviny, Deštné, Čenkovice....)
- Nedostatečná nabídka doprovodných služeb pro CR nejen v případě špatného počasí, absence nebo nedostatečná nabídka těchto služeb v zimních i letních střediscích, málo vybavených sportovišť, krytých bazénů, malý počet kulturních zařízení atd.

- Špatné služby pro cyklisty: absence tzv. „cyklistických partnerů“, tedy míst, kde může cyklista žádat pomoc (zalepení kola, půjčení pumpičky, drobné občerstvení, telefon, koupě mapy, úschovna kol atd.) (ARC Mikulov 2003)
- Chybí síť půjčoven a opraven kol, není vybudován systém půjčování kol (evidence a rezervace kol, převoz na místo určení a zpět do půjčovny atd.), nedostatečný počet odpočívadel na hlavních cyklistických trasách
- Rozdrobené držení pozemků, majitelé často blokují rozvoj CR
- Nepříliš dobrý stav lesů ve vrcholových partiích hor

Možnosti:

- Možnosti vytvoření různorodé nabídky (hory, vodní plochy, památky) pro konkrétní cílové skupiny - vytvoření konkurenceschopných produktů založených na unikátní nabídce regionu
- Nižší cenovou hladinu služeb lze uplatňovat jako významnou konkurenční výhodu
- Začínající restrukturalizace současné ubytovací kapacity na ubytování vyšší kategorie zvýší poptávku ze strany movitějších návštěvníků
- Prohlubování spolupráce s Polskem a otevírání nových hraničních přechodů umožní nadále zvyšovat podíl polských turistů v Orlických horách
- Rostoucí životní úroveň Poláků i Čechů
- Využití současných spokojených domácích návštěvníků pro budování dobrého image regionu
- Rostoucí zájem Čechů o domácí turistiku, roste podíl lidí, kteří mají zájem více poznávat krásy České republiky a pro něž se zahraniční dovolená stává ekonomicky stále náročnější (Atelier T-plan 2003)
- Vzrůstající podíl lidí kladoucí důraz na aktivní dovolenou
- Plánovaná výstavba sportovišť v Deštném či Říčkách
- Možnost čerpání finančních prostředků z fondů EU
- Tvorba nových turistických produktů pomůže zvýraznit jedinečnost Orlických hor oproti konkurenčním destinacím
- Při zvýšení poptávky se může projevit vysoký potenciál pro agroturistiku

Hrozby:

- Nedojde-li ke zkvalitnění služeb a ubytovacích kapacit, nezvýší se podíl zahraničních ani movitějších návštěvníků
- Hrozící útlum CR v porovnání s konkurenčními oblastmi v případě, že nedojde k výraznému zlepšení nabídky doplňkových služeb v hlavních i méně navštěvovaných centrech
- Nepřipustit neúměrnou výstavbu rekreačních zařízení a následné přelidnění hlavních středisek
- Může přetrvávat nízká kvalita služeb z důvodu nedostatku kvalitní pracovní síly
- Špatná konkurenceschopnost některých méně atraktivních oblastí
- Velká konkurence v podobě blízkých pohoří (Krkonoše, Jeseníky) i moře (pro Pastviny)
- Globální oteplování planety a menší nadmořská výška může mít v budoucnu za následek pokles počtu dnů se sněhovou pokrývkou
- Přetížení zimních středisek v hlavní sezóně

8. ZÁVĚR

8.1. SHRNUTÍ HLAVNÍCH POZNATKŮ

Hlavním cílem předkládané práce bylo zhodnocení stávajícího využití Orlických hor z hlediska cestovního ruchu a naznačení možné perspektivy jeho dalšího rozvoje. Zjistit data týkající se současného stavu cestovního ruchu na úrovni obcí je velmi obtížné a získání retrospektivních údajů pak prakticky nemožné. Proto mi při sledování vývoje cestovního ruchu v oblasti posloužila jako zdroj dat z minulosti pouze diplomová práce Z. Kerhartové z roku 1985, případně jsem použil informace od starostů či jiných kompetentních osob. Výsledky výzkumu druhého bydlení jsou navíc ovlivněny chybnými daty ČÚZK pro některé obce.

Lze shrnout, že oproti roku 1984 se v Orlických horách rapidně změnila struktura cestovního ruchu z hlediska forem i druhů. Zcela se proměnil podíl volného a vázaného cestovního ruchu, význam druhého bydlení mírně vzrostl. Z hlediska forem dnes dominuje sportovní (lyžařský) cestovní ruch, v roce 1985 však uvedla Z. Kerhartová v závěru své diplomové práce toto: „ Na území CHKO Orlické hory se nenachází žádná obec, která by vykazovala zaměření především na zimní rekreaci. Je to pochopitelné, neboť lůžkové kapacity využitelné v zimě budou jistě ve stejné míře využívány i v létě.“ (Kerhartová 1985). Z tohoto tvrzení je patrný dynamický rozvoj zimních sportů v posledních dvaceti letech a zároveň růst významu zimní sezóny pro horské oblasti.

Územní rozložení cestovního ruchu, které bylo zjišťováno pomocí vybraných ukazatelů a graficky znázorněno, je v Orlických horách podle předpokladů značně nerovnoměrné. Zdaleka nejvyšší koncentrace aktivit cestovního ruchu je v hlavních centrech zimních sportů, tedy v Deštném, Říčkách, Čenkovicích a Zdobnici. V letní sezóně je pochopitelně nejvytíženější středisko Pastviny s přilehlými obcemi Nekoř a Klášterec nad O. V jižní části hor je intenzita využívání cestovním ruchem vzhledem k méně atraktivním přírodním podmínkám slabší. Počet ubytovacích zařízení je v regionu dostačující, řada penzionů a hotelů má velmi vysoké využití lůžek, v hlavní sezóně většinou přesahuje 90 procent. Celkový stav ubytovací základny je však možné označit za neuspokojivý a jako nedostatečné musíme bohužel hodnotit i vybavenost službami pro návštěvníky. Právě nízkou úroveň turistické infrastruktury lze v dnešním konkurenčním prostředí chápat jako největší nedostatek Orlických hor.

Velikou devízou je naopak pestrá komplexní nabídka možností trávení volného času. Orlické hory jsou vhodné pro provozování veškerých zimních sportů, rekreaci u vody, pěší turistiku, cykloturistiku, agroturistiku i kulturně-poznávací cestovní ruch (zejména v podhůří). Příslibem do budoucna je i plánovaná tvorba tématických tras (pro pěší i cyklisty), zaměřených mj. na hrady a zámky, historii sklářského a textilního průmyslu v regionu a zejména na vojenské památky, které tvoří velmi významný a jedinečný potenciál CR. O tvorbu nových produktů cestovního ruchu se z velké části starají DSO Region Orlické hory a SO Orlicko, které se rovněž podílejí na budování a propojování sítě cyklostezek i tras pro běžecké lyžování, spolufinancují provoz cyklobusů a skibusů a z velké části zajišťují propagaci Orlických hor. *Bezesporu tak platí tvrzení, že tyto instituce mají významný podíl na rozvoji cestovního ruchu v regionu.*

Z mnou provedeného dotazníkového šetření vyplývá, že ubytovanými návštěvníky Orlických hor jsou téměř z devadesáti procent Češi, cizinci pocházejí z Německa (4,8 %) a Polska (3,3 %). Výsledky terénního průzkumu agentury ARC Mikulov však uvádějí 5,6 % Poláků a pouhé 1 % Němců. Vzhledem k tomu, že tento průzkum probíhal v terénu a nikoli v ubytovacích zařízeních, dá se předpokládat, že velkou část Poláků v Orlických horách tak tvoří jednodenní návštěvníci. *Hypotéza, že nejvíce zahraničních návštěvníků Orlických hor přijíždí z Polska, se tedy potvrdila jen částečně.* Podle agentury ARC Mikulov jsou největšími zdrojovými oblastmi českých turistů Pardubický a Jihomoravský kraj (oba zhruba 23 %). Následuje Praha a Olomoucký kraj a až na 5. místě je kraj Královéhradecký s necelými jedenácti procenty. Mnou získané výsledky řadí na první místo Pardubický kraj (18 %), následuje Královéhradecký kraj (12,4 %), Olomoucký kraj a Vysočina. I vzhledem k faktu, že mezi majiteli ODB je vysoké procento lidí z východních Čech, lze prohlásit, že *se podařilo potvrdit hypotézu, že Orlické hory tvoří rekreační zázemí zejména pro obyvatele Královéhradeckého a Pardubického kraje.*

Dvě třetiny návštěvníků se v Orlických horách nezdrží déle než 3 dny a třetina jich není ani nikde ubytována. Zhruba 83 % návštěvníků plánuje svoji návštěvu regionu samostatně a 78 % jako způsob dopravy zvolí vlastní automobil. Důležité jsou zkušenosti z vlastní minulé návštěvy nebo doporučení známých, velké procento turistů se do Orlických hor vrací opakovaně a je s úrovní zdejších služeb spokojeno. *Potvrdila se rovněž hypotéza o dominanci zimní sezóny, obsazenost ubytovacích zařízení v tomto období činí 83 %, v létě pouhých 25 %. A to je rozdíl ještě stíran Pastvinami, Nekoří a Kláštercem, tedy typicky letními destinacemi.*

Zcela se prokázala pravdivost hypotézy ohledně transformace ve využívání rekreačních objektů, tedy že původní podnikové chaty dnes slouží hlavně ke komerčním účelům. Tato transformace dnes již probíhá velmi pomalu, jelikož je už z větší části ukončena, intenzivní byla především ve druhé polovině 90. let. V současné době již na území Orlických hor zbývá jen velmi malé procento OVCR (2 % lůžkové kapacity ve všech RO). Procesu transformace objektů druhého bydlení na komerčně využívané objekty nebo objekty trvalého bydlení jsem se zabýval pouze okrajově a tato problematika se přímo nabízí jako předmět dalšího výzkumu. Potvrdila se rovněž hypotéza, že prostorové rozmístění druhého bydlení je rovnoměrnější než v případě komerčních forem cestovního ruchu. Je však logické, že i druhé bydlení koreluje s přírodní atraktivitou území, tedy i s rozmístěním komerčních forem CR. Největší koncentrace ODB je tedy ve Zdobnici, Čenkovicích, Deštném, Liberku, Rokytnici a pochopitelně v blízkosti Pastvinské přehrady (obce Pastviny, Nekoř a Klášterec nad O.). Hypotéza o koncentraci aktivit cestovního ruchu do hlavních center se potvrdila beze zbytku.

Počet objektů druhého bydlení v současnosti již příliš neroste, neboť v nejatraktivnějších oblastech Orlických hor je vyhlášena jejich stavební uzávěra a v oblastech, kde je jejich výstavba povolena není dostatek volných pozemků. Ve většině obcí je lůžková kapacita objektů druhého bydlení vyšší než v případě rekreačních ubytovacích zařízení. Význam komerčních forem pro region však druhé bydlení převyšuje, a to z důvodu větší míry využívání služeb pro cestovní ruch jejich účastníky a tedy i vyšších příjmů pro obce.

Obecně v Orlických horách platí, že zde již není zájem o zásadní zvyšování počtu a lůžkové kapacity ubytovacích zařízení. Nejlépe je tento trend charakterizován názorem předsedkyně DSO Region Orlické hory, že „nechtějí udělat z Orlických hor druhé Krkonoše a že je žádoucí zachovat malebný a klidný ráz zdejší krajiny“.

Dokonce i za hřebenem Orlických hor, tedy v obcích Orlické Záhoří a Bartošovice, panuje se stavem cestovního ruchu spokojenost. Před začátkem práce jsem předpokládal naprostou perifernost této oblasti, z hlediska počtu i věkové struktury trvale žijících obyvatel však tato oblast problémy nemá, tíživější situace je např. ve Zdobnici či v Říčkách. V Orlickém Záhoří najdeme jeden z nejluxusnějších hotelů v Orlických horách (Hotel Kunštát) a v oblasti za hřebenem se ještě předpokládá kvalitativní i mírný kvantitativní rozvoj ubytovacích kapacit. *Hypotézu o zaostalosti tohoto území jsem tedy vyvrátil. Více než kde jinde v Orlických horách se zde počítá s velkým potenciálem polských turistů, zejména díky stále se lepší dopravní infrastruktuře na polském území.*

Stav komunikací lze prakticky v celých Orlických horách označit za velmi dobrý. Dopravní dostupnost je rovněž hodnocena kladně, proto se jako zbytečný jeví nákladný projekt Dráhy Orlických hor. Panuje většinový názor, že by bylo rozumnější investovat finance do rozvoje turistické infrastruktury a zároveň se vyhnout zásahům do krajiny při stavbě železnice.

Další rozvoj rekreace v území bude odvislý od řady faktorů, z nichž nejdůležitějšími bude nabídka kvalitních rekreačních služeb a možnosti sportovně rekreačního a oddechového vyžití. Lze reálně předpokládat, že růst zájmu českých občanů o rekreaci v Orlických horách zřejmě výhledově příliš neporoste (Atelier T-plan 2003). Novým impulsem by však mohla být právě výstavba mnohých kvalitních sportovišť, plánovaná hned v několika střediscích najednou (Deštné, Říčky, Rokytnice aj.). Jejich součástí by měly být především kryté bazény, hřiště na volejbal a fotbal, minigolf, tenisové kurty, tělocvična s posilovnou, sauna a příslušná hygienická zařízení, šatny a úschovny atd. Tato komplexně vybudovaná sportoviště jsou nezbytná pro rozvoj rekreace v letních a mimosezónních měsících především ve významných střediscích CR. V ostatních místech je nutné nabídnout alespoň tenisové kurty, hřiště na volejbal, eventuálně půjčovny kol a lyží. Zkvalitnění je rovněž nutné i v případě nabídky doplňkových služeb (sociální zařízení, kiosky, odpočívadla) a možností kulturního vyžití návštěvníků v hlavních střediscích (bary, diskotéka, herna).

Dalším předpokladem zvýšení zájmu o Orlické hory nejen z řad zahraničních turistů je postupné zlepšování kvality ubytovacích zařízení. Jejich dosavadní struktura je určena spíše pro méně majetné turisty, nadstandardně vybavených penzionů či hotelů je v Orlických horách nedostatek. Dá se předpokládat, že postupem času část ubytovacích zařízení sama v konkurenčním prostředí zanikne a ty, které výrazně zkvalitní své služby se tak stanou konkurenceschopnými i v nadregionálním měřítku. V současné době se budují prakticky jen penziony a hotely středního a vyššího standardu. Větší pozornost rovněž zasluhuje budování rozhleden na vyhlídkových bodech a hlavních turistických trasách. Ideálním místem je kromě Velké Deštné (kde si rozhlednu nepřeje majitel pozemku) např. Anenský vrch nad Neratovem, kde již v 20. letech minulého století rozhledna stála.

Významnou složku růstu návštěvnosti lze očekávat od polské klientely a částečně lze nárůst očekávat i od klientely sociálně slabších občanů západních zemí, pro které zdejší relativně čisté ovzduší, zachovalá příroda a typický malebný charakter zástavby, může být přitažlivým prvkem (Atelier T-plan 2003).

Prakticky celé území Orlických hor má dobré podmínky pro rozvoj cestovního ruchu a rozdíly mezi nejnavštěvovanějšími horskými rekreačními středisky a novými rozvojovými středisky by výhledově nemusel být tak veliký (Atelier T-plan 2003). Územní plán VÚC Orlické hory a podhůří preferuje větší podporu méně rozvinutých oblastí a větší využití přírodních potenciálů dosud opomíjených, resp. nedostatečně využívaných. Předpokládá zvýšení přepravní kapacity vleků a rozšíření ploch pro sjezdovky v méně významných lyžařských střediscích (Rokytnice, Orlické Záhoří, Mladkov). Potenciál pro zvýšení ubytovací kapacity je právě v méně významných střediscích (Olešnice, Sedloňov, Kounov, Orlické Záhoří, Liberk, Pěčín, Bartošovice a Rokytnice). Lůžková kapacita v hlavních střediscích poroste již jen velmi mírně, důraz bude kladen zejména na vylepšení její úrovně. ÚPN VÚC počítá se zlepšením do ideálního stavu v horizontu dvaceti let.

8.2. MOŽNOSTI DALŠÍHO VÝZKUMU

Při zpracování této diplomové práce se objevila celá řada nových témat či otázek, které nemohly být vzhledem k charakteru práce podrobně zkoumány. Jejich důkladné rozpracování by jistě přispělo k vytvoření komplexnějšího obrazu o problematice cestovního ruchu a druhého bydlení ve sledovaném regionu. Možnými tématy mohou být:

- Důkladně analyzovat vybrané formy CR (cykloturistika, venkovská turistika) se zaměřením na jejich vývoj a současný stav. Nabízí se též možnost porovnání situace v Orlických horách s jinými regiony v Česku.
- Detailněji popsat problematiku objektů bývalého vázaného cestovního ruchu.
- Detailněji analyzovat stav DB v regionu se zaměřením na současné trendy (transformace ve využívání objektů, přeměna ODB na komerčně využívané objekty nebo objekty trvalého bydlení).
- Podrobněji vyhodnotit vztah mezi cestovním ruchem a druhým bydlením, zda v některých lokalitách nepůsobí druhé bydlení jako limit rozvoje trvalého bydlení v území a bariéra pro rozvoj jiných forem cestovního ruchu.
- V budoucnu sledovat změny struktury návštěvníků z nejrůznějších hledisek (národnostní skladba, příjmové skupiny, spokojenost se službami).
- Srovnání výsledků dotazníkového šetření provedeného v této DP s podobně konstruovaným dotazníkem aplikovaným v jiném regionu.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

Základní literatura:

- BIČÍK, I. a kol. (2001): Druhé bydlení v Česku. Praha, KSGRR PřF UK, 167 s.
- BRANDEJS, V. a kol. (1978): Orlické hory. Pardubice, Klíč, 178 s.
- CARLSON, A. S. (1938): Recreation Industry of New Hampshire. In: Economic Geography, 13, 3, s. 255 – 270
- DAVID, P., DOBROVOLNÁ, V. a kol. (2003): Turistický průvodce Orlické hory, Soukup & David, Praha, 167 s.
- DOHNAL, V. a kol. (1969): Ekonomika cestovního ruchu. Učební texty vysokých škol, Praha, SPN, 185 s.
- DRAHOŠOVÁ, A. (2002): Rozvoj cestovního ruchu v oblasti Jeseníků a Javornického výběžku. Magisterská práce. Praha, PřF UK, 125 s.
- FIALOVÁ, D. (1992): Současný stav a perspektivy rekreačních lokalit v těsném zázemí Prahy. Magisterská práce. Praha, PřF UK, 70 s.
- FIALOVÁ, D. (2000a): Transformace druhého bydlení. Disertační práce. Praha, PřF UK, 130 s.
- GALLENT, N., TEWDWR-JONES, M. (2000): Rural second homes in Europe. Ashgate, Hampshire, 166 s.
- GARDAVSKÝ, V. (1968): Rekreační zázemí Prahy. Kandidátská práce. Praha, PřF UK, 91 s.
- GODDE, P. M., PRICE, M. F., ZIMMERMANN, M. F. (2000): Tourism and development in mountain regions. CABI Publishing, Wallingford and New York, 356 s.
- GOLDOVÁ, H. (2004): Cestovní ruch v okrese Znojmo. Magisterská práce. Praha, PřF UK, 134 s.
- HALL, D. R. (1998): Tourism development and sustainability issues in Central and South-eastern Europe. Tourism Management, Vol. 19, No. 5, Elsevier Science London, s. 423-431
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1989): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. UK Praha, 255 s.
- HAVRLANT, J. (1992): Geografické aspekty rozvoje cestovního ruchu a rekreace v Jeseníkách. Disertační práce, PřF UK, Praha, 213 s.
- HÉGR, J. (1975): Příroda a historie Orlických hor. HS Orlické hory, Deštné v O. h.
- HOLEČEK, M., MARIOT, P., STRÍDA, M. (1999): Zeměpis cestovního ruchu. Nakladatelství ČGS Praha, 97 s.
- HRALA, V. (1997): Geografie cestovního ruchu. Praha, IDEA SERVIS , 168 s.
- HRALA, V. (2001): Geografie cestovního ruchu. Praha, IDEA SERVIS, 184 s.

- CHROMÝ, P. (2007): Vývoj příjezdového cestovního ruchu v Česku se zaměřením na kraj Vysočina. Magisterská práce. Praha, PŘF UK, 134 s.
- JEŽEK, J. (1992): Vývoj druhého bydlení v ČSFR v letech 1970-1991. Diplomová práce. Praha, PŘF UK, 112 s.
- KERHARTOVÁ, Z. (1985): Využití CHKO Orlické hory cestovním ruchem. Diplomová práce. Praha, PŘF UK, 96 s.
- KOWALCZYK, A. (1993): Modele lokalizacji wypoczynku podmiejskiego i próba ich zastosowania dla Warszawy. In: Studia z historii i metodologii geografii ekonomicznej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 87 - 109
- KOWALCZYK, A. (1994): Geograficzno-społeczne zjawiska „drugich domów“, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, 179 s.
- KUČEROVÁ, I. (1997): Ekonomika se zaměřením na cestovní ruch. IDEA SERVIS, Praha, 153 s.
- KUREK, W. (2004): Turystyka na obszarach górskich Europy. IGIGP UJ, Krakow, 231 s.
- MARIOT, P. (1976): Objekty individuálnej rekreace na Slovensku. In: Geografický časopis, 1, s. 3-22
- MARIOT, P. (1983): Geografia cestovného ruchu. Veda, Bratislava, 252 s.
- MARIOT, P., MÜLLEROVÁ, V. (1992): Zeměpis cestovního ruchu. Praha, SPN, 183 s.
- MIEGE, J. (1934): La vie touristique en Savoie. In: Revue de Geographie Alpine, 22, 1, 213 s.
- MIRVALD, S. (1996): Geografie cestovního ruchu. PF ZČU, Plzeň, 128 s.
- NOVÁKOVÁ, E. (2004): Vnímání dopadů cestovního ruchu residenty Českého ráje. Magisterská práce, Praha PŘF UK (rukopis)
- ORIEŠKA, J. (1999): Technika služeb cestovního ruchu. Idea Servis, Praha, 244 s.
- ORIEŠKA, J. (2003): Kongresový cestovní ruch. Idea Servis, Praha, 139 s.
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. (2002): Výkladový slovník cestovního ruchu. MMR ČR, 432 s.
- PETRŮ, Z. (1999): Základy ekonomiky cestovního ruchu. Idea Servis, Praha, 107 s.
- PILOUS, V., GRUND, J. (2005): Východočeské hory od Jizery po Tichou Orlici. BASET, Praha, 216 s.
- PODHORSKÝ, M. (2004): Pardubický kraj. Freytag & Berndt, Praha, 195 s.
- POSER, H. (1939): Geographische Studien über den Fremdenverkehr im Riesengebirge. In: Abhandlungen der Gessellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Math – Phys., 3, 20.
- POTOCKI, J. (2004): Wybrane aspekty rozwoju turystyki w sudetach w dobie integracji Europejskiej. Gospodarka przestrzenna, s. 83 – 123
- RÁBOŇ, M., SVOBODA, T. (1993): Československá zed'. Fort-print, Brno, 241 s.
- RYBÁŘ, P. a kol. (1989): Přírodou od Krkonoš po Vysočinu. Kruh Hradec Králové, 392 s.

- SHAW, G., WILLIAMS, A. N. (1994): *Critical Issues in Tourism. A Geographical Perspective*, Blackwell Oxford, 280 s.
- SIMONÍKOVÁ, H. (1998): *Rekreace v zázemí Prahy (na příkladu využití objektů individuální rekreace obcí Jíloviště, Klíнец, Trnová)*. Magisterská práce. PřF UK, Praha, 90 s.
- SLOWÍKOVÁ, Z. (2003): *Podmínky pro zimní cestovní ruch v Jizerských horách s přihlédnutím k dopravním aspektům*. Magisterská práce, PřF UK, Praha, 93 s.
- ŠTĚPÁNEK, V., KOPAČKA, L., ŠÍP, J. (2001): *Geografie cestovního ruchu*. Karolinum, Praha, 228 s.
- ŠULCOVÁ, K. (2004): *Cestovní ruch a druhé bydlení na Jablonecku*. Magisterská práce, PřF UK, Praha, 119 s.
- ŠUPICH, P. (1997): *Horské oblasti v České republice a jejich využitelnost pro zimní cestovní ruch*. Magisterská práce. PřF UK, Praha, 106 s.
- TROJAN, E. (2002): *Pastviny – historie a současnost*. Oftis, Ústí nad Orlicí, 150 s.
- TRYPESOVÁ, P. (2002): *Chalupářská subkultura let 1950 – 1989 (Albrechtice v Jizerských horách)*. Magisterská práce. Praha, Fakulta humanitních studií UK, 109 s.
- TURISTICKÝ PRŮVODCE ČSSR – Orlické hory, Olympia, Praha, 1988
- ULMANN, M. (1997): *Předpoklady rozvoje cestovního ruchu v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou*. MMR ČR–Územní odbor Liberec, 178 s.
- VÁGNER, J. (1994): *Současný stav a perspektivy rekreace na Berounsku*. Magisterská práce. Praha, PřF UK, 96 s.
- VÁGNER, J. (1999): *Geografické aspekty druhého bydlení v ČR*. Disertační práce. Praha, KSGRR PřF UK, 201 s.
- VÁGNER, J., FIALOVÁ, D. a kol. (2004): *Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku*. Praha UK PřF KSGRR, 286 s.
- VOBORNÍKOVÁ, J. (2005): *Vázaný cestovní ruch v Česku - srovnávací studie modelových oblastí Jilemnicko a Příbramsko*. Magisterská práce. Praha, PřF UK, 116 s.
- VYSTOUPIL, J. (1981): *Geografické problémy (krátkodobé) rekreace v ČSR*. Kandidátská disertační práce. GGÚ ČSAV Brno, 146 s.
- VYSTOUPIL, J. a kol. (2006): *Atlas cestovního ruchu ČR*. MMR a MU Brno, 157 s.
- WEAVER, D. B. (2003): *Ecotourism in the Less Developed World*. CAB International, New York, 258 s.
- WERNEROVÁ, M. (2004): *Rozvoj cestovního ruchu na Baťově kanále*. Ročníková práce. Praha, PřF UK, 96 s.
- WILLIAMS, A. N., BALÁŽ, V. (2002): *The Czech and Slovak Republics: conceptual issues in the economic analysis of tourism in transition*. *Tourism Management*, Vol. 23, No., Elsevier Science London, s. 37-45
- WOKOUN, R., VYSTOUPIL, J. (1987): *Geografie cestovního ruchu a rekreace I*. SPN Praha, 156 s.

Ostatní materiály:

- Autoatlas Česká republika. Geodezie Brno, 1996
- Cyklotrasy regionu Orlické hory. DSO Region Orlické hory, 2006
- Česká republika – Vojenské památky. B.A.T. Program s.r.o., 2005
- ČÚZK - data o způsobu využití budov, 2005
- Evropské fondy v předvstupním období na území Euroregionu Glacensis, 2006
- Fyzickogeografická regionalizace ČSR. Brno, GÚ ČSAV, 1975
- Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR. MMR a MŽP, Praha, 2001
- Interní i propagační materiály obcí, SO Orlicko, DSO Region Orlické hory a TIC
- Interní data společnosti ARMY FORT s.r.o., Brno
- Interní data společnosti REDEA s.r.o., Žamberk
- Kačenčiny listy – Turistické noviny Orlických hor. DSO Region Orlické hory, 2006
- Kapacita ubytovacích zařízení. ČSÚ, Praha, 1998
- Lesnické hospodaření v imisní oblasti Orlických hor. VÚLHM, 2000
- Návrh rajonizace cestovního ruchu ve zvláště chráněných územích. MMR, Praha, 2000
- Návrh územního plánu velkého územního celku Orlické hory a podhůří. Atelier T-plan, 2003
- Návštěvnost ubytovacích zařízení cestovního ruchu 1998, 2000, 2001. ČSÚ Praha
- Orlické hory – mapa. KČT, 1999
- Program rozvoje cestovního ruchu v turistickém regionu Východní Čechy – analytická část. ARC Mikulov, 2003
- Rajonizace cestovního ruchu ČSR. Praha, Merkur, 1985
- Ročenka cestovního ruchu ubytování a pohostinství České republiky 2000-2005. Mag Consulting
- Sčítání lidu, domů a bytů 2001. ČSÚ, Praha 2002
- Statistická ročenka životního prostředí České republiky. MŽP, Praha, 2002
- Statistický lexikon obcí České republiky 1994. SEVT, ČSÚ Praha
- Turistický atlas Česko. SHOCart, 2004
- Základní informace o obcích ČR 2001. ČSÚ, Praha

Internetové zdroje:

- Česká centrála cestovního ruchu – www.czechtourism.cz (08/2006 – 04/2007)
- Český statistický úřad – www.czso.cz (2005 – 2007)
- České dráhy – www.cd.cz/projekty (06/2006)
- Dělostřelecká tvrz Bouda – www.boudamuseum.com (09-12/2006)
- Dráhy Orlických hor – www.orlickedrahy.cz (2005-2007)
- DSO Region Orlické hory – www.orlickehory.eu (04/2007)
- Euroregion Glacensis – www.euro-glacensis.cz (2006-2007)
- CHKO Orlické hory – www.orlickehory.ochranaprirody.cz (2006)
- Kontrola ekologického zemědělství – www.kez.cz (02/2007)
- Ludřkovy obrázky z turistiky v Podkrkonoší – www.turistika.zpa.cz (16.10.2006)
- Mapový portál – www.mapy.cz (11/2006)
- Novinky – www.novinky.cz (12/2006 – 04/2007)
- Orlické hory – www.orlickehory.net, orlickehory.webz.cz, www.orlickehory.cz (2005 – 2007)

- Portál veřejné správy –portal.gov.cz (2006-2007)
- Prázdniny na venkově – www.prazdninynavenkove.cz (02/2007)
- SO Orlicko – www.orlicko.cz (2005-2006)
- Ústav zemědělských a potravinářských informací – www.agronavigator.cz (02/2007)
- www.hyposervis.cz (12.3.2007)
- www.victorie.cz/magazin/finance (14.3.2007)
- cyklo.net (24.7.2007)

Internetové stránky o ubytovacích zařízeních: (2005-2007)

- rokytnice-v-orlickych-horach.tuzemsko.cz
- orlicke-hory.turistik.cz/cs/ubytovani
- www.agenturachata.cz/chaty-chalupy/orlicke-hory-ubytovani
- www.cenkovice.com/volne/kapacitys02.htm
- www.centraleuropetravel.com
- www.cestujme.cz
- www.ceskehory.cz
- www.ceskevylety.cz/orlicke-hory-ubytovani.php
- www.czlist.cz
- www.destne.info/ubytovani/hotely.htm
- www.hory.cz
- www.hory.net
- www.hotelyapenziony.cz
- www.krajkrálovohradecky.info/kategorie/ubytovani--rychnovsko.aspx
- www.levneubytovani.net
- www.nasehory.cz
- www.orlice.cz
- www.orlickehory-cz.info
- www.orlicko.cz/Ubytovani
- www.tourtrend.cz
- www.turistik.cz
- www.ubytovani.cz/orlicke-hory/
- www.ubytovani-orlicke-hory.com
- www.ubytovaniver.cz
- www.vychodnicechy.cz/encyklopedie

Internetové stránky obcí:

- Čenkovice – www.obeccenkovice.cz
- Deštné v O. h. – www.destne-info.cz
- Králíky – www.kraliky.cz
- Olešnice v O. h. – www.olesnice.net
- Pastviny – www.pastviny.cz
- Říčky v O. h. – www.ricky.cz
- Sedloňov – www.sedlonov.cz
- Zdobnice – www.zdobnice.e-rychnovsko.cz
- Žamberk – www.zamberk.cz

Internetové stránky lyžařských areálů:

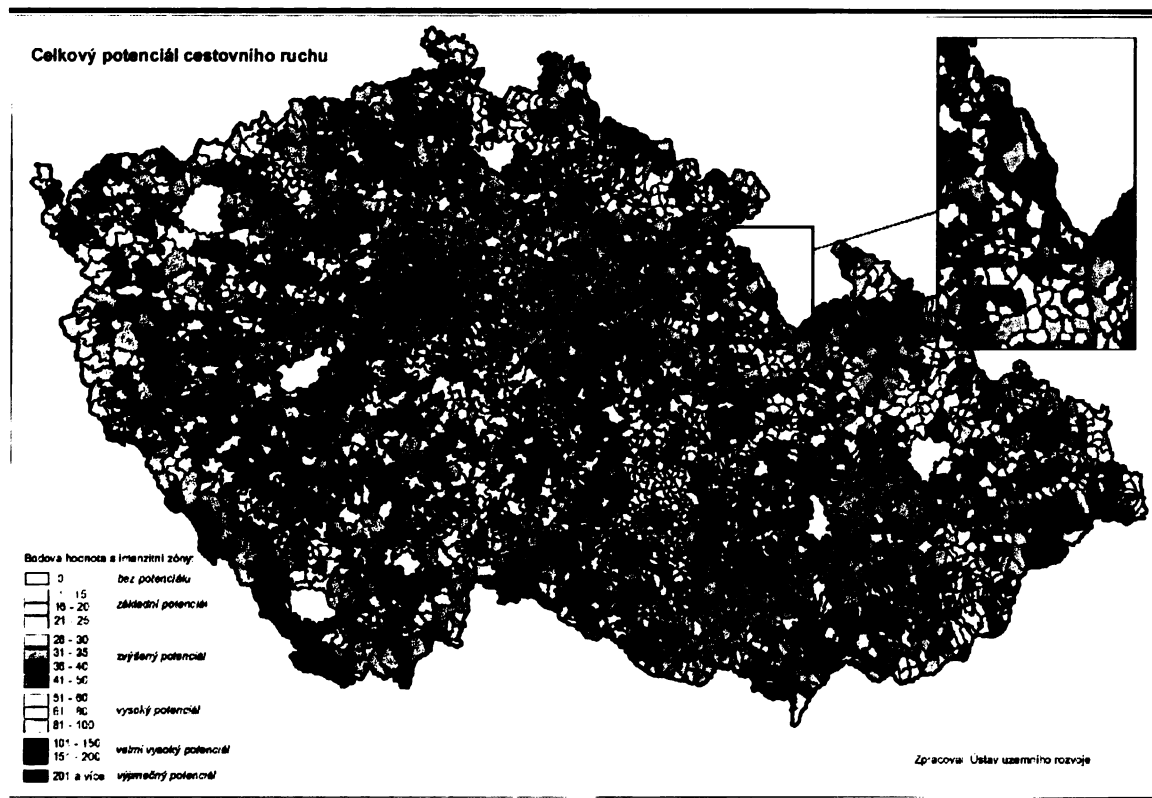
- Bartošovice v O. h. – www.skibartosovice.cz
- Čenkovice – www.cenkovice.com
- Deštné v O. h. – www.sportprofi.cz
- Mladkov – www.skimladkov.cz
- Olešnice v O. h. – www.skiolesnice.cz
- Rokytnice v O. h. – www.rokytnice-v-orl-horach.turistik.cz
- Říčky v O. h. – www.skiricky.cz
- Sedloňov – www.skisedlonov.cz
- Výprachtice – www.vyprachtice.cz
- Zdobnice – www.skizdobnice.cz
- Zieleniec – www.zieleniec.pl

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH:

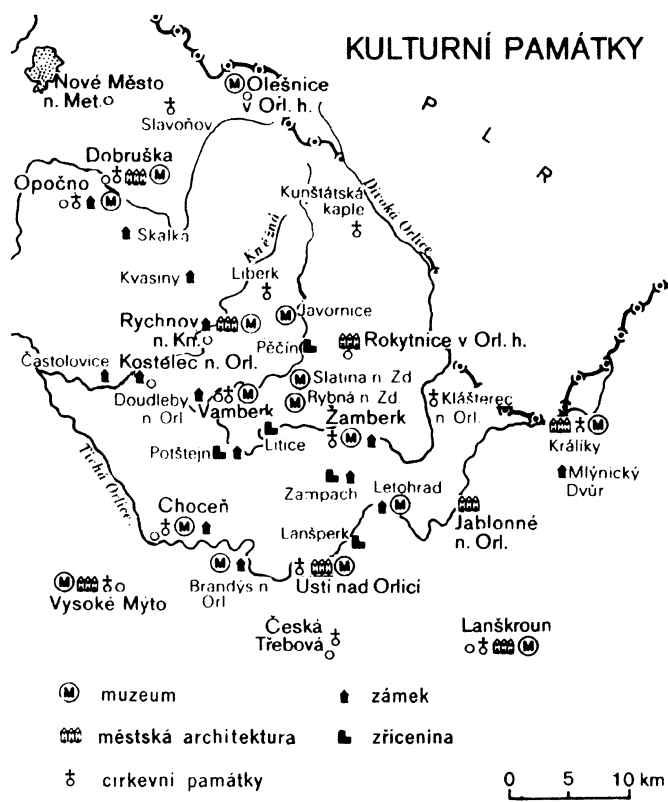
- Příloha 1: Celkový potenciál cestovního ruchu v modelovém území
- Příloha 2: Historicko-kulturní památky v Orlických horách a Podorlicku
- Příloha 3: Rozmístění vojenských objektů v Orlických horách
- Příloha 4: Návštěvnost vojenských objektů a muzeí v KPO v sezóně 2003
- Příloha 5: Zaniklé a dosud stojící rozhledny v Orlických horách
- Příloha 6: Převážná kapacita vleků v jednotlivých lyžařských střediscích v Orlických horách
- Příloha 7: Přehled hraničních přechodů v Orlických horách a okolí
- Příloha 8: Schémata dopravní obslužnosti Orlických hor
- Příloha 9: Plánované projekty v Deštném v O. h.; Masarykova chata na Šerlichu
- Příloha 10: Porovnání Orlických hor s ostatními pohořími
- Příloha 11: Schémata lyžařských areálů a běžeckých tratí v Orlických horách
- Příloha 12: Cyklistická mapa Orlických hor
- Příloha 13: Struktura rekreačních objektů v CHKO Orlické hory v roce 1984
- Příloha 14: Kartogramy – kvantitativní analýza CR a DB
- Příloha 15: Turistické atraktivity v česko-polském pohraničí; členění Euroregionu Glacensis
- Příloha 16: Význam cestovního ruchu pro obce
- Příloha 17: Struktura ODB v Česku
- Příloha 18: Základní charakteristiky jednotlivých obcí
- Příloha 19: Přehled počtu RO a jejich ubytovacích kapacit v jednotlivých obcích
- Příloha 20: Ukazatele kvantitativní analýzy CR a DB
- Příloha 21: Struktura návštěvníků – grafy
- Příloha 22: Charakteristika vybraných obcí z hlediska národnostní struktury návštěvníků a obsazenosti UZ během roku
- Příloha 23: Místa trvalého bydliště respondentů
- Příloha 24: Zhodnocení národnostní struktury ubytovaných hostů a vytíženosti za jednotlivá UZ
- Příloha 25: Spokojenost a nespokojenost návštěvníků a porovnání Orlických hor s jinými destinacemi
- Příloha 26: Dotazníky pro hosty, provozovatele UZ a starosty
- Příloha 27: Schéma obce Pastviny
- Příloha 28: Schéma obce Říčky v O. h.
- Příloha 29: Schéma obce Orlické Záhoří
- Příloha 30: Plán obce Deštné v O. h. (volná příloha)
- Příloha 31: Průsvitná fólie s hranicemi a názvy obcí (volná příloha)

Příloha 1: Celkový potenciál cestovního ruchu v modelovém území

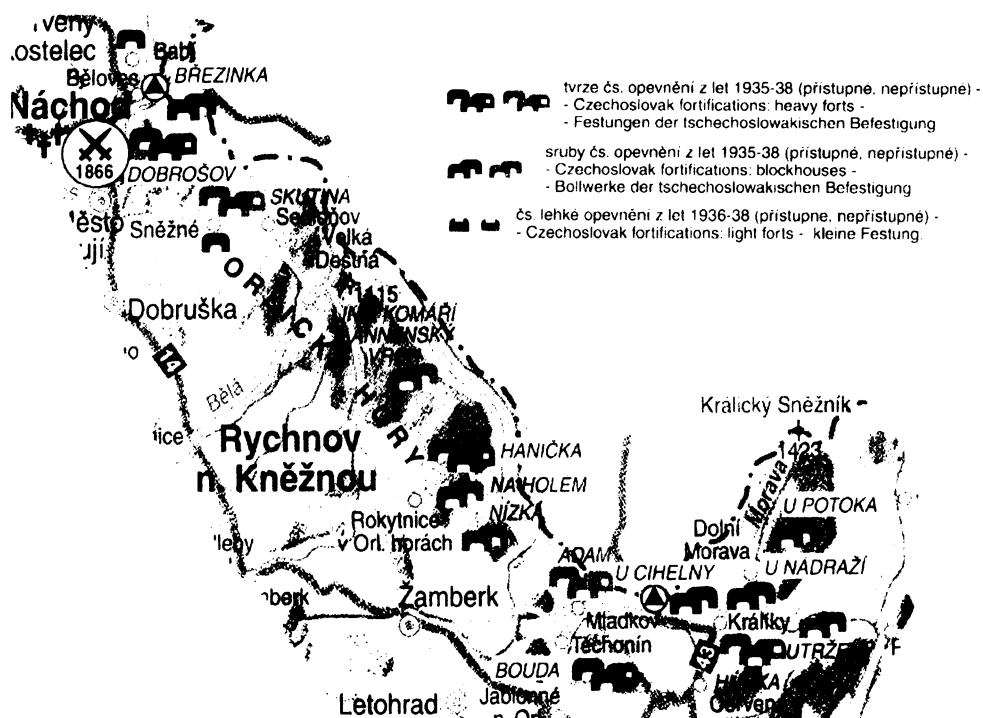
Zdroj: Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR 2001

Příloha 2: Historicko-kulturní památky v Orlických horách a Podorlicku

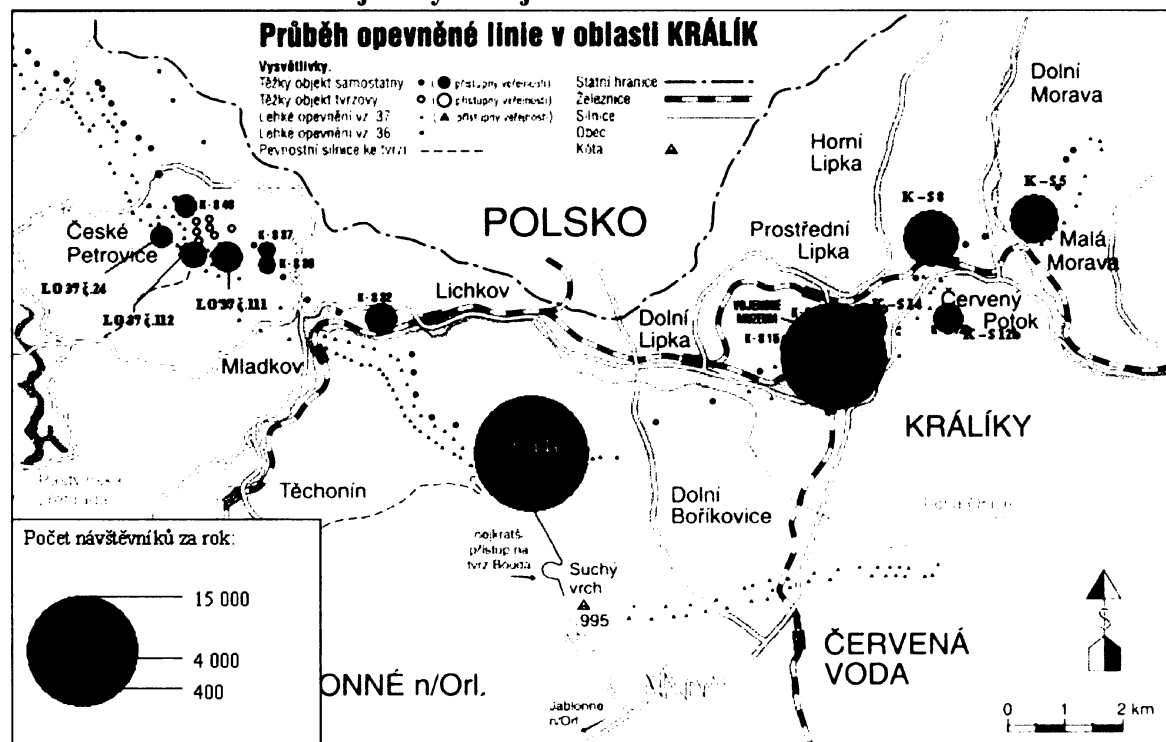
Zdroj: Turistický průvodce ČSSR - Orlické hory 1988

Příloha 3: Rozmístění vojenských objektů v Orlických horách

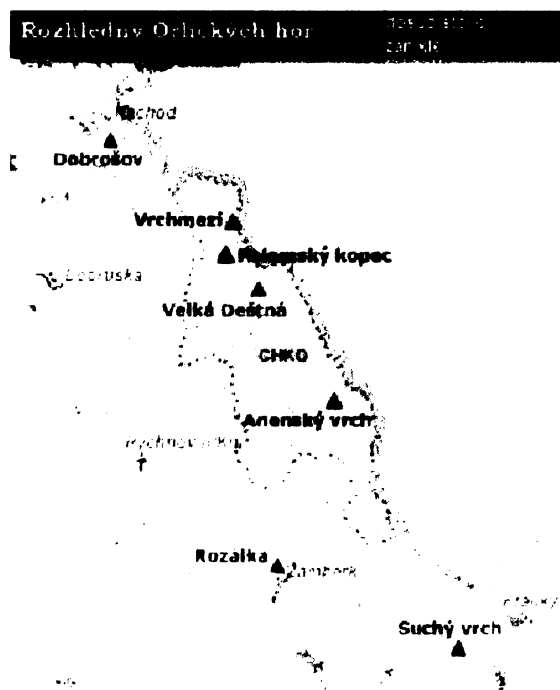
Zdroj: Česká republika – Vojenské památky, B.A.T. Program s.r.o. 2005

Příloha 4: Návštěvnost vojenských objektů a muzeí v KPO v sezóně 2003

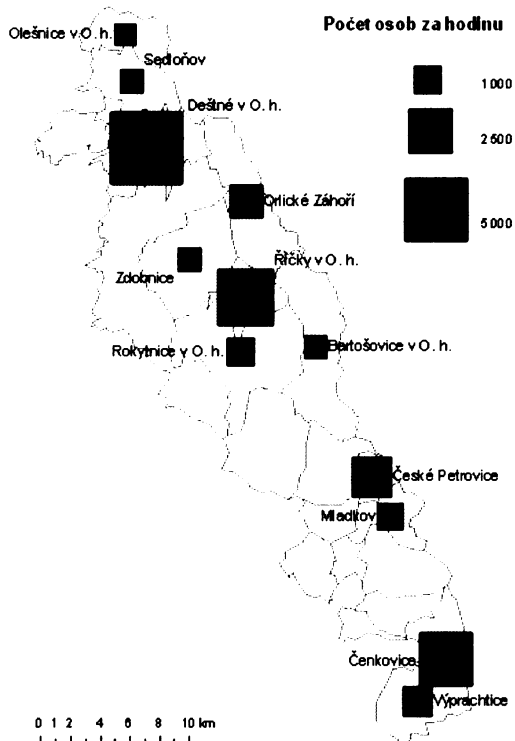
Zdroj: ARMY FORT s.r.o. (data i podkladová mapa)

Příloha 5: Zaniklé a dosud stojící rozhledny v Orlických horách

Zdroj: www.orlickehory.net

Příloha 6: Převážná kapacita vleků v jednotlivých lyžařských střediscích v Orlických horách

Zdroj: Atelier T-plan 2003, www.orlickehory.cz, www.vyprachtice.cz, www.skiricky.cz, www.skiollesnice.cz, www.sportprofi.cz, www.skisedlonov.cz, www.cenkovice.com, www.skizdobnice.cz

Příloha 7: Přehled hraničních přechodů v Orlických horách a okolí

Silniční hraniční přechody		
Dolní Lipka - Boboszów	celoročně, N - do 3,5 tun hmotnosti	P,C,M,OA,B,N
Orlické Záhoří - Mostowice	celoročně	P,C,M,OA,N1
Náchod - Kudowa Slone	celoročně	P,C,M,OA,B,N
Přechody na turistické stezce		
Mladkov (Petrovičky) - Kamienczyk	8-20 hod 1.4.-30.9.	P,C
	8-18 hod 1.10.-31.3.	
Bartošovice v O. h. - Niemojów	6-22 hod celoročně	P,C,L, M do 50 ccm, ZT
Masarykova chata - Zieleniec	8-20 hod celoročně	P,L
Vrchmezí - Orlica	6-20 hod 1.4.-30.9.	P,C,L
	8-18 hod 1.10.-31.3.	
Olešnice v O. h. (Čihalka) - Duszniki Zdrój	8-20 hod 1.4.-30.9.	P,C,L,voz.
	8-18 hod 1.10.-31.3.	
Olešnice v O. h. - Kociol	8-20 hod 1.4.-30.9.	P,C,L
	8-18 hod 1.10.-31.3.	
Železniční hraniční přechod		
Lichkov - Miedzylesie	N + Os	

Druhy dopravy: **P** - pěší, **C** - cyklisté, **L** - lyžaři, **voz.** - uživatelé ekologických invalidních vozíků, **M** - motocykly, **OA** - osobní automobily, **B** - autobusy, **N** - nákladní doprava, **Os** – osobní doprava, **N1** - nákladní vozidla evidovaná v ČR a PR do užitečné hmotnosti 3,5 t (s výjimkou přeprav nebezpeč. nákladů), **ZT** - zemědělská vozidla

Zdroj: www.orlickehory.net

Příloha 8a: Schéma celkové dopravní obslužnosti Orlických hor

**Sezona
2006
- 2007**

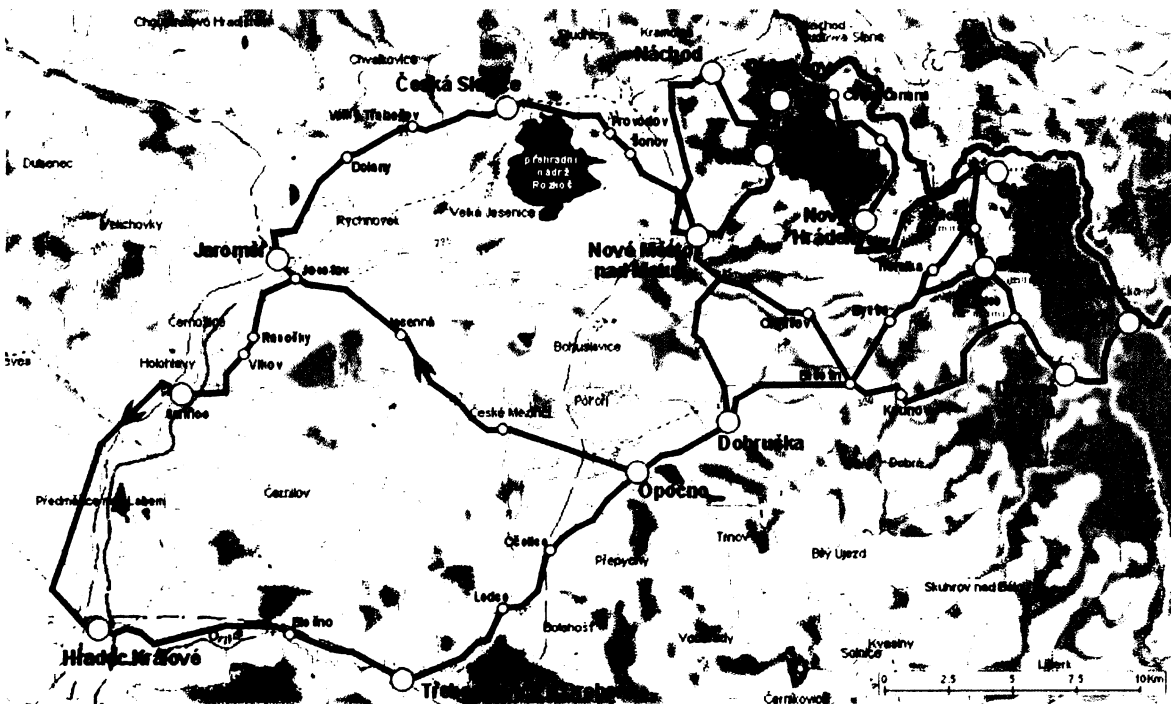
*2a zimními sporty
do Orlických hor, oblasti Buková hora - Suchý vrch,
Červená Voda - Jeřáb - Králky a Králický Sněžník*

Plánek tras ski busů a vlaku Sněžník
a jízdní řády všech dopravců
v turistickém regionu

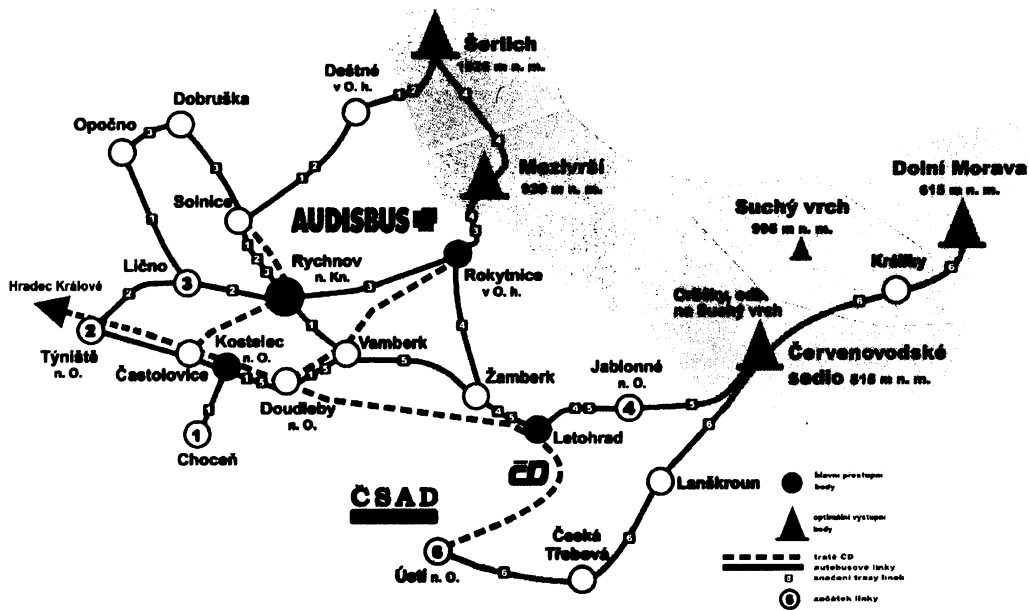
Zdroj: www.orlickehory.net

Příloha 8b: Schéma tras cyklobusů (společnost Orlobus)

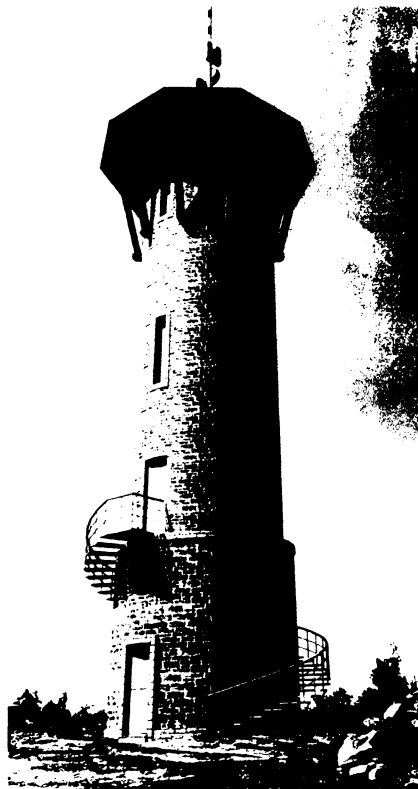
Zdroj: cyklo.net 2006

Příloha 8c: Schéma tras cyklobusů (společnost Audibus)

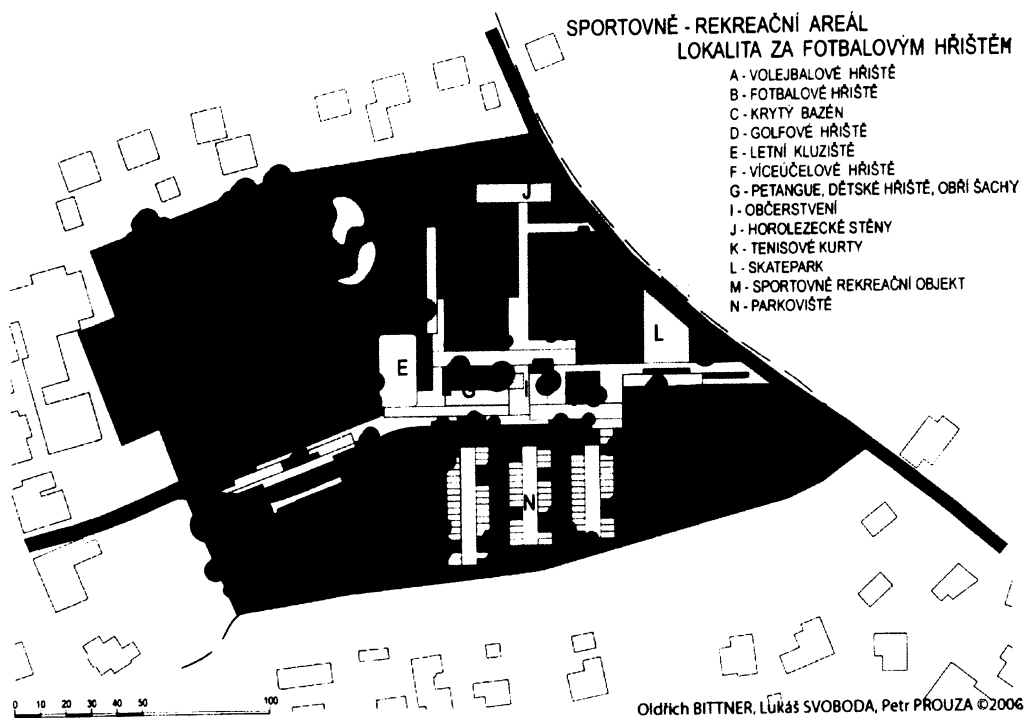
Zdroj: cyklo.net 2006

Příloha 9a: Podoba plánované rozhledny na Velké Deštné

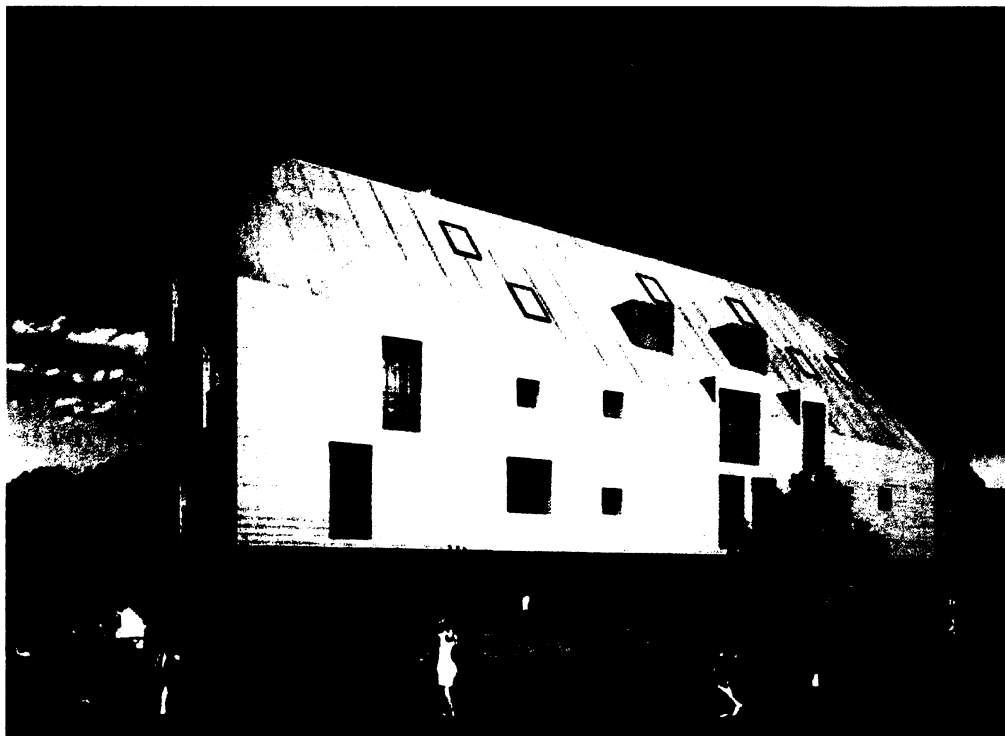
Zdroj: Obecní úřad Deštné v O. h.

Příloha 9b: Plánované sportovní-rekreační centrum v Deštném v O. h.

Zdroj: Obecní úřad Deštné v O. h.

**Příloha 9c: Vizualizace budoucího apartmánového domu v Deštném v O. h.
(sloužícího jako ODB)**

Zdroj: www.hyposervis.cz

Příloha 9d: Masarykova chata na Šerlichu

Zdroj: www.orlickehory.net

Příloha 10a: Porovnání průměrných cen za ubytování s polopenzí ve vybraných českých pohořích (v Kč)

	ZIMA	LÉTO	MIMOSEZÓNA
Šumava	492	485	417
Jizerské hory	434	424	393
Krkonoše	885	719	585
Orlické hory	261	241	226
Jeseníky	390	380	295
Beskydy / Javorníky	530	604	549
Českomoravská vrchovina	456	463	403

Zdroj: Šupich 1997

Příloha 10b: Porovnání vybraných českých pohoří z hlediska obsazenosti během roku

	Průměrný počet nocí	Obsazenost (%)		
		Zima	Léto	Mimosezóna
Orlické hory	6,6	98,6	69,2	28,6
Jeseníky	6,4	96,7	63,2	21,5
Beskydy / Javorníky	6,1	85,5	86,1	33,8
Krkonoše	5,5	82,3	57,2	32
Jizerské hory	4,9	79,9	41,5	14,2
Šumava	4,7	76,9	75,2	40,5
Českomoravská vrchovina	4,3	52,3	32,4	32,4

Zdroj: Šupich 1997

Příloha 10c: Srovnání cen a vybavenosti ve vybraných zimních střediscích v Česku

	Cena skipasu (Kč/den)	Vybavení	Km sjezdovek	Uměle zasněžováno (%)
Jizerské hory				
Ještěd	550	6 vleků, 4 lanovky	8,77	80
Bedřichov	370	8 vleků	5,9	40
Tanvaldský Špičák	490	5 vleků, 1 lanovka	5,95	100
Josefův Důl	300	6 vleků	2,5	20
Krkonoše				
Harrachov	570	1 vlek, 3 lanovky	6,94	50
Benecko	330	8 vleků	2,5	44
Herlíkovice - Bubákov	530	8 vleků, 1 lanovka	12	80
Špindlerův Mlýn - Horní Mísečky	750	11 vleků, 4 lanovky	25	85
Pec pod Sněžkou	550	10 vleků, 1 lanovka	8,8	45
Janské Lázně	590	12 vleků, 2 lanovky	11	60
Malá Úpa (Pomezní Boudy)	390	5 vleků	2,4	50
Prkenný Důl	350	4 vleků	6	70
Rokytnice nad Jizerou	570	10 vleků, 1 lanovka	13,5	73
Krušné hory				
Klínovec	490	11 vleků, 1 lanovka	7,5	100
Boží Dar	360	9 vleků	4,54	18
Nové Hamry	220	5 vleků	1,7	0
Bublava	310	5 vleků	1,93	100
Mikulov	350	6 vleků	5,6	26
Šumava				
Lipno - Kramolín	450	4 vleků, 1 lanovka	5,5	100
Zadov - Churáňov	450	10 vleků, 2 lanovky	7	50
Železná Ruda - Špičák	470	8 vleků, 1 lanovka	7,2	70
Orlické hory				
Deštné v O. h.	420	10 vleků, 1 lanovka	6,5	62
Říčky v O. h.	360	2 vleků, 1 lanovka	4	63
České Petrovice	270	3 vleků	2,1	48
Jeseníky				
Praděd - Ovčárna	400	6 vleků	4,5	-
Králický Sněžník				
Dolní Morava	420	4 vleků	2,3	100
Beskydy				
Bílá	400	3 vleků, 1 lanovka	4,5	100
Javorový vrch	340	3 vleků, 1 lanovka	1,45	70

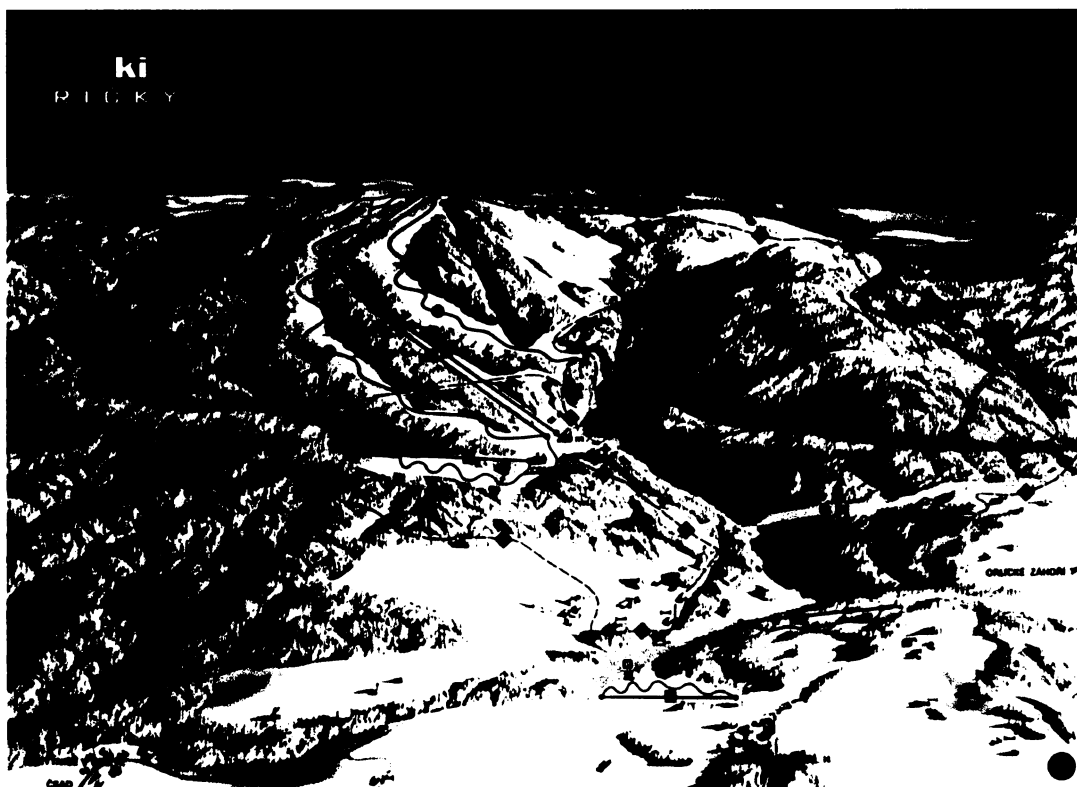
Zdroj: Právo (www.novinky.cz 23.11.2006)

Příloha 11a: Schéma lyžařského areálu v Deštném v O. h.

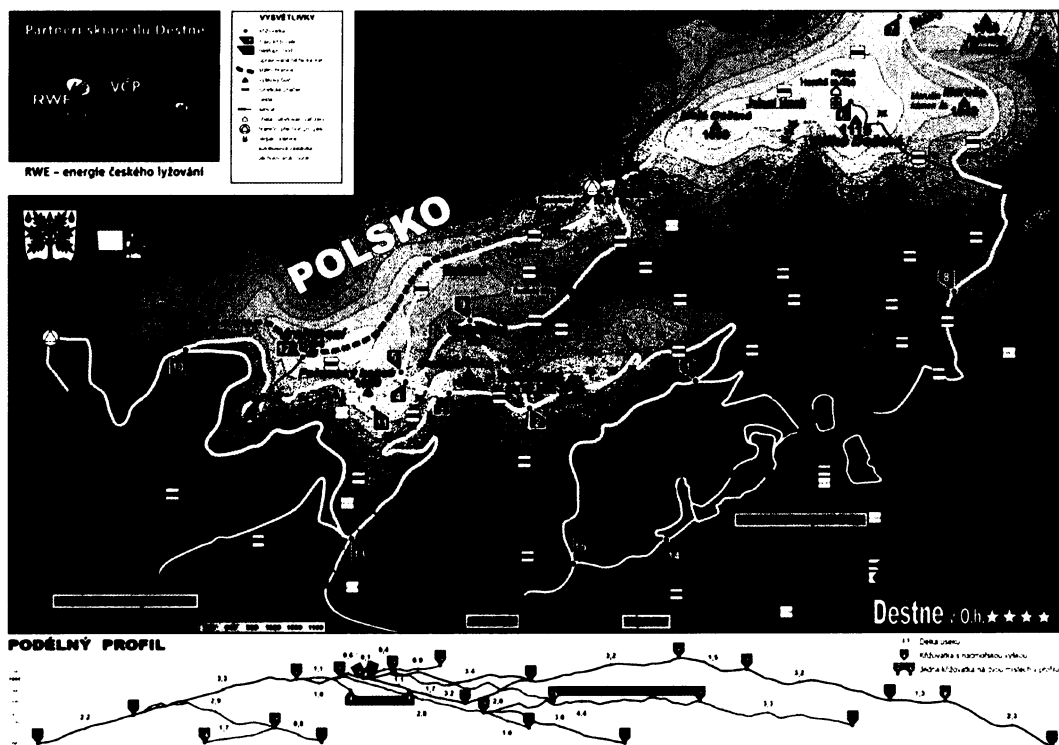
Zdroj: www.sportprofi.cz

Příloha 11b: Schéma lyžařského areálu v Říčkách v O. h.

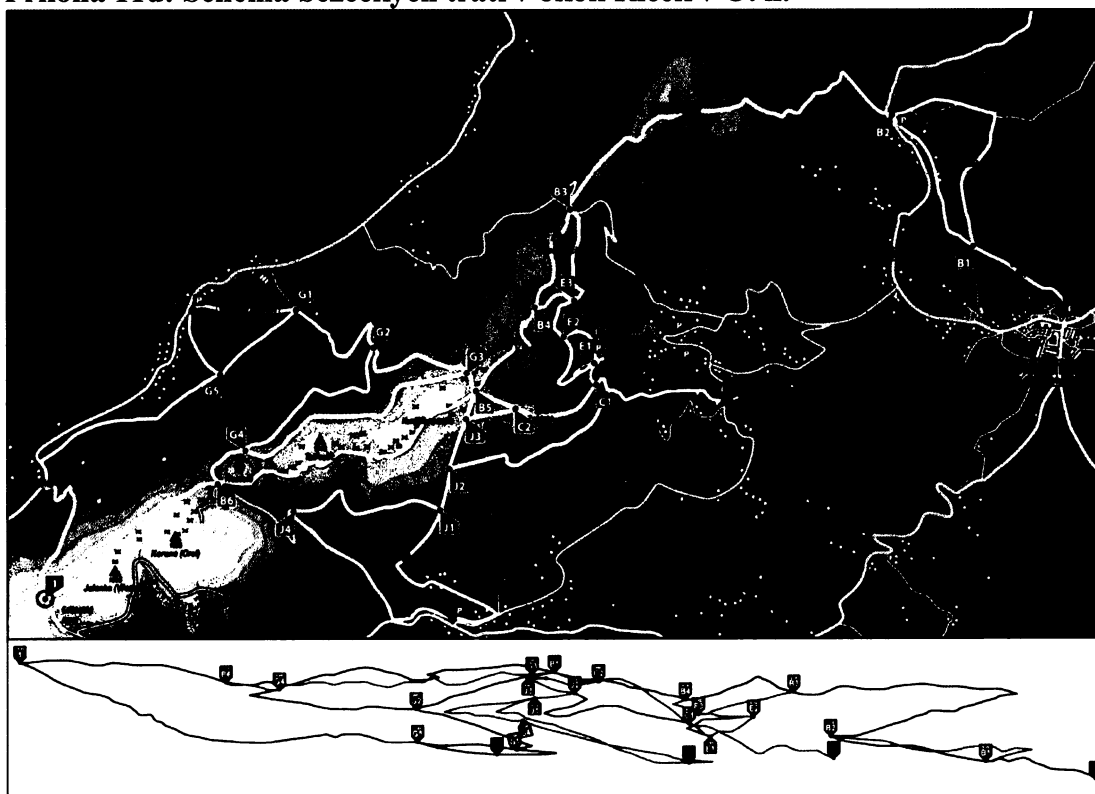
Zdroj: www.skiricky.cz

Příloha 11c: Schéma běžeckých tratí v okolí Deštného v O. h.

Zdroj: www.olesnice.net

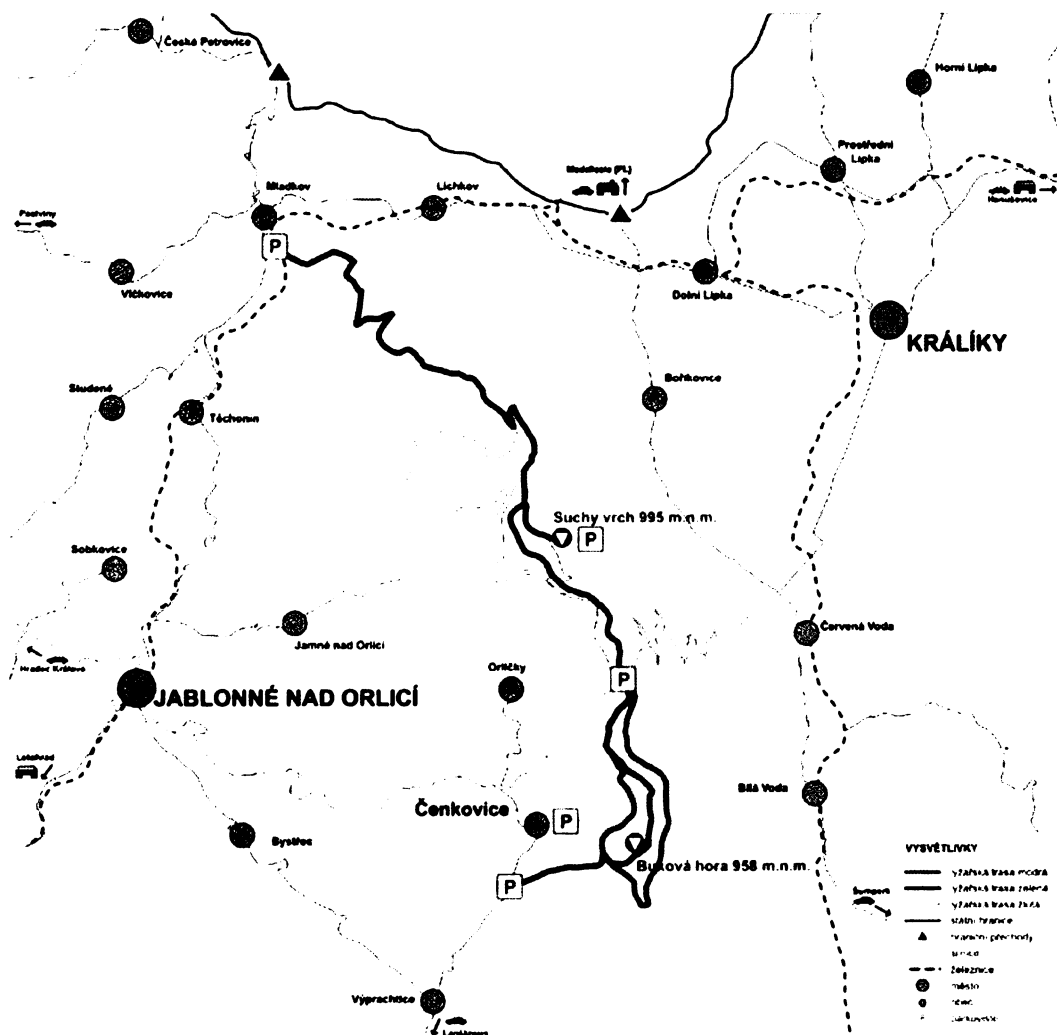
Příloha 11d: Schéma běžeckých tratí v okolí Říček v O. h.

Zdroj: www.olesnice.net

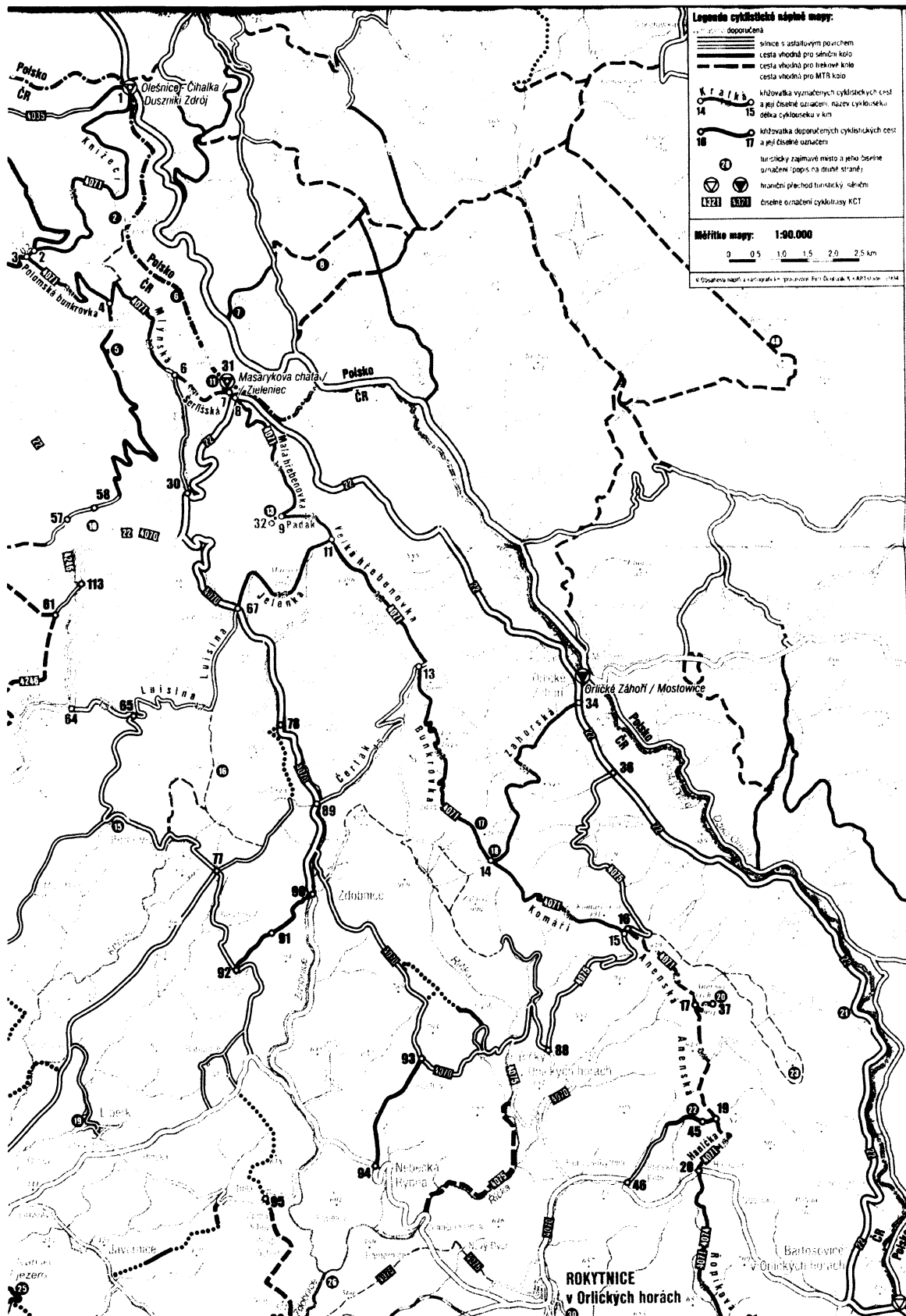

Příloha 11e: Schéma běžeckých tratí v okolí Čenkovic

Zdroj: www.cenkovice.com

Příloha 12: Cyklistická mapa Orlických hor

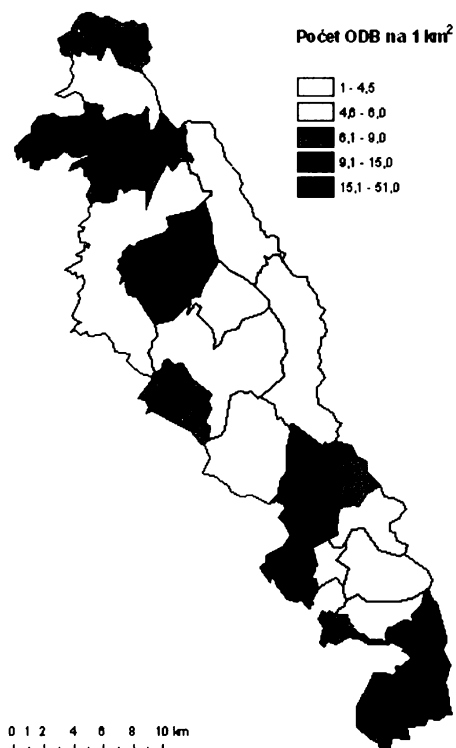
Zdroj: Cyklotrasy regionu Orlické hory, DSO Region Orlické hory 2004

Příloha 13: Struktura rekreačních objektů v CHKO Orlické hory v roce 1984

obec	Volný CR		Vázaný CR		ODB		Celkem	
	objekty	lůžka	objekty	lůžka	objekty	lůžka	objekty	lůžka
Bartošovice v O. h.	0	0	10	236	162	648	172	884
Deštné v O. h.	4	255	65	1599	159	636	228	2490
Liberk	0	0	6	470	88	352	94	822
Olešnice v O. h.	1	44	11	549	122	488	134	1081
Orlické Záhoří	0	0	8	227	121	484	129	711
Pěčín	0	0	0	0	97	388	97	388
Rokytnice v O. h.	2	102	4	132	180	720	186	954
Říčky v O. h.	1	40	7	262	186	744	194	622
Sedloňov	0	0	3	95	109	436	112	531
Zdobnice	1	35	14	618	214	856	229	1509
Celkem	9	476	128	4188	1438	7190	1575	9992

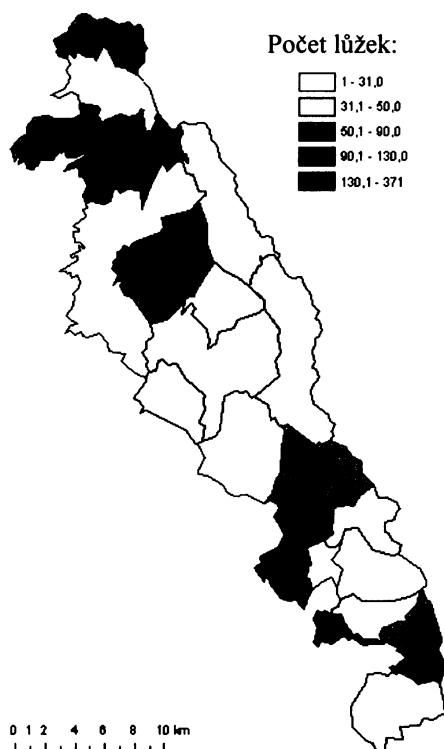
Zdroj: Kerhartová 1985

Příloha 14a: Počet ODB na 1 km²

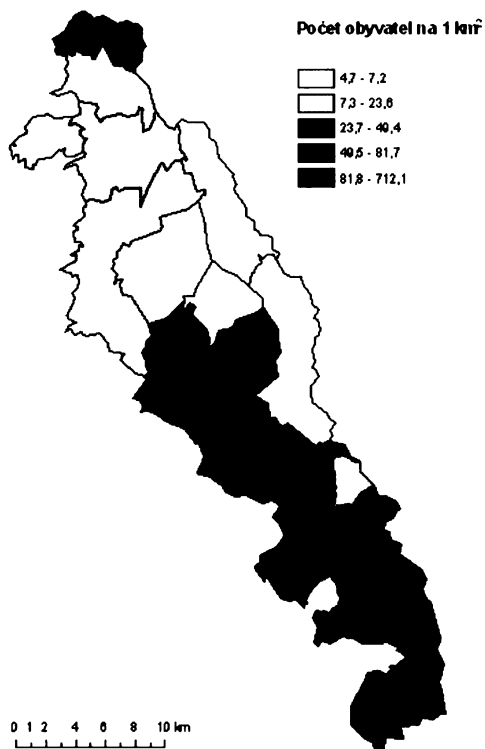
Zdroj dat: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005

Příloha 14b: Počet lůžek ve všech RO na 1 km²

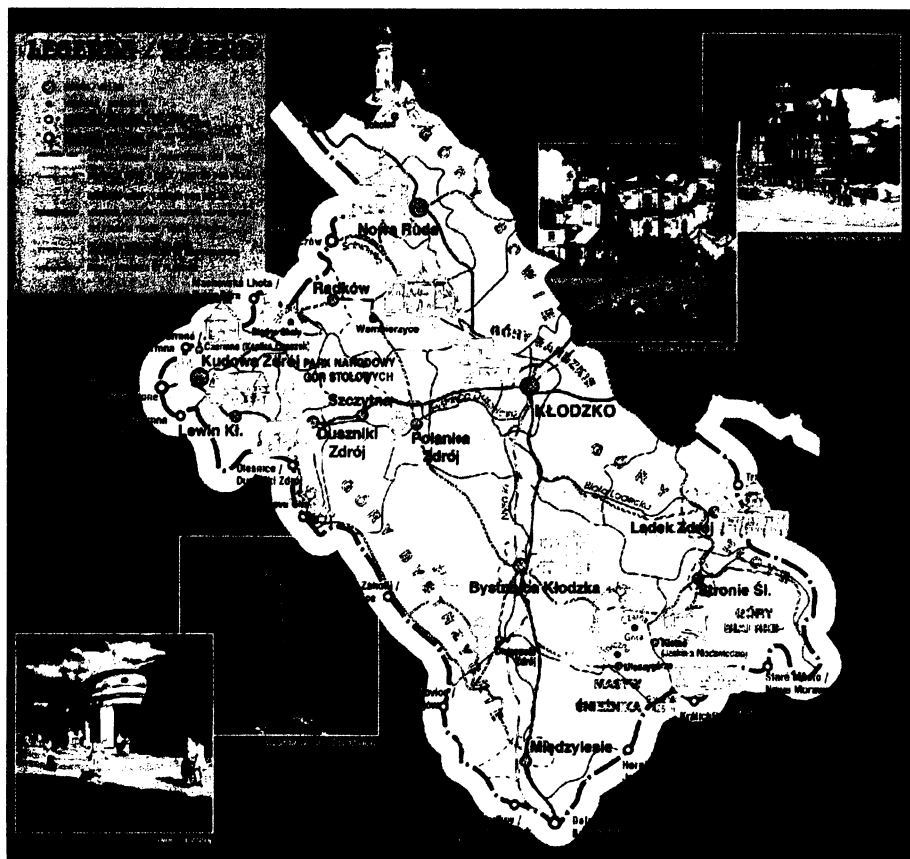
Zdroj dat: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, vlastní terénní šetření 2005/2006

Příloha 14c: Počet trvale žijících obyvatel na 1 km²

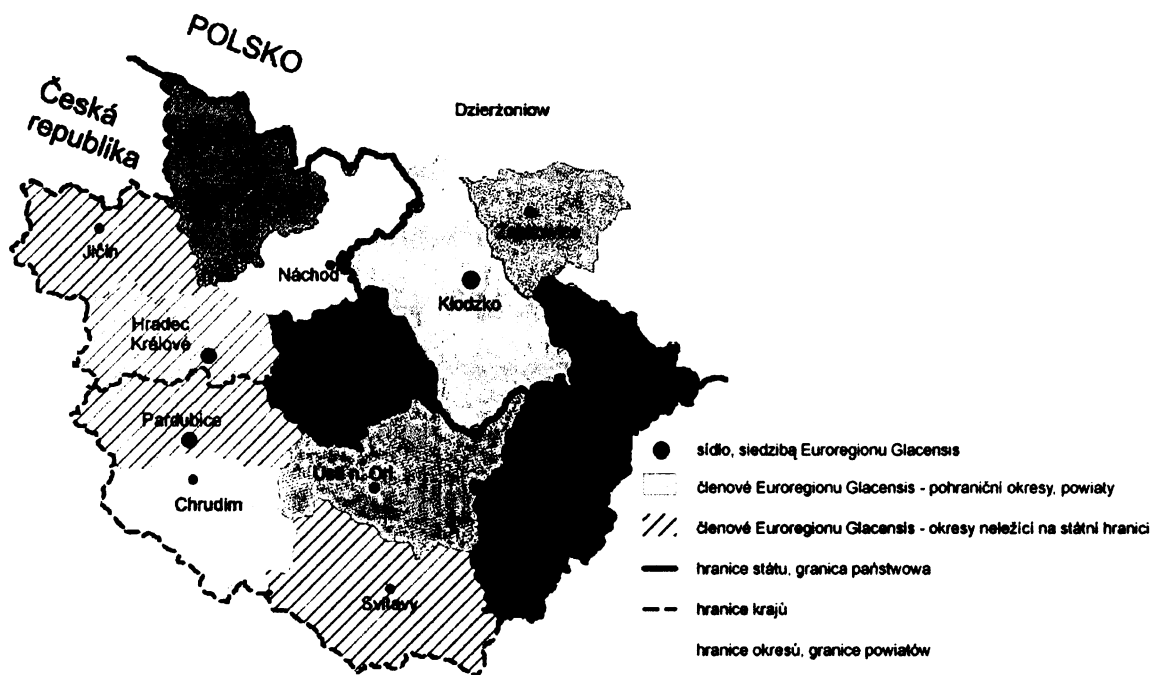
Zdroj dat: portal.gov.cz 2006

Příloha 15a: Schéma turistických atraktivit v polském příhraničí

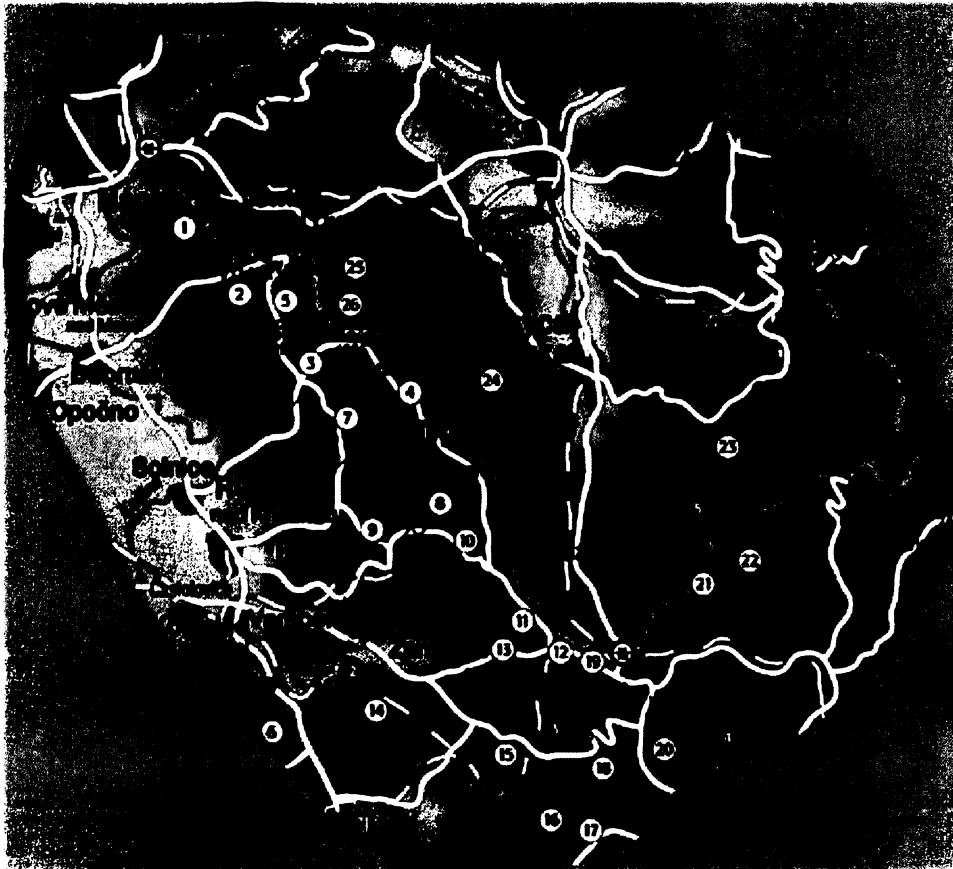
Zdroj: Okresní úřad v Kladsku

Příloha 15b: Členění Euroregionu Glacensis

Zdroj: www.euro-glacensis.cz

Příloha 15c: Lyžařské areály v česko-polském pohraničí

Lyžařské areály:

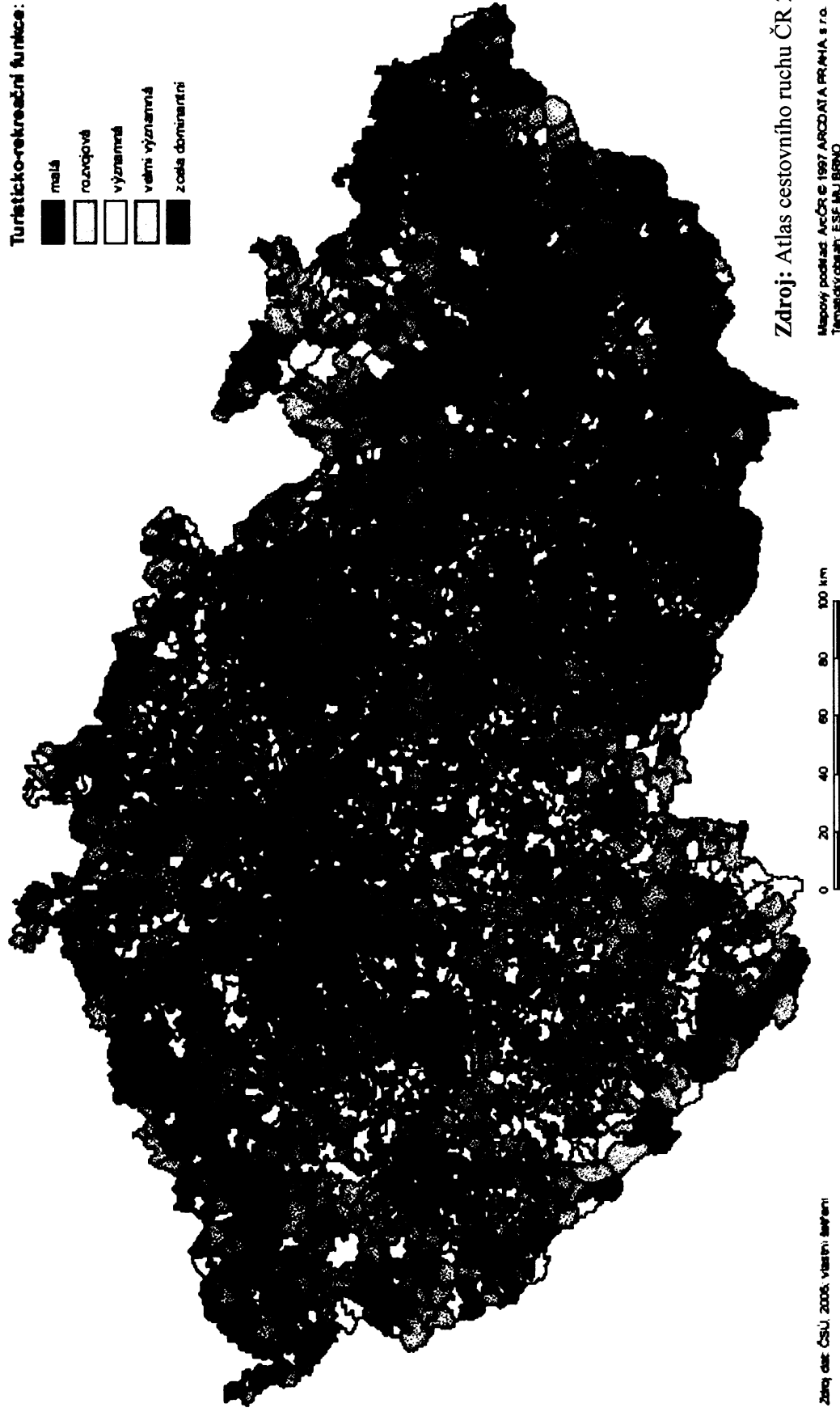
1. Nový Hrádek	18. Čenkovice
2. Olešnice v O. h.	19. Lichkov
3. Deštné v O. h.	20. Červená Voda
4. Orlické Záhoří	21. Dolní Morava-Větrný Vrch
5. Sedloňov	22. Dolní Morava-Ski Sněžník
6. Sopotnice	23. Czarna Góra
7. Zdobnice	24. Spalona
8. Říčky v O. h.	25. Podgorze
9. Rokytnice v O. h.	26. Zieleniec
10. Bartošovice v O. h.	
11. České Petrovice	
12. Petrovičky-Mladkov	
13. Pastviny	
14. Dlouhoňovice	
15. Jablonné nad O.	
16. Bystřec	
17. Výprachtice	

Běžecké areály:

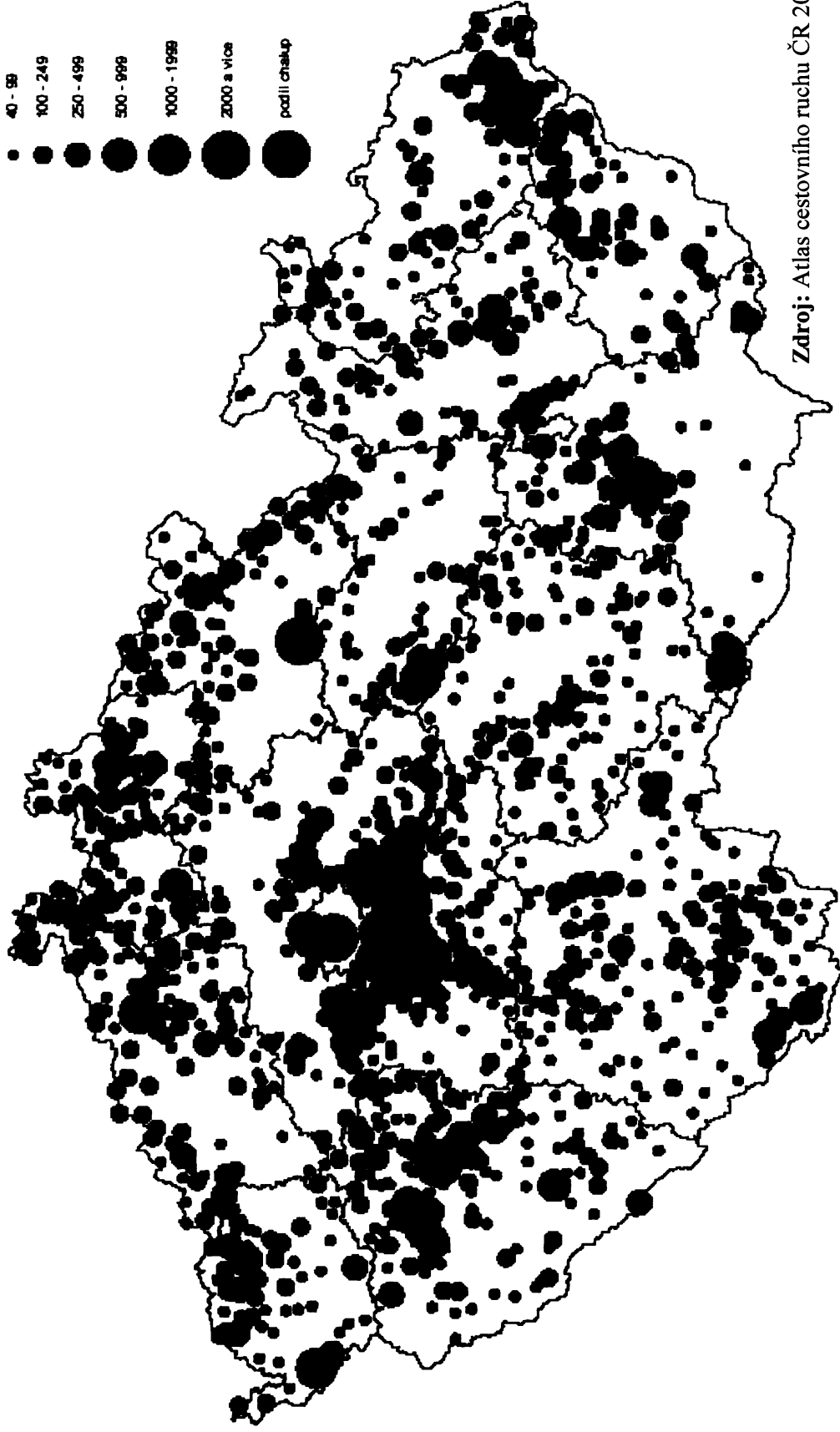
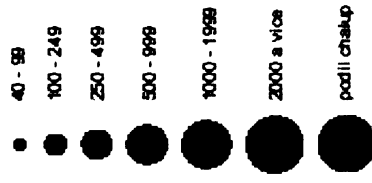
1. Góry Bystrzyckie
  2. Dlouhoňovice
  3. Buková hora-Suchý vrch
  4. Jeřáb
- Masív Králického Sněžníku

TURISTICKO-REKREAČNÍ FUNKCE OBČÍ

Příloha 16: Význam cestovního ruchu pro obce

Počet chat a chalup:

Zeměpisná mapa: ČSÚ, 1992

Zdroj: Atlas cestovního ruchu ČR 2006

Mapový podklad: ArcOR © 1997 ARCDATA PRAMA, s.r.o.
Terminály občan: ESF, MÚJ, BŘEHO

Příloha 18: Základní charakteristiky jednotlivých obcí

	Počet obyvatel	Plocha katastru (ha)	Počet trvale obydlených bytů	Hustota zalidnění
Bartošovice v O. h.	218	3561	74	6,1
Čenkovice	188	597	106	31,5
České Petrovice	148	627	83	23,6
Deštné v O. h.	611	3208	159	19,1
Jablonné nad O.	3119	438	606	712,1
Jamné nad O.	721	1059	259	68,1
Kláštorec nad O.	885	1791	277	49,4
Kounov	220	1135	232	19,4
Kunvald	1015	2925	377	34,7
Liberk	699	5408	234	12,9
Mladkov	585	1281	222	45,7
Nekoř	895	1095	332	81,7
Olešnice v O. h.	479	1429	139	33,5
Orlické Záhoří	211	2914	31	7,2
Orličky	279	864	158	32,3
Pastviny	297	835	123	35,6
Pěčín	490	1476	251	33,2
Rokytnice v O. h.	2513	4019	564	62,5
Říčky v O. h.	79	1480	34	5,3
Sedloňov	262	1901	76	13,8
Studené	160	542	77	29,5
Těchonín	646	1901	242	34,0
Výprachtice	953	2172	418	43,9
Zdobnice	155	3305	41	4,7
Celkem	15828	45963	5115	34,4

Zdroj: ČSÚ 2001, portal.gov.cz 2006

Příloha 19: Přehled počtu RO a jejich ubytovacích kapacit v jednotlivých obcích

Obec	RO VoCR		RO VCR		ODB		Všechny RO	
	objekty	lůžka	objekty	lůžka	objekty	lůžka	objekty	lůžka
Bartošovice v O. h.	13	330	1	40	174	870	188	1240
Čenkovice	34	655	0	0	221	1105	255	1760
České Petrovice	4	107	0	0	50	250	54	357
Deštné v O. h.	86	2290	3	65	213	1065	302	3420
Jablonné nad O.	15	325	0	0	39	195	54	520
Jamné nad O.	5	86	0	0	59	295	64	381
Klášterec nad O.	10	179	2	14	243	1215	255	1408
Kounov	5	85	0	0	135	675	140	760
Kunvald	16	156	0	0	130	650	146	806
Liberk	9	130	0	0	239	1195	248	1325
Mladkov	12	189	0	0	77	385	89	574
Nekoř	7	118	0	0	231	1155	238	1273
Olešnice v O. h.	11	303	0	0	117	585	128	888
Orlické Záhoří	13	394	1	50	135	675	149	1119
Orlíčky	5	74	0	0	85	425	90	499
Pastviny	34	760	13	310	424	2120	471	3190
Pěčín	4	30	0	0	110	550	114	580
Rokytnice v O. h.	26	421	0	0	207	1035	233	1456
Říčky v O. h.	15	428	4	70	40	200	59	698
Sedloňov	9	182	0	0	43	215	52	397
Studené	3	26	0	0	25	125	28	151
Těchonín	3	110	0	0	93	465	96	575
Výprachtice	3	42	0	0	178	890	181	932
Zdobnice	26	600	0	0	310	1550	336	2150
Celkem	368	8020	24	549	3578	17890	3970	26459

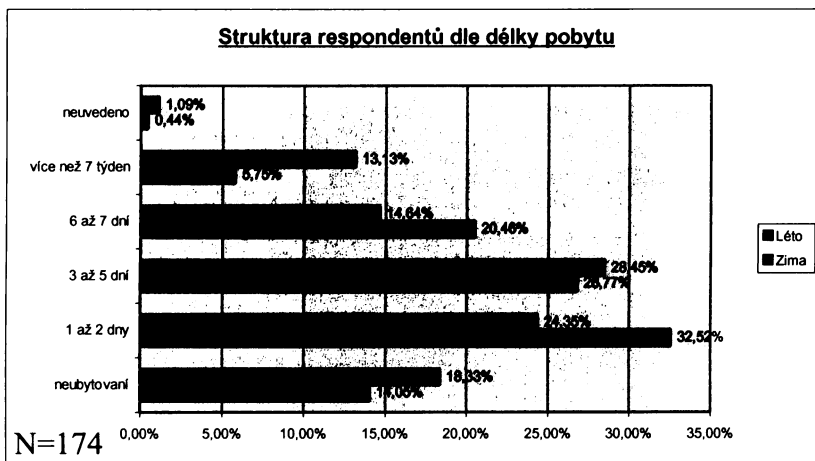
Zdroj: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, vlastní terénní šetření 2005/2006

Příloha 20: Ukazatele kvantitativní analýzy CR a DB (podklady pro kartogramy)

	Počet lůžek ve všech RO / 100 obyvatel	Počet lůžek v ODB / 100 obyvatel	Počet lůžek v RO VoCR / 100 obyvatel	Počet ODB / 1 km ²	Počet RO / počet všech staveb	Počet lůžek ve všech RO / 1 km ²	Počet všech potenciálních rekreantů a trvale žijících obyv. / 1 km ²
Bartošovice v O. h.	569	399	151	4,9	71,8	34,8	41
Čenkovice	936	588	348	37	70,6	294,8	326
České Petrovice	241	169	72	8	39,4	56,9	81
Deštné v O. h.	559	174	375	6,6	65,3	106,6	125
Jablonné nad O.	17	6	10	8,9	8,2	118,7	831
Jamné nad O.	53	41	12	5,6	19,8	36	104
Kláštorec nad O.	159	137	20	13,6	47,9	78,6	128
Kounov	345	307	39	11,9	37,6	67	86
Kunvald	79	64	15	4,4	27,9	27,6	62
Liberk	190	171	19	4,4	51,5	24,5	37
Mladkov	98	66	32	6	28,6	44,8	90
Nekoř	142	129	13	21,1	41,8	116,3	198
Olešnice v O. h.	185	122	63	8,2	47,9	62,1	96
Orlické Záhoří	530	320	187	4,6	82,7	38,4	46
Orličky	179	152	27	9,8	36,3	57,8	90
Pastviny	1074	714	256	50,8	79,2	382,1	397
Pěčín	118	112	6	7,5	31,2	39,3	72
Rokytnice v O. h.	58	41	17	5,2	29,2	36,2	99
Říčky v O. h.	883	253	542	2,7	62,6	47,2	52
Sedloňov	151	82	69	2,3	40,6	20,9	35
Studené	94	78	16	4,6	26,7	27,9	57
Těchonín	89	72	17	4,9	28,4	30,2	64
Výprachtice	98	93	4	8,2	30,2	42,9	87
Zdobnice	1387	1000	387	9,4	89,1	65,1	70
Celkem	167	113	51	7,8	77,6	57,6	92

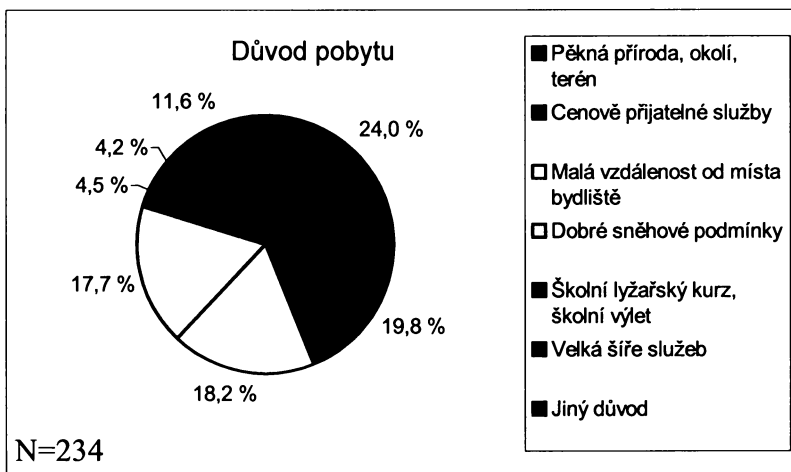
Zdroj: ČSÚ 2001, ČÚZK 2005, vlastní terénní šetření 2005/2006

Příloha 21a: Struktura návštěvníků dle délky pobytu v letní a zimní sezóně v roce 2006

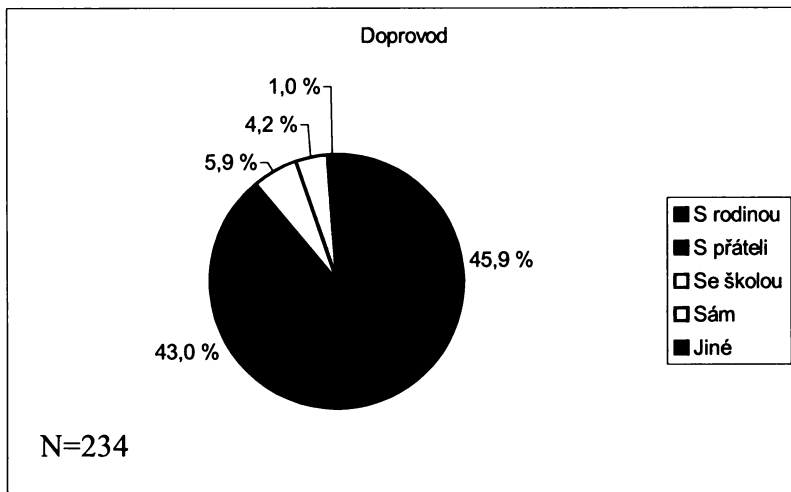
Zdroj: REDEA Žamberk 2006

Příloha 21b: Struktura návštěvníků dle převažujícího důvodu pobytu

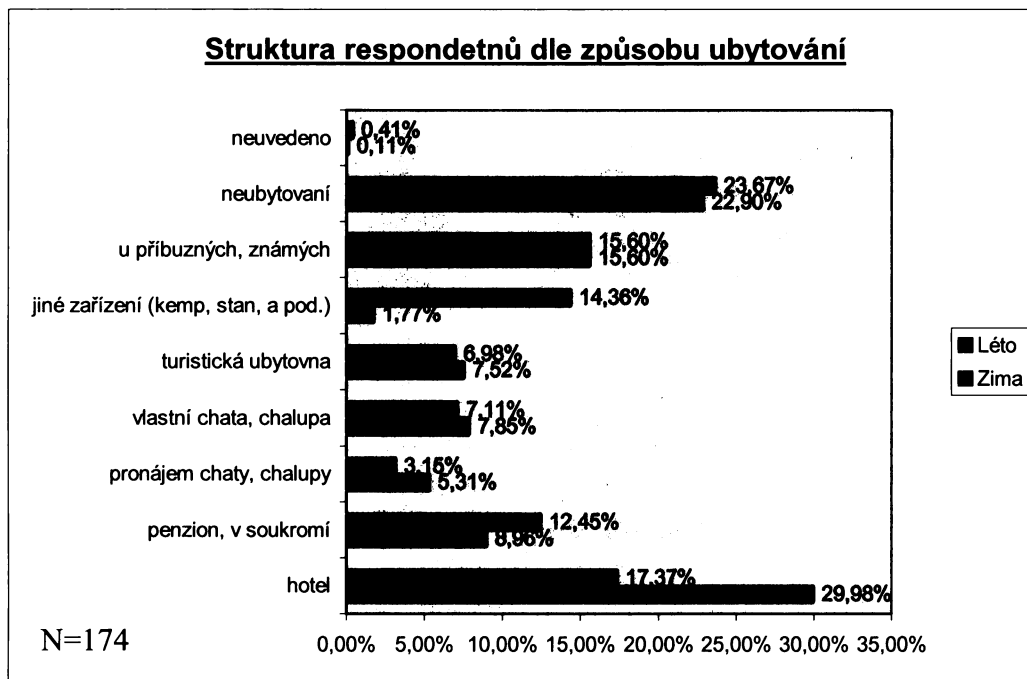
Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 21c: Struktura návštěvníků dle doprovodu

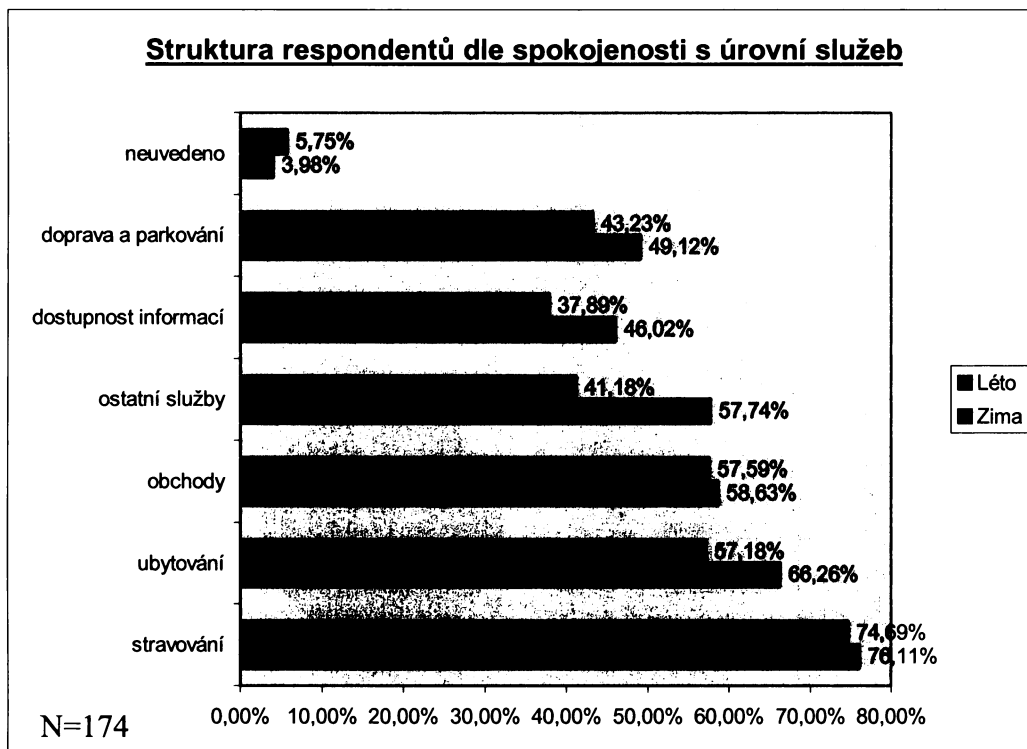
Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 21d: Struktura návštěvníků dle způsobu ubytování v letní a zimní sezóně v roce 2006

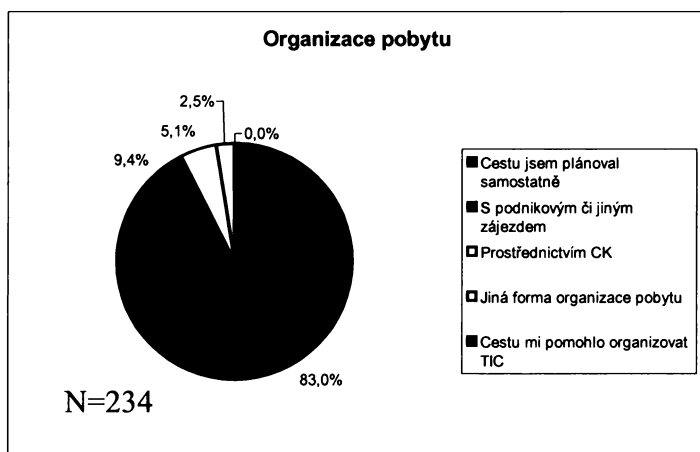
Zdroj: REDEA Žamberk 2006

Příloha 21e: Struktura návštěvníků dle spokojenosti s úrovní služeb v letní a zimní sezóně v roce 2006

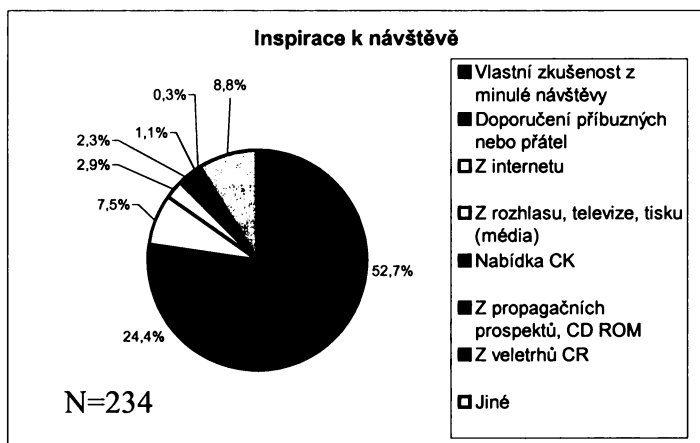
Zdroj: REDEA Žamberk 2006

Příloha 21f: Struktura návštěvníků dle organizace pobytu

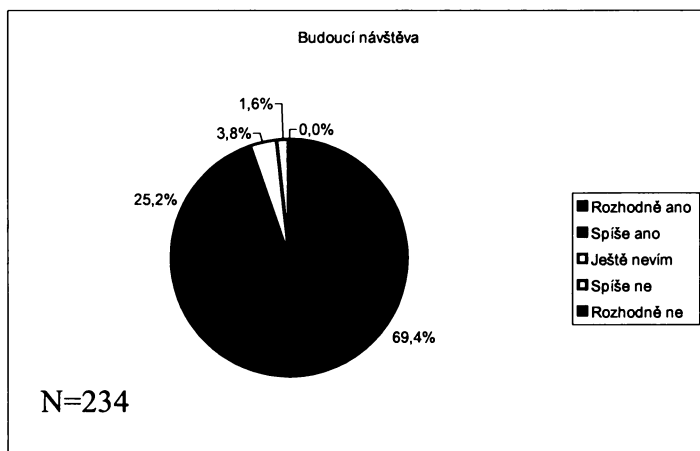
Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 21g: Struktura návštěvníků dle inspirace k návštěvě

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 21h: Struktura návštěvníků dle uvažování o budoucí návštěvě

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 22a: Národnostní struktura návštěvníků ve vybraných obcích

Obec	Lůžková kapacita ve zkoumaných objektech	Návštěvnost (%)						
		Češi	Němci	Poláci	Slováci	Nizozemci	Rakušané	Ostatní
Bartošovice v O. h.	250	90,6	3	6,4	0	0	0	0
Čenkovice	364	93,3	2,9	1,3	1,5	0,9	0	0,3
Deštné v O. h.	1097	84,7	8,5	3,4	0,2	0,8	0,3	2,2
Jablonné nad O.	135	66,7	13,3	2,3	1,7	4,7	6,3	5
Olešnice v O. h.	169	92,5	5	2,5	0	0	0	0
Orlické Záhोří	266	88	2	10	0	0	0	0
Pastviny	325	96,3	1,2	2,2	0	0	0,2	0,2
Rokytnice v O. h.	98	92,5	6,3	1,3	0	0	0	0
Říčky v O. h.	360	90,1	3	4,4	1	0,2	0,2	0,1
Zdobnice	312	94	2,9	1,7	0,4	0	0,3	0,7

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

Příloha 22b: Obsazenost ubytovacích zařízení během roku ve vybraných obcích

Obec	Průměrný počet nocí	Obsazenost (%)		
		Zima	Léto	Mimosezóna
Bartošovice v O. h.	6,6	93	63	20
Čenkovice	6,1	93,8	44,4	25
Deštné v O. h.	6,2	91,1	49,8	23,3
Jablonné nad O.	4,3	71	54,3	37,7
Olešnice v O. h.	6,3	92,5	45	23,8
Orlické Záhोří	6,8	97,5	63,8	33,8
Pastviny	6	25,8	89,2	25,8
Rokytnice v O. h.	6	77,5	55	17,5
Říčky v O. h.	6,3	91	48	24,5
Zdobnice	6,4	94,3	50	23,6

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

Příloha 23: Místa trvalého bydliště respondentů (porovnání výsledků dvou průzkumů)

Stát	Okres	Počet respondentů
Česko	Brno	91
Česko	Praha	80
Česko	Ústí nad Orlicí	57
Česko	Hradec Králové	34
Česko	Olomouc	30
Polsko	Pojezienze Pomanskie, Walecki, Kujansko, Wroclaw, Klodzko	29
Česko	Svitavy	28
Česko	Pardubice	27
Česko	Šumperk	17
Česko	Rychnov nad Kněžnou	15
Slovensko	nespecifikováno	12
Česko	Chrudim	10
Česko	Vyškov	9
Česko	Břeclav	9
Česko	Náchod	7
Česko	Uherské Hradiště	5
Česko	Přerov	5
Německo	nespecifikováno	5
Česko	Blansko	5
Česko	Prostějov	4
Česko	Ostrava	4
Česko	Kroměříž	4
Česko	Hodonín	4
Česko	Frýdek-Místek	4
Česko	Znojmo	3
Česko	Zlín	3
Česko	Příbram	3
Česko	Opava	3
Česko	Kutná Hora	3
Česko	Litoměřice	2
Česko	Kolín	2
Česko	Jeseník	2
Nizozemsko	nespecifikováno	2
Velká Británie	nespecifikováno	2
Česko	Benešov	2

Okres (stát)	Počet respondentů
Praha	34
Pardubice	30
Hradec Králové	26
Polsko	19
Německo	15
Brno	15
Havlíčkův Brod	12
Prostějov	8
Olomouc	8
Ostrava	7
Svitavy	6
Kutná Hora	6
Prostějov	6
Kolín	4
Vyškov	4
Liberec	3
Znojmo	3
Zlín	3
Chrudim	3
Ústí nad O.	3
Kroměříž	3
Nymburk	2
Litomyšl	2
Šumperk	2
Mladá Boleslav	2
Opava	2
Žďár n. Sázavou	1
Litoměřice	1
Tábor	1
Velká Británie	1
Beroun	1
Karviná	1

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření
2005/2006
N = 234

Zdroj: ARC Mikulov 2003
N = 575

Příloha 24: Národnostní struktura ubytovaných hostů a vytíženost za jednotlivá UZ

Obec	Typ ubytovacího zařízení	Název ubytovacího zařízení	Lůžková kapacita	CZ	D	Návštěvnost (%)					PPN	Vytíženost (%)		
						PL	SK	NL	A	Ost.		Z	L	M
Bartošovice v O.h.	Hotel	Zemská Brána	110	90	0	10	0	0	0	0	7	95	40	40
Bartošovice v O.h.	Hotel **	Lilie	17	80	10	10	0	0	0	0	6	80	50	20
Bartošovice v O.h.	Chata	Orlická chata (U Rampušáka)	55	90	5	5	0	0	0	0	6	100	80	30
Bartošovice v O.h.	Chata	Rampušák	44	98	0	2	0	0	0	0	7	100	95	0
Bartošovice v O.h.	Penzion	U Nás	24	95	0	5	0	0	0	0	7	90	50	10
Čenkovice	Hotel	Atlas	132	75	15	5	0	5	0	0	6	95	80	30
Čenkovice	Chata	Bohemika	26	90	5	0	5	0	0	0	6	95	40	15
Čenkovice	Chata	Čenkovice	20	100	0	0	0	0	0	0	5	95	45	20
Čenkovice	Chata	Hospoda Na Fafě	22	100	0	0	0	0	0	0	6	95	25	10
Čenkovice	Penzion	Club	20	95	2	1	0	2	0	0	7	85	80	60
Čenkovice	Penzion	U Václava	24	96	0	2	2	0	0	0	7	100	40	20
Čenkovice	Ubytovna	Ski Klub	40	100	0	0	0	0	0	0	7	95	35	40
Čenkovice	Ubytovna	ŠTU Kimex	80	90	1	2	5	0	0	2	5	90	10	5
České Petrovice	Chata	Na Rozcestí	54	90	5	5	0	0	0	0	5	90	50	15
České Petrovice	Penzion	Na Statku	46	90	5	5	0	0	0	0	7	85	60	20
Deštné v O.h.	Hotel	Area	60	60	15	5	2	5	3	10	5	90	50	30
Deštné v O.h.	Hotel	Orlice	57	100	0	0	0	0	0	0	6	80	50	15
Deštné v O.h.	Hotel	Panorama	60	85	10	1	0	2	0	2	7	95	50	30
Deštné v O.h.	Hotel **	Jedlová	70	80	15	5	0	0	0	0	7	100	80	55
Deštné v O.h.	Hotel **	Šerlišský Mlýn	130	60	40	0	0	0	0	0	5	100	60	25
Deštné v O.h.	Hotel ***	Praha	47	55	25	10	0	10	0	0	3	99	40	20
Deštné v O.h.	Chata	Alba	70	80	10	10	0	0	0	0	6	95	30	0
Deštné v O.h.	Chata	Deštná	90	100	0	0	0	0	0	0	6	90	50	15
Deštné v O.h.	Chata	Domov	54	100	0	0	0	0	0	0	7	100	35	15
Deštné v O.h.	Chata	Kukačka	30	90	5	5	0	0	0	0	7	100	60	25
Deštné v O.h.	Chata	Masarykova chata na Šerlichu	46	25	25	25	0	0	0	25	7	50	50	25
Deštné v O.h.	Chata	Na Lučině	41	100	0	0	0	0	0	0	7	97	50	35
Deštné v O.h.	Chata	Na Potoce	55	80	10	2	0	2	0	6	6	95	60	30
Deštné v O.h.	Chata	Orličan	50	85	10	5	0	0	0	0	7	95	65	30
Deštné v O.h.	Chata	Prim	56	85	5	5	0	0	0	5	6	90	50	35
Deštné v O.h.	Chata	Šedý vík	40	100	0	0	0	0	0	0	5	95	30	30

Obec	Název	Typ	Kapacita	CZ	D	PL	SK	NL	A	Ost.	PPN	Z	L	M
Deštné v O.h.	Chata	U Drašnarů	12	98	0	0	2	0	0	0	7	90	80	15
Deštné v O.h.	Penzion	Květa	48	100	0	0	0	0	0	0	7	95	35	10
Deštné v O.h.	Penzion	Na Staré cestě	20	95	5	0	0	0	0	0	6	90	50	20
Deštné v O.h.	Penzion	Satelit	28	100	0	0	0	0	0	0	7	100	60	40
Deštné v O.h.	Penzion	Zákoutí	15	80	10	5	0	0	3	2	5	90	70	20
Deštné v O.h.	Ubytování v soukromí	Valenta Luděk	10	90	10	0	0	0	0	0	7	85	30	15
Deštné v O.h.	Ubytování v soukromí	Vornáčková Bohumila	8	100	0	0	0	0	0	0	6	75	10	0
Jablunné nad O.	Hotel	U Dubu	24	90	10	0	0	0	0	0	5	80	50	40
Jablunné nad O.	Hotel ***	Filipinum	69	30	20	5	5	12	18	10	3	43	43	43
Jablunné nad O.	Hotel ***	U Černého medvěda	42	80	10	2	0	2	1	5	5	90	70	30
Kláštevec nad O.	Chata	Na Čiháku	50	90	0	10	0	0	0	0	7	60	60	60
Kláštevec nad O.	Penzion	Bednářův statek	40	80	10	5	0	0	0	5	7	55	80	50
Mladkov	Chata	Pod Adamem	35	97	1	2	0	0	0	0	5	60	25	15
Mladkov	Penzion	U Bohouše	45	85	5	5	0	0	2	3	6	95	50	40
Nekoř	Autokemp	Petrův palouk	24	93	2	3	0	0	2	0	5	0	85	20
Nekoř	Penzion	Oříček	60	95	5	0	0	0	0	0	6	55	90	45
Olešnice v O.h.	Hotel	Čihalka	58	90	5	5	0	0	0	0	7	90	50	30
Olešnice v O.h.	Chata	Juráška	56	90	10	0	0	0	0	0	7	95	60	30
Olešnice v O.h.	Chata	Klárovka	25	95	0	5	0	0	0	0	6	90	40	15
Olešnice v O.h.	Penzion	Národní Dům	30	95	5	0	0	0	0	0	5	95	30	20
Orlické Záhoří	Hotel ***	Kunštát	40	75	5	20	0	0	0	0	7	90	50	25
Orlické Záhoří	Penzion	Bedřichovka	136	92	3	5	0	0	0	0	7	100	80	55
Orlické Záhoří	Penzion	Černá Voda	44	90	0	10	0	0	0	0	7	100	70	25
Orlické Záhoří	Penzion	Kunštátský Mlýn	46	95	0	5	0	0	0	0	6	100	55	30
Pastviny	Autokemp	Šlechtův palouk	75	93	2	3	0	0	1	1	5	0	80	10
Pastviny	Chata	Bublačka	95	95	0	5	0	0	0	0	7	15	90	20
Pastviny	Penzion	Lesanka	94	95	0	5	0	0	0	0	7	30	85	40
Pastviny	Penzion	Lípa	12	100	0	0	0	0	0	0	5	40	95	20
Pastviny	Penzion	Pastviny	43	100	0	0	0	0	0	0	7	20	100	60
Pastviny	Ubytování v soukromí	Jiří Faltus	6	95	5	0	0	0	0	0	5	50	85	5
Pěčín	Chata	Hanička	16	100	0	0	0	0	0	0	6	85	70	15
Rokytnice v O.h.	Hotel	Eduard	39	100	0	0	0	0	0	0	7	90	40	30

Obec	Název	Typ	Kapacita	CZ	D	PL	SK	NL	A	Ost.	PPN	Z	L	M
Rokytnice v O.h.	Penzion	Chalupa U Kaštanu	10	90	5	5	0	0	0	0	6	70	70	20
Rokytnice v O.h.	Penzion	Rampušák	30	80	20	0	0	0	0	0	5	70	50	20
Rokytnice v O.h.	Penzion	Severka	19	100	0	0	0	0	0	0	6	80	60	0
Říčky v O.h.	Hotel ***	Konšel	30	70	15	5	0	0	0	0	7	80	60	30
Říčky v O.h.	Hotel ***	Michal	45	86	5	4	0	2	2	1	4	80	50	30
Říčky v O.h.	Chata	Alma	42	90	0	10	0	0	0	0	7	80	25	10
Říčky v O.h.	Chata	Devětsil	22	100	0	0	0	0	0	0	6	90	50	35
Říčky v O.h.	Chata	Kovo- Karosa	40	90	0	0	10	0	0	0	6	95	40	30
Říčky v O.h.	Chata	Ski Klub	58	90	5	5	0	0	0	0	6	100	40	20
Říčky v O.h.	Chata	Perla	60	85	5	10	0	0	0	0	7	100	85	50
Říčky v O.h.	Penzion	Macháček	30	90	0	10	0	0	0	0	7	95	30	40
Říčky v O.h.	Penzion	U Sv. Josefa	27	100	0	0	0	0	0	0	6	100	70	0
Říčky v O.h.	Penzion	Chalupa Na čtyřce	6	100	0	0	0	0	0	0	7	90	30	0
Sedloňov	Chata	Sedloňov	25	100	0	0	0	0	0	0	7	95	60	5
Sedloňov	Penzion	Hrad	19	98	0	1	1	0	0	0	6	85	75	30
Téchonín	Penzion	Otmarka	17	95	3	2	0	0	0	0	7	80	80	15
Výprachtice	Penzion	Martina	16	100	0	0	0	0	0	0	5	75	90	15
Zdobnice	Chata	Jilovanka	48	100	0	0	0	0	0	0	6	90	60	20
Zdobnice	Chata	Jitřenka	56	90	10	0	0	0	0	0	7	95	50	35
Zdobnice	Chata	Slunečná	35	86	5	5	2	0	1	1	7	95	40	30
Zdobnice	Chata	Šajtava	87	100	0	0	0	0	0	0	6	90	45	20
Zdobnice	Penzion	Dagmar	14	100	0	0	0	0	0	0	7	90	50	0
Zdobnice	Penzion	Pod Nebem	30	85	5	5	0	0	1	4	5	100	45	20
Zdobnice	Penzion	Vyhlička	42	97	0	2	1	0	0	0	7	100	60	40
Průměr			44	89,5	4,8	3,3	0,4	0,5	0,4	0,9	6,2	83,2	56,0	24,8

Poznámka: Ost. – ostatní národnosti

PPN – průměrný počet nocí

Z – zimní sezóna

L – letní sezóna

M – mimosezóna

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření 2005/2006

Příloha 25a: Tabulka aspektů CR s nimiž byli návštěvníci Orlických hor nejvíce nespokojeni

Říčky v Orlických horách	Počet
Fronty na vlek, málo vleků, malá kapacita a časté poruchy	88
Malá parkoviště, drahá a vzdálená parkoviště	19
Neupravené silnice, malá sjezdovost k parkovišti	15
Moc lidí	14
Chybí dětský vlek	9
Málo sjezdovek, zmizlé a neupravené sjezdovky	8
Málo lavic na sezení	7
Chybí snowpark pro snowboardisty	6
Večerní lyžování	6
Chybí dětská permanentka	5
Drahé permanentky i jednotlivé jízdy	5
Chybí prostor pro ohřátí	4
Nedostatečné veřejné osvětlení	4
Vysoké půjčovné	3
Málo skokových můstků	3
Špatná doprava, chybí Ski-bus	3
Chybí sedačková lanovka	3
Chybí bazén, masáže	3
Restaurace s větším výběrem, málo občerstvení	3
Dopravní značení	2
Chybí dozor na sjezd "Horská policie"	2
Hlasitá hudba	2

Deštné v Orlických horách	Počet
Chybí veřejné toalety, nekvalita WC	57
Velké fronty u vleků	22
Chybí kryté občerstvení, vytápěná, restaurace, málo míst k občerstvení	15
Krátká otevírací doba obchodů a restaurací	14
Vysoká cena vleků a permanentek	12
Chybějící bankomaty	11
Malá kapacita a nízká kvalita vleků	10
Bez výhrad, spokojenost	9
Žádné večerní lyžování	7
Chybí sedačková lanovka	6
Drahá lyžařská škola, výuka snowboardingu	6
Málo lavic k sezení a míst k odpočinku	6
Poruchovost vleků, pomalý zadní vlek	5
Hlasitá hudba	4
Bodové jízdenky	4
Tvrký sníh, led na sjezdovce	4
Málo obchodů a restaurací	4
Špatná kvalita pokrmů v restauracích	4
Moc lidí	3
Krátká provozní doba vleků	3
Málo parkovacích míst	3
Kvalita ubytování	3
Špatná obslužnost hromadné dopravy	3
Krátké sjezdovky	2
Málo kulturních zařízení	2
Počasi	2
Chybí Ski-bus	2
Špatné zábavní vyžití	2

Čenkovice	Počet
Malé parkoviště, drahé parkovné	19
Nestállost počasí	16
Málo obchodů	12
Moc cizinců, lidí celkově	11
Málo občerstvení	9
Málo kulturních podniků	6
Špatné podmínky pro snowboardisty	6
Špatné značení	5
Nekázeň lyžařů	4
Málo sjezdovek	4
Chybí bazén	4
Omezená nabídka půjčoven	3
Hlasitá hudba na sjezdovce	3
Málo odpočívadel u sjezdovek	3
Neproponují permanentek jednotlivých sjezdovek	3
Málo levné ubytovací kapacity	2
Přístup k internetu	2
Zajištění lyží (při odchodu do hospody)	2
Špatná kvalita silnic	2
Málo se dbá na přírodu	2
Málo akcí pro nelyžaře	2

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 25b: Tabulka aspektů CR s nimiž byli návštěvníci Orlických hor nejvíce spokojeni

Říčky v Orlických horách	Počet
Sjezdovky, upravené svahy	62
Dostatek občerstvení	35
Upravené běžkařské tratě	28
Příroda, terén, okolí, prostředí	22
Příjatelné ceny	20
Čisté záchody	19
Sněhové podmínky	17
Přátelská atmosféra	6
Milí lidé	5
Příjemný personál, dobrá obsluha	5
Počasi	4
Přátelé a zábava	3
Sportovní i kulturní vyžití	3
Výběr náročnosti tratí	2

Deštné v Orlických horách	Počet
Lyžování, běžkování, tratě, podmínky, upravenost a délka sjezdovek	68
Ceny	22
Stravování, občerstvení	19
Lyžařská škola, terény pro děti	14
Příroda, čerstvý vzduch	13
Parkoviště, parkování	12
Spokojenost se vším	12
Dobrá atmosféra, klidné prostředí	11
Kvalitní sněhové podmínky	9
Kvalitní služby a servis	7
Ochoťní a příjemní lidé	6
Personál, sympatická obsluha	6
Málo lidí	4
Variabilita sjezdovek na 1 permanentku	4
Restaurace Stará cesta	3
Levné permanentky	3
Krátké fronty	2
Ubytování	2
Přístupný bazén v hotelu	2
Možnost přeježdění ze svahu na svah	2

Čenkovice	Počet
Sjezdovky	40
Příjemné prostředí	21
Rychlé vleky	16
Příjatelné ceny	14
Služby pro lyžaře, ochota vlekářů	13
Upravené běžecké tratě	10
Milí lidé	10
Blízkost parkoviště	8
Dobré podmínky pro snowboard	8
Příroda	7
Kvalitní ubytování	7
Možnosti pro běžkaře	7
Dobré jídlo	6
Dostupnost z bydlíště	6
Možnost půjčení koní	5
Večerní lyžování	4
Levné ubytování	3
Příjemní lyžařští instruktoři	3
Levné restaurace	2
Kvalitní vzduch	2

Zdroj: ARC Mikulov 2003

Příloha 25c: Porovnání zimních středisek z hlediska individuálního hodnocení návštěvníků

ČENKOVICE	velmi dobře	spíše dobře	spíše špatně	velmi špatně	neumí posoudit
Úroveň ubytovacích zařízení	22,0%	54,0%	2,0%	2,0%	20,0%
Úroveň veřejného stravování	28,0%	44,0%	2,0%	2,0%	24,0%
Služby pro cykloturisty	26,0%	34,0%	2,0%	2,0%	36,0%
Služby pro lyžaře	14,0%	22,0%	10,0%	2,0%	52,0%
Úroveň personálu	18,0%	38,0%	14,0%	0,0%	30,0%
Cenová úroveň služeb	10,0%	42,0%	24,0%	6,0%	18,0%
Rozsah a dostupnost ubyt. kapacit	32,0%	34,0%	6,0%	2,0%	26,0%
Dopravní infrastruktura	12,0%	46,0%	20,0%	4,0%	18,0%
Vybavenost pro sportovní aktivity	12,0%	30,0%	14,0%	10,0%	34,0%
Nákupní možnosti	16,0%	42,0%	22,0%	4,0%	16,0%
Příležitosti pro zábavu	12,0%	30,0%	14,0%	8,0%	36,0%
Nabídka programů pro volný čas	8,0%	34,0%	22,0%	6,0%	30,0%

DEŠTNÉ	velmi dobře	spíše dobře	spíše špatně	velmi špatně	neumí posoudit
Úroveň ubytovacích zařízení	16,0%	38,0%	2,0%	0,0%	44,0%
Úroveň veřejného stravování	14,0%	46,0%	16,0%	0,0%	24,0%
Služby pro cykloturisty	18,0%	22,0%	18,0%	4,0%	38,0%
Služby pro lyžaře	14,0%	12,0%	10,0%	0,0%	64,0%
Úroveň personálu	22,0%	38,0%	14,0%	6,0%	20,0%
Cenová úroveň služeb	18,0%	50,0%	16,0%	4,0%	12,0%
Rozsah a dostupnost ubyt. kapacit	16,0%	36,0%	4,0%	0,0%	44,0%
Dopravní infrastruktura	8,0%	62,0%	12,0%	0,0%	18,0%
Vybavenost pro sportovní aktivity	18,0%	30,0%	14,0%	4,0%	34,0%
Nákupní možnosti	18,0%	32,0%	22,0%	4,0%	24,0%
Příležitosti pro zábavu	16,0%	10,0%	20,0%	6,0%	48,0%
Nabídka programů pro volný čas	18,0%	28,0%	12,0%	6,0%	36,0%

ROKYTNICE NAD JIZEROU	velmi dobře	spíše dobře	spíše špatně	velmi špatně	neumí posoudit
Úroveň ubytovacích zařízení	46,0%	32,0%	2,0%	0,0%	20,0%
Úroveň veřejného stravování	14,0%	64,0%	10,0%	4,0%	8,0%
Služby pro cykloturisty	14,0%	52,0%	4,0%	0,0%	30,0%
Služby pro lyžaře	32,0%	34,0%	4,0%	0,0%	30,0%
Úroveň personálu	18,0%	48,0%	6,0%	6,0%	22,0%
Cenová úroveň služeb	22,0%	42,0%	16,0%	12,0%	8,0%
Rozsah a dostupnost ubyt. kapacit	40,0%	42,0%	2,0%	0,0%	16,0%
Dopravní infrastruktura	18,0%	52,0%	24,0%	0,0%	6,0%
Vybavenost pro sportovní aktivity	30,0%	40,0%	10,0%	0,0%	20,0%
Nákupní možnosti	16,0%	50,0%	16,0%	6,0%	12,0%
Příležitosti pro zábavu	12,0%	52,0%	12,0%	2,0%	22,0%
Nabídka programů pro volný čas	24,0%	38,0%	8,0%	2,0%	28,0%

PUSTEVNY	velmi dobře	spíše dobře	spíše špatně	velmi špatně	neumí posoudit
Úroveň ubytovacích zařízení	12,0%	6,0%	2,0%	0,0%	80,0%
Úroveň veřejného stravování	54,0%	32,0%	10,0%	0,0%	4,0%
Služby pro cykloturisty	12,0%	22,0%	8,0%	0,0%	58,0%
Služby pro lyžaře	10,0%	22,0%	4,0%	0,0%	64,0%
Úroveň personálu	54,0%	20,0%	0,0%	0,0%	26,0%
Cenová úroveň služeb	40,0%	52,0%	6,0%	0,0%	2,0%
Rozsah a dostupnost ubyt. kapacit	38,0%	26,0%	2,0%	0,0%	34,0%
Dopravní infrastruktura	32,0%	48,0%	10,0%	2,0%	8,0%
Vybavenost pro sportovní aktivity	58,0%	26,0%	16,0%	0,0%	0,0%
Nákupní možnosti	54,0%	34,0%	12,0%	0,0%	0,0%
Příležitosti pro zábavu	58,0%	26,0%	12,0%	0,0%	4,0%
Nabídka programů pro volný čas	56,0%	38,0%	6,0%	0,0%	0,0%

Poznámka: 50 respondentů pro každé středisko

Zdroj: Agentura CzechTourism 2006

Příloha 25d: Porovnání zimních středisek z hlediska individuální spokojenosti návštěvníků

	Počet respondentů	Počet Čechů	Uvažujete o další návštěvě?					Průměrné hodnocení										
			Ano - v brzké době (do půl roku)	Ano - ale někdy později	Spíše ne	Nevím, nedokážu říci	Úroveň ubytovacích zařízení	Úroveň veřejného stravování	Služby pro motoristy	Služby pro cyklisty	Služby pro lyžaře	Úroveň personálu	Cenová úroveň služeb	Dopravní infrastruktura	Vybavení pro sportovní aktivity	Nákupní možnosti	Příležitosti pro zábavu	Vybavenost atrakcemi
Čenkovice	50	88%	28,0%	28,0%	10,0%	34,0%	1,80	1,71	1,79	1,69	2,00	1,94	2,32	2,20	2,33	2,17	2,28	2,46
Deštné v O. h.	50	94,0%	32,0%	64,0%	2,0%	2,0%	1,79	1,91	2,1	2,13	1,89	2,05	2,07	2,05	2,06	2,16	2,31	2,57
Rokytnice n. Jiz.	50	78,0%	46,0%	40,0%	2,0%	12,0%	1,45	2,04	2,23	1,86	1,6	2	2,2	2,06	1,75	2,14	2,05	2,16
Pustevny	50	100,0%	36,0%	37,0%	3,0%	24,0%	1,5	1,54	2,28	1,9	1,83	1,27	1,65	1,8	1,58	1,58	1,52	2,03

Poznámka: Průměrné hodnocení - stupnice 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší)

Zdroj: CzechTourism 2006

**Příloha 26a: Dotazník pro ubytované hosty (doplněný o průměrné výsledky)
(N=234)**

1. Počet dní vašeho pobytu: 6,3

2. Rekreujete se zde:

- a) sám 3 %
- b) s rodinou 54 %
- c) s partnerem (partnerkou) 11 %
- d) s kamarády 32 %

3. Jak často do této lokality jezdíte?

- a) vícekrát do roka 38 %
- b) jednou za rok (každý rok) 31 % - po kolik let? 9
- c) méně často (ale pravidelně) 2 %
- d) jsem tu poprvé, líbí se mi tu, uvažuji o další návštěvě 28 %
- e) jsem tu poprvé, neuvažuji o další návštěvě 1 % (důvod neuvedl ani jeden ze dvou respondentů)

4. Vyjádřete prosím kolik % volného času zde věnujete následujícím činnostem:

ZIMA:

- Pěší výlety: 2 %
- Sjezdové lyžování: 52 %
- Běžkařské lyžování: 37 %
- Snowboarding: 4 %
- Výlety automobilem: 5 %

LÉTO:

- Pěší výlety: 48 %
- Cyklistické výlety: 35 %
- Výlety automobilem: 17 %

5. Jste spokojeni s nabídkou a úrovní poskytovaných služeb?

- a) určitě ano 76 %
- b) spíše ano 22 %
- c) spíše ne 2 % (uvedené důvody: neochota personálu, málo obchodů)
- d) rozhodně ne 0 %

6. Jaké zařízení v blízkosti objektu nejvíce postrádáte? (možno i více odpovědí)

- Žádné 37x
- Obchod 33x
- Restaurace 11x
- Kulturní zařízení 8x
- Zdravotní zařízení 2x
- Parkoviště 16x
- Sportovní hřiště 45x
- Dětské hřiště 38x
- Upravené běžkařské tratě 16x
- Více sjezdovek a vleků 21x
- Lyžařská škola a sjezdovky pro děti 13x

Půjčovna lyží, snowboardů, kol 26x
Ski servis či cykloservis 31x
Jiné: 8x bazén, 5x připojení k internetu

7. Myslíte si, že dopravní dostupnost objektu (značení, železniční a autobusové spojení) je:
- a) špatná 2 % (uváděné důvody: horší obslužnost hromadnou dopravou, problémy při větším množství sněhu)
  - b) dostačující 86 %
  - c) kvalitní 12 %

8. Kvalita silnic v okolí je:
- a) velmi špatná 1 %
  - b) dostačující 43 %
  - c) velmi dobrá 56 %

9. Co Vás motivovalo k návštěvě právě této lokality?
Nejčastější odpovědi: 94x krásná příroda a krajina, 76x rozumné ceny, 49x kvalitní lyžařské podmínky, 22x doporučení známých, 14x málo rekreatantů

10. Z jakých zdrojů jste čerpal informace o této lokalitě?
- a) rodina, příbuzní, známí 138x
  - b) turistické průvodce a knihy 2x
  - c) propagace cestovních kanceláří 4x
  - c) propagace v tisku 0x
  - d) propagace na internetu 96x
  - e) jiné 0x

11. Která místa v blízkém okolí jste navštívili (nebo se chystáte navštívit)?
Záleželo na místě ubytování, nejčastější odpovědi byly:
Deštné 26x, Velká Deštná 24x, Chata Na Šerlichu 19x, Pastviny 17x, Kunštátská kaple 14x, Říčky 12x, Bouda 11x, Žamberk 11x, Bukačka 10x, Čenkovice 10x, Suchý vrch 8x, Hanička 6x, Králíky 6x, Neratov 6x, Častolovice 4x, Zieleniec 4x.....

12. Místo Vašeho trvalého bydliště (název obce, k.ú.....) viz příloha 23

13. Pohlaví: muž 68 % / žena 32 %

14. Věk: 15-20 27x
21-30 79x
31-40 64x
41-50 31x
51-60 16x
61-70 12x
nad 70 5x

15. Dosažené vzdělání: Základní 15 %
Střední bez maturity 3 %
Střední s maturitou 44 %
Vysokoškolské 38 %

Příloha 26b: Dotazník pro provozovatele UZ (doplněný o průměrné výsledky)
(N=77)

Název, typ a adresa ubytovacího zařízení:

.....

1. Od jakého roku jste provozovatelem?: 2004
2. Zařízení funguje
  - a) po celý rok 97 %
  - b) sezónně: 3 %
3. Ubytovací kapacita (počet lůžek): 44
4. Struktura hostů v procentech:
Češi:.....% 89,6
Slováci:.....% 0,4
Poláci:.....% 3,3
Němci:.....% 4,8
Rakušané:.....% 0,4
Nizozemci:.....% 0,5
Ostatní:.....% 0,9 (vypište prosím další národnosti: VB, Itálie, Francie, Rusko)
5. Čeští návštěvníci přijíždějí zejména odkud (kraj, region, město)? viz příloha 23
6. Udejte prosím přibližné % zastoupení klientely:
  - a) rodiny s dětmi:..... 46,8
  - b) mladé páry:..... 2,2
  - c) lidé v důchodovém věku:..... 0,3
  - d) organizované skupiny (školy v přírodě, zaměstnanci firem apod.):..... 39,1
  - e) skupiny přátel..... 10,8
  - f) sám 0,8
7. Průměrná délka pobytu (počet nocí): 6
8. Vytížení zařízení (obsazenost) během roku v procentech:
  - a) v letní sezóně:.....% 83,2
  - b) v zimní sezóně: .....% 56
  - c) mimo sezónu:.....% 24,8
9. Cena za dvoulůžkový pokoj za noc:
  - a) v letní sezóně:..... 326,-
  - b) v zimní sezóně: 368,-
  - c) mimo sezónu:..... 261,-
10. Je v ceně zahrnuta snídaně: ano 53x / ne 24x

Příplatek za polopenzi:..... 114,-

Příplatek za plnou penzi:..... 61,-

11. Prezentuje se Vaše ubytovací zařízení na internetu?

- a) ano (napište prosím webovou adresu):.....100 %
b) ne 0 %

12. Prezentuje se Vaše ubytovací zařízení pomocí propagačních materiálů?

- a) ano (napište prosím kde, typ prop. materiálu): .....56 %
b) ne 44 %

13. Prezentuje se Vaše ubytovací zařízení pomocí jiného typu propagace (lokální tisk, rozhlas aj.)?..... 3 %

14. Poskytuje Vaše ubytovací zařízení následující služby? Pokud ne, v jaké vzdálenosti se nacházejí?

Restaurace (kapacita, počet míst):..... 44 % (18)

Půjčovna kol (počet nabízených):..... 2 % (3,6)

Půjčovna lyží:..... 0 %

Bufet (občerstvení, základní potraviny, denní tisk):..... 86 %

Bazén, sauna:..... 6 %

Squash, tenis:..... 4 %

Bowling:..... 1 %

Fitness:..... 2 %

Disco:..... 4 %

Vlastní lyžařský vlek:..... 7 %

Lyžařská škola:..... 5 %

Akceptace kreditních karet:..... 14 %

Hotelové parkoviště (kapacita):..... 98 % (6 aut)

Hotelové garáže (kapacita):..... 4 % (4,3)

Kongresové a konferenční prostory (kapacita):..... 5 % (21,3)

V jaké vzdálenosti (v metrech) se nacházejí upravené běžkařské tratě?:..... 67 m

V jaké vzdálenosti (v metrech) se nacházejí upravené sjezdovky s vlekem?:..... 45 m

15. Došlo v posledních letech k nějakým změnám v návštěvnosti a ve struktuře hostů?

.....
.....viz kapitola .7.2.....

16. Sloužil dříve objekt jiné formě cestovního ruchu? (podniková chata, odborářské rekreace, objekt druhého

bydlení.....)
.....36 % ano, 27 % ne, 37 % neví.....

Příloha 26c: Dotazník pro starosty obcí

(N=10), výsledky – viz kapitola 5.7.3.

HODNOCENÍ ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU

Dotazník určený pro starosty obcí a měst

Název obce: .....

OBEC A CESTOVNÍ RUCH

1. Označte jaká ubytovací zařízení se nacházejí ve vaší obci (napíšte počet zařízení a dále celkovou lůžkovou kapacitu):

hotel...../.....lůžek

penzion...../.....lůžek

ubytovna...../.....lůžek

kemp...../.....lůžek

2. Ohodnoťte současnou úroveň turistické infrastruktury ve vaší obci a uveďte, zda došlo v konkrétních oblastech v posledních deseti letech proč zrovna 10? ke zlepšení/zhoršení stavu či vývoj stagnuje:

1-velmi dobrá, 2-dobrá, 3-průměrná, 4-špatná, 5-velmi špatná

připojte: ++ velké zlepšení, + mírné zlepšení, 0 stagnace, – zhoršení

ubytovací zařízení	1	2	3	4	5
stravovací zařízení	1	2	3	4	5
parkoviště	1	2	3	4	5
četnost a kvalita komunikací	1	2	3	4	5
sportoviště	1	2	3	4	5
informační značení, směrové tabule, ukazatele	1	2	3	4	5
cyklostezky	1	2	3	4	5
lyžařské vleky a sjezdovky	1	2	3	4	5
běžecské tratě	1	2	3	4	5

3. Je ve vaší obci informační centrum poskytující turistům informace o možnostech rekreace v obci a okolí?

a) NE   b) ANO

Pokud ano, uveďte rok vzniku: .....

Uveďte, kdo je jeho zřizovatelem, příp. provozovatelem.....

4. Jakou formu propagace vaše obec uplatňuje?

- a) webové stránky
- b) nabídka cestovních kanceláří
- c) distribuce propagačních materiálů
- d) veletrhy
- e) reklama v médiích

5. Uved'te stručný výčet atraktivit cestovního ruchu, které poskytuje vaše obec:
přírodní.....

.....
.....
.....
kulturní.....

6. Jaké vznikly ve vaší obci v poslední době nové pracovní příležitosti (v souvislosti s CR)? Uved'te alespoň přibližný počet a oblast uplatnění.

- Informační centrum, průvodci
- Půjčovna lyží a lyžařské kurzy
- Půjčování kol
- Restaurační, pohostinská zařízení
- Ubytovací zařízení
- Sportoviště
- Obsluha lyžařských zařízení
- Jiné, jaké.....

7. Vznikly ve vaší obci v poslední době nové podnikatelské subjekty nebo jsou poskytovány nějaké nové služby?

a) NE   b) ANO

Pokud ano, uved'te které a rok jejich zřízení:

- půjčovna lyží
  - půjčovna kol
  - restaurační, pohostinské zařízení
  - ubytovací zařízení
  - sportoviště,
- jaké.....
- jiné,
- jaké.....

8. Jaké konkrétní formy investičních pobídek a podpor poskytuje vaše obec podnikatelským subjektům v oblasti CR?

.....
.....
.....
.....

9. Podílela se vaše obec na financování nějakého projektu v oblasti CR?

a) NE   b) ANO

Pokud ano, uveďte prosím částku: .....

10. Získala vaše obec v poslední době nějaké dotace (státní, EU)?

a) NE   b) ANO

.....

.....

11. Zhodnoťte úroveň fungování spolupráce s dalšími obcemi (v oblasti CR, doplňte konkrétní projekty):

1   2   3   4   5

.....

.....

.....

12. Jakých organizací a sdružení je obec členem? Uveďte zaměření/cíl sdružení:

.....od roku.....

.....od roku.....

.....od roku.....

13. Jaké jsou další plány na rozvoj území týkající se vaší obce?

.....

.....

.....

.....

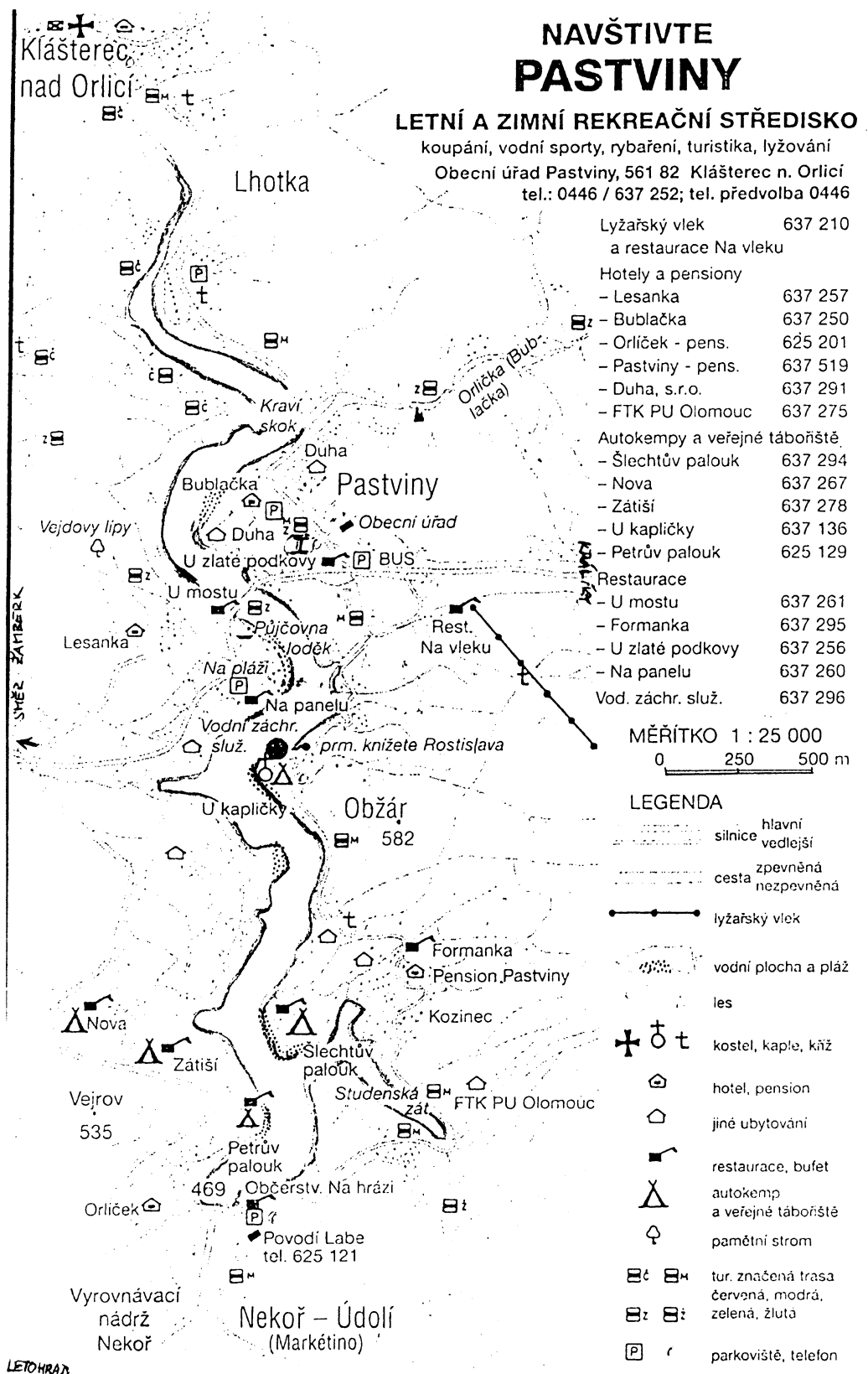
14. Kolik procent rozpočtu obce je přibližně tvořeno příjmy z CR?

15. Aktuální problémy a možnosti řešení:

17. Uveďte počet objektů druhého bydlení:

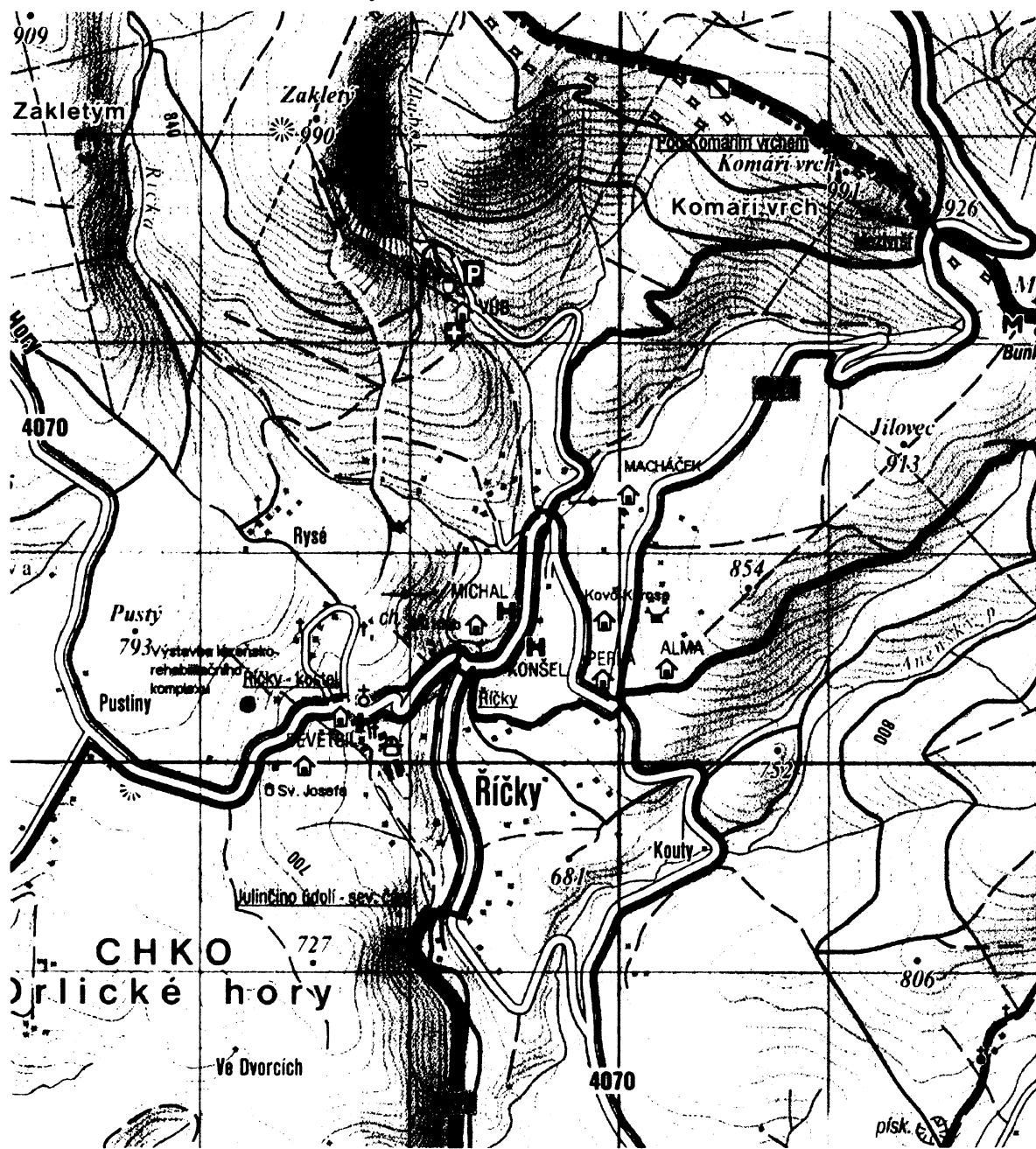
- A) celkový počet objektů
- B) chaty a rekreační domy
- C) chalupy vyčleněné z BF
- D) nevyčleněné

Příloha 27: Schéma obce Pastviny

Zdroj: TIC Žamberk

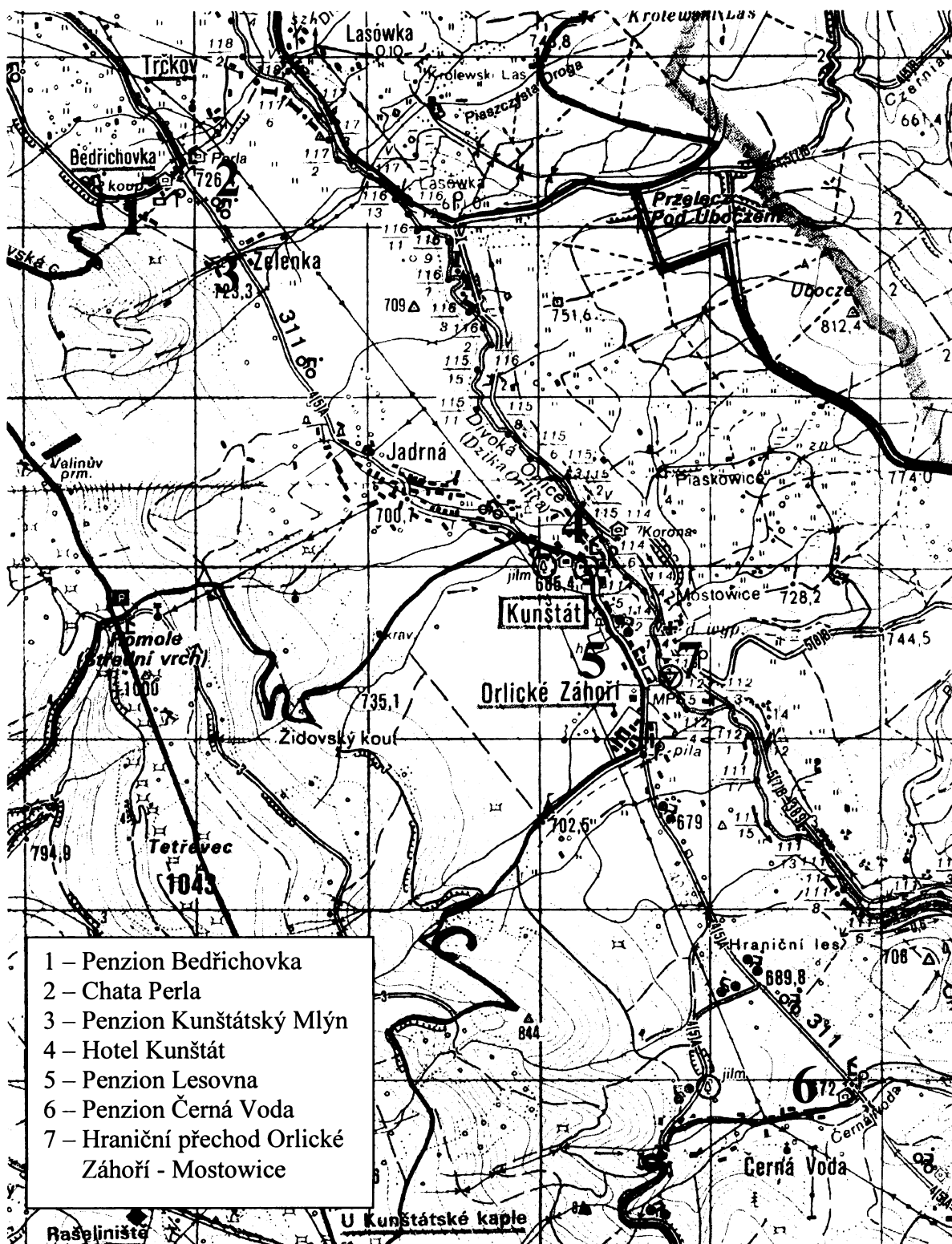
Příloha 28: Schéma obce Říčky v O. h.

Zdroj: Turistický atlas ČESKO, SHOCart 2004

Příloha 29: Schéma obce Orlické Záhoří

Zdroj: Orlické hory, KČT 1999

Příloha 31: Hranice a názvy obcí v modelovém regionu

